

T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI

ANTAKYA (HATAY) ŞEHİR COĞRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Yücel DİNÇ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Döndü ÜÇEÇAM KARAGEL

Hatay-2015

ONAY

YÜCEL DİNÇ tarafından hazırlanan “**ANTAKYA ŞEHİR COĞRAFYASI**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / ~~oyçokluğu~~ ile **COĞRAFYA ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

22/ 04 /2015

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Mehmet TIRAŞ (Başkan)	
Doç. Dr. Bayram ÇETİN (Üye)	
Yrd. Doç. Dr. Döndü ÜÇEÇAM KARAGEL (Danışman- Üye)	

Yücel DİNÇ Tarafından Hazırlanan “**ANTAKYA ŞEHİR COĞRAFYASI**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım**.

Enstitü Müdürü

Bu çalışma Mustafa Kemal Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.

Proje No:11340

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****ANTAKYA'NIN (HATAY) ŞEHİR COĞRAFYASI****Yücel DİNÇ****Mustafa Kemal Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Coğrafya Anabilim Dalı****HATAY-2015-Sayfa:284+XV**

Antakya şehri Türkiye'nin güneyinde yer alan Hatay ilinin önemli şehirlerinden biridir. Coğrafi açıdan sahip olduğu avantajlardan dolayı şehir, tarihin her döneminde çok sayıda medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Antakya şehir nüfusu, Hatay'ın anavatana katılmasından sonra 1940 yılından günümüze kadar sürekli olarak artmıştır. Nüfus artış hızının en yavaş olduğu dönemler 1940-1945 ile 1990-2000 yılları arasındaki dönemdir. Nüfusun en hızlı şekilde artış gösterdiği dönemler ise 1950-1965, 1975-1980 ve 2000-2013 yıllarını kapsayan dönemlerdir. Nüfus artış hızlarındaki bu değişimlerin temel sebepleri kırdan kente göçlerin artması, sanayi tesislerin yoğunluk kazanması, şehrin sunduğu hizmetlerdeki artışlar ve idari yapıda meydana gelen değişimlerdir. 1950'li yıllarda özellikle göçlerle birlikte hız kazanan şehirleşme hareketleri sonucunda şehrsel fonksiyonlar gelişmiş ve çeşitlilik göstermiştir. Sosyal, kültürel ve ekonomik amaçlara hizmet eden tesislerin artmasıyla şehir mekânsal açıdan hızla gelişmiştir.

Antakya'nın stratejik konumu ve önemli ulaşım yolları üzerinde bulunması kuruluşundan günümüze kadar tarihi ticaret merkezi olarak varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Hatay'ın büyükşehir statüsü kazanmış olması, yatırımların daha da artmasını sağlayacaktır. Bu nedenle Antakya şehri, merkezi yönetim anlayışıyla daha düzenli bir mekânsal gelişim gösterecektir. Nüfusun miktar ve nitelik açısından gelişmesiyle birlikte Antakya bölgesel ve ulusal anlamda en önemli şehirlerden biri olacaktır.

ANAHTAR KELİMELELER: Antakya, Şehir, Nüfus, Yerleşme, Merkez Ekonomi, Hizmet, Kültür, Tarım, Ticaret.

ABSTRACT**Master Thesis****URBAN GEOGRAPHY OF ANTİOCH****Yücel DİNÇ****Mustafa Kemal University****Institute of Social Sciences****Department of Geography****HATAY-2015- Page:284+XV**

Antioch City located in the south of Turkey is one of the most important cities of Hatay province. The City has hosted many civilizations in every period of history due to its geographical advantages. Antioch City population has continuously increased from 1940, when Hatay joined to the homeland, to today. Periods in which the population growth rate were the slowest are periods between 1940-1945 and 1990-2000. The periods where the population increased most rapidly are the periods covering 1950-1965, 1795-1980 and 2000-2013. The main reasons for these changes in the population growth rate are the increasing in the migrations from rural areas to urbans, intensity of industrial facilities, the rising of the services offered by the city and changes occurring in the administrative structure. Urban functions improved and diversified as a result of urbanizations accelerated especially due to migrations in the 1950s. The city rapidly developed spatially thanks to increasing in social, cultural and economic facilities.

The strategic location of Antioch and its locating on important transport routes have provided that this city has maintained its existence as a historical trade center from establishment until today. Investments in Hatay will increase due to it's metropolitan status. Because of this, Antioch city will show a more regular spatial development thanks to the central management approach. Antioch will be one of the most important cities regionally and nationally with the development of the population in terms of quantity and quality.

KEY WORDS: Antioch, City, Population, Settlement, Centre, Economy, Service, Culture, Agriculture, Trade.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖNSÖZ.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VII
TABLolar LİSTESİ	X
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	XIII

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri	1
1.2. Tezin Amacı, Kapsamı ve İzlenen Yöntem	10
1.3. Şehirle İlgili Tanımlar, Kuramsal Yaklaşımlar ve Şehir Çalışmalarında Coğrafyanın yeri.	13
1.4. Büyükşehir Belediye Kanununun Yürürlüğe Girmesiyle Hatay İli İdari Yapısında Meydana Gelen Değişiklikler ve Çalışma Alanının Belirlenmesi.	22
1.5. Antakya Şehri'nin Kuruluşuna Etki Eden Coğrafi Faktörler.	35
1.6. Daha Önce Yapılmış Çalışmalar	52

İKİNCİ BÖLÜM

ANTAKYA'NIN NÜFUS COĞRAFYASI ÖZELLİKLERİ

2.1. Nüfusun Tarihsel Gelişimi.....	62
2.2. Nüfusun Dağılışı ve Nüfus Yoğunlukları	72
2.3. Nüfusun Cins ve Yaş Yapısı	79
2.4. Nüfusun Eğitim ve Kültürel Durumu	86
2.5. Nüfusun Ekonomik Nitelikleri.....	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTAKYA'NIN YERLEŞME COĞRAFYASI ÖZELLİKLERİ

3.1. Antakya'nın Kuruluş ve Gelişmesi	95
3.2. Antakya'da Şehir İçi Arazi Kullanımı	125
3.2.1. Konut Alanları	134
3.2.2. Resmi ve İdari Fonksiyon Alanları	144
3.2.3. Ekonomik Fonksiyon Alanları.....	148
3.2.3.1. İş ve Ticaret Alanları	148
3.2.3.2. Tarım Alanları	172
3.2.3.3. Sanayi Alanları.....	174
3.2.4. Sosyal ve Kültürel Fonksiyon Alanları	178
3.2.5. Turizm Alanları.....	186
3.2.6. Diğer Fonksiyon Alanları	192
3.3. Serinyol Mahallesi Arazi Kullanımı.....	194

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTAKYA'NIN FONKSİYONEL ÖZELLİKLERİ

4.1. Antakya'nın Resmi ve İdari Fonksiyonu	198
4.2. Antakya'nın Ekonomik Fonksiyonları	200
4.2.1. Ticaret Fonksiyonu	200
4.2.2. Sanayi Fonksiyonu.....	208
4.2.3. Tarım Fonksiyonu	210
4.3. Antakya'nın Sağlık Fonksiyonu	212
4.4. Antakya'nın Ulaşım Fonksiyonu	216
4.5. Antakya'nın Kültürel Fonksiyonu	219
4.6. Antakya'nın Turizm Fonksiyonu	228
4.7. Suriyeli Sığınmacıların Antakya'nın Şehirselleşmesine Etkisi.....	231
4.8. Merkezi Yer Olarak Antakya	239

BEŞİNCİ BÖLÜM**5. SONUÇ**

SONUÇ.....	260
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	268
KAYNAKÇA.....	273
ÖZGEÇMİŞ.....	284

ÖNSÖZ

“Antakya Şehir Coğrafyası” adlı bu yüksek lisans tezine 2013 yılında başlanmış ve tez 2014 yılı sonunda tamamlanmıştır. Son dönemlerde şehir yerleşmelerinin hızlı bir gelişme göstermesi ve bununla birlikte meydana gelen birtakım şehirselleşmeler artık daha somut bir şekilde kendini göstermektedir. Bu durum şehirlerin birçok disiplin tarafından ele alınıp incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu çalışmada Antakya şehri, şehir coğrafyası çalışmalarının temel ilke ve prensiplerine bağlı kalınarak, coğrafi perspektifle incelenmiştir.

Antakya, doğal ve beşeri açıdan sahip olduğu zenginlik ve çeşitlilik sayesinde birçok bilim insanının çalışmalarına konu olmuştur. Dolayısıyla Antakya ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar içerisinde Antakya'nın şehir içi arazi kullanım durumunu, mekânsal gelişimini, fonksiyonel özelliklerini ortaya koyan tüm bu konuları tek bir çalışmada derleyip birleştiren bir çalışma yapılmamıştır. Tez 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin amacı ve yöntemi, şehrin kuruluş ve gelişimini etkileyen coğrafi faktörler incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca şehirle ilgili tanımlara ve farklı yaklaşımlara yer verilmiş ve 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun getirdiği değişiklikler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde şehrin nüfus özellikleri, üçüncü bölümde yerleşme coğrafyası özellikleri ve dördüncü bölümde de fonksiyonel özellikleri ele alınmıştır. Tezin son bölümü olan 5. bölümde de her bölümden elde edilen özet bilgiler sunulmuştur.

Tezimin her aşamasında değerli görüş ve önerilerini sunan, tezimi büyük bir sabır ve titizlikle inceleyen, çalışma konusu ve alanıyla ilgili önemli kaynakları benden esirgemeyen, daha da önemlisi manevi destekleriyle her zaman yanımda olan sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Döndü ÜÇEÇAM KARAGEL'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Tezimi titizlikle inceleyerek eleştirilerini sunan ve Tez Savunma Jürimde yer alan Prof. Dr. Mehmet TIRAŞ ve Doç. Dr. Bayram ÇETİN hocalarıma, çalışmalarımın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için bölümümüzün tüm imkânlarını sunan ve yardımlarını benden esirgemeyen bölüm başkanımız sayın Doç. Dr. Hüseyin KORKMAZ'a ve üniversitemiz Coğrafya Bölümü ailesindeki tüm saygıdeğer hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Tez çalışmamın bitimine kadar yaşadığım sıkıntı ve zorlukları benimle paylaşan, manevi destekleriyle çalışma azmimi ve motivasyonumu her zaman canlı tutan ve dualarını benden esirgemeyen anneme, babama ve kardeşlerime saygı ve sevgilerimi sunarım.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Çalışma Alanının Lokasyon Haritası.....	4
Şekil 1.2 Antakya Şehri ve Yakın Çevresinin Topoğrafya Haritası.....	5
Şekil 1.3 Hatay İli İdari Sınırları Haritası (6360 sayılı Büyükşehir yasasından önce)	27
Şekil 1.4 Hatay Büyükşehir Belediyesi İdari Sınırları Haritası.....	28
Şekil 1.5 Antakya Şehri Mahalle Sınırları Haritası (Büyükşehir yasasından önce)	31
Şekil 1.6 Araştırma Sahasının Mahalle Sınırları Haritası (Büyükşehir yasasından sonra).....	32
Şekil 1.7 Antakya Şehri ve Yakın Çevresinin Jeomorfoloji Haritası	39
Şekil 1.8 Antakya ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası.....	40
Şekil 1.9 Antakya, Kırıkhan ve Samandağ'ın Ortalama Sıcaklıklarının Aylık Değişimi.....	42
Şekil 1.10 Antakya, Kırıkhan ve Samandağ'ın Ortalama Yağış Değerlerinin Seyri.....	43
Şekil 1.11 Antakya'nın Ortalama Yağış Değerleri ile Asi Nehri'nin Ortalama Akım Değerleri Arasındaki İlişki.....	49
Şekil 2.1 1945-2013 Yılları Arasında Antakya'da Nüfus Artış Miktarlarının Seyri.....	68
Şekil 2.2 1945-2013 Yılları Arasında Antakya'da Yıllık Nüfus Artış Oranlarının Seyri	68
Şekil 2.3 Antakya'da Yıllık Nüfus Artış Hızlarının Seyri (1945-2013).....	69
Şekil 2.4 Antakya'da Nüfusun Mahallelere Göre Dağılışı Haritası (2013)	75
Şekil 2.5 Antakya'da Mahallelere Göre Nüfus Yoğunluk Haritası (2013).....	77
Şekil 2.6 Antakya'da Mahallelerin Konut Alanlarına Göre Nüfus Yoğunluğu Haritası (2013)	78
Şekil 2.7 Antakya'da Cins Yapısına Göre Nüfus Miktarlarının Seyri (1940-2013)	81
Şekil 2.8 Antakya'da Cins Oranlarının Seyri (1940-2013).....	81
Şekil 2.9 Antakya'da Yaşayan 15 Yaşın Altındaki, 65 Yaşın Üzerindeki ve 15-64 Yaşlar Arasında Kalan Nüfusun Yıllara Göre Oransal Gelişimi (1990-2000-2013).....	83
Şekil 2.10 Antakya Şehri Nüfus Piramidi (2000)	84
Şekil 2.11 Antakya Şehri Nüfus Piramidi (2013).....	85

Şekil 2.12 Antakya’da Eğitim Durumu (1990)	87
Şekil 2.13 Antakya’da Eğitim Durumu (2000)	88
Şekil 2.14 Antakya’da Eğitim Durumu (2013)	89
Şekil 2.15 Antakya’da Çalışan Nüfusun Sektörel Bölünüşü (1990).....	90
Şekil 2.16 Antakya’da Çalışan Nüfusun Sektörel Bölünüşü (2000).....	91
Şekil 2.17 Antakya’da Ekonominin Sektörel Karakteri (1990-2000)	92
Şekil 2.18 1990-2013 Yılları Arasında Antakya’da Yaş Bağımlılık Oranlarının Değişimi.....	94
Şekil 3.1 Antakya’nın Selevkos Dönemindeki Şehir Planı	102
Şekil 3.2 Antakya Şehri Tarihsel Gelişim Haritası I (Kuruluşundan Roma İmparatorluğu Dönemine Kadar).....	107
Şekil 3.3 Antakya Şehri Tarihsel Gelişim Haritası II-(Roma İmparatorluğu Döneminden Günümüze).....	109
Şekil 3.4 Antakya Şehri Mekânsal Gelişim ve Değişim Seyri (Kuruluşundan Günümüze)	120
Şekil 3.5. Antakya’nın Şehir İçi Arazi Kullanım Haritası (6360 Sayılı Büyükşehir Yasası Çıkmadan Önceki İmar Planına Göre Hazırlanmıştır).....	132
Şekil 3.6 Antakya Şehir İçi Arazi Kullanımı (Halihazır-2014).....	133
Şekil 3.7 Antakya’da Avlulu Bir Evin Planı	138
Şekil 3.8. Antakya’da Konut Alanlarının Yapılaşma Süreci.....	140
Şekil 3.9. Antakya’da Resmi Kurumların Mahalleler Göre Dağılışı.....	147
Şekil 3.10 Bazantay Tarafından Çizilen 1935 Yılı Antakya Merkezi İş Sahası.....	154
Şekil 3.11. Antakya Şehri Merkezi İş Sahası Haritası (2014)	156
Şekil 3.12 Antakya Merkezi İş Sahasının Ticari Birimlere Göre Dağılışı.....	157
Şekil 3.13 Kızılay Vali Utku Acun İşhanı’nın Planı.....	170
Şekil 3.14 Antakya’da Mahallelere Göre Tarım Arazilerinin Bölünüşü	173
Şekil 3.15 Antakya Küçük Sanayi Sitesi Planı.....	175
Şekil 3.16. Antakya’daki Sağlık Tesislerinin Mahallelere Göre Dağılışı (2014).....	179
Şekil 3.17. Antakya’daki Eğitim Kurumlarının Mahallelere Göre Dağılışı.....	185
Şekil 3.18 Serinyol Mahallesi Arazi Kullanım Haritası.....	196
Şekil 4.1 Antakya Lisesi’nden Mezun Olan Öğrencilerin Coğrafi Kökenleri (1939-1940)	243
Şekil 4.2. Antakya Lisesi’nde Eğitim Gören Öğrencilerin Coğrafi Kökenleri (1961-1962)	245

Şekil 4.3 Antakya Lisesi'nde Eğitim Gören Öğrencilerin Coğrafi Kökenleri (1981-1982)	247
Şekil 4.4. Antakya Lisesi Kültürel Etki Sahası (2013-2014)	249
Şekil 4.5. 2014-2015 Eğitim-Öğretim Döneminde Mustafa Kemal Üniversitesi'ne Kayıt Yaptıran Öğrencilerin Coğrafi Kökenleri	251
Şekil 4.6. Antakya Yeni Sanayi Sitesinin Etki Sahası	254
Şekil 4.7. Defne, Akademi, Araştırma ve Uygulama Hastanesi ile Yeni Devlet Hastanesi'ne Gelen Hastaların İlçelere Göre Dağılımı (Son 3 Aylık Verilere Göre).....	257
Şekil 4.8. Antakya'daki Belli Başlı Hastanelerin Hizmet Sahaları (2015)	259

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Türkiye'nin İdari Yapısından Meydana Getirdiği Değişiklikler	25
Tablo 1.2 Antakya, Kırıkhan ve Samandağ'ın Aylara Göre Sıcaklık Değerleri.....	42
Tablo 1.3 Antakya, Kırıkhan ve Samandağ'ın Aylara Göre Ortalama Yağış Değerleri	43
Tablo 1.4. Antakya'nın Ortalama Yağış Değerleri ile Asi Nehri'nin Ortalama Akım Değerleri Arasındaki İlişki.....	49
Tablo 2.1 Antakya Şehri'nin Tarihi Süreç İçerisindeki Nüfus Durumu.....	63
Tablo 2.2 Antakya Şehrinin 1940-2013 Yılları Arasındaki Nüfus Miktarları.....	67
Tablo 2.3 Antakya Şehri Nüfus Artış Miktarı, Nüfus Artış Oranı ve Yıllık Nüfus Artış Hızı (1940-2013)	67
Tablo 2.4. Antakya'nın Yakın Çevresinde 1990 Yılından Sonra Kurulan Belde Belediyelerine Ait Veriler	71
Tablo 2.5. Antakya'da Nüfus Miktarı, Nüfus Yoğunluğu ve Net Nüfus Yoğunluğu Değerlerinin Mahallelere Göre Dağılışı	74
Tablo 2.6. Antakya'da Cins Yapısına Göre Nüfus Miktarları (1935-2013).....	80
Tablo 2.7. Antakya'da Nüfusun Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Miktar ve Oranları (1990-2000-2013).....	82
Tablo 2.8. Antakya'da Cinsiyete Göre Eğitim Durumu 1990	86
Tablo 2.9. Antakya'da Cinsiyete Göre Eğitim Durumu 2000	87
Tablo 2.10. Antakya'da Cinsiyete Göre Eğitim Durumu 2013	88
Tablo 2.11. Antakya'da Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı (1990)	90
Tablo 2.12. Antakya'da Çalışan Nüfusun Sektörel Dağılımı (2000)	91
Tablo 2.13. Antakya'da Çalışan Nüfusun İktisadi Faaliyet Kollarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2000)	93
Tablo 2.14. Antakya'da Nüfusun Bağımlılık Oranları (1990-2013).....	94
Tablo 3.1. Antakya Şehri Mekânsal Gelişim ve Değişim Seyri	120
Tablo 3.2. Antakya Şehri Yıllara Göre Nüfus Artış Miktarı ve Yıllık Nüfus Artış Hızı ...	121
Tablo 3.3. Mahalle Statüsü Kazanan Belde ve Köylerin (Araştırma Sahası Sınırları İçerisindeki) 1990-2000 Yılı Nüfus Miktarları	122
Tablo 3.4 Cuinet Tarafından 1935 Yılında Tespit Edilen Tesisler ve Sayıları.....	126
Tablo 3.5 Antakya Şehri Arazi Kullanım Durumu-2014	130

Tablo 3.6. Mahalle Statüsü Kazanan Köy ve Beldelerin (Araştırma Sahası Sınırları İçerisindeki) Halihazır Arazi Kullanım Durumu (ha)-2014	131
Tablo 3.7. Bazantay Tarafından 1935 Yılında Tespit Edilen Zanaatkarlar Listesi	153
Tablo 3.8 Antakya’da Perakende Ticaret Kapsamında Faaliyet Gösteren İş Yerleri ve Sayıları	158
Tablo 3.9 Antakya’da Büyük Ticaret Kapsamında Faaliyet Gösteren İşyerleri ve Sayıları.....	159
Tablo 3.10 Antakya’da Küçük Sanayi ve İmalathane Kapsamında Faaliyet Gösteren İşyerleri ve Sayıları	160
Tablo 3.11 Antakya’da Yeme-İçme ve Dinlenme, Büro Hizmetleri, Bankalar ve Sigortacılık Kapsamında Faaliyet Gösteren İşyerleri ve Sayıları	162
Tablo 3.12 Antakya’da Ulaşım İlgili Ticaret ve Sanat İşletmeleri, Ulaşım Hizmetleri ve Sağlık Hizmetleri Kapsamında Faaliyet Gösteren İşyerleri ve Sayıları	163
Tablo 3.13. Antakya’da Perakende Ticaret Kapsamında Faaliyet Gösteren İşyerleri ve Sayılarının Mahallelere Göre Dağılışı	164
Tablo 3.14 Antakya’da Yeme-İçme ve Dinlenme, Büro Hizmetleri ve Sağlık Hizmetleri Kapsamında Faaliyet Gösteren İşyerleri ve Sayılarının Mahallelere Göre Dağılışı.....	165
Tablo 3.15 Antakya’da Ulaşım İlgili Ticaret ve Sanat İşletmeleri ve Ulaşım Hizmetleri Kapsamında Faaliyet Gösteren İşyerleri ve Sayılarının Mahallelere Göre Dağılışı.....	165
Tablo 3.16 Antakya’da Merkezi İş Sahasının Temel Ünitesi Olmayan Birtakım Tesislerin Antakya Şehri ve Merkezi İş Sahası İçerisindeki Oransal Dağılımları.....	168
Tablo 3.17 Mahalle Statüsü Kazanan Köy ve Beldelerin (Araştırma Sahası Sınırları İçerisindeki) Halihazır Arazi Kullanım Durumu (ha)-2014	173
Tablo 3.18 Antakya’daki Eğitim Kurumlarının (Okulların) Yapılış Tarihi ve Mahallelere Göre Dağılışı	183
Tablo 3.19 Serinyol Mahallesi Arazi Kullanım Durumu (Halihazır-2014).....	196
Tablo 4.1 Antakya Kazasına Ait Nahiye, Köy ve Mezra Sayıları (1526-1584)	199
Tablo 4.2 16. Yüzyılda Antakya’daki Ticari Mekanlar.....	203
Tablo 4.3 Antakya’da Faaliyet Gösteren Esnaf Sayıları (1743-1776)	204
Tablo 4.4 Antakya’daki Ticari Mekanlar (1868-1906)	205
Tablo 4.5 Antakya Şehrinde Yer Alan Meslek Grupları ve İşletme Sayıları	206

Tablo 4.6. Küçük Sanayi ve İmalathaneler ile Ulaşım İlgili Ticaret ve Sanat İşletmelerinin Mahallelere Göre Dağılışı	209
Tablo 4.7. Antakya'da Yıllara Göre Belli Başlı Sağlık Tesislerinin Gelişimi (1932-2011)	214
Tablo 4.8. Antakya Devlet Hastanesinin Yıllara Göre Personel Durumu	214
Tablo 4.9. Antakya Devlet Hastanesinin Yıllara Göre Tedavi Edilen Hasta Sayısı	215
Tablo 4.10. Devlet Hastanesinde Doktor, Yatak Sayısı ile Doktora ve Yatağa Düşen Yatılı Hasta Sayısı	215
Tablo 4.11. Antakya'da Okul ve Öğrenci Sayıları (1889-1939 Yılları Arası)	220
Tablo 4.12. Antakya'da Yer Alan Eğitim Kurumları, Öğrenci-Öğretmen, Personel ve Derslik Sayısı-2014	221
Tablo 4.13. Antakya'da Belli Başlı Gazetelerin Kuruluş Yılları ve Aylık Tirajları	224
Tablo 4.14. Hatay İli Sınır Kapılarından Giriş Yapan Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Sayılarının Yıllara Göre Değişimi	229
Tablo 4.15. Hatay İli Sınır Kapılarından Çıkış Yapan Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Sayılarının Yıllara Göre Değişimi	229
Tablo 4.16. Araştırma Sahası Sınırları İçerisinde Yer Alan Otellerin Sınıfları, Oda ve Yatak Sayıları ile Lokanta Hizmeti Potansiyeli	230
Tablo 4.17. 1939-1940 Eğitim-Öğretim Döneminde Antakya Lisesi'nden Mezun Olan Öğrencilerin Coğrafi Kökenleri.....	242
Tablo 4.18. 1961-1962 Eğitim-Öğretim Döneminde Antakya Lisesi'nde Eğitim Gören Öğrencilerin Coğrafi Kökenleri.....	244
Tablo 4.19. 1981-1982 Eğitim-Öğretim Döneminde Antakya Lisesi'nde Eğitim Gören Öğrencilerin Coğrafi Kökenleri.....	246
Tablo 4.20. Antakya Lisesi Kültürel Hizmet Sahası (2013-2014).....	248
Tablo 4.21. Mustafa Kemal Üniversitesi'nin Kültürel Hizmet Sahası (2014-2015).....	250
Tablo 4.22. Antakya'daki Belli Başlı Hastanelere Gelen Hastaların İlçelere Göre Dağılışı (Son 3 Aylık Verilere Göre)	256

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1.1. Antakya ve Defne İlçelerini Birbirinden Ayıran Mehmet Yeloğlu Köprüsü	30
Foto 1.2. Antakya Şehrinin Güneyinde Kışlasaray Mahallesi'nin Sınırları İçerisinden Geçen ve Bugün Tamamıyla Kurumuş Olan Hamşen (Phyrminos) Deresi'nden Bir Görüntü	46
Foto 1.3. Hacı Ömer Alpagot ve Haraparası Mahallelerinin Hemen Kuzeyinden Geçen ve Batıya Doğru Hareket Ederek Asi Nehri'ne Kavuşan Hacıkürüş (Parmenius) Deresinden Bir Görüntü.....	46
Foto 1.4. Saint Pierre Kilisesi Yakınlarında Yer Alan Hacıkürüş Deresi ve Dere Yatağında İnşa Edilen Evlerden Bir Görüntü.....	47
Foto 1.5. Hacıkürüş Deresinin Taşkın Zamanlarında Sel Felaketinden Korunmak İçin İnşa Edilen Demir Kapı'dan (Bab-el Hadid) Bir Görüntü	48
Foto 2.1. Asi Nehri'nin Batı ve Doğu Yakasında Yer Alan Yeni ve Eski Antakya.....	72
Foto 3.1. Küçükdalyan Mahallesi'nin Kuzeybatısında Yer Alan Hipodrom Kalıntıları	100
Foto 3.2. Bağrıyanık Mahallesi'nde Yer Alan Memekli Köprü (Trajan Su Kemerı).....	105
Foto 3.3 Antakya Şehir Surlarının Tahmini Sınırları	106
Foto 3.4. Kışlasaray Mahallesi'nde Yer Alan ve 1832 Yılında İbrahim Paşa Tarafından İnşa Edilen Askeri Kışladan Bir Görüntü	112
Foto 3.5. Cumhuriyet Mahallesi Sınırları İçinde Yer Alan Antakya Belediye Parkı.....	115
Foto 3.6. Cumhuriyet Alanından Eski Bir Fotoğraf.....	116
Foto 3.7. Meclis Kültür Sanat Merkezi Binası.....	116
Foto 3.8. Cumhuriyet Mahallesi'nde Yer Alan Antakya Kapalı Spor Salonu	119
Foto 3.9. Küçükdalyan Mahallesinde Hipodrom Kalıntıları ve Konutlar.....	123
Foto 3.10. Haraparası Mahallesi'nde Yer Alan Luna Park ve Hayvan Pazarının Kurulduğu Alandan Bir Görüntü.....	123
Foto 3.11. Otobüs Terminali, Yeni Devlet Hastanesi, Adalet Sarayı, Primall Alışveriş Merkezi'nden Fotoğraflar	125
Foto 3.12. Tarihsel Dokusunu Yitirmeyen Konutlar	128
Foto 3.13. Eski Antakya'da Şehitler Mahallesi'nde Yer Alan Dar Sokaklardan Bir Görüntü.....	135

Foto3.14. Avlulu Eski Antakya Evleri.....	137
Foto 3.15. Bugün Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Müzesi Olarak Kullanılan Avlulu Bir Ev ..	139
Foto 3.16. Asi Nehri'nin Doğu Yakasında Kışlasaray Mahallesi'nde Yer Alan Antakya Ata Koleji	141
Foto 3.17. Bağrıyanık Gecekondü Mahallesi.....	142
Foto 3.18. Saray Caddesi'nde Yer Alan Hatay Valiliği Binası'ndan Bir Görüntü	144
Foto 3.19. Cumhuriyet Mahallesi'nde Yer Alan Halk Eğitim Merkezinden Bir Görüntü	145
Foto 3.20. Kurtuluş Caddesinde Yer Alan Antakya Savon Otelden Bir Görüntü.....	150
Foto 3.21. Tarihi Antakya Çarşısından Eski Bir Görüntü.....	153
Foto 3.22. Antakya'daki İşhanlarından Bir Görüntü	170
Foto 3.23. Güzelburç Mahallesi'nde Yer Alan Antakya Yeni Sanayi Sitesi	176
Foto 3.24. Narlıca Yolu Üzeri Soğuksu Mevki'nde Yer Alan Özbuğday Tohum (Pamuk Tohumu) Fabrikasından Bir Görüntü	177
Foto 3.25. Küçükdalyan Mahallesi'nin Girişinde Yer Alan Asfuroğlu Tuğla Fabrikası....	178
Foto 3.26. Maşuklu Mahallesi'nde Hizmete Giren Hatay Arkeoloji Müzesi'nden Bir Görüntü.....	188
Foto 3.27. Hacı Ömer Alpagot Mahallesinin Kuzeyinde Saint Pierre Kilisesi.....	189
Foto 3.28. Kurtuluş Caddesinde Yer Alan Habib-i Neccar Cami'den Bir Görüntü.....	190
Foto 3.29. Haraparası Mahallesi'nde Yer Alan Hilton Antakya Müze Otel.....	192
Foto 3.30. Cebrail Mahallesi'nde Yer Alan Ali Rıza Efendi Parkı	193
Foto 3.31. Cebrail Mahallesi'nde Yer Alan Eski Antakya Mezarlığı	194
Foto 3.32. Büyükşehir Belediye Yasası'ndan Önce Bir Belediye İken, Bu Yasanın Yürürlüğe Girmesiyle Mahalle Statüsüne Dönüştürülen Serinyol'dan Görünümler	195
Foto 4.1. Narlıca ve Güzelburç Mahalleleri'nden Geçen Asi Nehri'nden Bir Görünüm.....	211
Foto 4.2. Narlıca Mahallesi'nde Yer Alan Buğday Tarlasından Bir Görüntü	211

Foto 4.3. Bağrıyanık Mahallesi Sınırları İçerisinde Yer Alan ve Bugün Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksek Okulu Olarak Kullanılan Antakya Eski Devlet Hastanesi	212
Foto 4.4. Ekinci Mahallesi'nde Yer Alan Antakya SSK Hastanesi	213
Foto 4.5. Kurtuluş Caddesi'nden Bir Görünüm	218
Foto 4.6. Cumhuriyet Mahallesi'nde Yer Alan Hatay Kültür Merkezi	225
Foto 4.7. Yüzüncü Yıl Parkında (Kurtuluş ve Yavuz Selim Caddesi Kavşağında İş Bekleyen Suriyelilerden Bir Görüntü.....	234
Foto 4.8. Antakya-Reyhanlı-İskenderun Kavşağında Narlıca Mahaltesinde Yer Alan Suriyeli İşçiler	235
Foto 4.9. Fatih Camii'nde Konaklayan Suriyelilerden Bir Görüntü	236
Foto 4.10. Recep Tayyip Erdoğan Ortaokulu'ndan Görüntüler	238

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri

Antakya şehri, Akdeniz Bölgesi'nin Adana bölümünde bu bölümün de en doğusunda yer alan Hatay İl'inin en önemli şehirlerinden biridir (Şekil 1.1). Akdeniz bölgesinin doğu ucunda ve kıydan yaklaşık 22 km iç kısımda yer alan kentin denizden yüksekliği ortalama 80 m.dir. Şehir, kuzeyde Nur Dağları (Amanos Dağı, Gâvur Dağı, Kızıldağ) ile güneyde Kel Dağı'ı (Cebel-i Akra) arasında kalan Aşağı Asi Vadisinin başlangıcında Kel Dağı'nın kuzeydoğusunda, Habib-i Neccar Dağı'nın (440m) eteklerindedir. Şehrin kuzeydoğusuna doğru genişleyen ve Hatay çöküntü alanının ortasında yer alan Amik Ovası, yüksek tarımsal potansiyele sahip kalın alüvyal örtüyle kaplı olup Hatay'ın en büyük ve en önemli ovasıdır.

Araştırma sahası toplam 49 mahalleden oluşmaktadır. 2014 yerel seçimleri sonrasında Hatay ili Büyükşehir olunca tüm belde ve köyler mahalle statüsüne dönüştürülmüştür. Araştırma sahasının sınırları Antakya Belediyesi'nin 2014 yılı öncesindeki eski imar sınırından farklılık göstermektedir. 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası yürürlüğe girince idari yapılanmada ve idari sınırlarda birtakım değişiklikler olmuştur. Antakya ilçesine ait olan mahallelerin büyük bölümü yeni oluşturulan Defne İlçesine dâhil edilmiştir. Bu mahallelerden Elektrik, Armutlu, Sümerler ve Akdeniz mahalleleri Antakya Belediyesi imar sınırları içerisinde yer almakta iken 6360 sayılı yasa ile Defne ilçesine bağlanmıştır. Dolayısıyla Antakya'nın eski imar sınırları içinde yer alan 45 mahallenin sayısı 41'e düşmüştür. Araştırma sahası belirlenirken bu 41 mahalleye 6360 sayılı yasa ile mahalle statüsü kazanmış olan 6 belde ve 2 köy eklenmiştir.

Araştırma sahası belirlenirken çok kesin hatlarla sınırlandırılmış bir şehrsel alandan farklı olarak Antakya Belediyesi imar sınırı ile yakın çevresindeki mahalleler dikkate alınmıştır. Nitekim belirgin bir şehir sınırının tayin edilmesi şehir çalışmalarında oldukça güçtür. Bu zorluğu oluşturan temel etmen ise şehir özelliği gösteren alanların hangi kriterlere göre belirleneceği problemidir. Antakya'nın imar sınırına eklenen 8 mahalle, Antakya'nın birer banliyö (suburbanizasyon) sahalarını oluşturmaktaydı. Araştırma sahası içerisinde

yer alan 49 mahalle toplamda 4754,1 hektarlık alanı kaplamaktadır. Bu saha içerisinde Habib-i Neccar Dağı, şehri kuzeydoğu-güneybatı istikametinde sınırlayan bir dizi tepelerin oluşturduğu doğal bir engeldir. Yükselti buradan doğuya, kuzeye ve güneye doğru kademeli şekilde azalmaktadır (Şekil 1.2).

Asi Nehri kuzey yönünde yaklaşık 30 km Türkiye-Suriye sınırını oluşturacak şekilde akmaktadır. Altınözü ilçesinin bulunduğu alandan Türkiye topraklarına girdikten sonra batıya döner ve bugün kurutulmuş olan Amik Gölü'nün ayağı Küçük Asi ile birleştikten sonra güneydoğu doğrultusuna yönelir ve Samandağ'ın güneyinde Akdeniz'e dökülür. Asi Nehri kuzey güney yönünde uzanış göstermektedir ve Habib-i Neccar Dağı ile arasında kalan kısım Eski Antakya olarak adlandırılmaktadır. Yeni Antakya ise Asi Nehri'nin batı yakasında yer alan sahadır. Bu saha, şehri batıdan sınırlandıran Kızıldağ'a kadar geniş düzlüklerden oluşmaktadır. Asi üzerinde Eski ve Yeni Antakya'yı birbirine bağlayan bir dizi köprü bulunmaktadır (Şekil 1.1, Şekil 1.2).

Antakya ve civarında Akdeniz iklim tipi egemendir. Bu nedenle kentte yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Ancak, kıyı şeridi ile dağların arka kısımları ve yükseltisi fazla olan yerler arasında iklim koşullarındaki bölgesel farklar nedeniyle Antakya'daki iklim koşulları kıyı şeridinde kıyasla biraz farklılık gösterir. Bu nedenle sıcaklık, kıyılarda yüksek değerlerde kalır. Yazların, kıyı şeridinde kıyasla daha serin geçmesinin bir nedeni de en sıcak ortalamaların kaydedildiği ayların aynı zamanda, Antakya'da rüzgârın en hızlı estiği ve en çok esme sayısına ulaştığı aylar oluşudur.

Antakya Meteoroloji İstasyonu'nun verilerine göre araştırma sahasında ölçülen en düşük ortalama sıcaklık 8,3° C ile Ocak ayına tekabül ederken en yüksek ortalama sıcaklık 27,7° C ile Ağustos ayına rastlamaktadır. Antakya'da yıllık ortalama sıcaklık değeri ise 18,3°C'dir. Yağış değerlerinin 31 yıllık ortalamalarına göre Antakya'da yıllık toplam yağış miktarı 1173,4 mm'dir. En az ortalama yağışla sahip ay 2,5 mm ile Temmuz ayı olurken en çok ortalama yağış değerine sahip ay ise 221,7 mm ile ocak ayıdır (Tablo 1.2 ve Tablo 1.3, Şekil 1.9 ve Şekil 1.9).

Amanos Dağları'nın doğusu Akdeniz'den gelen nemli havadan daha az istifade ettiği için Antakya'da ortalama yağış miktarı dağın Akdeniz'e bakan yamacına oranla daha azdır. Ancak graben sahasına paralel akış gösteren Asi

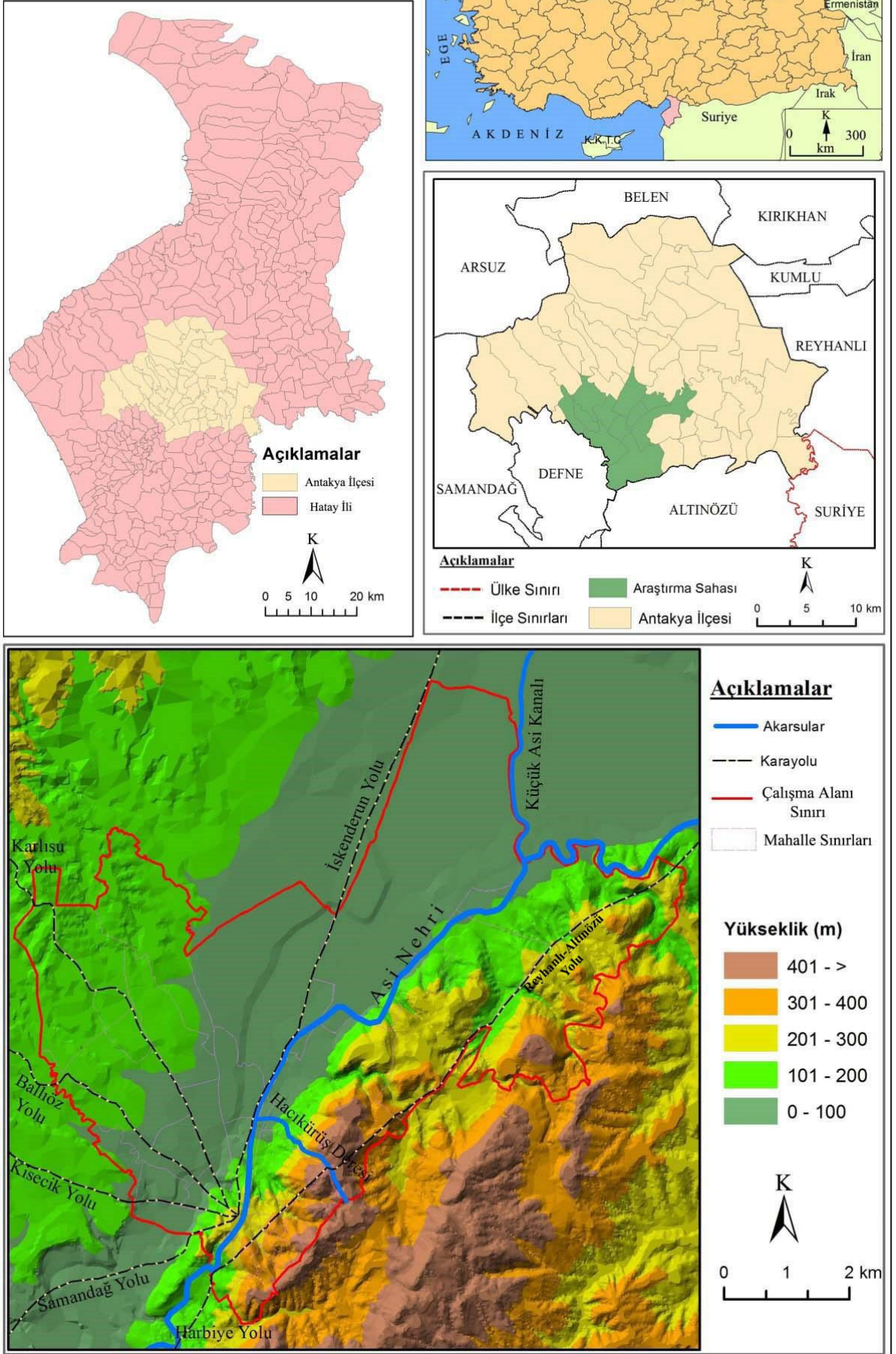
Nehri, bir rüzgâr koridoru görevi görmektedir. Bu durum Antakya'nın sıcak ve kurak yazını bir nebze olsun hafifletmektedir.

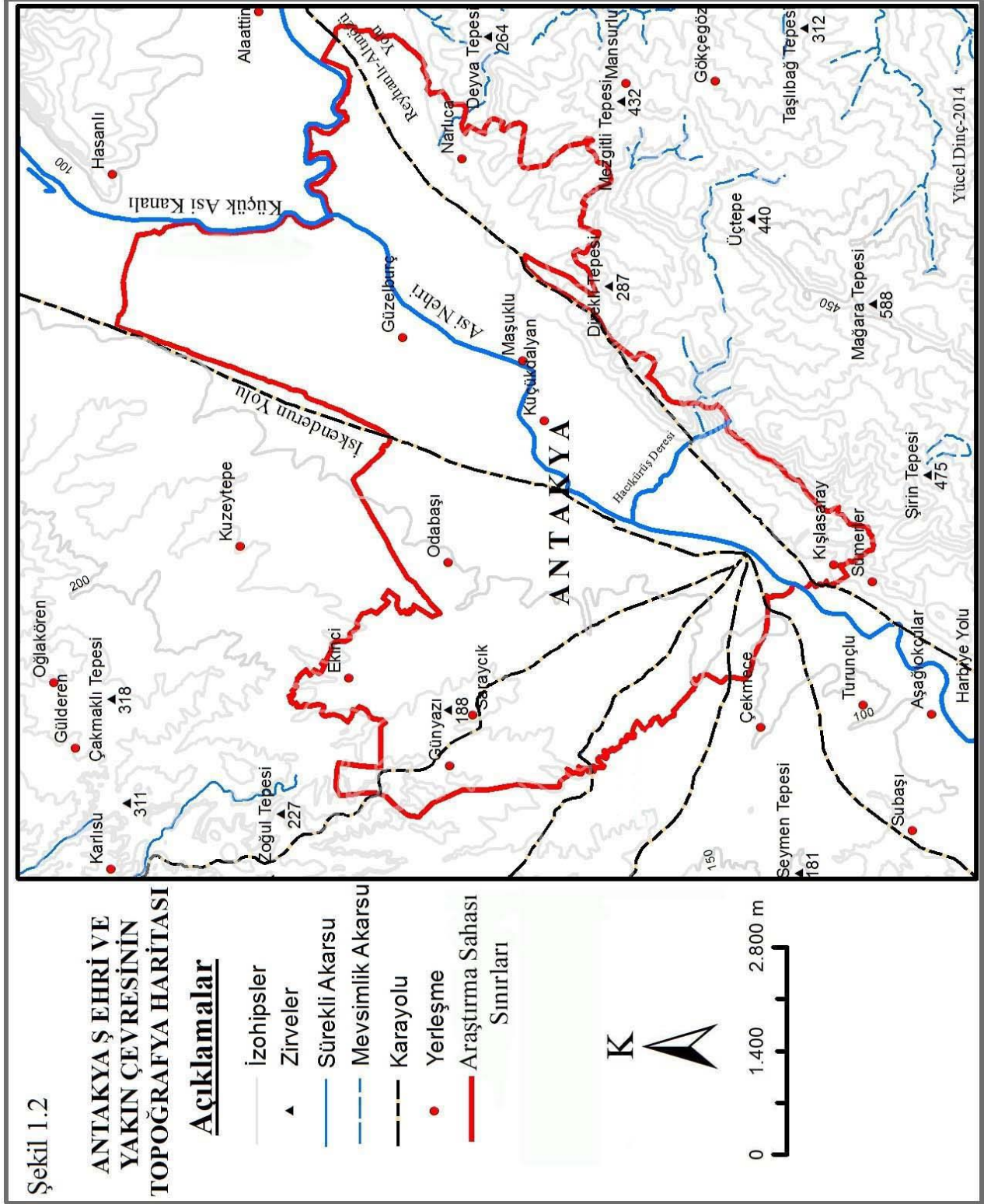
Amik Ovası, ince taneli, kalın tabakalı alüvyal topraklardan oluşur. Bu topraklar tarımsal potansiyel açısından oldukça önemlidirler. Dağlık ve tepelik alanlar ise, kahverengi orman topraklarıyla örtülüdür. Bu toprakların da özellikle tahıl tarımı açısından önemi büyüktür.

Amik ovası esas itibariyle Asi, Karasu ve Afrin vadi tabanlarının dolmasıyla ortaya çıkan geniş düzlüklerden oluşur. Amik ovası'nın orta kısımlarında yer alan Amik Gölü, 1970'li yıllarda tamamen kurutulmuş ve 1980 yılında tarıma açılmıştır. Amik Ovası 119.350 hektar olup Hatay'ın en geniş ve verimli ovasıdır.

Kuruluşundan günümüze kadarki tarihi süreç içerisinde uygun lokasyon ve coğrafi şartlara sahip olan Antakya Şehri farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve toplumların asırlar boyunca bir arada refah içerisinde yaşamalarına olanak sağlamıştır. Uygun iklim, toprak, su ve sulama şartlarının yanı sıra ulaşımın elverişliliği ve yüksek tarım potansiyeli sayesinde farklı toplumların cazibe merkezi olmuş, tarihi, kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan medeniyetler mozaïği hüviyetine bürünmüştür.

Şekil 1.1
Çalışma Alanının Lokasyon Haritası

Antakya şehri, iç ve dış ticaret hareketlerinin yoğun yaşandığı bir yer olması nedeniyle ulaşım bakımından oldukça işlektir. Antakya-Reyhanlı karayolu ile Suriye'nin Halep Şehri'ne, Antakya-Yayladağı karayolu ile Laskiye Şehri'ne ulaşılır. Yine E-391 karayolu ile Güneydoğu Anadolu'ya ulaşılır. Ayrıca Avrupa-Anadolu-Ortadoğu ve Güney Asya'yı birbirine bağlayan E-91 Karayolu da Antakya sınırları içinden geçmektedir. 2007 yılı sonunda Türkiye'nin tek ruhsatlı hava alanı olan Hatay Havaalanının hizmete girmesi ve bunun Antakya'ya yakınlığı şehrin erişilebilirliğini ve çekiciliğini artırmıştır.

Antakya şehrinin 4754,1 hektar olan toplam şehrsel alanının % 30,8'i konut alanlarından, % 19'u tarım alanlarından, % 34,5'i yollar ve boş alanlardan % 5,7'si ticaret alanlarından oluşmaktadır. Şehirdeki park alanları ile yeşil alanlar toplam alanın % 1,9'unu, sanayi alanları ise % 2,6'sını oluşturmaktadır. Şehri boydan boya kat eden Asi Nehri çalışma alanı sınırları içerisinde 36,1 hektar alan kaplamakta olup bu alan toplam şehrsel alanın 0,7'sine karşılık gelmektedir (Tablo 3.5 ve Şekil 3.6).

Antakya şehir nüfusu Hatay'ın anavatana katıldığı 1939 yılından günümüze kadarki süreçte sürekli artış göstermiş ancak nüfus miktarları oransal açıdan değerlendirildiğinde farklılıkların olduğu dikkati çekmiştir. 1940 yılı Antakya şehir nüfusu 26939 kişi iken bunun 50,1'ini erkekler, % 49,9'unu ise kadınlar oluşturmuştur (Tablo 2.2 ve Şekil 2.1).

ADNKS'ye göre 2010 yılında Antakya şehir nüfusu 213581 kişi, kır nüfusu ise 247896 kişidir. Dolayısıyla şehirde yaşayanların toplam nüfusa oranı % 46,2 iken kır nüfusunun oranı da % 53,8'dir. Antakya'nın 2013 yılı nüfusu Hatay'ın Büyükşehir statüsü kazandığı göz önünde bulundurularak hesaplanmış, kırsal alanların nüfusları da şehir nüfusuna dâhil edilmiştir. Dolayısıyla Antakya'nın 2013 yılı şehir nüfusu 347974 kişidir. Bunun % 50,5'ini erkek nüfus, % 49,5'ini ise kadın nüfus oluşturmaktadır (Tablo 2.2).

Şehirde nüfus dengesiz bir şekilde dağılmıştır. Habib-i Neccar Dağı ile Asi Nehri arasında yer alan Eski Antakya'da nüfus, nehrin batı yakasındaki Yeni Antakya'ya nazaran daha azdır. Bundaki en temel sebepler konutların bitişik nizamda olması ve çok katlı yapıların azlığı, nehrin doğu yakasında merkezi iş sahasının önemli bir alanı işgal etmiş olması gibi faktörlerdir. Şehirde nüfus yoğunluğu ortalama 53,3 kişi/ha'dır. En yoğun nüfuslu mahalleler Akasya ve

Cebrail Mahalleleri iken en az yoğun nüfuslu alanlar ise Saraycık, Haraparası ve Güzelburç mahalleleridir (Tablo 2.5, Şekil 2.4 ve Şekil 2.5).

Antakya ekonomisinde ön plana çıkan sektör ticarettir. Gerek bir sınır kenti olması, gerekse girişimci insanı sayesinde Antakya bir ticaret merkezi konumundadır. Antakya bu özelliğiyle etrafındaki belde ve köylerden gelenler ile nüfusunu gündüzleri ikiye katlamakta, çok canlı ve hareketli bir yapıya kavuşmaktadır. Amik Ovasının tarımsal ürün ve potansiyeli Antakya’da değerlendirilmekte, tarım ve tarıma dayalı sanayi ile tarımsal makine imalatı önemli bir ekonomik faaliyet olmaktadır. Ayrıca Antakya’da el sanatları, dericilik, ayakkabıcılık ve mobilya sanayisi de gelişmiş durumdadır.

Antakya’nın tarihi geçmişi çok eski dönemlere dayanır. M.Ö 300 yılında Büyük İskender’in komutanlarından Selevkos, Antakya’nın bugün bulunduğu bölgede daha eski bir yerleşme olan Antigonia’yı yıktırarak yeni bir kentin temellerini atmıştır. Selevkos bu yeni kente babasının adına izafeten ‘’Antiocheia’ adını vermiştir.¹ Bu yeni kent planı ızgara planı şeklinde yapılmış, sokaklar kışın güneşi görecektir yazın ise Asi Nehri’nden gelen rüzgarı alacak biçimde inşa edilmiştir (Şekil 3.1).

M.Ö 64 yılında Antakya, dönemin en güçlü devleti olan Roma İmparatorluğuna katılmıştır. Böylece Antakya, ikinci bir imparatorluğun hâkimiyeti altına girmiştir. Antakya bu dönemde Roma İmparatorluğu sınırları içinde bulunan Suriye eyaletinin başkenti olmuştur. Antakya’da Selevkos ve Roma dönemlerinde depremler, yangınlar, kıtlık, salgın hastalık, ayaklanmalar, şehrin tarihinde belli başlı dönüm noktalarını teşkil etmiştir. Antakya tarih boyunca depremlerden büyük zararlar görmüş şehirlerden biri olmuştur.

Antakya’da Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu döneminin sona erip Arap-İslam hâkimiyetinin başlayacağı dönemde Bizans’ın Antakya’daki son İmparatoru Heraklios idi. Sürekli saldırılara uğrayan ve depremlerle de büyük yıkımlar yaşayarak önemli ölçüde nüfus kaybeden Doğu Roma’ya Araplar son darbeyi vurmuştur. Hz Muhammed’in vefatından sonra hız kazanan Arap fetihleriyle İran’ın yanı sıra Bizans’ın doğu eyaletleri de Arapların hâkimiyeti

¹ Antakya, Selevkos tarafından aynı adla kurulan 16 kentten biridir ve bu kentler içerisinde araştırmamıza konu olan Antakya, literatürde Defne (Harbiye) yakınlarındaki veya Asi Nehri yakınlarındaki Antakya olarak adlandırılmaktadır. Türkiye’de Antiocheia ismi ile kurulan diğer yerleşmeler Isparta (Yalvaç)’ta, Aydın’da (Kuyucak ilçesinin birkaç km güneyinde), Antalya’da (Gazipaşa İlçesi yakınları), Mersin’de (Erdemli’nin birkaç km güney batısı) yer almaktadır.

altında kaldı. Araplar 634 yılından sonra Bizans toprakları içinde olan Suriye ve Filistin'i fethetmiş 2 yıl sonrasında ise Yermuk Savaşında Heraklius egemenliğindeki Bizans, Ebu Ubeyde Bin Cerrah kuvvetlerine daha fazla direnemeyerek teslim olmuş ve Arap hakimiyetindeki sınır Kudüs'e kadar uzanmıştır (Demir, 1996:54-55).

Kral Heraklius Yermuk Savaşı esnasında Antakya'da bulunuyordu. Bu savaşı kaybetmesi onun Antakya üzerindeki bütün umutlarını yitirmesine neden oldu. Belezuri'nin kaydettiğine göre Kral Yermuk Savaşındaki yenilgiyi duyunca Asi Nehri'ni geçip *“Ey Suriye! Sana selam olsun, Burası ne güzel bir ülkedir. Keşke analar bundan sonra çocuk doğurmasa, elveda, elveda..”* diyerek İstanbul'a kaçmıştır. Yine aynı şekilde Tabari; Heraklius'un Antakya'yı terk tarihini hicri 15 veya 16 senesi olarak yani 637 yılı olarak göstermektedir (Türk, 2012:59).

Antakya Şehri'nin Araplar tarafından fethedilmesinde Arap-İslam hâkimiyetine girmesinde ve dolayısıyla İslami değerlere, örf ve geleneklere sahip olmasında Ebu Ubeyde Bin Cerrah anahtar rol oynamıştır. Onun İslam Dünyası ve Antakya için önemi şu şekilde anlatılmaktadır;

“Peygamberimiz tarafından” Ümmetimin Emni “olarak lakaplandırılan Ebu Ubeyde Bin Cerrah'ın eliyle gönlünü İslam'a açan Antakya uzun yıllar ve hala Müslümanların serhat boyu olarak görevini yapmış, diğer İslam beldelerinin de emniyetini sağlayarak fatihinin ünvanına layık olmuştur.” (Türk, 2012:133).

İslam ordusunun 7.yüzyılda Anadolu'daki hâkimiyetiyle beraber oluşturulan İslam-Bizans sınırı 3 asır sonra Abbasi Devleti'nin Anadolu'daki üstünlüğünü yitirmesiyle Bizans lehine bozulmuştur. Dolayısıyla İslam âlemindeki bu yenilgi sonrası Sugur, Avasım gibi önemli İslam şehirlerinin yerini Bizans şehirleri almaya başlamıştır (Bahadır, 2013:15).

Anadolu'da Bizans hâkimiyetinin yeniden başlaması İslam hâkimiyetiyle değişen etnik yapıyı tekrardan şekillendirmiştir. Bu dönemde gerek Avrupa'yı gerekse Bizans'ı huzursuz edecek önemli bir güç kalmamıştır. Daha sonraki süreçlerde Türkler İslam dünyasında yeni bir güç olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Böyle bir gücün oluşmasına zemin hazırlayan faktörler Türklerin 10.yüzyılda İslamiyet'i kabul etmesi ve XI. yüzyılda da Selçuklu Devleti'nin kurulması olmuştur (Bahadır, 2013 :16).

Anadolu'da güç kazanan Bizans İmparatorluğu açısından Antakya tam bir askeri üs olma özelliği gösteriyordu. Bizans, Antakya üzerinden Filistin'e kadar genişleme imkânı bulmuştu. Bu durum İslam toplumunu huzursuz ediyor ve Bizanslılar girdikleri her yeri yakıp yıkıyordu. Ancak aynı dönemlerde Asya bozkırlarında İslam dünyasını tek çatı altında birleştirecek ve toparlayacak yeni bir güç oluşuyordu. Bunlar Oğuzların Kınık boyundan olan Selçuklu Türkleridir (Türk, 2012: 171-172).

Oğuz boylarının Anadolu'ya akınlara başlamasının temel hedeflerinden biri Antakya'nın kurtarılması olmuştur. 1071 Malazgirt Savaşı'nda Sultan Alpaslan'ın Bizans ordusunu yenmesi üzerine yapılan antlaşmada bir asır önce Müslüman topraklarına ait olan Doğu Anadolu, Urfa, Membic, Ahlat ve Antakya beldeleri Selçuklulara bırakılmıştır (Türk, 2012:174-175).

1085 yılından itibaren dönemin Selçuklu sultanı Süleyman Şah Antakya'yı Türkleştirmeye çalışmıştır. Antakya kentinde genel af ilan etmekle beraber savaş esirlerini de serbest bırakmıştır. Hz. İsa'nın havarilerinin ibadet ettiği kiliseyi (Habib-i Neccar) camiye çevirmiş ve bunun yerine Hristiyanlara iki kilise yapma hakkı tanımıştır. Aynı zamanda askerlerinin Hristiyan kızlarıyla evlenmelerini yasaklamıştır. Ancak Selçuklu döneminde Türkleşmeye yönelik tüm bu çabalar Haçlı seferlerinin başlamasından dolayı çok yavaş olmuştur (Turgut, 1986:91).

Hristiyanların kutsal saydıkları şehirlerin Müslümanların elinde olması Haçlı seferlerinin gerçekleştirilmesindeki temel etkidir. Bu sözü geçen kutsal şehirlerden biri Antakya diğeri Kudüs'tür. Dolayısıyla Hristiyan dünyasında önemli bir yere sahip olan Antakya Haçlıların önceden belirlenmiş hedefiydi (Bahadır, 2013:26). Haçlı seferleri süresince yüzbinlerce Müslüman Antakya için şehit olmuşsa da hiçbir zaman Antakya'yı terk etme düşüncesine kapılmamışlardır. Selçuklular çok geniş coğrafyaları küçük devletçikler halinde yönetmeye başladılar. Bu durum Bizans ve Haçlı seferlerini daha da kolaylaştırmıştır. 1085 yılında Türklerin eline geçen Antakya 1098 yılından itibaren Haçlıların egemenliği altında kalmıştır. Antakya Haçlı Prensligi 1098'den 1268'e kadar (169 yıl 11 ay 6 gün) sürmüştür (Türk, 2012:189).

1268 yılında Sultan Melik Baybars komutanlığında Antakya Prensligi üzerine saldırıya geçen Memlukler, Antakya surlarının Habib-i Neccar dağına doğru yükselmeye başladığı noktadan şehre doğru girmeyi başardılar. Şehre giren Memlük askerleri büyük katliamlar yaparak şehirdeki saray, kilise şato gibi

önemli yapıları ve surların büyük bölümünü tahrip etmişler, şehri harabe yığınlarına dönüştürmüşlerdir. Böylece 170 yıl süren Antakya Haçlı Prensligi sona erip Antakya bir daha el değiştirmemek üzere İslam hâkimiyetine girmiştir (Demirci, 1996: 79-80). Bunun sonrasında Antakya, Osmanlı padişahlarından Yavuz Sultan Selim'in kenti ele geçirdiği 1517 Mercidabık Savaşına kadar Memluk egemenliğinde ve yönetiminde kalmıştır (Turgut, 1986:99).

Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık Savaşı sonrası Memluk sultanı Karasu Gavri ile yaptığı antlaşma gereği o dönemde Memluklerin elinde olan Antakya dâhil olmak üzere Güneydoğu Anadolu şehirleri teker teker Osmanlı hâkimiyetine girdiler. Yaklaşık 400 yıl Osmanlı egemenliğinde kalan Antakya bu süre boyunca Halep vilayetinin merkez sancağına bağlı "kaza merkezi" olarak yönetilmiştir (Demirci, 1996:85). Antakya şehri, Hatay'ın 1938 yılında Fransız idaresinden ayrılıp bağımsız bir devlet statüsüne bürünmesiyle Hatay Devleti'nin yönetim merkezi olmuştur. Hatay'ın 1939 yılında anavatana katılmasından sonraki süreçte İl olmasıyla birlikte, Antakya şehri Hatay İlinin ve Antakya İlçesinin idari bir merkezi olmuş ve bu önemini günümüze kadar korumuştur.

1.2. Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve İzlenen Yöntem

Bu tezin amacı; Antakya şehrinin gelişim sürecini, şehrin gelişiminde rol oynayan temel faktörleri, şehrin mekânsal dağılışı ve gelişimini, şehirleşmenin boyutu ve niteliğini coğrafi bir perspektifle ortaya koymaktır. Şehirlerin farklı disiplinlerce çalışma konusu olarak tercih edilmesi, şehir coğrafyası açısından Antakya şehri ile ilgili kapsamlı bir çalışmanın henüz yapılmamış olması bu tezin temel dayanağı olup, bu çalışmadan elde edilecek nihai ürünler aracılığıyla şehrin gelecekteki planlarına ışık tutmak amaçlanmaktadır.

Bu genel amaç çerçevesindeki özel amaçlarımız;

Antakya şehrinin coğrafi konumu ve sınırlarının son yıllardaki idari değişikliklerle almış olduğu şekil idari ve fiziki perspektif içerisinde yansıtılacaktır.

Sınırlanan saha içerisindeki doğal ve beşeri faaliyetlere ait özellikler tespit edilerek, alan içerisindeki özel farklılık ve benzerlikler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Nitekim Antakya'da ova, akarsu vadileri, dağ yamaçları ve dağlık alanlar şeklinde sınıflanabilecek morfolojik birim ve kademelerde yer alan birbirinden çok farklı alanlar ve bu alanlarda ortaya çıkan nispeten farklı yaşamlar

vardır. Böylece Antakya şehir sınırları içerisinde yapılacak arazi çalışmalarıyla coğrafi çevrenin insan hayatı üzerindeki etkileri ve insanın da doğal çevre üzerindeki müdahalesi, şehrsel fonksiyonlar ve şehrsel gelişim örnekleri üzerinden ortaya konmuş olacaktır.

Araştırma sahasında etkili olan Akdeniz iklimi ve bu iklim tipinin saha içerisinde gösterdiği özel farklılıklar tespit edilerek, bunun insan yaşamı üzerindeki etkilerinin neler olduğu konusunda inceleme yapılacaktır. Çünkü Antakya'da denize uzaklık, yer şekilleri, yükselti gibi coğrafi konum ve topoğrafik faktörlerin etkisiyle kıyı kesimlerine oranla sıcaklık ve yağış şartlarında farklılıklar görülür. Bu özellik bitki örtüsünde de farklılıklara yol açmıştır.

İncelenecek olan saha içerisinde tarımsal potansiyel açısından önemli bir değere sahip olan topraklar ve bu toprakların tarımsal faaliyetler üzerindeki etkisini detaylı bir şekilde ele almak diğer bir amacımızdır. Nitekim Amik ovası, tarımsal potansiyel açısından önemi büyük olan alüvyal topraklardan oluşmaktadır.

Tarihin farklı dönemlerinde farklı medeniyetler tarafından yerleşilen bir alan olarak Antakya, sahip olduğu coğrafi avantajlar neticesinde varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Bunun yanında farklı medeniyetlerin şehre kazandırdığı kültürel değerler ve kalıntılar şehrin beşeri açıdan sahip olduğu önemi de ortaya koymuştur. Buradan hareketle doğal ve beşeri değerlerin şehirde yarattığı değişim ve gelişmeleri tarihsel ve coğrafi perspektiflerle ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Araştırma için gerekli bilgiler, sosyal bilimlerde ve özellikle Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Anabilim Dalı'nda kullanılan çeşitli yöntemlerle bir araya getirilecektir. Analiz, sentez, karşılaştırma, ilişki kurma ve sebep-sonuç ilişkisi gibi bilimsel ilkeler kullanılarak, coğrafyanın dağılıp prensibi ile birlikte olaylar açıklanmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın başından sonuna kadarki her aşamasında belirli bir düzen sağlamak amacıyla bir çalışma planı ve programı hazırlanmıştır. Program dâhilinde gerçekleştirilecek faaliyetler belirlenmiş ve bu faaliyetlerin adım adım yerine getirilmesi hedeflenmiştir. Dört aşamadan oluşan bu programın uygulanması ise şu şekilde olmuştur:

Araştırmanın ilk aşaması literatür taramasına dayanmaktadır. Çalışma alanı ve konusuyla ilgili veriler çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarından temin edilmeye çalışılmıştır. Kitaplar, tezler, periyodik veya süreli olan yayınlar, yıllıklar, brifing raporları, istatistiki veriler, ansiklopediler, fotoğraflar, stratejik planlar, izah raporları gibi veriler çalışmanın daha kapsamlı olarak hazırlanabilmesi açısından önem teşkil etmiştir.

İkinci bölümde çeşitli yazılımlardan istifade ederek araştırma sahasıyla ilgili önemli haritalar çizilmiştir. Tezin görsel açıdan zenginleştirilmesini sağlayacak bu haritaların başlıcaları; lokasyon, nüfus dağılışı, nüfus yoğunluk, arazi kullanım, merkezi iş sahası, topoğrafya, jeoloji ve tarihsel gelişim haritalarıdır. Bu haritaların çiziminde kullanılacak altlık haritalar çeşitli kurum ve kuruluşlardan temin edilmiştir. Temin edilemeyen haritalar ise Google Earth görüntüleri üzerinden işlenerek ve arazi çalışmaları ile de desteklenerek oluşturulmuştur. Araştırma sahasının sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini yansıtan sayısal veriler tablo haline getirilmiştir. Söz konusu veriler şema ve grafik gibi görsel şekillerle somutlaştırılmıştır. Tablo, grafik ve haritalara veriler sunan kurum ve kuruluşların başlıcaları; TÜİK, Antakya Ticaret ve Sanayi Odası, Antakya Küçük Sanayi Sitesi Kooperatifi, Antakya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Hatay İl Sağlık Müdürlüğü ve Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'dür.

Arazi çalışmaları, hazırlık aşamalarının tamamlandığı 3. aşamayı oluşturmaktadır. Bu aşamada kurum ve kuruluşlardan elde edilemeyen veriler arazi çalışmaları neticesinde kişisel gözlem ve çalışmalarla elde edilmiştir. Bu yüzden söz konusu veriler birincil veri olma özelliği kazanmıştır. Çalışmada birincil verileri sunan bir diğer önemli araştırma da bir takım anketlerin uygulanması olmuştur.

Tezin sonuçlandırılması aşaması dördüncü kısmı oluşturmaktadır. Bu genel manada masa başı çalışmalarını ifade etmektedir. Özellikle arazide yapılan çalışmalar sonucunda netleştirilmiş olan tüm bilgi ve belgeler bu bölümde sentezlenmiştir. Arazide yapılan röportajlar, anketler ve gözlemlerle elde edilen bilgiler birlikte yorumlanmıştır. Haritalara son şekilleri verilerek bir tez metni hazırlanmıştır.

1.3.Şehirle İlgili Tanımlar, Kuramsal Yaklaşımlar ve Şehir Çalışmalarında Coğrafya'nın Yeri

1.3.1.Şehirle İlgili Tanımlar ve Kuramsal Yaklaşımlar

Yerleşmeler gerek nüfus açısından gerekse mekânsal açıdan büyüyüp geliştikçe zamanla tipik bir şehir yerleşmesinin karakteristik özelliklerine sahip olmaya başlamaktadır. Ekonomik sektörler içinde tarımın rolü giderek azalmakta, sanayi ve ticaret ön plana çıkmakta uzmanlaşma ve iş bölümü söz konusu olmakta, yatay ve dikey hareketlilik hız kazanmaktadır. Bunun yanında çeşitli kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin sayısı artış göstermekle beraber toplumsal roller hızla değişmekte ve toplum, sosyal ve kültürel açıdan heterojen bir yapıya bürünmeye başlamaktadır. Tüm bu karakteristik özellikleri bünyesinde barındıran ve dinamik bir yapıya sahip olan şehir yerleşmelerinde çok farklı yaşam tarzlarına sahip insanların bir arada bulunmalarının da bir sonucu olarak bilhassa yerleşme düzeni, niteliği, boyutu açısından bir takım sorunların meydana gelmesi gayet doğaldır. Büyük şehirlerde veya şehirleşme hızı yüksek olan şehirlerde bu durum daha bariz bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Yerleşmelerin şehir statüsü kazanmaya başladığı özellikle 20.yüzyılın ikinci yarısında (1950'li yılların başları) şehirselleşme sorunları pek dikkat çekici şekilde ortaya çıkmayabilir. Fakat son 20-30 yıl içinde sanayi ve diğer sektörlerdeki gelişmelerin hız kazandığı ve ulaşım sistemlerinin geliştiği alanlarda şehirselleşme sorunlarının boyut ve niteliğinin bariz bir şekilde artış göstermesi şehirselleşme problemleriyle baş edilmesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda şehir araştırmaları, alan çalışmaları ve arazi etütleri ve akademik yayınlarda artış olmuştur. Her disiplin şehirselleşme sorunları farklı bakış açılarıyla ele alıp incelemiş, dolayısıyla şehirle ilgili genel geçer bir tanım yapmak güç olmuştur.

George Perec (1974) şehirleri tanımlamanın güç olduğunu şu sözleriyle ortaya koymaktadır: “*Şehirleri tanımlamaya çalışmak kolay değildir. Şehirler hem çok büyüktür hem de sizi yanlışlıkla sürükleyebilecek her türlü ihtimal vardır*” Gerçekten de şehirler oldukça karmaşık olup şehir sınırlarını tayin etmek ve temel karakterlerini belirlemek de zordur (Skott, 2013:3).

Şehirleri tanımlamanın güç olduğunu düşünen bir başka bilim insanı David Harvey'e göre ise sosyologlar, iktisatçılar, coğrafyacılar, mimarlar ve şehir planlamacıları kendilerine özgü şehir kavramlarıyla birbirlerinden bağımsız hareket etmektedirler. Dolayısıyla şehir çalışmalarının odak noktası “*şehrin*

sorunları yerine, şehirdeki sorunlar olmaktadır” Bu durum genel bir şehir tanımının yapılamamasına neden olmakta ve kavram karmaşası yaratmaktadır (Harvey, 2003:27).

Şehirle ilgili tanımlar yapılırken bazıları tanımlarının temelinde nüfus kriterini, bazıları ekonomik yapıyı veya diğer faktörleri koymaktadır. Şehir tanımlarının hangi parametrelere göre yapılacağı, söz konusu parametreler için zaman diliminin nasıl olacağı ve neye göre belirleneceği gibi soruların tam karşılığı bulunamamaktadır. Weber’ci yaklaşımı benimseyenlerle buna karşıt görüşte olanların yarattığı ikilem buna örnek teşkil etmektedir. Weber’e göre şehir *“Kendine has kolektif bir kimlik ruhuna sahip özerk bir cemaattir.* Dolayısıyla bu niteliğe sahip olan toplumlar batı toplumlarıdır ve şehir kavramı en çok batı toplumuna uymaktadır. Karşıt görüşlüler de bir mekânın şehir olup olmadığını standart bir ölçütten ziyade ölçütün kendisinin ne olacağına dayandırmaktadır (Üstündağ,2005:150).

Şehirle ilgili çalışmalara dikkat çekildiğinde şehir tanımlarının ekonomik, toplumsal, kültürel, demografik ve yasal kriterler dikkate alınarak yapıldığı ve şehrsel gelişim ile ilgili bir takım kuramların oluşturulduğu görülür. Şehre özgü yaşam tarzı olarak geniş ailenin yerini çekirdek aile tipine bırakması sosyal ölçüt, sanayi ve hizmetler sektörünün tarımın aleyhine gelişmesi ekonomik ölçüt, okuryazarlık oranının ve kültürel etkinliklerin artması kültürel ölçüt, nüfus miktarı, artış hızı ve yoğunluğu demografik ölçüt ve son olarak idari açıdan oluşturulan sınırlar idari ölçüt kapsamına girmektedir (Emekli 2005:7).

Şehirlerle ilgili olarak dünya genelinde genel kabul görmüş bir tanım yoktur. Her ülke kendine göre bir tanım yapmıştır. Bu ülkelerden bazıları idari sınırları kriter olarak alırken, bazıları nüfus ölçütünü ve diğer bazıları da şehrsel fonksiyonları kriter olarak kullanabilmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur 2010:2). Bahsi geçen ölçütler içerisinde dünya genelinde en çok kullanılanı idari ölçüttür (Çezik,1982:4) D.İ.E. şehirleri belirlerken il ve ilçe merkezlerinin belediye sınırları içerisinde kalan kısmını şehir olarak kabul etmektedir (Emekli,2005:7).

Türkiye’de mevcut şehirlerin sayısı, nitelikleri ve şehirleşme özellikleri ile ilgili çalışmalarda nüfus kriteri esas alınmaktadır. Kullanılan nüfus miktarı rastgele seçilmiş bir sayıya göre değil belirli fonksiyonel gelişmelerin ancak belirli miktarlarda nüfus ile gerçekleşebileceği varsayımından hareketle oluşturulmuştur (Avcı,2004:18).

Şehirlerin mekânsal açıdan hızla gelişme kaydetmelerinin yanı sıra son dönemlerdeki kırsal kalkınma, proje ve çalışmalarıyla kırsal alanların gelişme göstermesi ve şehirlere ait bir takım niteliklere sahip olmaya başlamaları şehir yerleşmelerinin belirlenmesinde nüfus miktarının ne kadar olması gerektiği konusunda güçlükler yaratmaktadır. Tam da bu noktada Avcı'nın dediği gibi:

“Nüfus kriterini kullanan araştırmacılar arasında alt sınır konusunda uzun yıllardır bir birlik oluşmamıştır. Bunun temelinde de kırsal yerleşmelerin nerede bittiği veya şehirselleşmelerin nerede başladığı sorusundan hangisine cevap arandığı yatmaktadır” (Avcı,2004:18).

Şehirlerin sahip olması gereken alt nüfus miktarını Darkot, Selen, Louis 3000 olarak belirlemiştir. Tunçdilek ve Tümertekin başlangıçta 5000 kıstasını daha sonra da Tümertekin 10000 kıstasını esas almıştır. Yine aynı şekilde Reuter (1946) ve Keleş (1962) de 10000 nüfus miktarını esas almıştır (Aliğaoğlu ve Uğur 2010:3) Özçağlar ise şehirselleşme nüfusunun alt sınırının ne kadar olması gerektiğini belirlerken zaman faktörüne dikkat çekmekte ve bu konudaki görüşlerini şu şekilde ortaya koymaktadır:

“Nüfus miktarı baz alındığında günümüz şartlarında genelde 20000'in üzerinde nüfusa sahip yerleşmelerde şehir özelliği görülebilmektedir. Türkiye'nin az nüfusa sahip olduğu dönemlerde haklı olarak bu miktar 10000 olarak belirlenmişti. Şüphesiz bu miktarlar tek başına bir şey ifade etmemektedir. Nüfusu 20000'in üzerinde olduğu halde tam olarak şehirleşmemiş kasabalarımız bulunmaktadır. Bu durumda yerleşmelerin tek tek ele alınarak fonksiyonel özelliklerinin ve yapısal gelişim durumlarının yerinde incelenmesi gerekir. Bu gibi yerleşme merkezlerini sadece nüfus miktarına bakarak kasaba ve şehir diye sınıflandırmak bizleri yanlış sonuçlara götürür” (Özçağlar,1996:20-21).

Darkot'a göre ise nüfusu 10000'den az olmasına rağmen tarımsal fonksiyonları şehirselleşmelerinin çok gerisinde olan yerleşmeler olabileceği gibi, nüfusu 10000'den fazla olmasına rağmen gerçek şehir karakteri yansıtmayan yerleşmeler de çoktur (Darkot,1967:7).

Yerleşmelerin şehir olup olmadıklarını tayin etmede bir diğer önemli kriter de fonksiyonlardır. Fonksiyon kriteri kırsal ve şehir yerleşmeleri ayırımında oldukça isabetli bir ölçüttür. Çünkü şehirselleşmeler şehirde sadece karakteristik özelliklerini yansıtmakla kalmaz aynı zamanda şehirselleşmelerin gelişebilmesi için gerekli olan nüfusun alt miktarını da belirler. Dolayısıyla

şehirsel nüfus ile şehirsel fonksiyon kriterleri arasında yakın bir ilişki söz konusudur (Aliagaoglu ve Uğur,2010:4).

Fonksiyon kriterinde bir şehir yerleşmesi için tarım dışı faaliyetlerin yoğunluk kazanması esastır. Fakat bu noktada da ülkeler arasında tarım dışı faaliyetlerin boyut ve niteliğinin ne ölçüde olacağı konusunda bir birlik yoktur. Gelişmişlik derecelerine bağlı olarak bazı ülkeler % 50'nin üzerinde sanayi faaliyetlerine sahip yerleşmeleri şehir kabul ederken bazı ülkelerde de bu oran % 80 kadardır. Tarım dışı faaliyet hacminin yanı sıra bu hacmin istihdam oranları, katma değer oranı veya üretim değerleriyle mi ifade edileceği konusunda farklılıklar bulunmaktadır (Çezik,1982:6).

Şehirsel yerleşmelerin belirlenmesinde kullanılan kriterlere kısaca değinildikten sonra şehirleri daha iyi anlayabilmek ve farklı bilim adamlarınca öne sürülen fikirlerden yola çıkarak bir takım perspektifler elde etmek amacıyla aşağıda şehirle ilgili tanımlara yer verilmiştir.

F.Ratzel'e göre şehir; *İnsan ve her türlü binaların yoğun v devamlı olarak yer aldığı büyük ticaret yollarının birleştiği geniş alanlar kaplayan aglomerasyonlardır.* Vidal De La Blache ise şehirde yaşayanları kırdaki yaşayanlardan ayırt etmek için üzerinde durulması gereken bir hususun da "hayat tarzı" olduğunu ileri sürmüştür (Uzuneminoğlu,1992:4).

Göney'e göre şehir:

" Küçük bir sahada büyük nüfus kitlelerinin birlikte bulunduğu geçimini temin ettiği yerleşmedir. Şehir, resmi ve hususi binaları, cadde ve sokakları, parkları vs. ile insan topluluklarının coğrafi peyzaj üzerinde hak ettikleri beşeri tesislerdir."(Göney 1995:1).

Göney, bu tanımında şehirsel yerleşmelerin yoğun nüfuslu alanlar olduğunu ve insanın doğal çevre üzerindeki etkisini göstermesi açısından şehirlerin güzel bir örnek olduğunu ifade etmektedir.

Şehri "Fully Fledge Town" olarak niteleyen Dickinson'a göre bir yerleşmenin tam gelişmiş şehir olarak kabul edilmesi için:

"Yerleşmenin belirli bir büyüklükte, belirli bir coğrafi bölgede bulunması, yerleşme sahasının belirli farklılıklar göstermesi, geniş çapta şehirsel bir hayatın gelişmiş olması ve tam anlamıyla merkezi bir özelliğe sahip olması gereklidir."(Tolun Denker, 1976:13).

Dickinson "Tam Donanımlı Şehir" tabirini kullanırken aslında geniş bir sahanın tüm gereksinimlerini merkezi bir noktadan temin eden ve dolayısıyla

merkezi gücü yüksek, etki sahası geniş ve şehirselleşme tarzını fazlasıyla yansıtan bir yerleşmeden bahsetmektedir.

Emiroğlu, şehirlerle ilgili yapmış olduğu bir çalışmada:

“Şehir kavramının ülkelere, zamana, uygarlık düzeylerine, sosyal yapıya hatta kişisel görüşlere göre değiştiğini belirtmesinin yanında bunun değişmeyen yönünün kırsal yerleşme karşıtı olması” olarak ifade etmektedir (Emiroğlu,1975: 126-127).

Emiroğlu'nun şehirleri kırsalın karşıtı olarak görmesi belki de şehirlerle ilgili daha net tanımların yapılmasında önemli bir kriter olarak kabul edilebilir. Gerçekten de şehirlerin nüfus miktarları, fonksiyonel özellikleri, idari durumları gibi kıstasları ülkeler arasında farklılık göstermesine rağmen kırsal alanların şehirlere özgü niteliklere sahip olmadığı daha çok genel kabul görmüş bir ifadedir.

Dorries şehri *“Az veya çok plan dâhilinde inşa edilmiş, kapalı, toplu ve ekseriyetle bariz bir şekilde ayırt edilebilen bir çekirdek etrafında gruplanmış ve çok çeşitli unsurların birlikte yer aldığı yerleşme”* olarak tanımlamaktadır (Karaboran,1989:84).

Bobek'e göre şehir: *“Coğrafi manada çok yönlü, iktisadi olduğu kadar siyasi ve kültürel bakımdan da kesin hatlarla sınırlanmamış bir bölgenin kavşak noktasıdır”*. Mayer'e göre ise şehir: *“Homojen olmayan karaktere sahip bir yerleşmedir.”*(Karaboran, 1989:84-85). Bobek ve Mayer, şehir tanımı yaparken şehirlerin çok farklı nitelikleri bünyesinde barındıran ve kesin sınırlarla tayin edilmemiş bir bölgeye hâkim yerleşmelerden bahsetmektedirler.

J.B.Garnier ve G.Chabot şehri:

“Kendi aralarında parklar, yeşil sahalara, yapım alanları, iş yerleri, buna benzer diğer yerler, birbirine bitişik evlerden oluşan yerleşme alanları veya diğer alanlar bir sokak, yol, çay, kanal, gezinti yeri, demiryolu veya kale duvarlarıyla birbirinden ayrılmış olsalar bile burası şehridir.” diye tanımlamaktadır (Emiroğlu,1975:127).

Garnier ve Chabot şehir tanımında şehir içi arazi kullanımlarına dikkat çekmiş, farklı kullanım alanlarının ister bir arada bulunsun isterse de bulunmasın şehirselleşmelerin genel karakterini yansıtacağını dile getirmektedirler.

Çezik (1982), Kent Eşiği Araştırmaları isimli bir çalışmada şehri şu şekilde tanımlamıştır:

Şehir, tarım dışı ve tarımsal tüm üretimin denetlendiği, dağıtımının koordine edildiği, ekonomisi bunu destekleyecek şekilde tarım dışı üretime dayalı bulunan, teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği teşkilatlanma, ihtisaslaşma

ve iş bölümünün en yüksek dereceye ulaştığı geniş fonksiyonlarının getirdiği nüfus büyüklüğüne ve yoğunluğuna varmış toplumsal heterojenlik ve entegrasyon düzeyi yükselmiş, karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sürekli olarak işlediği bir insan yerleşmesidir (Çezik, 1982:27).

İktisatçılar şehri: “*Mal ve hizmetlerin üretim, çoğaltım ve dağıtım sürecinde toplumun sürekli değişen ihtiyaçlarına cevap vermek üzere ortaya çıkan bir mekanizmadır.*” şeklinde tarif etmektedir (Tolun-Denker 1976:12). İktisatçılar şehri tanımlarken biraz daha pragmatist tutum sergilemişlerdir. Buna göre toplum gereksinimlerine cevap veren yerleşmeler şehir olarak kabul edilmektedir. Hiç kuşkusuz bu gereksinimlerin karşılanması mal ve hizmetlerin belirli bir alanda toplanmasını gerekli kılmaktadır.

Toplum bilimciler şehirleri konu edindikleri çalışmalarda şehirle ilgili tanımlarını daha çok toplumsal olay ve olgulara dayandırmaktadır. Şehirlerin toplumsal açıdan çok yönlü olma özelliği sosyologlar arasında da farklı tanımların yapılmasına neden olmuştur. Kimileri şehirlerde yaşayan bireylerin davranış kalıpları üzerinden, kimileri sınıfsal ayrımlar üzerinden, kimileri de toplumsal yaşam üzerinden şehir tanımları yapmışlardır (Duru ve Alkan, 2002:8).

Sosyolog Queen ve Carpenter şehri “*Yerine ve zamanına göre geniş sayılabacak şekilde bir araya gelmiş ve bir takım ayırt edici faaliyet ve özellikleri bulunan insanlar ve binalar topluluğu*” olarak tanımlarken bir başka sosyolog Louis Wirth’e göre şehir “*Toplumsal bakımdan benzerlik göstermeyen fertlerin meydana getirdiği nispeten geniş, uygun nüfuslu ve devamlılık vasfı olan yerleşmelerdir.*” (Keleş, 1961 :19-20).

Şehir ve köy ayırımını sosyolojik terimlerle ifade etmeye çalışan Ferdinand Tönnies bunun için cemaat ve cemiyet ayırımına dikkat çekmiştir. Tönnies’e göre:

“*cemaat; dini, mertebeli, loncalı, köylü veya zanaatkârlardan oluşan bir örgütlenmeyi temsil ederken, cemiyet; bilimsel, demokratik, kapitalist, sanayili ve şehirli bir toplum örgütlenmesi*” anlamına gelmektedir (Tuna ,1987:14-15).

Sosyologlara göre homojen bir toplum yapısı şehirlerin karakterini tam olarak yansıtmaz. Çünkü çok sayıda imkân ve olanaklara sahip şehir yerleşmeleri iş, eğitim, sağlık, kültür ve benzeri gibi nedenlerle toplumun farklı kesimlerinden göç almaktadır.

Şehir plancılarına göre şehir:

“Bir veya daha fazla belediyenin sınırları içindeki toprakları veya bir veya birden fazla belediye ile bunların sınırları dışında kalmakla beraber hepsi birlikte bir bütün teşkil eden köysel ve tarımsal hayattan ayrılmış büyük ölçüde şehir ihtiyaçları için kullanılan veya kullanılacak olan ve böylece şehir planlaması için elverişli bir birim teşkil edecek şekilde birbirine bağlı toplumsal, iktisadi ve gelişme problemleri bulunan şehirleşmiş veya şehirleşmekte olan civar bölgeler topraklarını ifade etmek için kullanılır.”(Keleş, 1961:21-22).

Şehirler ve şehri tanımlamaları ile ilgili olarak dünya uygulamalarında temel eğilimler artık idari sınırlardan ziyade yerleşim alanları göz önünde bulundurularak yapılan yoğunluk hesaplamaları üzerinden politikalar geliştirmek olmuştur. Türkiye’de ise şehir tanımlamalarındaki temel eksiklikler tanımların daha çok nüfus büyüklüğüne dayandırılmasından ve yerleşme alanları yerine idari sınırların kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Nüfus büyüklüğü açısından kullanılan idari sınırlar, yoğunluk hesaplamalarında da kullanıldığında büyükşehir olarak tanımlanan yerlerin yoğunlukları ülke ortalamasının bile altında kalmaktadır. Bu nedenle ülkemizde şehirlerin tanımlanmasında yaşanan problemlerin aşılması yönünde atılacak en önemli adım yoğunluğun nüfus büyüklüğü ile birlikte ele alınması ve idari sınırlar yerine yerleşim merkezlerinin esas alınması olacaktır (Gökyurt, Kındap ve Sarı, 2015: 25-26).

Yukarıdaki şehir tanımlamalarından anlaşılacağı gibi her bir disiplin, şehirleri farklı açılardan ele alıp incelemektedir. Ancak şehir tanımlarında birçok disiplinin benimsediği ortak görüş şehirlerde tarımsal faaliyetlerin çok kısıtlı olmasıdır. Tarımsal faaliyetlerin şehrin temel unsuru olarak sayılmaması ilk defa Dickinson ile olmuştur. Dickinson tarımsal faaliyetleri şehir tanımlarından ve şehirlerin karakteristik özelliklerinden çıkarmıştır (Timor, 1992:2).

Şehirleşme ise; *“ Şehirlerdeki mevcut nüfus miktarında artışa yol açan veya henüz şehirleşemeyen alanlarda da demografik bünyenin ibresini şehir olmaya doğru seyrettiren hareketlerdir ”* (Yücel, 1960:31).

Şehirleşmeyi benzer şekilde tanımlayan Keleş’e (1966) göre dar anlamda şehirleşme *“Belirli ölçütlere göre şehir sayılan yerlerin hem sayılarının hem de buralardaki nüfus oranlarının artışıdır”* (Keleş, 1966:28) Şehirleşmeyi sadece bir nüfus hareketi olarak tanımlamanın yeterli olamayacağını belirten Keleş, şehirleşmeyi geniş anlamda ve daha doğru bir şekilde şöyle tanımlamaktadır:

“Sanayileşmeye ve iktisadi gelişmelere paralel olarak şehir sayısının artması ve mevcut şehirlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve ihtisaslaşma yaratan insan davranış ve ilişkilerinde şehirlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir”(Keleş,1972:6).

Çezik (1978)’e göre ise şehirleşme “*Bir ülkenin yerleşmelerinde tarımsal olmayan üretim oranının yükselmesi ve tüm üretim, denetim ve dağıtımın yoğunlaşması sonucu şehirlerin niceliksel ve niteliksel olarak büyümesi ve sayıca artmasıdır.*” Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere şehirleşme, bir alanda mevcut nüfusun artışının yanı sıra kırsal alanlarda da baş gösteren nüfus birikim süreci ve hareketliliği olarak tanımlanmaktadır (Çezik, 1978:32).

Herhangi bir yerleşmede şehirleşme hareketlerinin başlaması o yerleşmede şehirlerin karakteristik özelliklerinin belirmeye başladığını, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmelerin yaşandığını, şehre özgü yaşam tarzlarının giderek şekillendiğini gösterir. Bir yerleşmenin tam anlamıyla şehir karakterini yansıtabilmesi için şehirleşme hareketlerine neden olacak gerekli imkân ve olanaklara sahip olması gereklidir. Bu niteliklere sahip yerleşmelerde şehirleşme hareketleriyle birlikte önemli değişimler yaşanmaya başlar. Emekli’nin dediği gibi şehirleşmeyle beraber toplumsal yaşamda farklılık, çeşitlilik, yoğunluk, karmaşıklık, yabancılaşma, benzeşme, bireyselleşme ve toplumsallaşma meydana gelir (Emekli,2005:9).

Bir mekânda nüfusun dağılışında meydan getirdiği değişimler açısından şehirleşme hareketleri demografik analizlerin temel hususlarından birini oluşturur. Şehirleşme hareketlerinin incelenmesinde nüfus değişiminin çeşitli unsurları önemli rol oynar (Keleş, 1961:41). Ancak diğer yandan şehirleşmeyi nüfusun yalnızca mekânda yer değiştirmesi olarak görmek eksik bir yaklaşımdır. Çünkü şehirleşme hareketleri sosyal kültürel ve iktisadi açıdan çarpıcı gelişmelerin bir arada bulunmasıyla meydana gelir. Dolayısıyla şehirleşme hareketleriyle beraber tarımın egemen olduğu bir toplum yapısı yerini sanayi, ticaret ve hizmet sektörünün baskın olduğu bir toplum yapısına bırakmıştır (Emekli,2005:9).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkiye’de sanayi yatırımlarının hız kazanması, özel sektörlere olan teşviklerin artması, teknolojinin gelişmesi ve buna bağlı olarak da ulaşım ve iletişimde önemli atılımların gerçekleşmesi, tüm bu olanakların da önemli ölçüde istihdam sağlaması Türkiye’nin çoğu yerinde hızlı bir ekonomik kalkınma sağlamıştır. Ancak Türkiye’nin kalkınması açısından

sevindirici olan bu gelişmeler diğer yandan bölgeler ve yöreler arasında başta iktisadi açıdan olmak üzere önemli dengesizlikler yaratmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de hızla artan nüfusun belirli alanlarda yoğunlaşması söz konusu olmuştur. Hiç kuşkusuz bu yoğunlaşmayı doğuran sebeplerden en önemlisi iktisadi açıdan yeterince gelişmemiş yerleşmelerden hızla büyüyen gelişen yerleşmelere doğru meydana gelen göçler olmuştur. Bu açıklamalardan hareketle sınırları belirli bir alanda uzmanlaşma ve iş bölümünün gerçekleşmeye başladığı yoğun nüfuslu alanlarda şehirleşmenin de hızlı bir gelişim gösterdiği söylenebilir.

1.3.2.Şehir Çalışmalarında Coğrafyanın Yeri

Şehirlerle ilgili bilimsel çalışmaların son dönemlerde artış göstermesi hiç kuşkusuz şehrsel yerleşmelerde yaşanan problemlerin dikkat çekici boyutlara ulaşmasıyla yakından ilgilidir. Dolayısıyla yaşanan sıkıntıların toplumsal, ekonomik, kültürel boyutlarıyla ele alınıp incelenmesi ve bir takım çözüm önerilerinin sunulması zaruri bir durum olmuştur. Tam da bu noktada şehirleri ve şehrsel sorunları kaleme almaya çalışan bilim insanları kendi bakış açılarını, uzmanlık alanlarını ve çalışma prensiplerini ortaya koyarak bir takım yararlı sonuçlara varmaya çalışmaktadırlar.

Sosyologlar, şehirlerde meydana gelen toplumsal sorunlara dikkat çekmekte şehirleri ve şehrsel sorunları sosyolojik temellere dayandırmaktadır. İktisatçılar şehirleri daha çok mal ve hizmetlerin toplandığı ve dağıtımının yapıldığı yerleşmeler olarak ele almakta şehirlerde yaşanan ekonomik sorunlara çözüm önerisi sunmaya çalışmaktadırlar. Ancak bu ve bazı diğer disiplinlerin aksine Coğrafya’nın şehirlere yaklaşım tarzı farklıdır. Mekânsal analizler yaparak mekâna ait problemler üzerinde odaklanan Coğrafya, şehri konu edinen diğer tüm disiplinlerin elde ettiği sonuçlardan da istifade eder. Başka bir ifade ile Coğrafya farklı bakış açılarından hareketle mekânsal problemlere alternatif çözümler üretir.

Farklı disiplinlerden yararlanan bir bilim olması nedeniyle Coğrafya ’ya düşen önemli görev “*Kenti bir kültürel coğrafya ünitesi olarak kavramak, dağılışı ve düzenini, yapısı ve fonksiyonunu geçmişten bugüne bir bütün olarak görmek ve değerlendirmektir.*”(Karaboran, 1989:81).

İnsan ile doğal çevre arasındaki ilişkileri ele alıp inceleyen coğrafyada Şehir Coğrafyası adı altında yeni bir bilim dalının ortaya çıkması hiç şüphesiz insanın mekan üzerindeki şekillendirici etkisinin ve mekana hâkim olmasının doğal bir sonucudur. Gerçekten de bugünkü şehir yerleşmelerine dikkat

çektığımızda şehrin karakterini yansıtan çok katlı konutların, iş merkezlerinin, park ve bahçelerin, ulaşım sistemlerinin ve spor tesislerinin insan eliyle oluşturulmuş sosyal tesisler olması Şehir Coğrafyası çalışmalarının Beşeri Coğrafya kapsamında değerlendirilmesini mümkün kılmıştır. Dolayısıyla “*Bir şehrin coğrafi yönden incelenmesi aslında kültürel peyzajın yorumlanmasıdır. Mekânın insan tarafından şekillendirilmiş bir ünitesi olan şehrin coğrafi yönden incelenmesi insanın kendi kültürel yapısının incelenmesidir.*” (Uzuneminoğlu,1992:1).

“*Şehri bir kültürel coğrafya ünitesi olarak kavramak, dağılışı ve düzenini, yapısı ve fonksiyonunu bir bütün olarak görmek ve değerlendirmektir. Şehrin morfolojik ve fonksiyonel bütünlüğü şehrin lokasyonu ve gelişimi, çevresi ile olan ilişkiler içinde ele alınmalıdır. Bu ilkeler doğrultusunda çalışılmazsa bir şehir etüdü yapılabilir fakat şehir coğrafyası yapılamaz.*” (Uzuneminoğlu,1992:1).

Netice itibariyle coğrafya, insan ile mekan arasındaki karşılıklı ilişkileri mekanda meydana gelen değişimleri ve bu değişimlerin coğrafi dağılışını sebep sonuç ilişkisi içinde inceleyerek şehir coğrafyası açısından oldukça ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur (Emekli 2005:12).20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren nüfusun hızla artması ve tarımla uğraşan nüfusun dikkat çekecek kadar azalması şehir coğrafyasının kendine özgü bir sistematiğe ve prensiplere sahip olmasını sağlamıştır. Dolayısıyla 1950lerde coğrafyanın ihtisaslaşma evresine giren şehir coğrafyası çalışmaları günümüzde daha çok uygulamalı olarak ele alınmakta ve dolayısıyla coğrafyanın tatbiki devresini yaşamaktadır (Tolun-Denker,1976:1).

1.4. Büyükşehir Belediye Kanununun yürürlüğe girmesiyle Türkiye’de ve Hatay ili idari yapısında meydana gelen değişiklikler ve Çalışma Alanının Belirlenmesi

1.4.1.Türkiye’de ve Hatay İli İdari Yapısında Meydana Gelen Değişiklikler

Türkiye’de mülki idare alanları ile ilgili sınır tayinleri tamamıyla yasama ve yürütme organlarının yetki ve sorumlulukları dâhilinde gerçekleşmektedir. Söz konusu sınırlar belirlenirken yerleşmelerin coğrafi durumları, ekonomik yapıları ve kamusal hizmetlere ait gereksinimler göz önünde bulundurulmaktadır. Kamu hizmetlerinin herhangi bir sekteye uğramadan sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi açısından il, ilçe ve bucakların coğrafi yapıları, nüfusları, ulaşım ve haberleşme şartları önem arz etmektedir (Karagel,2012:102).

Türkiye’de 2004 yılına kadar geçerli olan 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu büyükşehir belediyelerinin kurulması ve sınır tayinleri ile ilgili olarak

nesnel kriterler sunmada yetersiz kalmıştır. 10.07.2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu büyükşehir belediyelerinin sınırlarını belirlemede “nüfus” ve “yerleşmeler arası uzaklık” kriterlerini temel aldıysa da, bugün bu kriterler metropoliten kent sınırlarının tayininde yetersiz kalmaktadır (Özdemir ve Meşhur,2011:174).

Avrupa’da metropoliten bölgeler için mekânsal strateji planları hazırlanırken toplumsal ve iktisadi faktörler ile ulaşım ve çevresel değerler arasındaki ilişkiler dikkate alınmaktadır. Türkiye’de 5216 sayılı büyükşehir belediye kanununda söz konusu planların hangi ilkelere göre hazırlanacağı üzerinde yeterince durulmamıştır (Yıldız ve Çıracı,2006:201). Dolayısıyla bu durum büyükşehir belediye sınırlarının tayininde birtakım olumsuzluklar yaratmaktadır.

“5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun geçici olan 2. Maddesine göre büyükşehir belediye sınırları İstanbul ve Kocaeli illerinde il mülki sınıridir. Diğer büyükşehir belediyelerinde ise büyükşehir belediye sınırları illerin valilik binaları merkez olmak üzere ve il mülki sınırları içerisinde kalmak koşuluyla, il nüfuslarının büyüklüğü oranında çizilecek yarıçapa bağlı olarak oluşturulan dairesel alandır. Dolayısıyla bu şekilde belirlenen sınırlar coğrafi açıdan bilimsel bir temele dayanmamaktadır” (Özçağlar, 2005:11).

Büyükşehir belediyesi sınırları olarak çizilmiş olan daire şeklindeki alanın içerisinde ve dışında yer alan köy yerleşmeleri aynı sosyal, kültürel ve ekonomik değerleri yansıtmamasına rağmen büyükşehir belediye sınırları içindeki köyün mahalle olarak nitelendirilmesi bilimsel bir temele dayanmamaktadır. Diğer yandan Türkiye’de büyükşehirlerden sadece Kocaeli ve İstanbul’un mülki idare alanlarının tamamının büyükşehir belediyesi hizmet alanı içine alınması önemli bir çelişki ve kargaşayı doğurmaktadır (Özçağlar,2005:11-12).

12.11.2012 tarih ve 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu Türkiye’de önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Söz konusu değişikliklerin başında 14 ilde büyükşehir belediyesi ve 26 ilçenin kurulması gelmektedir. Buna göre Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Manisa, Malatya, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Ordu ve Van İllerinin belediyeleri büyükşehir belediyelerine dönüştürülmüştür. Böylece Türkiye’deki büyükşehirlerin sayısı 16’dan 30’a çıkarılmıştır.

6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun getirmiş olduğu en önemli yeniliklerden biri büyükşehir belediye sınırlarının, söz konusu 30 ilin tamamında

il mülki sınırları olarak kabul edilmesi olmuştur. Hâlbuki 5216 sayılı büyükşehir belediye kanunu, sadece İstanbul ve Kocaeli illerine ait büyükşehir belediye sınırlarının il mülki sınırı olarak kabul edilmesini öngörüyordu. Dolayısıyla belirtilen illerde, illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve beldelerin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır. Hizmet sahasının il sınırı olarak belirlenmesi yaklaşımı bütünşehir kavramı ile ifade edildiğinden 6360 sayılı yasa, ‘bütünşehir yasası’ olarak da isimlendirilmiştir (Gökyurt, Kındap ve Sarı, 2015: 19).

6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu mekânsal planlama açısından üst ölçekte hazırlanacak stratejik nitelikli planların kapsadığı alanın geniş olması bu alan bütününde birbirinden kopuk parçacı planların hazırlanmasına engel olması açısından yararlıdır (Ersoy, 2013:10). Ancak söz konusu yasanın dezavantajları da vardır:

“Büyükşehirlerde İl Özel İdarelerinin kaldırılması ve bu tüzel kişiliklerin üstlendiği görevlerin ilgisine göre çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına devredilmesi görevlerin ilgisine göre çoğu zaman muhatabının bulunamamasına, bir kurumdan diğerine havale edilmesine, silsile gereği icra kabiliyeti azalan en alt kademedeki kurum ya da kuruluşun sorumluluğunda kalmasına, ...vb. bürokratik süreçlerin tekrardan devreye girmesi gibi uygulamada bir takım kargaşaların yaşanmasına neden olabilecektir” (Karagel ve Üççam Karagel, 2004:180).

6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun Türkiye’nin il, ilçe, belde, köy gibi idari yapılanmasında meydana getirdiği değişiklikler şu şekilde özetlenebilir. Türkiye’deki büyükşehir belediyesi sayısı 16’dan 30’a çıkmıştır. Büyükşehir ilçe belediyelerinin sayısı ise 143’ten 500’e yükselmiştir. İl, İlçe ve Belde Belediyelerinin sayılarında da önemli azalmalar olmuştur. İl belediyelerinin sayısı 65’den 52’ye, ilçe belediyelerinin sayısı 749’dan 418’e ve belde belediyelerinin sayısı da 1977’den 426’a düşmüştür. Diğer yandan daha önce 81 olan il özel idaresinin sayısı 52’e düşerken, köylerin sayısı da 34283’den 18694’e düşmüştür (Tablo 1.1).

Tablo 1.1 6360 sayılı büyükşehir yasasının Türkiye'nin idari yapısında meydana getirdiği değişiklikler

İDARİ BİRİMLER	ÖNCEKİ İDARİ DURUM	BUGÜNKÜ İDARİ DURUM
Büyükşehir Belediyesi	16	30
Büyükşehir İlçe Belediyesi	143	500
İl Belediyesi	65	52
İlçe Belediyesi	749	418
Belde Belediyesi	1977	426
TOPLAM BELEDİYE	2950	1425
İl Özel İdaresi	81	52
Köyler	34283	18694

Kaynak: Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü-2014

6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun Hatay iline getirmiş olduğu değişikliklere dikkat çekildiğinde daha önce 12 olan ilçe sayısı 15'e çıkarılmıştır (Şekil 1.3 ve Şekil 1.4). Bunun yanı sıra 64 belde ile 362 köy'ün (147'si orman köyü) tüzel kişiliği kaldırılarak mahalle statüsüne dönüştürülmüştür (Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü-2014). Hatay iline bağlı olarak oluşturulan söz konusu ilçeler Arsuz, Defne ve Payas'tır (Şekil 1.4). Bu ilçelerden Defne, daha çok Antakya ilçesinden ayrılan belde, köy ve mahallelerden oluşurken, Arsuz, İskenderun'dan, Payas ise Dört Yol'dan ayrılan belde, köy ve mahallelerden meydana gelmiştir (Şekil 1.4).

Büyükşehir Belediye Yasasının yürürlüğe girmesi gerek Hatay ili, gerekse Antakya şehrinin mekânsal gelişimi açısından birtakım olumlu ve olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Yeni düzenleme ile birlikte bütün il sınırları belediye sınırı olacağı için büyükşehir belediyesi, imar ve planlama düzeninin başlıca sorumlusu olacak, ilçe belediyelerinin hazırlamış oldukları imar planlarını da denetleme yetkisine sahip olacaktır. Ancak diğer yandan imar planlarının uygulanması ve denetim araçlarının kullanılması aşamalarında coğrafi uzaklık, hizmetin verimli ve dengeli bir şekilde dağılmasını olumsuz etkileyebilecektir. Diğer yandan Büyükşehir yasasının getireceği düzenlemelerle Antakya şehrinin daha çok kuzeye doğru hızlı bir gelişme göstereceği düşünüldüğünde verimli Amik Ovası topraklarının yerleşime açılması tehdidi baş gösterebilecektir. Bu nedenlerle imar planlarının hazırlanması ve uygulanması aşamalarında daha dikkatli davranılması önemli bir gerekliliktir (Adıgüzel ve Tek, 2014:93-94).

Büyükşehir Belediye Kanununun Türkiye ve Hatay idari yapılanmasında meydana getirdiği değişiklikler özetlendikten sonra Antakya ilçesi ve çalışma alanının belirlenmesiyle ilgili bir takım detayların verilmesi yerinde olacaktır.

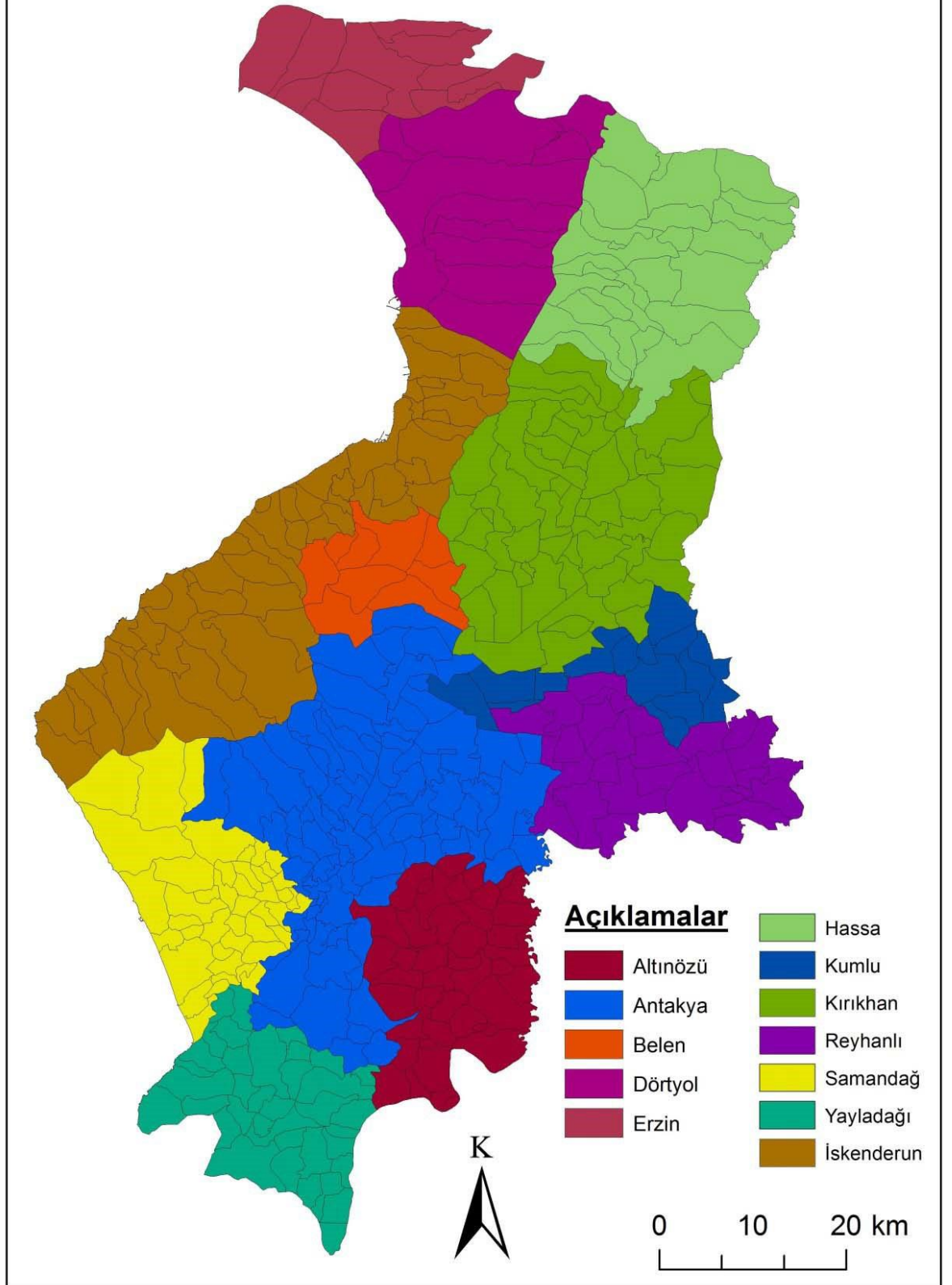
“Belediye teşkilatına sahip ilçe merkezi, il merkezi durumundaki kentsel yerleşmelerde ilçe veya il merkezliği görevi olmayan belediye örgütlü kentsel yerleşmelerin (beldelerin) içerisinde yer aldığı idari alanlara “Kentsel İdari Alan” adı verilmektedir”(Özçağlar,2005:9).

Hatay ilinin merkez ilçesi sınırları dâhilinde bir kentsel idari alan içerisinde yer alan Antakya şehri, hem merkez ilçenin ilçe merkezi, hem de il genelinin yönetim merkezi fonksiyonunu üstlenmektedir.

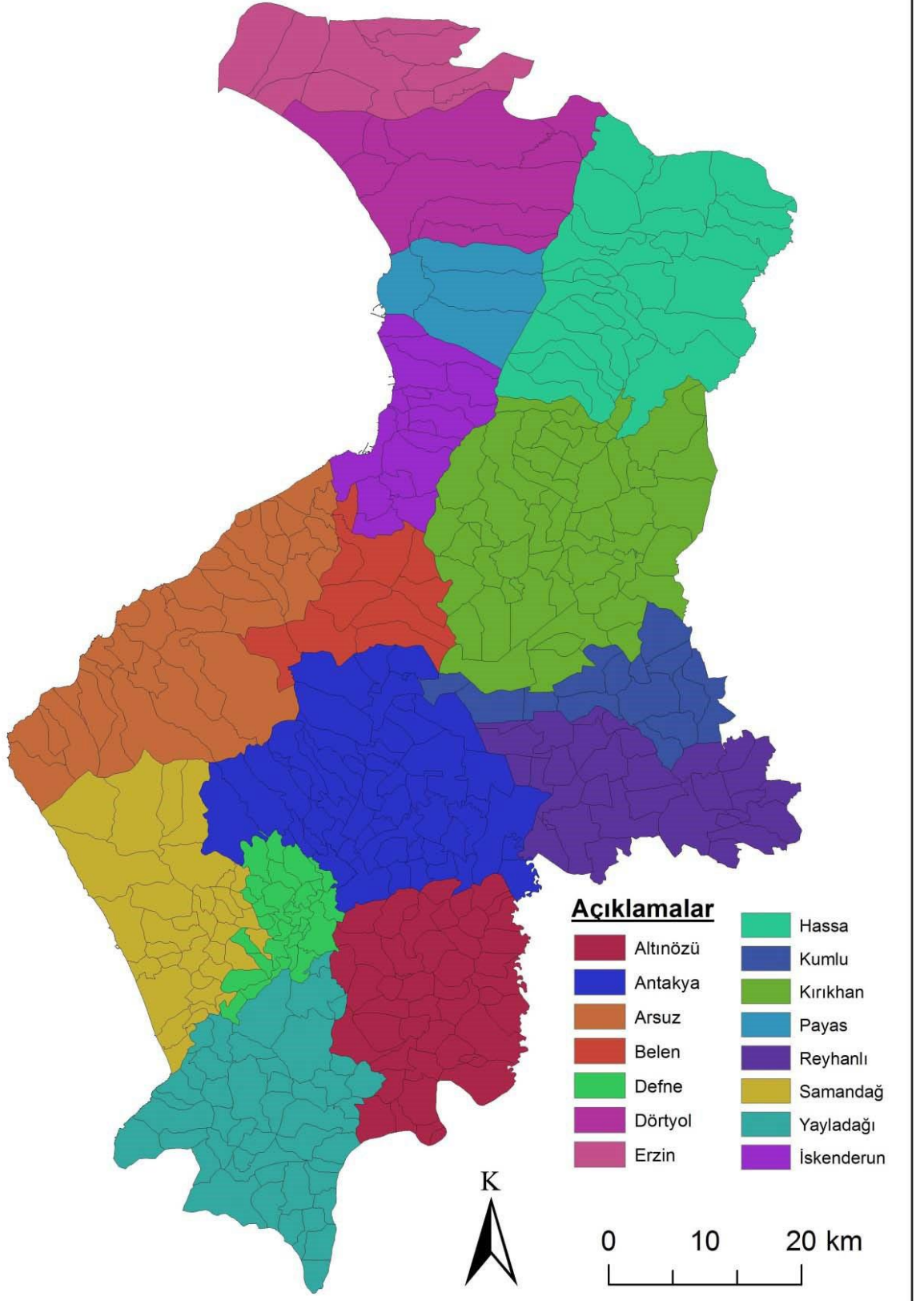
12.11.2012 tarih ve 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu çerçevesinde Antakya ilçesinden Defne ilçesine 8 belde, 15 köy ve 4 mahalle, Yayladağı ilçesine ise 1 belde ve 7 köy bağlanmıştır. Dolayısıyla Antakya ilçesinin güney kısımlarını oluşturan mahalle, köy ve beldelerin Yayladağı ve Defne ilçelerine bağlanması sonucu Antakya ilçe sınırları bir daralma göstermiştir. Diğer yandan Antakya ilçesine başka bir ilçeden herhangi bir yerleşme bağlanmamıştır (Şekil 1.3).

Antakya ilçe sınırlarının tayininde dikkati çeken bir diğer husus, Antakya ilçesinin, kuzeyindeki ilçelerle olan sınırlarında herhangi bir değişikliğin yapılmamış olmasıdır. Kuzeyde Maraş boğazına kadar olan sahada yer alan köy ve beldeler mahalle statüsü kazanmışlar, ancak idari açıdan yine Antakya ilçesi hizmet sahası içerisinde kalmışlardır. Bu durum Antakya şehrinin kuzeye doğru hızlı bir mekânsal gelişme göstermesiyle yakından ilgilidir. Serinyol sınırları içerisinde Mustafa Kemal Üniversitesinin bulunması, Serinyol’un kuzeydoğusunda Hatay Havaalanının yer alması, ve Antakya-Serinyol karayolunun her iki yakasında yer alan ticarethanelerin hızlı bir artış göstermesi gibi sebepler şehrin kuzeye doğru gelişme göstermesinde önem teşkil etmiştir. Dolayısıyla bu alanda yer alan ve Büyükşehir Belediye Kanunu ile mahalle statüsü kazanan köy ve beldeler zamanla Antakya şehriyle beraber bir mekânsal bütünlük arz edecektir.

Şekil 1.3 Hatay İli İdari Sınırları Haritası
(6360 Sayılı Büyükşehir Yasasından Önce)

Şekil 1.4 Hatay Büyükşehir Belediyesi İdari Sınırları Haritası (2014)

1.4.2.Çalışma Alanının Belirlenmesi

Ülkemizde çok sayıda belediye teşkilatı kendi hizmet sahasında yer alan kentsel idari alanlar konusunda sorumluluklarını yeterince yerine getirmemekte, sadece kendi yerleşim alanlarıyla meşgul olmaktadır. Söz konusu belediyeler idari görev ve sorumluluklarını, denetim ve kontrollerini sadece yerleşmenin gelişimine uygun olarak belirledikleri sahalarda gerçekleştirmektedir. Bu alanların kentsel idari alan sınırlarıyla oluşturduğu uyumsuzluk denetim ve kontrolden yoksun sorumsuz alanları doğurmaktadır (Özçağlar,2005:10).

Birlikçi ve bütünlükçü belediye ilkesi kapsamında ele alındığında merkezi yönetimlere karşı bazı belediyelerin güçsüz veya pasif olması diğer belediyeler ile bir dayanışma içinde bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Belediyeler birbirlerinin bağımsız bir şekilde şehrsel yönetimin haklarını savunacak bir siyasi akım veya birliktelik oluşturamamaktadır. Dolayısıyla böyle bir akımın oluşabilmesi açısından birlikçi ve bütünlükçü bir belediye anlayışının geliştirilmesi oldukça önemlidir (Tekeli, 1977:34). Ancak bu birlikçi ve bütünlükçü anlayışın Hatay ili genelinde ve Antakya İlçesinde ne şekilde gerçekleştirildiği veya gerçekleştirilebileceği bir tartışma konusudur

1933 yılında çıkarılan ve belediye örgütü bulunan yerleşmelerde imar planı hazırlama zorunluğunu beraberinde getiren Belediye Yapı ve Yollar Kanunu Türkiye'nin birçok köy, kasaba ve şehirlerindeki cansızlığın temel sebebi olmuştur. Söz konusu kanun çoğu yerde uygulanmamış, belediye başkanları daha çok odalarını süslemekle meşgul olmuş veya imar planları sadece gösteriş ve güzelleştirmeye yönelik olarak yerine getirilmiştir (Yavuz, 1972:22).

Büyükşehir Belediye Yasasının idari sınırlarda meydana getirdiği değişiklikler Hatay Büyükşehir Belediyesi bünyesinde yeni imar haritaları ve arazi kullanım durumları başta olmak üzere birçok düzenlemenin yapılmasını gerekli kılmıştır. Ancak bu düzenlemelerin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi biraz zaman alacak gibi görünmektedir. Bundaki temel sebepler 1994 yerel seçimleriyle kurulan belde belediyelerinin kendi imar planlarını birbirlerinden bağımsız bir şekilde oluşturmaları, bu imar planlarını oluştururlarken sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan bir bütünlük sağlayamamaları ve idarecilerin siyasi rant sağlamak amacıyla başlarına buyruk hareket etmeleri gibi etmenlerdir (Adıgüzel ve Tek, 2011:93). Bu tür bir şehrsel problem karşısında yapılabilecek en akılcı iş, küçük belde belediyelerinin il veya ilçe belediyeleri ile birleştirilmesi

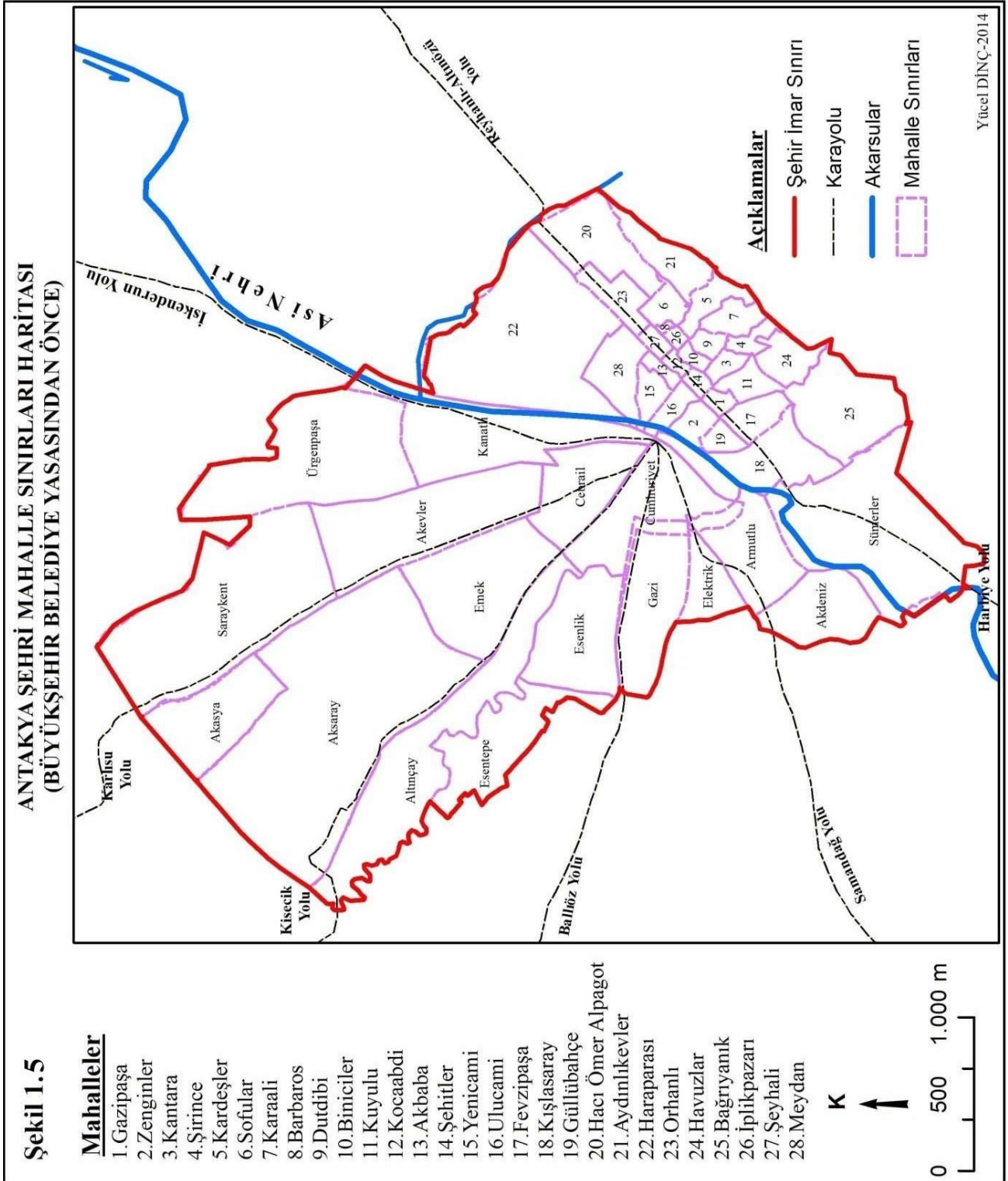
olacaktı. Ancak bu durum ne Antakya Belediyesi için ne de çevresindeki belde belediyeleri için mümkün olmuştur. Çok parçalı ve plansız bir şehirselle yapı Antakya'da uzun yıllar kendini göstermiştir (Adıgüzel ve Tek, 2014:85).

Bütün bu problemler, "Antakya Şehir Coğrafyası" konulu bu yüksek lisans tezinde çalışma sahasının belirlenmesi açısından başka bir problemi de beraberinde getirmiştir. Bu problem Antakya şehir sınırlarının nereden başlayıp nerede sona erdiği ile ilgili net sınırların çizilememesidir.

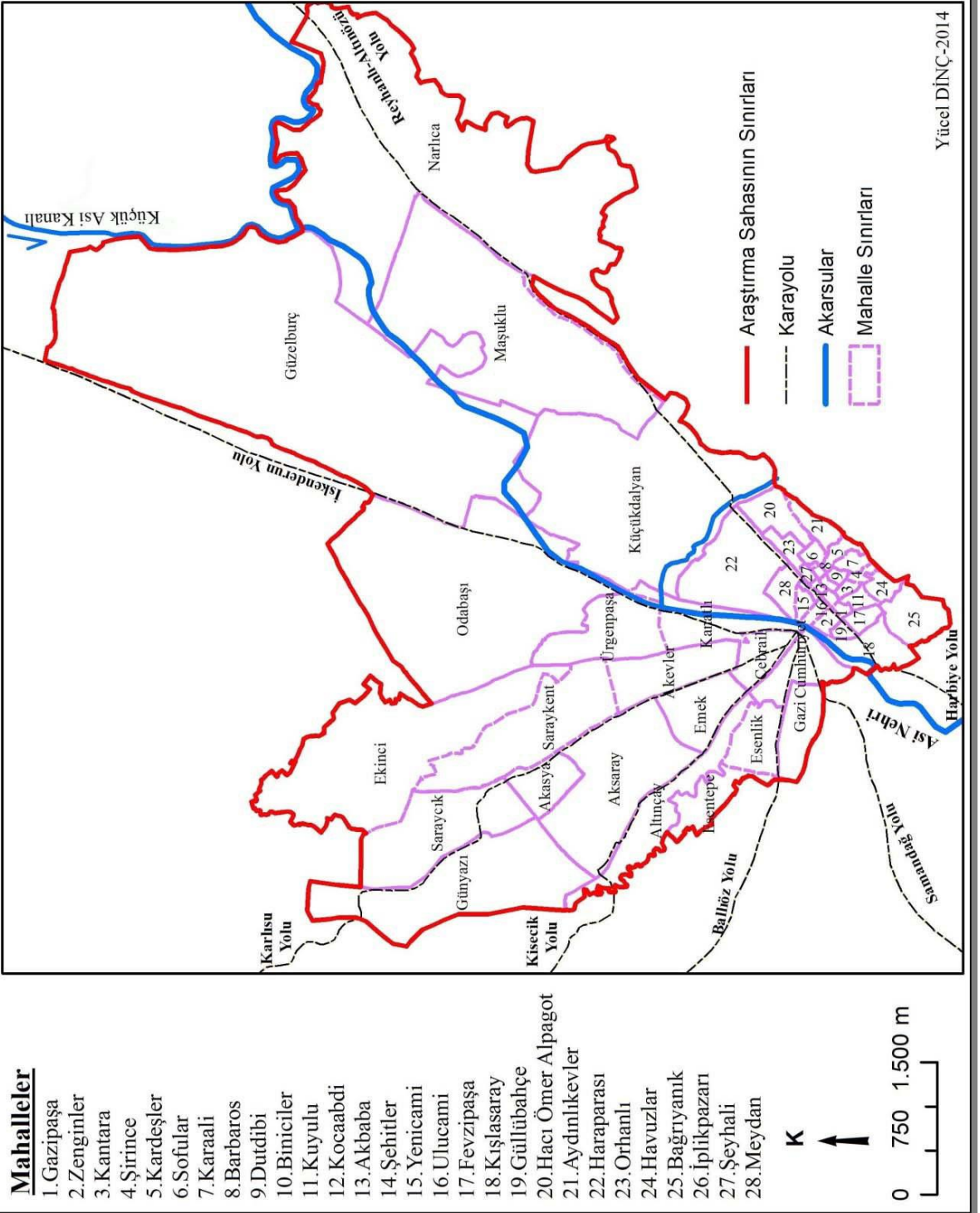
6360 sayılı Büyükşehir Belediye kanunu yürürlüğe girmeden önce Antakya şehri imar sınırları içerisinde toplam 45 mahalle yer alıyordu (Şekil 1.5). Ancak büyükşehir belediye kanununun beraberinde getirdiği idari düzenlemeler Antakya şehir imar sınırlarında da bir takım değişikliklere neden olmuştur. Antakya şehri imar planında, şehrin güney sınırını oluşturan Elektrik, Armutlu, Akdeniz ve Sümerler Mahalleleri söz konusu düzenlemelerle Defne Belediyesinin sınırlarına dâhil edilmiştir. Dolayısıyla Antakya şehrinde 45 olan mahalle sayısı 41'e düşmüştür (Şekil 1.5 ve Şekil 1.6). Defne ve Antakya ilçelerini birbirinden ayıran sınır Hacı Durmuş Sokak ve bu sokak üzerinde yer alan Mehmet Yeloğlu Köprüsü olarak belirlenmiştir (Foto 1.1).

Foto 1.1. Antakya ve Defne ilçelerini birbirinden ayıran Mehmet Yeloğlu köprüsü

Şekil 1.6 Araştırma Sahasının Mahalle Sınırları Haritası (6360 Sayılı Büyükşehir Yasasından Sonra)

Araştırmamıza konu olan Antakya şehri toplamda 49 mahalleden oluşmaktadır. Bu mahallelerin 41 tanesi imar planı içerisinde yer alan ve yukarıda belirtilen mahalleler olup bunlara 8 mahalle eklenmiştir. Söz konusu 8 mahalle Büyükşehir belediye yasası kapsamında tüzel kişiliği kaldırılan ve mahalle statüsüne kavuşan 6 belde ve 2 köyden oluşmaktadır (Şekil 1.6) Bu yerleşmelerin araştırma sahasına dâhil edilmesinde bir takım etmenler göz önünde bulundurulmuştur. Bunların başında söz konusu 8 mahallenin artık şehrsel fonksiyonlara sahip olmaya başlaması ve şehirle bütünleşmiş olmaları en temel etmendir. Antakya şehrinin yakın çevresinde 1994 yılında belde belediyelerinin kurulması ile birlikte şehirleşme süreci içerisinde banliyö (suburbanizasyon) sahaları belirlemeye başlamıştır.

Antakya çevresinde banliyö sahalarının oluşmasında Antakya-İskenderun karayolunun önemi büyüktür. Sanayi ve hizmetin dağılışı açısından karayolunun üstlenmiş olduğu rol, bu karayolu boyunca çevre yerleşmelerin gelişim göstermeleri ana kentle fiziki ve fonksiyonel açıdan iç içe geçmiş olan banliyö sahalarını ortaya çıkarmıştır (Çetin, 2012: 274-275). Kırsal alanların şehrsel nitelik kazanmaya başlamasıyla banliyöleşme ve banliyö sahaları daha belirgin bir şekilde kendini göstermiştir. Antakya şehrinin hızla gelişmesinin yanında belde ve köylerinde mekânsal açıdan gelişme göstermeleri şehre özgü çeşitli kurum ve kuruluşların çevre yerleşmelere kaymasına neden olmuş ve bu yerleşmeler şehrin adeta birer mahallesi haline gelmiştir (Çetin,2012:254).

Araştırma sahasına dâhil edilen beldelerin haritaları 6360 sayılı büyükşehir yasasından sonra Hatay Büyükşehir Belediyesi'ne gönderilmiştir. Araştırma sahasının sınırları belirlenirken söz konusu beldelere ait haritalardan yararlanılmıştır. Ancak bu haritalar beldelerin arazi kullanım durumlarını yansıtmaktan uzaktır. Bu nedenle beldelerin arazi kullanım durumlarını gösteren haritalar Google Earth'dan alınan görüntülerin işlenmesiyle hazırlanmış olup arazi çalışmalarıyla da desteklenmiştir.

Gerek haritalar aracılığıyla gerekse arazi çalışmaları neticesinde yapılan gözlemler çalışma alanının belirlenmesi aşamasında yol gösterici olmuştur. Çalışma alanına dâhil edilen belde ve köylerin nüfus değerlerinin azımsanmayacak miktarda olması, şehir merkezine oldukça yakın olmaları, şehrin gün içerisindeki hareketliliğinde aktif rol oynamaları, yerleşim birimleri arasındaki sınırların artık belirgin olmaması ve işçi, esnaf, memur ve öğrenci

gruplarının geliş-gidiş zonunda yer almaları gibi etmenler, söz konusu beldelerin çalışma alanına dâhil edilmesinde önemli değişkenlerdir. 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun yürürlüğe girmesiyle köy ve beldelerin mahalle statüsü kazanmaları da yönetim açısından bir bütünlük sağlanması yolunda önemli bir adım olmuştur.

Araştırma sahası belirlenirken şehrsel fonksiyonları yansıtan alanları kesin hatlarla sınırlandırmak veya çok bariz bir şehir sınırı oluşturmak oldukça güçtür. Bu durum şehir ve şehir coğrafyası çalışmalarının temel zorluklarından biridir. Antakya şehrinin sınırları da belirlenirken şehir merkezi ve yakın çevresindeki alanlar dikkate alınarak bir araştırma sahası ortaya konulmuştur. Şehir çalışmalarında araştırma sahası sınırlarının çok net bir şekilde belirtilmesi zorluğunun yanı sıra Antakya'nın şehir içi arazi kullanım durumunun da çok karmaşık olması şehir sınırının tayinini güçlendiren bir diğer önemli unsurdur. Gerçekten de Antakya'ya ilk defa gelen insanların özellikle şehrin kuzeyinden şehir merkezine doğru yol aldıklarında şehir sınırının nereden başlayıp nerede bittiğini kestirmeleri oldukça zordur.

Çalışma alanının belirlenmesi açısından dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, Antakya şehrine komşu olan mahallelerin araştırma sahasından soyutlanamayacağıdır. Araştırma sahası sınırları içerisinde bulunmamasına rağmen Antakya'nın şehrsel fonksiyonlarını ve şehrsel gelişimini etkileyen mahalleler söz konusudur. Bunun en güzel örneği Sümerler Mahallesi'dir. Defne İlçesi sınırları içerisinde bulunan Sümerler Mahallesi, Antakya'nın şehrsel fonksiyonlarında ve şehirdeki hareketlilikte aktif rol oynamaktadır. 6360 sayılı büyükşehir yasasından önce Antakya'nın imar sınırları içinde bulunan söz konusu mahalle sadece yerleşme sınırı dikkate alınırsa Defne'ye dâhil edilmiştir. Ancak bu mahalle önceden olduğu gibi günümüzde de Antakya şehriyle bütünlük içerisinde dir.

Araştırma sahası dışında bulunmasına rağmen Antakya'nın şehrsel fonksiyonlarını etkileyen önemli tesisleri dikkate almak yani çalışma alanını yakın çevresiyle birlikte düşünmek önemlidir. Antakya- İskenderun karayolunun her iki yakasındaki fabrikalar, Serinyol Mahallesi'nde yer alan Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya Organize Sanayi Bölgesi gibi tesisler şehirde bir hareketlilik yaratmaları dolayısıyla önem arz etmektedir. Üniversite ile şehir merkezi arasında bir koordinasyon sağlayan Özat dolmuşları, üniversitenin servis

araçları, fabrikalarda çalışanları taşıyan servis araçları şehir ile yakın çevresi arasındaki ilişkiye güzel bir örnek oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırma sahasını sadece kendi sınırları içerisinde düşünmeyip yakın çevresiyle birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

1.5.Yerleşmenin Kuruluşuna Etki Eden Coğrafi Faktörler

Şehirlerin doğup büyümesi ve varlığını sürdürmesindeki temel unsur her şeyden önce doğal şartların sunduğu avantajlar ve bu avantajların da zamanla toplumsal örgütlenmeyi ve teknolojik gelişmeleri de destekleyerek şehirselleşmeyi, kalkınmayı ve kent kimliğini beraberinde getirmesidir (Karadağ ve Koçman,2007:4).

Tarihte köklü bir geçmişe sahip olan ve birçok medeniyet tarafından yerleşme alanı olarak tercih edilen mekânlar doğal ve beşeri açıdan önemli coğrafi avantajlar sunarlar. Uygun iklimi, verimli toprakları, zengin su kaynakları, Ortadoğu'yu Anadolu'ya bağlayan önemli ulaşım yolları üzerinde bulunması ve stratejik konumu sayesinde Antakya'da yerleşmenin evrimi Antik çağa kadar uzanmaktadır.

Antakya'nın kurulup gelişmesi ve yer seçimi açısından **jeolojik ve jeomorfolojik** yapı en temel coğrafi unsurları oluşturur. Antakya şehri, Aşağı Asi havzasının hemen başlangıcında, Kel Dağı'nın kuzeydoğusunda ve Habib-i Neccar Dağının (440m) eteklerinde yer almaktadır.

Bir yerleşmenin jeomorfolojik yapısı ile o yerleşmenin biçimsel özellikleri arasında yakın bir ilişki vardır. Gerçekten de bütün coğrafi araştırmalarda dış görünüşü ön planda tutan fizyonomi kavramına sıklıkla yer verilmektedir. Yerleşme, özellikle de Şehir yerleşmeleri ile ilgili coğrafi çalışmalarda morfolojik yaklaşım kapsamında yerleşmelerin şekilsel bileşenleri ortaya konulmaktadır. Yerleşmelerin şekil ve form özellikleri incelenirken de konutların arazi üzerindeki dağılımları dikkate alınmaktadır (Tolun-Denker, 1976:4) (Alişaoğlu ve Uğur,2010:8).

Antakya şehrinin morfolojik yani şekilsel görünümü üzerinde jeomorfolojik özelliklerinin önemli bir rolü vardır. Şehrin, kuruluş ve gelişimi boyunca fiziki büyüme eğilimleri göstermesi başka bir deyişle mekânsal açıdan genişleme göstermesi topoğrafik faktörlerin şehirselleşmeye müsaade ettiği yönlerde olmuştur (Şekil 1.7). Batıda Amanos Dağı ile Doğuda Habib-i Neccar Dağı arasında kuzeydoğu-güneybatı yönlü graben sahası üzerinde konuşlanmış

Antakya şehri, mekânsal gelişimini de kuzeydoğu ve güneybatı yönleri boyunca sürdürmektedir.

Antakya şehri, şekilsel açıdan bugünkü görünümünü kuruluşundan günümüze kadarki süreçte gerçekleştirdiği mekânsal gelişimle kazanmıştır. Şehir, Asi Nehrinin doğu yakasında kurulup Habib-i Neccar dağına doğru genişlemiştir. Eski Antakya olarak adlandırılan bu alanda şehir kurulurken topoğrafik faktörler dikkate alınmıştır. Izgara tipi plan dâhilinde inşa edilen konutlar ve cadde-sokak sistemleri graben sahasının uzanışına paralel olarak kuzeydoğu-güneybatı yönünde tasarlanmıştır. Bu amaçla kışın güneşi görecekt yazın ise Asi Nehri'nden gelen rüzgârı alacak biçimde bir yerleşme formu oluşturulmuştur.

Asi Nehrinin batı yakasında ise yerleşim ilk defa 1876-1877 Osmanlı Rus Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. Savaş sonrasında çok sayıda Çerkez nüfus, nehrin batı yakasındaki bugünkü Cumhuriyet ve Cebrail Mahallelerinin bulunduğu alana yerleştirilmiştir. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren nüfusun hızla artması ve konut alanlarının da artış göstermesi neticesinde şehir, batıda Amanos dağına doğru ve graben sahası boyunca da kuzey ve güney yönünde gelişim göstermiştir. Şehrin bu yönlerdeki gelişimiyle ortaya çıkan mekânsal form, planlama aşamalarında da önem arz etmiştir. 1948, 1957 ve 1978 İmar planlarında şehirdeki yapılaşmaların hangi yönlere doğru olacağı ile ilgili kararlar alınırken şehrin topoğrafik yapısı büyük ölçüde dikkate alınmış ve bu da şehrin bugünkü biçimsel yapısını etkilemiştir.

Antakya şehri jeomorfolojik açıdan çeşitlilik gösterir. Antakya şehri ve yakın çevresinde temel jeomorfolojik birimler dağ, plato ve ovası meydana gelmektedir. Şehir mekânsal açıdan sekiler, yamaç döküntüleri ve birikinti yelpazeleri üzerinde gelişim göstermiştir (Şekil 1.7). Şehrin doğusunda yer alan ve aşınım düzlüğü şeklinde gelişme gösteren Habib-i Neccar Dağı, şehre bakan yamaçları faylarla sınırlandırıldığı için ani yükselti değişimlerine neden olan bir dağdır. Asi Nehri ve kollarının oluşturduğu alüvyal tabanlı vadiler ve şehrin kuzeyinde Amik ovasına doğru uzanan sahada yer alan alüvyal dolgular ova alanını meydana getirmektedir (Şekil 1.7). Habib-i Neccar Dağı etekleri ile Odabaşı mahallesinin kuzey kesimleri yamaç döküntülerinden oluşmaktadır. Akarsuların ova tabanlarına ulaştıkları alanda ise birikinti yelpazeleri bulunmaktadır (Özşahin, 2010:6-8) (Şekil 1.7).

Antakya şehrinin deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 80 metredir. Batıda Amanos ve doğuda Habib-i Neccar dağları arasında graben sahası üzerinde konuşlanmış Antakya'da, yükselti değerlerinin 50 ile 100 metre arasında değiştiği alanlar Asi Nehri yatağı ve yakın çevresini oluşturmaktadır. Asi Nehri'nin batı yakasında yer alan hafif eğimli tepelik alanlar yükseltisi 100-130 metre olan Pliyosen yaşlı çökellerden oluşur. Nehrin doğu yakasında yer alan Habib-i Neccar dağının dik yamaçları ise 100-250 metre arasında değişmektedir (Antakya Belediyesi Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporu: 5-6). Antakya'nın, yükseltisi 250 metreyi aşan sahaları şehrin güneybatısındaki dağlık kesimlerine karşılık gelmektedir. Antakya'da şehrsel amaçla kullanılabilir sahalar azami yükselti 140 metreye kadar ulaşabilmektedir (Mersinligil ve Erişen, 1997:48) (Şekil 1.2).

Antakya'nın eğim durumuna dikkat çekildiğinde Asi Nehri'nin doğusunda eğim değerlerinin % 0-10 arasında değiştiği görülür. Eğimin % 10 ile % 20 arasında olduğu alanlar Pliyosen yaşlı birimlerden oluşan tepelik alanlara tekabül etmektedir. Nehrin hemen doğusunda dar bir şerit boyunca % 10 ve %20 arasında değişen eğim değerleri Habib-i Neccar dağına doğru % 40'ın üzerine çıkmaktadır. Eğimin burada birden artış göstermesi Habib-i Neccar Dağı boyunca kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan doğrultu atımlı fay dikliklerinin varlığından dolayıdır (Antakya Belediyesi Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporu: 8) (Şekil 1.1 ve Şekil 1.2).

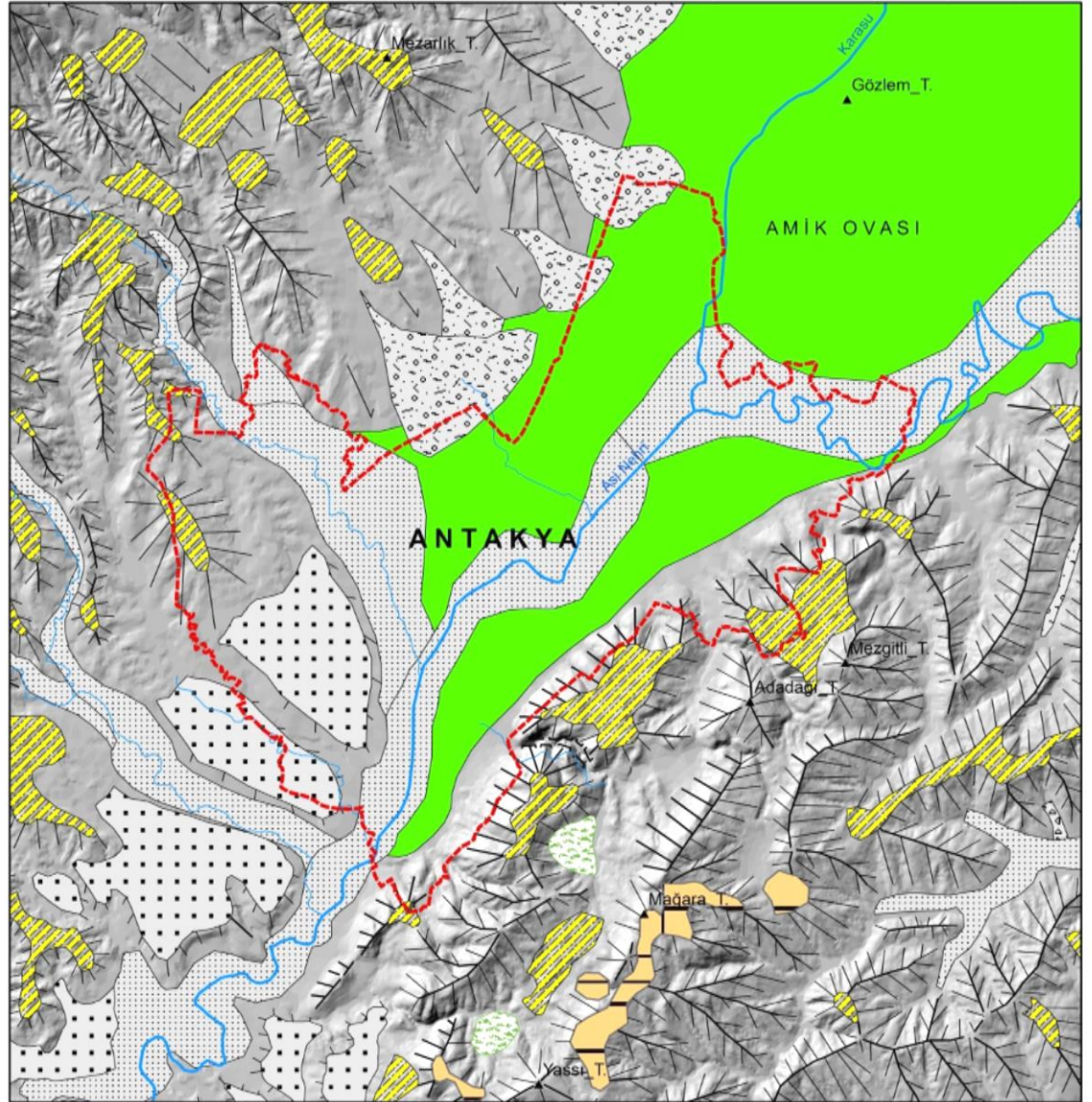
Antakya şehri ve yakın çevresi Paleozoik dönemden günümüze kadar her döneme ait litolojik birimleri ihtiva eder. Torosların güneye doğru uzantısı olan Amanos dağları Alt Paleozoikten günümüze kadar uzanan yaygın bir çökel istifini oluşturur (Antakya Belediyesi Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporu: 8). Kuzey Afrika'dan Arap yarımadasına, İran'a ve Türkiye içlerine kadar uzanan bölgelerde yer yer Prekambriyen ve Paleozoik yaşlı çökeller bulunur. Arap platformu veya Güneydoğu Anadolu otoktonu olarak adlandırılan Amanoslar bölgesinde Paleozoik istif geniş bir yayılım sunmaktadır (Ateş ve diğerleri, 2004:11) (Şekil 1.8).

Bu yayılımlar içinde Üst Maestrihtiyen yaşlı Kızıldağ ofiyoliti bir allokton kütle olup, arap bloğu üzerine şariye olmuş bir nap özelliğine sahiptir. Genç otokton birimler sözü edilen allokton ve otokton birimleri transgresif olarak örtmüştür. Bu genç birimlerden Okçular Formasyonu, Antakya'nın doğusunda Habib-i Neccar Dağı'ndan Dursunlu Beldesine kadar yayılım göstermekte olup Alt-Orta Eosen yaşlıdır(Ateş ve diğerleri,2004:2-12) (Şekil 1.8).

Okçular formasyonu kireçtaşı, çörtlü kireçtaşı ve kırıntılı kireçtaşlarından oluşur. Kireçtaşlarının ayrıışmış yüzeyleri genellikle gri renkli, taze kırılma yüzeyleri ise beyaz ve krem renklidir. Oldukça dayanıklı, sert, sağlam, ince taneli sıkı çimentolu ve kırılma yüzeyleri keskin köşeli olan kireçtaşları 15-60 cm kalınlığında oldukça belirgin katmanlaşma gösterir. Okçular formasyonu fosiller açısından da oldukça zengindir. Lamellibrans, gastropod, ekinid ve mercan gibi makro fosillerin yanında, Nummulitler ve Discocyline gibi mikro fosiller yaygındır (Ateş ve diğeri, 2004:33) (Şekil 1.8).

Amanos dağı ile Habib-i Neccar dağı arasındaki graben sahasında Kuaterner dönemine ait genç alüvyonlar hâkim litolojik yapıyı oluşturmaktadır. Bu alüvyonlar Asi Nehri tarafından taşınan rüsuplardır. Bunlar kum, çakıl, kil, silt ve bloklardan oluşmaktadır. Bloklar genellikle Asi Nehri'nin taşkın zamanlarında ve Hacı Kürüş deresinin sel suları ile sürüklenmiş malzemelerdir (Mersinligil ve Erişen, 1997:57) (Şekil 1.8).

Şekil 1.7 ANTAKYA ve YAKIN ÇEVRESİNİN JEOMORFOLOJİ HARİTASI

AÇIKLAMALAR

- ▲ Zirveler
- ▬ Sırt ve Yamaçlar
- Zirve Düzlüğü
- ▨ Yüksek Plato
- ▨ Orta Plato
- ▨ Alçak Plato
- ▨ Bazalt Platosu
- ▨ Polyeler
- ▨ Birikinti Konileri
- ▨ Birikinti Yelpezeleri

- ▨ Heyelanlar
- ▨ Fosil Heyelanlar
- Ovalar
- ▨ Vadi Tabanı
- ▨ Sekiler
- ▨ Bataklıklar
- ▨ Höyükler
- ▨ Deniz ve Göl
- ▨ Akarsular

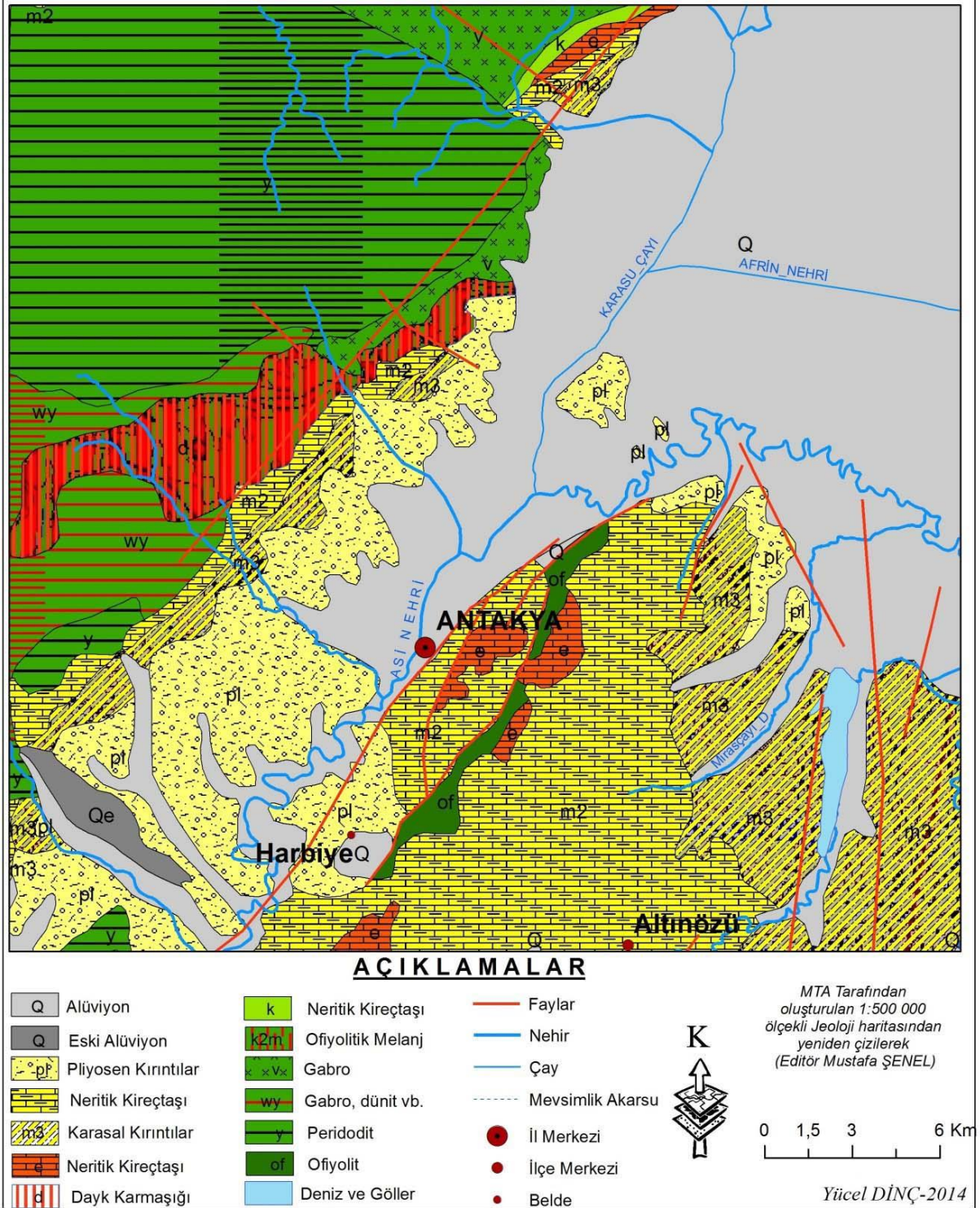
Çalışma Alanı Sınırı

0 0,5 1 2 3 4
KM

(Not: Ege, 2014'ten Yeniden Çizilerek)

Yücel DİNÇ - 2015

Şekil 1.8 Antakya ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası

Yerleşmelerin kurulması ve gelişmesinde rol oynayan en önemli faktörlerden biri de **iklim özellikleridir**. Konfüçyüs'ün "*Dünyadaki en büyük imparatorluk iklim imparatorluğudur*" sözünden de anlaşılacağı üzere bir devletin ayakta kalabilmesi ve istikrarlı bir şekilde varlığını sürdürebilmesinde elverişli iklim şartları önemli rol oynar. Kuruluşundan günümüze uzun bir tarihi geçmişe sahip olan, önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve Roma imparatorluğu döneminde dünyanın üçüncü büyük şehri olmayı başarmış Antakya Şehri, bu özelliklerini diğer coğrafi avantajlarının yanında uygun iklim şartlarına da borçludur.

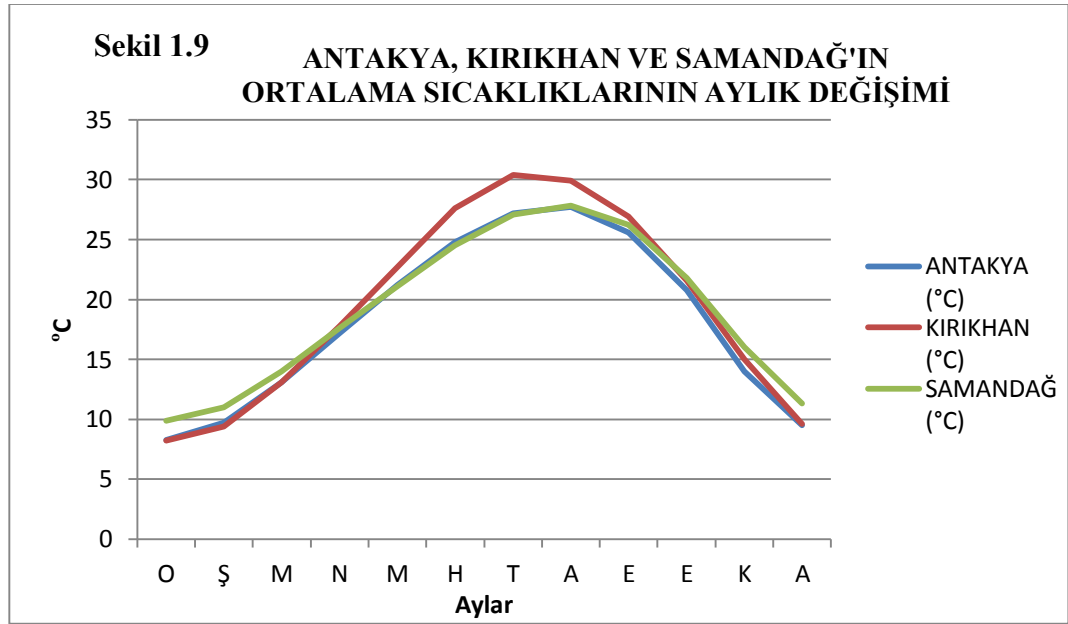
Antakya şehri yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olan tipik bir Akdeniz iklimine sahiptir. Araştırma sahasının iklim özelliklerinin tespitinde 1975-2007 yıllarını kapsayan Antakya ve Samandağ Meteoroloji İstasyonunun 33 yıllık verilerinden, ayrıca 1975-2005 yıllarını kapsayan Kırıkhan Meteoroloji İstasyonunun 30 yıllık verilerinden istifade edilmiştir. Elde edilen değerler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Antakya Meteoroloji İstasyonu'nun verilerine göre araştırma sahasında ölçülen en düşük ortalama sıcaklık $8,3^{\circ}\text{C}$ ile Ocak ayına tekabül ederken en yüksek ortalama sıcaklık $27,7^{\circ}\text{C}$ ile Ağustos ayına rastlamaktadır. Antakya'da yıllık ortalama sıcaklık değeri ise $18,3^{\circ}\text{C}$ 'dir. Antakya şehrine yaklaşık 40 km uzaklıkta yer alan Kırıkhan'ın meteoroloji verilerine dikkat çekildiğinde $8,2^{\circ}\text{C}$ ile ocak ayının en düşük ortalama sıcaklık değerine sahip ay olduğu, en yüksek ortalama sıcaklığın ise $30,4^{\circ}\text{C}$ ile temmuz ayı olduğu görülür. Kırıkhan sıcaklık ortalaması ise $19,3^{\circ}\text{C}$ 'dir. Antakya'dan 20-25 km uzaklıkta ve deniz seviyesinden 4 metre yükseklikte yer alan Samandağ'ın iklim verileri değerlendirildiğinde en düşük ortalama sıcaklık değeri $9,9^{\circ}\text{C}$ ile ocak ayına, en yüksek ortalama sıcaklık değeri ise Ağustos ayına rastlamaktadır. Samandağ'da uzun yıllar ortalama sıcaklık değeri 19°C 'dir (Tablo 1.2 ve Şekil 1.8).

Tablo 1.2 Antakya, Kırıkhan ve Samandağ'ın aylara göre sıcaklık değerleri

İSTASYON (Ort.Sic.)	AYLAR												Yıllık Ort.
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
ANTAKYA (°C)	8,3	9,7	13,1	17,2	21,2	24,8	27,2	27,7	25,6	20,8	14	9,5	18,3
KIRIKHAN (°C)	8,2	9,4	13,1	17,8	22,7	27,6	30,4	29,9	26,9	21,6	15	9,6	19,3
SAMANDAĞ (°C)	9,9	11	14	17,6	21,1	24,5	27,1	27,8	26,2	21,8	16	11,3	19

Kaynak: Antakya Met.İst.(1975-2007), Kırıkhan Met.İst.(1975-2005), Samandağ Met.İst.(1975-2007)

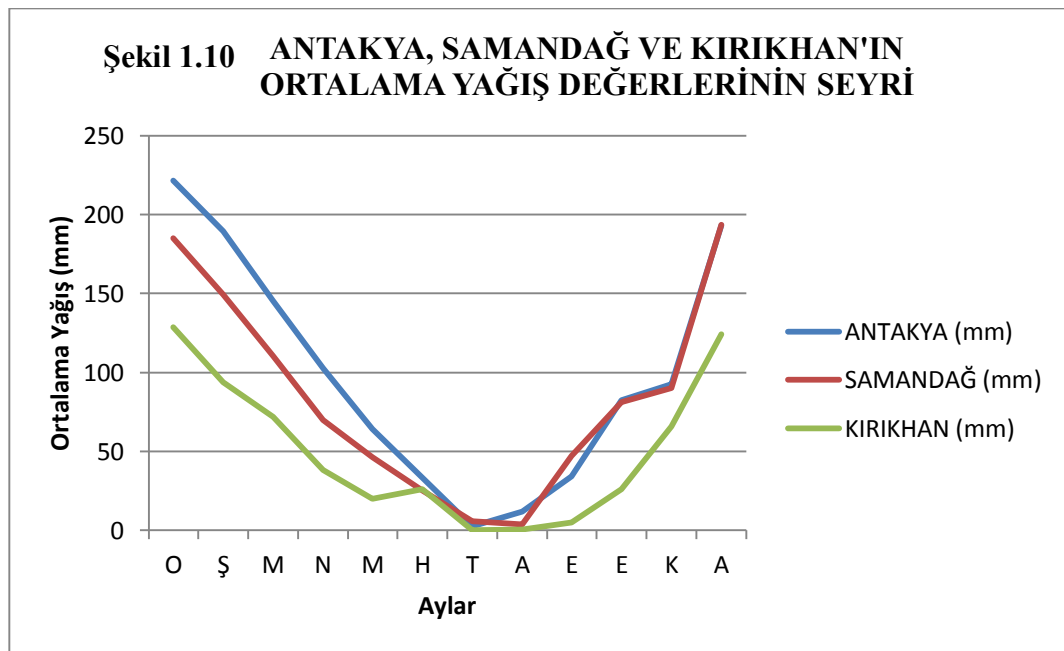
Yağışlarla ilgili ortalama değerler istasyon bazında incelendiğinde Antakya, Kırıkhan ve Samandağ İstasyonlarında yağış ortalamalarının farklılıklar gösterdiği dikkati çeker. Yağış değerlerinin 31 yıllık ortalamalarına göre Antakya'da yıllık toplam yağış miktarı 1173,4 mm'dir. En az ortalama yağışla sahip ay 2,5 mm ile Temmuz ayı olurken en çok ortalama yağış değerine sahip ay ise 221,7 mm ile ocak ayıdır. Kırıkhan'da 22 yıllık ortalama değerlere göre yıllık toplam yağış miktarı 576,2 mm'dir. En yağışlı ay 128,6 mm ile ocak ayı olurken, 22 yıldır temmuz ayında yağışların olmadığı dikkati çeker. Denizden 31 metre yükseklikte yer alan Samandağ istasyonunun 25 yıllık ortalamalarına göre yıllık toplam yağış miktarı 1008,5 mm'dir. En yağışlı ay 193,6 mm ile Aralık ayı olurken en az yağış alan ay ise 3,8 mm ile Ağustos ayıdır. 3 istasyon yağış ortalamalarına göre yaslandığında Antakya'nın en fazla yağışı aldığı ve bunu sırasıyla Samandağ ve Kırıkhan'ın takip ettiği görülür (Tablo 1.3 ve Şekil 1.10).

Graben sahası üzerinde yer alan bu 3 yerleşme içinde en fazla yağışın Antakya'da görülmesi şu şekilde açıklanabilir. Graben sahası içerisine sokulan nemli hava Antakya'da Habib-i Neccar dağının yarattığı orografik etki sonucu yükselmesi ve yağış bırakması ile ilgilidir. Samandağ'ın denize daha yakın olmasına rağmen Antakya'da ortalama yükseltinin daha fazla olması yağışın fazlalığındaki bir başka etkidir. Nemli havayı yükselmeye zorlayan diğer önemli orografik engeller Harbiye civarında yer alan plato parçaları ve tepeliklerdir. Taşınan nemli hava Kırıkhan'a ulaşıncaya kadar nemini bırakmış olmaktadır. Ayrıca Kırıkhan'da genellikle karasal karakterli kuzey yönlü rüzgarlar hâkim durumda olduğu için ortalama yağış değerleri nispeten daha düşüktür (Ege, İ., 2010; 234).

Tablo 1.3 Antakya, Kırıkhan ve Samandağ'ın aylara göre ortalama yağış değerleri

İSTASYON (Ort. Yağış)	AYLAR												Yıllık Toplam (mm)
	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	
ANTAKYA (mm)	221,7	189,5	145,1	102,9	64,3	33,3	2,5	11,7	34,3	82,3	92,6	193	1173,2
SAMANDAĞ (mm)	185,2	149,4	110,3	69,8	46,4	25,2	6	3,8	47,3	81,1	90,3	193,6	1008,4
KIRIKHAN (mm)	128,6	93,9	71,7	38,1	19,8	26	0	0,4	5	26,1	66	124	599,6

Kaynak: Antakya Met.İst.(1975-2007), Kırıkhan Met.İst.(1975-2005), Samandağ Met.İst.(1975-2007)

Hatay ilinin diğer yerleşmeleri ile karşılaştırıldığında, Antakya şehrinde yağışların maksimum seviyeye ulaştığı kış aylarında sel felaketlerinin meydana gelme ihtimali daha yüksektir. Bu durumun temel sebebi şehrin orta kısımlarından geçerek şehri kuzey-güney yönünde boydan boya kat eden Asi Nehri'nin varlığıdır. Yağışların artmasına paralel olarak Asi Nehri'nin akım değerlerinin de artış göstermesi sel felaketlerini tetiklemektedir. Bu durum Antakya şehrinde tarihi dönemlerde çok önemli sel ve taşkın felaketlerine neden olmuştur.

Antakya şehrinde tarih boyunca gerek Asi Nehri ve gerekse Habib-i Neccar dağından kaynağını alarak Asi Nehri ile birleşen dereler yağışların maksimum olduğu dönemlerde sel ve taşkınlara neden olmuş ve şehir yaşamını olumsuz etkilemiştir. Helenizm döneminde Antakya'da yaşamış ünlü bir tarihçi olan Malalas'ın "Kışın akış gösteren Nehir" olarak isimlendirdiği Hacıkürüş deresi (Parmenius) defalarca taşmış ve şehirde yıkıcı etkiler yaratmıştır. Bu nedenle Hacıkürüş Deresinin taşkınlarından korunmak için bugünkü Saint Pierre Kilisesi yakınlarında Demir Kapı (Bab-el Hadid) inşa edilmiştir (Downey, 1961:653).

Antakya'da 1178 yılında meydana gelen sel felaketinde gözlemlerini dile getiren Süryani Mikhael sel felaketinin etkilerini şu şekilde açıklamıştır:

"1178'inci yılın Mayıs ayında Antakya'da bulunduğum sırada şiddetli bir yağmur yağdı. Şehrin içinde hâsıl olan seller ev ve diğer binaları sürükledi. Birçok insan ve hayvan boğuldu. Seller şehrin kapılarının önünde o kadar birikti ki, kapılar dar geldi ve surun yüksekliğine kadar çıktı. Halk şehirde zuhur eden bu felaketten dolayı büyük korku içine düştü." (Kaya ve Kıyılı, 2009:412).

Antakya şehri geçmişte olduğu gibi bugün de Asi Nehri ve birtakım derelerin taşması sonucu sel felaketleri ile karşı karşıya kalabilmektedir. Antakya'da sel felaketi en son 2001 yılında meydana gelmiş ve şehirde önemli maddi kayıplar yaşanmıştır. Bu sel felaketinde Asi Nehri yükselmiş ve yatağından taşmıştır. Asi Nehri'nin her iki yakasındaki yerleşmeler büyük tahribata uğramıştır. Sel felaketinin meydana geldiği süre boyunca yollar kapanmış, elektrikler kesilmiş, Küçük Sanayi Sitesinden ve şehrin çeşitli kısımlarından çok sayıda araç gereç sürüklenmiş, Hacıkürüş Deresi yatağındaki konutlar kullanılamaz hale gelmiştir (Çalışkan, 2002: 129). Günümüzde yapılaşmanın yoğun olduğu alanlar, özellikle de Asi Nehri ve Altınçay deresinin yakın çevresi sel felaketleri açısından hassas alanları oluşturmaktadır. Bu nedenle Asi Nehrinin her iki yakasında 100 metre, Altınçay deresinde ise 36 metrelik alan içerisinde

yerleşme amaçlı kullanımlara yer verilmemesi gerektiği belirtilmiştir (Ünlüer, 2007:17).

Antakya şehrinin kuruluşu üzerinde **toprak özellikleri** de önemli bir rol oynamaktadır. Toprak, insanların hayatlarını idame ettirebilmesi için gerekli olan en temel yerüstü kaynaklarından biridir. İktisadi faaliyetler içinde bir ilk olması, insanlar için en temel geçim kaynaklarından olması, her ne kadar bugün eskiye nazaran önemi azaldıysa da dünya nüfusunun önemli bir kısmının toprağa bağlılığının devam etmesi gibi nedenlerden dolayı önemini korumaktadır (Şahin, 2012:102).

Antakya'da Asi Nehri ile Habib-i Neccar Dağı arasında kalan alanda yer alan alüvyal topraklar sulu tarımın yapılmasına müsaade eden, bölgede yetişebilecek her türlü tarımsal ürünün yetişmesine olanak veren, düze yakın ve drenaj koşulları yönünden elverişli, birinci sınıf topraklardır. Eski Antakya sahasına tekabül eden söz konusu alan güneyde Dursunlu-Harbiye, kuzeyde ise Güzelburç-Küçükalyan hattını içine almakta ve Reyhanlı'ya doğru uzanmaktadır. Reyhanlı-Altınözü yolu daha çok kolüvyal topraklarla örtülüdür (Mersinligil ve Erişen, 1996:60).

Asi Nehri'nin batı yakasında doğudaki verimli alüvyal sahaların devamı niteliğinde bir koridor şeklinde verimli alüvyal araziler yer almaktadır. Bu alüvyal sahanın da batısında kolüvyal araziler bulunmaktadır. Yeni Antakya'ya karşılık gelen bu saha nadassız kuru tarım arazisi olup II. sınıf verimli tarım toprakları sınıfına girmektedir (Mersinligil ve Erişen, 1996:60).

Antakya'nın kurulup gelişmesinde bir diğer önemli faktör de şehrin **hidrografik özellikleridir**. Selevkos I. Nicator 'un şehri kurarken düşünmüş olduğu en temel faktörlerden biri su kaynaklarına yakınlık olmuştur. Antakya'nın 8 km güneyinde yer alan ve Antakya'ya göre daha yüksek bir alanda bulunan Defne (Harbiye)'nin su kaynakları açısından sahip olduğu zenginlik, sadece Harbiye'deki villalar, bahçeler, hamamlar için kullanılmamış aynı zamanda Antakya'nın da su ihtiyacını önemli ölçüde karşılamıştır (Downey, 1961: 19-20).

Kuruluşundan günümüze kadar Antakya şehri sınırları içerisinde varlığını sürdüren akarsulardan biri Asi Nehri diğeri ise Hacıkürüş (Parmenius) deresidir. (Foto 1.3). Her iki akarsu düzensiz rejime sahiptir ve debileri daha çok kış mevsiminde artmaktadır. Bu iki akarsu dışında şehirde Kışlasaray Mahallesi sınırı içerisinde bugünkü askeri kışla yakınlarında Hamşen (Phyrminos) Deresi de

vardır. Ancak bu akarsu günümüzde yılın hiçbir mevsiminde akış göstermemektedir (Foto 1.2).

Foto 1.2. Antakya şehrinin güneyinde Kışlasaray Mahallesi'nin sınırları içerisinde geçen ve bugün tamamiyle kurumuş olan Hamşen (Phyrminos) Deresi'nden bir görüntü.

Foto 1.3. Hacı Ömer Alpagot ve Haraparası Mahallelerinin hemen kuzeyinden geçen ve batıya doğru hareket ederek Asi Nehri'ne kavuşan Hacıkürüş (Parmenius) Deresinden bir görüntü

Hacikürüş ve Hamşen dereleri kaynağını doğuda Habib-i Neccar Dağı'ndan almaktaydı. Bu iki akarsudan özellikle Hacikürüş Deresi şehrin kurulduğu Antik dönemden beri önemli sellenmelere neden olmuştur. Malalas'ın değimiyle “Kışın akış gösteren akarsu” olarak bilinen Hacikürüş Deresi'nin daha çok kış aylarında yaratmış olduğu seller ve yıkımlar bir set inşa edilmesini gerekli kılmıştır (Foto 1.5). Bu nedenle Antik dönemde, bugünkü Saint Pierre Kilisesi yakınlarında Hacikürüş Deresi'nin kaynağına yakın kısımlarda Bab el-Hadid (Demir Kapı) inşa edilmiştir (Foto 1.5). Bu set kışın kabaran derenin sularının büyük bölümünü toplayabilecek yeterli hacime sahipti (Downey, 1961:653). Günümüzde Hacikürüş Deresi önemli sellenmeler yaratmamaktadır. Ancak dere yatağı üzerine yapılan evler, plansız ve sağlıksız bir durum arz etmektedir (Foto 1.4).

Foto 1.4. Saint Pierre Kilisesi yakınlarında yer alan Hacikürüş deresi ve dere yatağında inşa edilen evlerden bir görüntü

Foto 1.5. Hacıkürüş Deresinin taşkın zamanlarında sel felaketinden korunmak için inşa edilen Demir Kapı'dan (Bab-el Hadid) bir görüntü

Habib-i Neccar Dağı su kaynakları yönünden zengindir. Hacıkürüş Deresi başta olmak üzere çok sayıda küçük akarsuyun da beslendiği bu kaynakların oluşumu şu şekildedir: Habib-i Neccar dağının graben tabanıyla birleştiği noktada dağın yamaçlarında kurulan Antakya'da dağ yamacı ile graben tabanı genç faylarla ayrılmıştır. Bu faylar esosen ve miosen kalkerlerini keserek faylanma ve karstlaşmanın ortaklaşa oluşturduğu su kaynaklarını meydana getirmiştir. Şehir kurulduktan sonra başlayan hızlı nüfuslanma süreci ve şehrin hızla büyümesi su kaynaklarına bağımlılığı arttırmış ve alternatif su kaynaklarına ihtiyaç duyulmuştur (Korkmaz, 2007:79).

Hacıkürüş Deresi'nden farklı olarak Asi Nehri, kaynağını Lübnan sınırları içinde bulunan Bekaa Vadisi'nden almaktadır. Güney kuzey yönünde akış göstererek Lübnan topraklarından sonra Suriye topraklarını da kat eden nehir, Amik Ovası'nın güneyinde Karasu ve Afrin Çayları ile birleşir. Asi Nehri, daha sonra Antakya şehri sınırları içerisinde güneye doğru akışına devam eder ve şehrin güneyinde Büyük ve Küçük Karaçay adını alarak Samandağ'ın doğusunda Akdeniz'e ulaşır (Karataş ve Korkmaz, 2012: 42).

Antakya akım istasyonu verilerinin ortalama akım değerlerine göre Asi Nehri'nin yıllık su potansiyeli 2.227 milyon m³ tür. Asi Nehri ve Afrin çayı ile

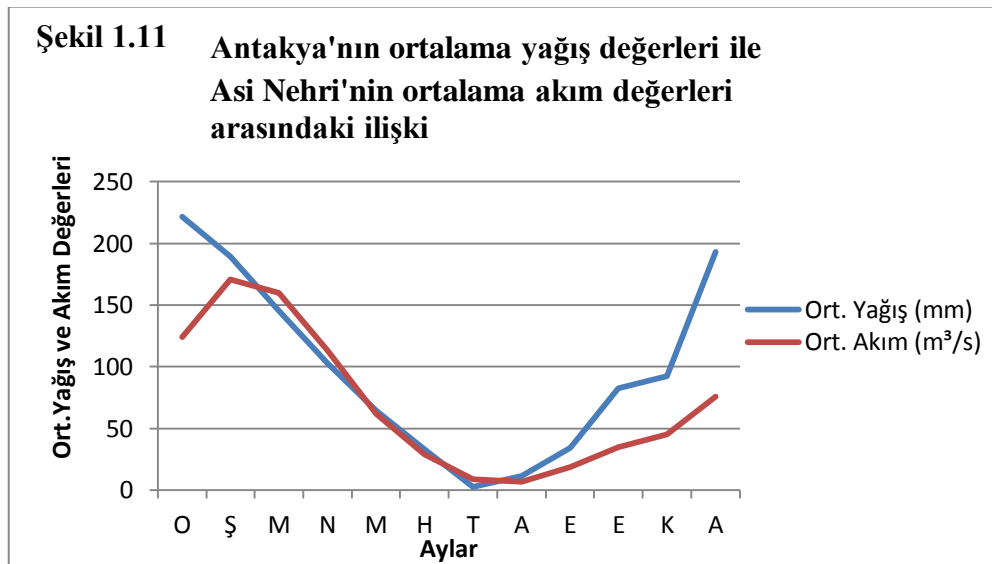
Suriye'den ülkemize giren sular nehrin toplam su potansiyelinin % 59'unu oluşturmaktadır. Su potansiyelinin geri kalan % 41'lik kısmı da Türkiye kaynaklıdır (Karataş ve Korkmaz, 2012: 44) Asi Nehrinin akım değerleri yağış değerlerinde olduğu gibi düzensizlik göstermektedir. Akım değerleri aralık, ocak ve şubat aylarında maksimum seviyeye çıkarken temmuz ve ağustos aylarında ise minimum seviyeye düşmektedir. Yağışların arttığı dönemlerde akım değerleri de artış göstermektedir (Tablo 1.4, Şekil 1.11).

Tablo 1.4: Antakya'nın ortalama yağış değerleri ile Asi Nehri'nin ortalama akım değerlerinin ilişkisi

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ort.
Ort. Yağış (mm) ¹	222	190	145	103	64	33	2,5	12	34	82	93	193	97,7
Ort. Akım (m ³ /s) ²	124	171	160	113	62	29	9	7	19	35	45	76	71

1: Antakya Meteoroloji İstasyonu verileri (1975-2007)

2: Asi Nehri'nin uzun yıllar (1950-2005) ortalama akım değerleri (Karataş ve Korkmaz,2012: 43)

Yaklaşık 2300 yıllık bir tarihi geçmişe sahip olan Antakya Şehri'nin kurulup gelişmesi ve varlığını sürdürmesinde Asi Nehri'nin büyük katkısı olmuştur. Şehrin kurulduğu Antik dönemde Asi Nehri güneydeki ülkeler ile Anadolu arasında önemli bir su yolu görevi üstleniyordu. Diğer yandan Antakya Şehri'nin önemli bir lokasyonda yer almasının da doğal bir sonucu olarak güvenlik açısından büyük önem arz etmekteydi (Downey, 1961:15). Ancak tarihin her dönemde birçok medeniyet için önemli olan Asi Nehri'nin günümüzde de aynı öneme sahip olduğunu söylemek mümkün değildir.

Asi Nehri'nin özellikle şehir merkezinden geçen kısımları lağım sularıyla, evsel ve endüstriyel katı atıklarla tamamen kirli ve sağlıksız durumdadır. Akarsu rejiminin düzensiz olması, su seviyesinin yaz aylarında önemli ölçüde azalmasına neden olmakta ve atıklar görüntü kirliliği yaratmaktadır.

Bugün tamamıyla kurutulmuş durumda olan bir zamanların en önemli sulak alanlarından biri olarak kabul edilen Amik Gölü tarih boyunca Antakya ve yakın çevresindeki insanlar için birçok açıdan istifade ettiği bir alan olmuştur. İnsan ile doğal çevre arasındaki ilişkileri fazlasıyla aksettirmiş olan Amik Gölü, varlığını sürdürdüğü süre boyunca gerek yerleşim alanlarını gerekse insan faaliyetlerini etkilemiştir. Amik gölü, var olduğu dönemde doğal ortama faydası olan dünya genelindeki 5 önemli gölden biri olarak tanımlanmaktaydı. Gölün alanı 19. Yüzyılda 350 km² iken 20. Yüzyılda 300 km²'e gerilemiştir. 1950'li yıllardan itibaren Antakya ve yakın çevresinde tarımsal faaliyetlerin hızla gelişmesi ve bu amaçla çiftçilere toprak temin edilmesi, sıtma hastalığının kontrol altına alınması, taşkınların önlenmesi gibi amaçlarla 1950'li yıllardan sonra Amik Gölü kurutulmaya başlanmış ve gölün kurutulma süreci 1986 yılına kadar sürmüştür. Ancak kurutma çabalarıyla istenilen sonuç elde edilememiştir. Çevreden inen sel suları için bir rezervuar görevi gören gölün kurutulmasıyla seller ve taşkınlar Amik Ovası ve çevresi için ciddi bir taşkın riski oluşturmuştur (Çalışkan, 2003:101-102).

Ulaşım ve ticaret faktörleri de şehrin kurulup gelişmesi açısından önem arz etmiştir. Selevkos I. Nicator Antakya şehrini Asi Nehri'nin doğu yakasına kurmuş ve nehirden hem ulaşım aracı olarak hem de şehri güçlendiren bir unsur olarak yararlanmıştı (Downey,1961:77-78).

İlkçağ uygarlıklarında ticaretin gelişmesinin en temel unsurlarından biri ulaşım sistemlerinin güvenliğidir. Selevkos I.Nicator bu amaca yönelik olarak şehri surlara çevirmiş, ayrıca şehirdeki dört büyük mahalleyi de yüksek duvarlarla kuşatarak ulaşım güvenliğini sağlamıştır. Diğer yandan kara ve deniz yollarına yakın şehirlerdeki taşıma imkânlarının daha iyi olması bu şehirlerin hızla gelişmesini sağlamıştır. Antakya'nın Kral yolu ve Akdeniz-Semerkant ticaret yollarının üzerinde bulunması şehri orta ve uzak doğunun bir ticaret merkezi haline getirmiştir (Turgut,1986:36).

İlk Çağ'ın bitiminden Selçuklu hakimiyetine kadar uzanan dönemde Antakya şehrinin üzerinde yer aldığı yol sistemleri önemli bir değişikliğe

uğramamıştır. Şehrin bu dönemlerde askeri açıdan öneminin devam etmesi şehrin ekonomik yapısını olumlu yönde etkilemiş ve yerel ekonomiye katkıda bulunmuştur (Turgut, 1986:72).

Osmanlı döneminde Antakya'nın, İstanbul'dan başlayıp Şam'da biten Osmanlı ulaşım ağının temel güzergâhında bulunması Antakya'da ticari hareketliliği arttırmış, buna bağlı olarak da ticari mekânların sayısı artmıştır (Gündüz, 2009:43). Osmanlı döneminde Antakya'nın ticaret merkezinin bugünkü şeklini almaya başladığı dikkati çeker. Ticaret Merkezi Ulu Cami'den başlayıp Uzun Çarşının sonuna kadar uzanmaktaydı. Antakya'nın Merkezi İş Sahası şehir alanının dörtte birine karşılık geliyordu. Bedestenler, Hanlar, açık pazarlar, sabunhaneler, dükkânlar, küçük imalathaneler belli başlı ticari üniteleri oluşturmaktaydı (Temiz, 2002: 39). Tahrir defterlerinin mukataa kayıtlarına Osmanlı döneminde göre Antakya şehrinde yer alan belli başlı pazarlar: “*köle pazarları, at pazarı, cariye pazarı, iplik pazarı ve keten pazarı*”dır.

Antakya şehrinde pazarlar 20. yüzyılda da ticari faaliyetlerde önemli bir rol oynamıştır. Şehirde haftanın belirli günlerinde kurulan pazarlar ticari hareketlilik sağlamaktaydı. İç ticaretin yanında özellikle Halepten gelen tüccarlarla ticaret yapılmaktaydı (Asarcıklı, 1989: 86).

Antakya'nın bugünkü ulaşım koşulları çok daha gelişmiştir. Bu durum ticari faaliyetleri de kolaylaştırmaktadır. Antakya'da sanayi faaliyetlerinin gelişmeye başlamasıyla birlikte Ortadoğu ülkeleriyle kurulan ticari ilişkiler daha da artmıştır. Bugün başta mobilya sanayi olmak üzere birçok faaliyet kolunda üretilen ürünler Ortadoğu pazarlarında satılmaktadır. Antakya'dan Ortadoğu pazarlarına yapılan taşımacılık faaliyetleri Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapılarından karayolu ile, Mersin ve İskenderun limanlarından ise denizyolu ile gerçekleştirilmektedir. Son dönemlerde ulusal ve uluslararası fuarlara Antakya esnafının ve iş adamlarının daha fazla ilgi göstermesi pazarlama olanaklarını arttırmakta ve yeni pazar alanları yaratmaktadır.

1.6. Önceden Yapılmış Çalışmalar

ADIGÜZEL, Ş. ve TEK, M., (2011) “Büyükşehir Belediyesi Olma Sürecinde Antakya Metropolitan Alanında Yerel Siyaset, Çağdaş Yerel Yönetimler” adlı makalelerinde Antakya’da 1990’lı yıllarda kurulan belde belediyelerinin Antakya şehri ve yakın çevresinin gelişimi açısından yarattığı problemler üzerinde durmuşlardır. Büyükşehir belediyesi olma yolunda söz konusu belde belediyelerinin kronikleşen sorunlar arz ettiğini ortaya koymuşlardır. Makalenin son bölümünde ise bu sorunların çözümü için çeşitli öneriler sunmuşlardır.

AKTÜRE, S., (1975), “17.Yüzyıl Başından 19.Yüzyıl Ortalarına Kadarki Dönemde Anadolu-Osmanlı Şehrinde, Şehrsel Yapının Değişme Süreci” adlı makalesinde 17.yy ve 19.yy arasındaki 200 yıllık zaman süreci içerisinde Anadolu-Osmanlı şehirlerinin mekânsal yapılarını ve ona bağlı fiziksel yapının değişme sürecini ele alıp incelemiştir. Çalışmada ülke ve bölge ölçeğinde bir şehrin tarihsel gelişiminin mekânsal yapısını sosyo-ekonomik ilişkiler düzeyinde ele almıştır.

ALİAĞAOĞLU,A., (2004) “Afyonkarahisar Şehir Coğrafyası” adlı doktora tezinde şehir ile doğal coğrafi özellikleri arasındaki etkileşimi incelemiş, şehrin gelişim aşamalarını şehir ve çevresinde geçen tarihi olayların anlatımından çok çeşitli dokümanlardan istifade ederek şehrin geçmiş devirlerdeki coğrafyasını ortaya koymaya çalışmıştır. Şehrin gelişimi açısından şehir nüfusunu, fonksiyonel özelliklerini, morfolojisini ve etki sahasını ele almıştır. Tezin son bölümünde şehrin teknik alt yapısı ve bununla ilgili sorunları ele almış şehirle ilgili birtakım önerilerle çalışmasını sonlandırmıştır.

ASARCIKLI, M., (1989), “Antakya Kent Formunu Oluşturan Öğelerin Araştırılıp Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde Antakya’nın eski kent dokusu ve karakterini, bunların sosyo-ekonomik yapı ve örgütlenmeyle ilişkisini ele alıp incelemiştir. Böylece Antakya’nın tarihi kent kesiminde yapılacak planlamalara ve araştırmalara farklı perspektifler kazandırmayı amaçlamıştır.

AVCI, S., (2004), “Şehrsel Yerleşmelerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler Ve Türkiye Örneği” adlı makalesinde sosyologların ve coğrafyacıların şehir tanımlarına yer vermiş, ve coğrafyacıların yerleşmeleri hangi kriterlere göre şehir kabul ettiklerini örnekler çalışmalar üzerinden açıklamıştır. Şehir tanımlarında yaygın şekilde kullanılan nüfus kriterinin alt eşik değerlerini belirlemiş ve Türkiye şehirlerini nüfus dağılışı haritaları üzerinde göstermiştir.

BOUCHIER, E.S., (1921) “ A Short History of Antioch, (300 B.C- 1268 A.D)”

adlı kitabında Antakya şehrinin tarihsel gelişimini, şehrin kuruluşundan Haçlı Prensligi hakimiyetinin sona erdiği 1268 yılına kadar ele alıp incelemiştir. Glanville Downey’in (1961) “ A short history of Antioch (From Selevkos to the Arab Conquest)” adlı çalışması Antakya şehrinin tarihini kuruluşundan İslam fethine kadar incelerken, Bouchier ise Antakya’da Haçlı Prensligi hâkimiyetine son veren Memlûkler Dönemine kadar ele alıp incelemiştir. Bouchier’in bu kitabı 11 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde şehrin doğal özelliklerine değinmiştir. Diğer bölümlerde ise Antakya’da hüküm süren devletleri kronolojiye bağlı kalarak ele almıştır. Şehrin mekânsal gelişimini, sosyo- kültürel ve ekonomik yapısını dönemler arasında kıyaslamalar yaparak ortaya koymuştur.

CENGİZ, A.K., (2014) “Eski Antakya Evlerinin İkamet Edenler Tarafından Günümüzde Kullanımı”

adlı makalesinde geleneksel Antakya evlerinde yaşayanların bu evlerde zaman içerisinde meydana getirdikleri değişiklikleri, ve bu yapısal değişikliklerin oluşturan etmenleri ortaya koymuştur. Ayrıca söz konusu evlerin ikamet edenler tarafından nasıl algılandığını ve anlamlandırıldığını, son dönemlerde bu algıların nasıl değişime uğradığını ele alıp incelemiştir. Çalışma kapsamında incelenen evlerin hepsinde yapısal değişikliklerin meydana geldiği ve karakteristik özelliklerini kaybetmeye başladığı sonucuna varılmıştır.

ÇALIŞKAN, V., (2002), “Amik Ovasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası”

adlı doktora tezinde Amik Ovasının merkezinde yer alan ve gerek ekolojik açıdan ve gerekse ekonomik açıdan önemli bir kaynak olan Amik Gölü’nün kurutulması sonrasında yörede meydana gelen bir takım değişimleri ele almıştır. Doğal çevrenin insan müdahalesiyle değişimini, doğal çevrenin ne tür üstünlükler sunabileceğini coğrafi bir perspektifle incelemiştir. Çalışkan bu çalışmasında Amik Gölünün kurutulmasından önceki ve sonraki süreçlerde ovanın tarımsal durumunu, tarımsal sorunları ortaya koyarak ekolojik etkileri ve ilişkileri açıklamıştır. Çalışmasının sonunda ise Amik Ovasından optimum fayda sağlanabilmesi için birtakım çözüm önerileri sunmuştur.

ÇETİN, B., (2010), “Antakya (HATAY) Nüfusunun 1940-2008 Yılları Arasındaki Gelişimi ve Temel Özellikleri”

adlı makalesinde Antakya’nın 1940 yılından 2008 yılına kadarki süreçte nüfusun değişim ve gelişimlerini sebepleriyle açıklamış ve nüfusun temel nitelikleri üzerinde durmuştur. Nüfusun yaş yapısını,

ekonomik niteliklerini, cinsiyete göre dağılımlarını, kültürel özelliklerini, artış hızları ve miktarlarını tablo ve grafiklerle açıklayarak nüfusun ön plana çıkan farklı karakteristik özelliklerini yorumlamıştır.

ÇETİN, B., (2012) “Hatay’da Kentleşmenin Seyri (1940-2009) ve Mekânsal Dağılışı” adlı makalesinde Hatay ili genelinde 1940-2009 yılları arasında kentleşme hareketlerini ve mekânsal dağılışı incelemiştir. Çalışma kapsamında kentleşmenin boyut ve niteliğini belirlemek için kentli nüfusun yıllara göre değişimini, kentlerin fonksiyonel özelliklerin gelişimlerini, düzeylerini ve dağılışlarını ortaya koymuştur. Çalışmanın sonunda Hatay’daki kentlerin gerek sayısal anlamda gerekse fonksiyonel açıdan önemli bir değişime uğradığını belirlemiştir. Kentleşmenin daha çok İskenderun-Dörtyol ve Antakya çevresinde yoğunlaşmasının beraberinde getirdiği bir takım sorunlara da değinmiş ve bu sorunlara da çözüm önerileri sunmuştur.

ÇETİN, B., (2012) “Antakya ve İskenderun-Dörtyol Çevresinde Suburbanizasyon (Banliyöleşme)” adlı makalesinde Antakya, İskenderun-Dörtyol çevresinde yaşanan hızlı kentleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan suburbanizasyon sahalarını, bu sahaların gelişimini ve anakentle olan ilişkilerini nüfus hareketleri, fonksiyonları, hizmetlerin dağılışı ve morfolojik açıdan ele alıp incelemiştir. Çalışmada banliyölerin nüfus artışı, yerleşme yoğunluğu, sanayi ve genel hizmetlere yönelik faaliyet alanlarının dağılışı gibi faktörlerin etkisiyle ortaya çıktığı bulgulanmıştır.

ÇEZİK, A., (1982) “Kent Eşiği Araştırması (Türkiye için kent tanımı)” adlı çalışmasında nüfusu 10000’den fazla olan yerleşmelerin gerçekten şehir niteliği taşıyıp taşımadığını test etmiş, ve bunu yaparken sadece nüfus kriterine bağlı kalmanın doğuracağı yanılgılar üzerinde durmuştur. Çezik, çalışmasının sonunda şehirlerin sosyo-ekonomik kıstaslara dayalı olarak tanımlanabileceğini nüfusun ise bu kriterlerden yalnızca biri olduğunu ortaya koymuştur.

DARKOT, B., (1966) “Türkiye’de Nüfus Artışı ve Şehirleşme” adlı makalesinde Türkiye nüfusunda cumhuriyet döneminden günümüze kadarki süreçte meydana gelen artış ve azalışları sebepleriyle ortaya koymuştur. Nüfusun hangi dönemlerde ve hangi sebeplerle artış ve azalışlar gösterdiğini istatistiki verilere dayanarak açıklamıştır. Şehir ve kırsal ayrımında hangi kriterlerin dikkate alınacağını ve bir yerin şehir veya köy olarak adlandırılması için nüfus miktarının nasıl olması gerektiğini ele almıştır. Makalede ayrıca Türkiye’de meydana gelen

şehirleşme hareketlerine de değinmiş ve şehirleşmede etkili olan hâkim şehrsel fonksiyonlar üzerinde durmuştur.

DEMİR, A., (1996) “Çağlar İçinde Antakya” adlı kitabında Antakya'nın Helenistik çağdan başlayan uzun geçmişini, bu geçmiş içinde kente egemen olan çeşitli uygarlıkların Antakya'ya hakimiyetlerini, o uygarlıklardan günümüze kalan kültür mirası ile ilgili izleri ana kaynaklara inerek toplamıştır. Antik çağda “Doğunun Kraliçesi” olarak anılan şehrin hikâyesini öğrenmek, o günden bugüne başından geçen olayları araştırmak ve bütün olayların neden olduğu değişimler hakkında bilgi edinmek bu çalışmanın oluşturulmasındaki temel hedeflerdir.

DOWNEY, G., (1961), “A History of Antioch in Syria (from Selevkos to the Arap Conquest)” adlı kitabında Antakya şehrinin kuruluşundan İslam fethine kadar olan tarihi dönemini detaylı bir şekilde kaleme almıştır. 1932 yılında Princeton Üniversitesi'nin Antakya şehrinde yaptığı arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen veriler söz konusu kitabın hazırlanmasında önem arz etmiştir. Downey bu eserinde kuruluşundan İslamiyet dönemine kadar ki süreçte Antakya'nın sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi açıdan taşıdığı önemi, şehrin kuruluş ve gelişimini etkileyen faktörleri ele alıp incelemiştir. Birbirinden farklı dönemlere ait arkeolojik bulgulardan hareketle şehrin mekânsal yapısını ve tarihsel gelişimini kronolojiye bağlı olarak açıklamıştır. Dolayısıyla bu çalışma tarihçiler ve coğrafyacılar başta olmak üzere birçok bilim insanının yaptığı çalışmalara esin kaynağı olmuştur.

EMEKLİ, G., (2005)'nin “Urla Kent Coğrafyası” adlı kitabı yararlanılan önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Çalışmada, kent ve kent ile ilgili genel kavramlar ile ilgili bilgiler verildikten sonra Urla'nın kentsel gelişimi ve bu gelişmede rol oynayan etkenler başlıklar altında ayrıntılı olarak verilmiştir. Kentin kentleşme süreci ve sorunlarına da değinilen çalışmada son olarak araştırma alanında uygulanan anket sonuçlarının bir değerlendirmesi yapılmıştır.

EMİROĞLU, M., (1975), “ Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus” adlı çalışmasında Türkiye'nin coğrafi bölgelerine göre şehir sayısını şehrsel nüfusun bazı niteliklerini karşılaştırmalar yaparak ele almıştır. Kır ve şehir nüfuslarının coğrafi bölgelere göre dağılımını, yoğunluğunu ve oranını araştırmış ve 1970 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarından büyük oranda yararlanmıştır. Çalışmasının neticesinde Türkiye'de nüfusu 10000'den fazla olan

264 yerleşme tespit etmiştir. Bu yerleşmeleri coğrafi bölgelere göre tasnif ederek tablo, grafik ve haritalarla somut bir şekilde ortaya koymuştur.

GÖÇER,O., (1977) “Gelişme Aksları, Şehirselle Gelişme Merkezleri” adlı doçentlik tezinde Türkiye’de gelişen şehirleşme ve şehirselle yoğunlaşma için seçilen uzun süreli sosyo-ekonomik hedeflerin ışığı altında Türkiye ülke fiziki planlamasına bir yöntem ve bir model geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu çalışma Türkiye’nin uzun süreli sosyo-ekonomik kalkınmasını sağlayacak fiziksel dokunun planlanmasına yönelik ilk bilimsel çalışmalardandır.

GÖNEY,S., (1995), “Şehir Coğrafyası” adlı kitabında şehirlerin ortaya çıkışı ve şehirleşme hareketlerini, şehirlerin yeryüzüne dağılışını, şehirlerin genel fonksiyonlarını şehir bölgelerini ele almış ve şehirleri sınıflandırmıştır. Bu kitap Göney’in 4 ciltlik yerleşme coğrafyası kitabının ilk kısmını oluşturmaktadır.

GÜL,A., (2008) “Antakya Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1709-1806)” adlı doktora tezinde XVIII. yüzyılda Antakya Kazasının sosyal, ekonomik, idarî ve demografik yapısını ele almıştır. Çalışma dört ana bölüme ayrılmış olup girişte Antakya Kazasının tarihçesinden bahsedilmiş ve kullanılan şer’iyye sicilleri ve araştırma kaynakları tanıtılmıştır. Araştırmanın birinci bölümünde; Antakya Kazası’nın idarî taksimatı, kaza yönetimi ve demografik yapısı incelenmiştir. İkinci bölümde şehirdeki sosyal hayatın bir parçası olan vakıf, hamam, medrese gibi dini ve sosyal kurumlardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde şehirdeki esnaf grupları, zanaat ve ticaret yerleri, para ve fiyat meseleleri ve kazada tahsil edilen vergiler konusu incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümü; güvenlik ve doğal afetler başlığını taşımaktadır. XVIII. yüzyıl boyunca kazadaki eşkıyalık hareketleri ve sosyo-ekonomik sonuçlarının yanı sıra, adî suçlar olarak adlandırılan kanun dışı diğer hadiselerde incelenmiş ve doğal afetler ile doğurduğu sonuçlar hakkında bilgiler verilmiştir.

GÜNDÜZ, A. ve GÜLCÜ,E. (2009), “XVI. Yüzyılda Antakya Nahiyesi (1526-1584)” adlı makalelerinde Antakya nahiyesinin 1526-1584 yılları arasındaki sosyo-ekonomik yapısını tapu tahrir defterlerindeki kayıtlardan yararlanarak ortaya koymuşlardır. Çalışmada şehrin 16. yüzyılda mekânsal yapısı, fiziki özellikleri, nüfusu, mahalleleri ve idari yapısı ele alınıp incelendiği için tarihi coğrafya açısından da önem arz etmektedir.

HARVEY, D., (2003), “Sosyal Adalet ve Şehir” adlı kitabında kentsellik ile ilgili kapitalist ve sosyalist formülasyonlarının ayrı bölümler halinde eleştirel bir

incelemesini yapmıştır. Şehir ve adalet kavramlarını mekânla örtüştüren Harvey, sosyal adaletsizliğin mekan üzerindeki bölünme ve farklılığını ortaya koymuştur. Çalışmada ayrıca zenginlik ve yoksulluk kavramlarının mekân üzerinde nasıl dağıldığına da değinmiştir.

KARABORAN,H., (1989), “Şehir Coğrafyası ve Şehirselleşme Fonksiyonları” adlı eserinde şehirlerle ilgili olarak farklı bilim adamlarının şehir tanımlamalarına yer vermiş, fonksiyon kavramı ve şehirlerin fonksiyonel özelliklerine değinmiş, şehirlerin etki sahası ve merkezîyet fonksiyonu üzerinde durmuş ve merkezî yer sahalarında yapılan çeşitli anket faaliyetlerine değinmiştir.

KELEŞ,R., (1961), “Şehir ve Bölge Planlaması Bakımından Şehirleşme Hareketleri” adlı eserinin birinci bölümünde yaptığı birkaç kavramsal açıklamadan sonra, ikinci ve üçüncü bölümlerde şehirleşme hareketinin mahiyetini ve sebeplerini inceleme konusu yapmıştır. Dördüncü bölümü özellikle şehirlerin fiziki gelişimi bakımından şehirleşme hareketlerinin ne gibi etkilerde bulunduğu araştırılmasına ayırmıştır. Beşinci bölümün konusu şehirleşme hareketleri hakkında verilmiş bazı değer yargılarının özetlenerek gözden geçirilmesi olmuştur. Altıncı bölümde şehirleşme problemleriyle mahalli, bölgesel ve yurt ölçeğinde uğraşmanın metotlarını incelemiş ve son bölümü yurdumuzda şehirleşme hareketlerinin incelenmesine ve büyük şehirlerimizde aşırı temerkülden doğan çeşitli problemlerin önlenmesini veya hafifletilmesini sağlayacak milli bir siyasetin araştırılmasına ayırmıştır.

KELEŞ, R., (1966) “Şehirleşmede Denge Sorunu” adlı makalesinde Türkiye’deki şehirleşme hareketlerinin boyut ve niteliklerinden bahsetmiş ve gerek şehirler arasında gerekse bölgeler arasında şehirleşme hızları açısından meydana gelen dengesizlikler üzerinde durmuştur. Türkiye’de şehirleşme hızlarında meydana gelen bölgesel farklılıkların hangi sebeplere dayandığını irdelemiştir. Keleş, yaptığı bu araştırma sonucunda coğrafi bölgeler arasındaki şehirleşme dengesizliği üzerinde, o bölgelerin sahip olduğu büyük şehirlerin sayılarının ve gelişme hızlarının etkili olduğunu vurgulamıştır.

MUMFORD, L., (2007), “Tarih Boyunca Kent” adlı kitabında şehirlerin gelişim süreçlerini, biçimlerini, işlevlerini geçirdikleri dönüşümleri ve gelecekteki durumlarını kaleme almıştır. Mumford bu çalışmasında şehirlerin genel karakteristiğini ve değişimlerini üzerinde çalıştığı şehir örneklerinden ve

verilerinden hareketle açıklamaya çalışmış ve daha çok Batı uygarlığına ait olan şehirler üzerinde durmuştur.

ÖMEROĞLU, C., (2006) “**Antakya Kentinin Özgünlüğü ve Günümüz Koruma Sorunlarının Antakya Kentsel Sit Alanında İrdelenmesi**” adlı yüksek lisans tezinde Antakya kentinin sahip olduğu sosyal, kültürel, dini ve ticari mekânları ve çok kültürlü toplumsal yapısıyla oluşan özgünlüğünü vurgulamış kentin bugünkü tahrip edilmiş halinden uzaklaşarak etkin bir yaşam alanı haline gelmesini önermiştir. Bu çalışma, Antakya kentsel sit alanlarındaki koruma sorunlarının tarihsel kültürünün gelecek nesillere aktarılması ile ilgili çalışmaların yetersizliklerin saptanması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

ÖZÇAĞLAR, A., (2005),” **Türkiye’de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi**” adlı makalesinde coğrafi bilimler içerisinde idari coğrafyanın üstlendiği rollerini, Türkiye’deki mülki idare bölümlerinin idari coğrafya açısından analizlerini ele alıp incelemiştir. İdari coğrafyayla ilgili kavram ve yaklaşımları Afyonkarahisar, Mersin ve Bursa örneklerinden hareketle açıklamıştır.

PAUL, K., (2013) “**Antioch The Great (Population and economy of second-century Antioch)**” adlı yüksek lisans tezinde antik dönemde Antakya’da nüfus miktarının boyutu ve niteliği hakkında bir takım varsayımlar ortaya koymuştur. Antik dönemde şehir nüfusunun ne kadar olduğu, Antakya şehri ve yakın çevresinin bu nüfusu besleyebilecek kaynaklara sahip olup olmadığı, şehir nüfusuyla ilgili ne tür yaklaşımlar ileri sürülebileceği gibi bir takım sorulara cevap bulmaya çalışmıştır.

SAHİLLİOĞLU, H, (1991), “**İslam Ansiklopedisi**” adlı eserinin Antakya’yı konu alan bölümünde şehrin tarihsel gelişimini İslamiyet öncesi ve İslamiyet dönemi olmak üzere 2 ana başlıkta incelemiştir. Şehrin İslamiyet öncesindeki tarihi hakkında özet bilgiler verdikten sonra, İslamiyet dönemi Antakya’sının toplumsal ve ekonomik yapısını, mekânsal kalıplarını ve gelişimini ortaya koymuştur. Bir şehrin belirli bir tarihi dönemdeki mekânsal yapısını yansıttığı için bu eser tarihi coğrafya açısından önem taşımaktadır.

SCOTT, A.J., (2013) “**The Nature of Cities: The Scope and Limits of Urban Theory**”, adlı makalesinde son dönemlerde şehirlerin ve şehirle ilgili kavramların anlaşılmasında yaşanan zorlukları ve şehirlerin çok farklı bakış açılarıyla ele alınmasından dolayı ortaya çıkan tutarsızlıkları açıklamaya

çalışmıştır. Scott, bütün şehirlerin temelde 2 teorik çerçevede anlaşılabilceğini savunmuştur. Şehirsel alanlara ait hareketliliğin incelenmesi ve arazi kullanımları ile insan aktiviteleri arasındaki ilişkilerin ortaya konulması gibi 2 temel nokta, şehir kavramını diğer toplumsal realitelerden açık bir şekilde ayırır. Dolayısıyla bu makalede tüm şehirler için genel geçer olan ve şehirleri ortak bir paydada birleştiren teori ve kavramlar üzerinde durulmuştur.

TEMİZ, F.M., (2002) “XIX. Yüzyıl ve Sonrasında Antakya’nın Kentsel Mekân Oluşumunda Meydana Gelen Değişiklikler ve Kurtuluş Caddesi” adlı doktora tezinde Antakya’nın tarihi sürecindeki yapılanmasını, değişimlerini ve kültürel etkileşimleri doğrultusunda kentsel mekân oluşumunda meydana gelen değişiklikleri konu almıştır. Bu tez, Tanzimat’ın ilan edildiği 1839 ile kentin Türkiye Cumhuriyeti’ne katıldığı 1939 yılları arasında Antakya’nın kentsel mekân oluşumunu belirlemek ve yukarıda bahsi geçen etkenlerin katkılarını ve etkilerini Kurtuluş Caddesi örneğinde analiz etmektedir.

TOLUN-DENKER, B., (1976), “Şehir İçi Arazi Kullanılışı” adlı Coğrafi Etüdünde şehir coğrafyasındaki yeni yöntemler ve uygulamaları yansıtmaya çalışmıştır. Şehir Coğrafyasının Tatbiki Coğrafya ile sıkı ilişkisini dikkate alarak iki kısımdan oluşan bu etüdü hazırlamıştır. Birinci kısımda şehir coğrafyasının geçirdiği yönetsel gelişime, şehir olarak nitelendirilen yerleşme tipinin tanımına ve şehirlerin yeryüzüne dağılışına değinmiş 2. kısımda uygulamaya dönük olarak ele alınan Malkara, Babaeski ve Gelibolu’nun yalnız fonksiyon sahalarının tespiti ve sahasal ilişkileri ile yetinmemiş aynı zamanda nüfusu 10000 ile 15000 arasında olan ve Türkiye’de kasaba olarak nitelendirilen küçük şehirsel yerleşmelerin strüktürel ve fonksiyonel bakımdan olduğu kadar bütünü ile de özelliklerini belirtmeye çalışmıştır.

TUNA, K., (1985)“Şehirlerin Ortaya Çıkış ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik Bir Deneme” adlı doçentlik tezinde Şehir ve onun ortaya çıkış koşullarını meydana getiren toplum ilişkilerini ortaya koymuştur. Şehirleri meydana getiren toplum ilişkilerini tarihi bir bakış açısı içinde değerlendirmiştir.

TURGUT, N., (1986) “Antakya Tarihi Ticaret Merkezi Mekânsal Yapı Değişim ve Gelişim Sürecinin Kent Ticaret Merkezi Planlamasına Etkinliği” adlı yüksek lisans tezinde ticaret merkezinin mekânsal yapısının değişim süreci ile bu değişimi belirleyen toplumsal yapı arasındaki nedensellik ilişkilerini tarihi

perspektifle incelemiştir. Çalışmanın amacı; planlama kararlarının hazırlanması aşamasında elde edilen verileri kullanmaktır.

UĞUR, A., ve ALIĞAĞOĞLU, A., (2010), “Şehir Coğrafyası” adlı ders kitabının birinci bölümünde farklı ölçütlere göre şehir tanımlarını ele almışlar, şehir coğrafyasının doğasını şehre coğrafi açıdan bakanların bu konuda ortaya koydukları farklı yaklaşımları irdelemişlerdir. Şehirlerin ortaya çıkışı, bu çıkışın nasıl ve nerede yaşandığı ile ilgili bilgiler veren teoriler ile ilk bölümü tamamlamışlardır. İkinci bölümde şehrsel coğrafi görünümünün farklı zamanlarda farklı kültürlerde aldığı biçimleri konu edinmişlerdir. Üçüncü bölümde şehirleşmeyi, şehirleşmeyi etkileyen faktörleri ve şehirleşme aşamalarını ele almışlardır. Dördüncü bölümde şehir sit tipleri, fiziki çevre ve şehir nüfusuna değinmişlerdir. Beşinci bölümde şehirlerin mekânı düzenleme şekillerinden altıncı bölümde fonksiyon kavramı ve şehrsel fonksiyonlardan son bölümde ise şehir ile çevresi arasındaki etkileşimi sonucu ortaya çıkan etki sahası konusuna yer vermişlerdir.

UZUNEMİNOĞLU, H., (1992), “Samsun Bir Uygulamalı Şehir Coğrafyası” adlı doktora tezinde Samsun şehrinin fonksiyonel yapısı ve mekânsal değişimini detaylı bir şekilde ortaya koymuştur. Şehrin kuruluş ve gelişiminde etkili olan doğal ve beşeri faktörler açıklamıştır. Samsun şehrini yakın çevresi ve etki sahasıyla birlikte ele alıp inceleyen Uzuneminoğlu, şehrin alan bakımından hızla büyümesi neticesinde meydana gelen sorunlara da dikkat çekmiş ve birtakım çözüm önerileri sunmuştur.

ÜÇEÇAM, D., (2002) “Kadirli’nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Şehrsel Fonksiyonları” adlı yüksek lisans tezinde Kadirli şehrinin kuruluşunda etkili olan coğrafi faktörlerin neler olduğunu ortaya koymuş, şehrin tarihsel gelişimini kronolojik olarak açıklamıştır. Nüfusun tarihsel gelişimini ve sosyal, kültürel ve ekonomik niteliklerini belirlemiş, şehir içi arazi kullanım durumunu, şehirdeki farklı mekânsal kalıp ve desenlerini ortaya koymuştur. Tezin son bölümünde Kadirli şehrinin merkezi özelliğini ön plana çıkararak şehrsel fonksiyonlar üzerinde durmuştur.

WYCHERLEY, R.E., (1993) “Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?” adlı kitabında Hellen kentlerinin biçimini ve belirli öğelerin kentin içindeki yerini incelemiştir. Antik şehirlerin oluşumunu ve mimari özelliklerini incelerken eski Helen toplumlarının siyasal ve kültürel tarihlerine de değinmektedir.

YÜCEL, T., (1960), “Türkiye’de Şehirleşme Hareketleri ve Şehirler”, adlı makalesinde Avrupa şehirlerinde özellikle sanayi devrimiyle hız kazanan şehirleşme hareketlerinden bahsetmiştir. Türkiye’de meydana gelen şehirleşme hareketlerini Avrupa şehirleriyle karşılaştırmıştır. Türkiye’de şehirlerin tanımlanmasında kullanılan kriterler üzerinde durmuş ve istatistiki verilerden hareketle Türkiye’de şehirleşme hareketlerinin boyutu ve niteliği hakkında birtakım bilgiler sunmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

ANTAKYA ŞEHİRİ'NİN NÜFUS COĞRAFYASI ÖZELLİKLERİ

2.1.Nüfusun Tarihsel Gelişimi

İnsanoğlu tarih boyunca yaşamını devam ettirebilmek için sürekli geçim kaynağı arayışı içinde bulunmuş, avcılık ve toplayıcılıkla başlayan serüveni yerleşik hayata geçmesiyle birlikte tarımsal faaliyetlerle devam etmiştir. Tarıma uygun verimli araziler bir yerde yerleşme tarihini başlatan önemli bir faktör olmakla beraber önemli bir coğrafi konuma, uygun bir iklime, gelişmiş ulaşım sistemlerine ve askeri açıdan önemli bir stratejik konuma sahip olma gibi etkenler de yerleşmenin devamlılığı açısından oldukça önemlidir. Köklü bir tarihi geçmişe sahip olan Antakya Şehri, sözü geçen tüm coğrafi olanakları farklı medeniyetlere sunmuştur. Tarihin her döneminde güçlü devletlerin bu şehre sahip olmak istemesinin temelinde yatan faktörler nedeniyle nüfuslanma ve nüfuzlanma mücadelesi bir dönemi kapatıp yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu nedenle yeni hükümlerle kuranlar ile eskiden yerleşik nüfus birlikte yaşamak zorunda kalmıştır. Bu sayede dil, din ve ırka ayrımı gözetilmeksizin barış ve huzur içerisinde insanlar yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Antik çağ ve Roma İmparatorluğu döneminde Antakya'nın nüfus miktarının ne kadar olduğuna ilişkin çeşitli tahminler yapılmıştır. Strabo'ya göre Augustus ve Tiberius hükümdarlığı döneminde Antakya'nın nüfusunun Mısır'a bağlı Alexandria ve Tigris'de yer alan Seleucia şehirlerinin nüfusundan çok farklı değildir. Bu şehirlerde I.yüzyılın ortalarından önce nüfus 300000'den fazlaydı. M.S. 23- M.S. 79 yılları arasında yaşamış olan Gaius Plinius Secundus (Pliny) bu nüfus miktarını 600000 olarak belirlemiştir. M.S 165 yılında Seleucia, dönemin Roma imparatoru Avidius Cassius (M.S. 130- M.S 175) tarafından yıkıldığında buranın nüfusunun 300000 ile 400000 arasında olduğu düşünülmüştür (Downey,1961:582-583) (Tablo 2.1).

Roma İmparatorluğu döneminde (M.Ö. 64-M.S.395) imparatorluk sınırları içerisindeki şehirlerin veya etnik grupların nüfuslarını tahmin etmek zor olmakla beraber Antakya şehri için yapılan nüfus tahminlerine göre şehri nüfusunun 100.000 ile 800.000 arasında değiştiği ifade edilmektedir. 20. yüzyılda Antakya ile ilgili çalışmalar yapan bilim insanlarından J.H.W.G.Liebeschuetz, Antakya

nüfusunun Roma döneminde 200000 ile 390000 arasında değiştiğini tahmin etmiştir (Robinson,2010:15) (Tablo 2.1). M.S. 386 ile 393 yılları arasında vermiş olduğu bir vaazda din adamı St.John Chrysostom Antakya’da 100000 Hristiyan nüfusun varlığından söz etmektedir. Yine Malalas Antakya’nın 526 yılında yaşamış olduğu büyük depremde 250000 kişinin öldüğünden bahsederken Precopious bu sayıyı 300000 olarak vermektedir.2 yıl sonra 528’deki depremde 5000 kişi ölmüş ve bunu akabinde yaşanan kıtlıkta da 60000 insan açlıktan ölmüştür (Downey,1961:582-583) (Tablo 2.1).

Tablo 2.1 Antakya Şehri’nin tarihi süreç içerisindeki nüfus durumu

Yıllar	Toplam Nüfus	Medeni Durum		Müslüman	Müslüman Olmayan	Mahalle Sayısı	Kaynaklar
		Evli	Bekar				
M.S.50	300000	-	-	-	-	-	(Downey,1961:582-583)
M.S.100	600000	-	-	-	-	-	
M.S.165	300000-400000	-	-	-	-	-	
1527	(5161*) (6167**) (7173***)	1006	131	-	-	-	(Sahillioğlu,1991:231)
1537	(6245*) (7441**) (8637***)	1196	265	-	-	-	
1570	(5757*) (6831**) (7905***)	1074	387	-	-	-	
1589	(5831*) (6895**) (7959***)	1064	511	-	-	22-24	
1709	10000-15000	-	-	-	-	23	(Ömeroğlu,2006:45)
1736	14000	-	-	-	-	37	
1822	12000	-	-	-	-	-	(Demir,1996:90-92)
1888	16816	-	-	3000	13816	-	(Sami, 1888: 429)
1891	23550	-	-	16000	7550	-	(Demir,1996:94-100)
1895	62750	-	-	48000	14750	-	
1931	35000	-	-	31000	4000	45	

(*) Aile bireylerinin “5 “kişiden , (**) “6” kişiden, (***) “7” kişiden oluştuğu varsayılmıştır

Tabloda verilen nüfus bilgilerinden anlaşılacağı gibi Antakya şehir nüfusunun Antik çağ ve Roma dönemlerinde ne kadar olduğu ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Ancak doğal afetler, salgın hastalıklar ve yaşanan kıtlıklar neticesinde ölen kişi sayıları ile ilgili verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere sözü geçen dönemlerde Antakya’nın önemli bir nüfusu barındırdığını göstermektedir. Nitekim birçok kaynakta bahsedildiği üzere Antakya’nın “Dünyanın Üçüncü Büyük Kenti” ve “Doğunun Kraliçesi” gibi unvanlara sahip olmasından hareketle de Antakya nüfusunun fazla olduğu kolaylıkla söylenebilir.

Roma İmparatorluğunu takip eden süreçte gerek İslamiyet dönemi gerekse Osmanlı döneminde değişen koşullar nedeniyle Antakya askeri, siyasi ve ekonomik açıdan eski önemini yitirmiştir. Dolayısıyla bu dönemlerde nüfus

miktarında da önemli bir azalma olmuş ve Antakya büyük bir kentten küçük bir kasaba hüviyetine bürünmüştür (Ömeroğlu,2006:44).

Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı topraklarına dâhil olan Antakya şehri bu dönemde Halep vilayetinin bir sancağı ve bu sancağın da merkezi yapıldı. Halep vilayetine dâhil olduktan sonra Antakya şehri ile ilgili çok sayıda nüfus sayımı yapıldı (Türk,2012:221). Antakya şehrinin Osmanlı dönemindeki toplumsal hayatı, ekonomik durumu ve nüfus özellikleri ile ilgili bilgiler İslamiyet dönemine nazaran çok daha fazladır. Bu dönemde düzenli kayıtlar tutulmaya başlanmıştır. Halep vilayeti salnameleri, tahrir defterleri, şer'iyye sicilleri, vakfiyeler şehir hakkında birtakım bilgilere ulaşılmasında yol gösterici olmuştur (Turgut,1986:100).

Osmanlı döneminde özellikle de 16. yüzyılda şehirlerin tahmini nüfuslarının belirlenmesinde tahrir defterlerinin hane, mücerred ve bennak gibi verilerinden yararlanılırdı. Vergi nüfusundan olan hane değimi evli olanları, mücerred değimi bekar olanları, bennak ise elinde yarım çiftlikten az toprak bulunan evlileri göstermekteydi. Evli vergi mükellefleri yani haneler hane fertleriyle çarpılarak ve çıkan sonuca da bekâr nüfus eklenerek tahmini nüfus bulunurdu (Gündüz ve Gülcü, 2009:294). Ancak tahrir defterlerindeki rakamları demografik çalışmalarda hangi katsayılar ile çarpmak gerektiği nüfus tahminlerinde büyük güçlükler yaratmaktaydı. Bunun temel sebebi kayıtlardaki belirsizliklerdi (Göğünç, 1979:333).

XVI. yüzyılda özellikle 1520-1534 yılları arasında bazı büyükşehirlerin nüfuslarını hesaplayan Ömer Lütfi Barkan “hane” karşılığı olarak “5” katsayısını benimsemiştir. Bunun yanında bu rakamı az bularak “7” katsayısını kullananlar olduğu gibi daha az olması gerektiğini düşünenler de vardır. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda bu rakam “6” olarak kullanılmıştır (Göğünç, 1979:333). Tahrir defterlerindeki hane sayısı her ne kadar hane değimi olarak kullanılsa da hane, temelde “avarız-hane”dir. Yani vergi mükellefi olan evlilerdir. Vergi mükellefi olan baba ile mücerred oğlu ayrı ayrı yazılıp hesaplanmaktaydı ancak bunlar aynı çatı altında yaşamaktaydı (Göğünç, 1979:346).

Tahrir defterlerine göre Antakya şehir nüfusunda 1527'den 1589'a kadar büyük bir değişme olmadı.1527'de şehir 1006 hane (evli) ve 131 bekâr, 1537'de 1196 evli 265 bekar, 1570'de 1074 evli 387 bekâr, 1589'da 1064 evli 511 bekar

nüfusa sahipti. Mahalle sayısı bu dönemlerde 22 ile 24 arasında değişmekteydi (Sahillioğlu, 1991:231) (Tablo 2.1).

Göğünç'ün (1979) "Hane" kavramıyla ilgili olarak verdiği bilgilerden ve Antakya'nın 16. yüzyıldaki medeni durum ile ilgili verilerinden hareketle şu tahminler yapılabilir. Eğer katsayı "5" alınırsa toplam nüfus; 1527 yılında 5161 kişi, 1537 yılında 6245 kişi, 1570 yılında 5757 kişi ve 1589 yılında da 5831 kişiden oluşmaktadır. Katsayı "6" alınırsa 1527 yılında 6167 kişi, 1537 yılında 7441 kişi, 1570 yılında 6831 kişi ve 1589 yılında da 6895 kişiden oluşmaktadır. Katsayı "7" olarak alındığında ise 1527 yılında 7173 kişi, 1537 yılında 8637 kişi, 1570 yılında 7905 kişi ve 1589 yılında ise 7959 kişiden oluşmaktadır. Bu hesaplamalar doğrultusunda 16. Yüzyılda Antakya nüfusunun 6000 ile 8000 kişi arasında olduğunu söylemek daha doğru olur (Tablo 2.1).

XVII. yüzyılda Antakya şehri nüfusuyla ilgili pek fazla bilgi mevcut değildir. Dönemin seyyahlarından Evliya Çelebi Antakya şehrini gezmiş olsa da şehir nüfusu hakkında bilgi vermemiştir (Türk,2012:223).

XVIII. yüzyılda Antakya nüfusunu tespit edebilmek açısından 1709 yılında hazırlanan şer'iyye sicil defterleri ile 1736 yılında yazılan Malalat defteri oldukça önemlidir. Buna göre 1709 yılında 23 mahalleye sahip olan Antakya'da tahmini nüfus 10000 ile 15000 arasında değişmekteyken 1736 yılında 23 mahalleye eklenen 14 mahalleyle birlikte nüfusun yaklaşık 14000 olduğu bilinmektedir (Ömeroğlu,2006:45) (Tablo 2.1).

XIX. yüzyılda Antakya şehrinin çok önemli olaylara tanıklık etmesi gerek nüfus miktarı açısından gerekse nüfusun dağılışı açısından şehri önemli ölçüde etkilemiştir. Bu yüzyılda şehir nüfusu ilk defa surların dışına çıkmış ve 1822 ve 1872 yılında meydana gelen depremler önemli bir nüfus kaybına neden olmuştur. Bu dönemde şehir surlarının büyük bölümü yıkılmış ve köprü çatlamıştır (Türk,2012:221-224).

1822 tarihli Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafiyye'de Antakya nüfusunun 12000 kişi olduğu yazılıyken 1835 yılında İbrahim Paşa tarafından yapılan bir sayımda Antakya'da 6000 Mısır askeri 5600 sivil ve büyük bölümü Suriye Ortodokslarından oluşan bir nüfus yaşamakta idi (Demir,1996:90-92) (Tablo 2.1).

1888 yılında yazdığı Kamusu'l Alam adlı eserinde Şemsettin Sami Antakya merkez nüfusunun 16816 olduğunu belirtmiştir. Bu nüfusun 3000 kadarı

Hristiyan ve Yahudilerden oluşurken geri kalan 13816 kişi de Müslümanlardan oluşmaktadır (Sami, 1888: 429) (Tablo 2.1).

1891 yılında Antakya'yı ziyaret eden seyyahlar arasında Cuinet şehir nüfusuyla ilgili detaylı bilgiler vermiş ve şehir nüfusunun 23550 olduğunu bunun 16000'inin Müslüman, geri kalanının ise Hristiyan olduğunu belirtmiştir. 1895-96 yılında yazmış olduğu Tarih ve Coğrafya Lugatı adlı eserinde Ali Cevat Bey Antakya nüfusunun 62750 kişi olduğunu ve bunun 48000'inin Müslüman olduğunu ifade etmiştir (Demir,1996:94-96) (Tablo 2.1).

20.yüzyılın ilk yarısında Antakya nüfusuna bakıldığında 1931 yılında 35000 nüfusa sahip olan Antakya'da nüfusun 31000'ini Müslümanlar 4000'i ise Hristiyanlar oluşturmaktaydı (Tablo 2.1) Yine 1935 yılında Antakya nüfusu içinde Türklerin önemli bir yer kapladığı dikkati çekmekte, Weulersse'nin yaptığı bir incelemede 45 mahalleden oluşan Antakya'nın 27 mahallesinde Türklerin ikamet ettiği ve 30000 olan şehir nüfusunun 18000'ini oluşturduğu görülmektedir (Demir 1996:99-100).

Antakya şehir nüfusunun, Hatay'ın anavatana katıldığı 1939 yılından günümüze kadarki gelişim süreci dikkate alındığında nüfusun sürekli bir artış gösterdiği ancak artış miktarlarının her dönemde farklılık gösterdiği dikkati çeker.1940 yılında Antakya'nın nüfus miktarı 26939'dur. Bunun 13518'i erkek ve 13421'i ise kadın nüfustur.1940-1945 yıllarında kadınların nüfus miktarı erkeklerin nüfus miktarının yaklaşık 3 katıdır (Tablo 2.2, Tablo 2.3 ve Şekil 2.1).

Kadın nüfusunun erkek nüfustan fazla olduğu diğer dönemler ise 1965-1970, 1975-2000 ve 2000-2013 dönemleri olmuştur (Tablo 2.2 ve Şekil 2.1). Bu dönemlerde erkek nüfusun başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere yurtdışına ve Türkiye'nin diğer bölgelerine iş amaçlı göçleri kadın nüfusunun fazla olmasında önemli bir etkidir.

Türkiye'den Avrupa ülkelerine 1959 yılında gerçekleşen nüfus hareketleri kapsamında Hatay İli'nden de yurt dışına göçler başlamıştır. Göçlerin Ortadoğu ülkelerine doğru yön değiştirmesi petrol krizinin başladığı 1975 yılından sonra gerçekleşmiştir. Libya'nın 1975 yılında almaya başladığı göçler, nüfus hareketliliğinin yön değiştirmesine güzel bir örnek teşkil etmiştir. Hatay ilinden Ortadoğu ülkelerine olan göçlerin hissedilir boyutlara ulaşması 1978 yılında Suudi Arabistan'a göçlerin başlamasıyla olmuştur. 1990'lı yılların başları ise göç hızlarının en yüksek seviyeye ulaştığı dönemdir (Cengiz, 2012:60).

Tablo 2.2 Antakya şehrinin 1940-2013 yılları arasındaki nüfus miktarları

Sayım Yılları	Şehir Nüfusu			Kır Nüfusu			Toplam
	T	E	K	T	E	K	
1940	26939	13518	13421	85307	43587	41720	112246
1945	27448	13649	13799	53903	27063	26840	81351
1950	30494	16983	15809	35309	26272	25693	65803
1955	38138	20318	17820	50026	25481	24545	88164
1960	45674	24174	21500	62797	31924	30873	108471
1965	57855	30797	27058	70557	36547	34010	128412
1970	66520	34767	31753	85025	42889	42126	151545
1975	77518	40870	36648	102130	52106	50024	179648
1980	94942	48497	46445	110403	55492	54911	205345
1985	107821	54316	53505	139528	68867	70661	247349
1990	123871	61978	61893	160324	81174	79150	284195
2000	144910	70358	74552	200410	99941	100469	345320
2010	213581	110511	103070	247896	125967	121929	461477
2013	347974	175992	171982	-	-	-	347974

Kaynak: DİE 1940-2000 verileri, TÜİK 2010-2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi nüfus verileri

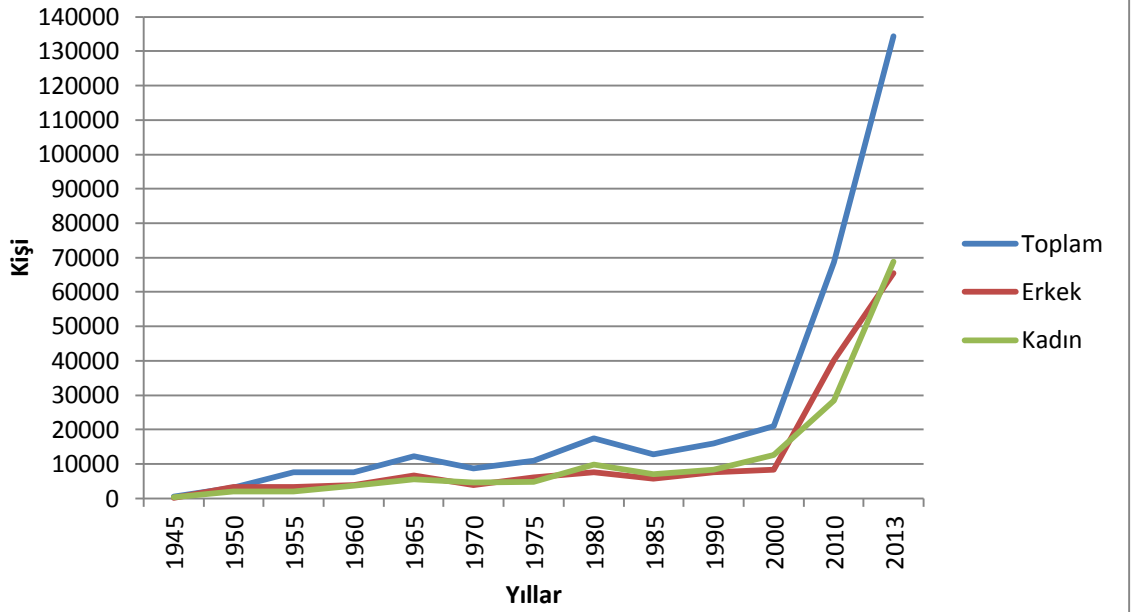
Tablo 2.3 Antakya şehri nüfus artış miktarı, nüfus artış oranı ve yıllık nüfus artış hızı (1940-2013)

SAYIM YILLARI	NÜFUS ARTIŞ MİKTARI (Kişi)			YILLIK NÜFUS ARTIŞ ORANI(%)			YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI(%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1940-1945	509	131	378	1,88	0,96	2,8	0,3	0,1	0,5
1945-1950	3046	3334	2010	11	24,4	14,5	2,1	4,3	2,7
1950-1955	7644	3335	2011	25	19,6	12,7	4,4	3,5	2,3
1955-1960	7536	3856	3680	19,7	18,9	20,6	3,6	3,4	3,7
1960-1965	12181	6623	5558	26,6	27,3	25,8	4,7	4,8	4,5
1965-1970	8665	3970	4695	14,9	12,8	17,3	2,7	2,4	3,2
1970-1975	10998	6103	4895	16,5	17,5	15,4	3	3,2	2,8
1975-1980	17424	7627	9797	22,4	18,6	26,7	4	3,4	4,7
1980-1985	12879	5819	7060	13,5	11,9	15,2	2,5	2,2	2,8
1985-1990	16050	7662	8388	14,8	14,1	15,6	2,7	2,6	2,9
1990-2000	21039	8380	12659	16,9	13,5	20,4	1,5	1,2	1,8
2000-2010	68671	40153	28518	47,3	57	38,2	3,8	4,5	3,2
2010-2013	134393	65481	68912	62,9	59,2	66,8	16	15,5	17

Kaynak: DİE 1940-2000 verileri, TÜİK 2010-2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi nüfus verileri

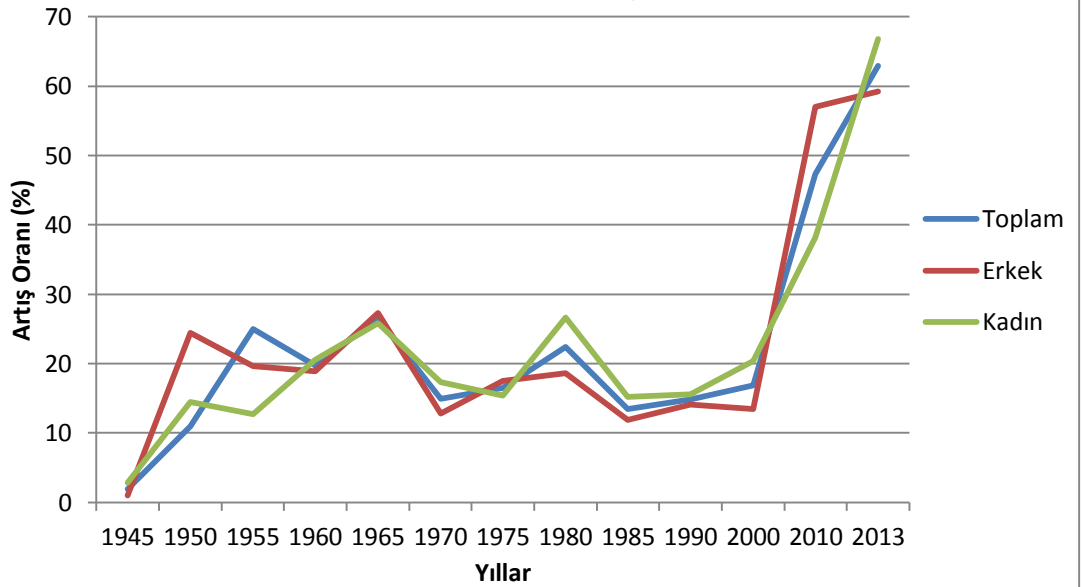
Şekil 2.1

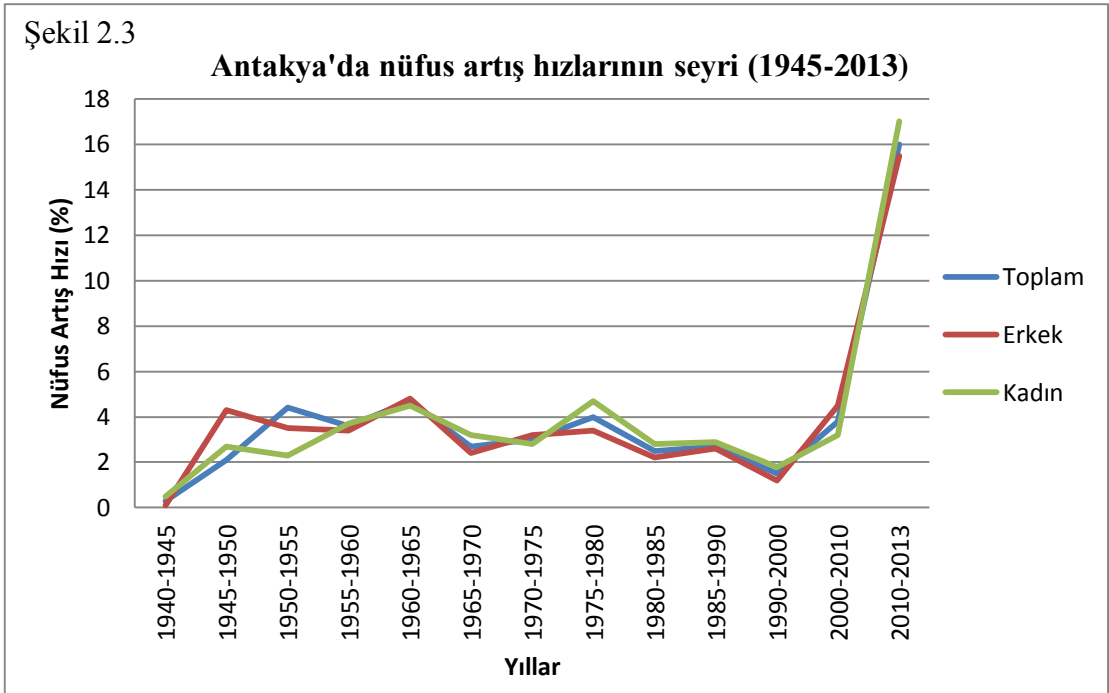
1945-2013 yılları arasında Antakya'da nüfus artış miktarlarının seyri

Şekil 2.2

1945-2013 yılları arasında Antakya'da yıllık nüfus artış oranlarının seyri

Antakya şehrinde 1940 yılından günümüze kadar nüfusun gelişimini etkileyen temel sebepler açısından 2 dönemin ayırt edici özellikleri olduğu dikkati çekmektedir. Bu dönemlerden biri 1940-1955 yılları arasındaki dönem, diğeri ise 1955 yılından günümüze kadarki dönemdir. II. Dünya Savaşı ile birlikte asker alımlarının artması ve diğeryandan 1939 yılında Hatay'ın anavatanına katılması 1940-1955 yılları arasındaki dönemde nüfus gelişiminin belirleyici nedeni olmuştur. 1955 yılından günümüze kadarki dönemde ise kırsal alanlardan kente yönelik göçler nüfusun gelişiminde ve seyrinde temel sebep olmuştur (Çetin, 2010:184-185).

Antakya nüfusu verilere dikkat çekildiğinde 1940 yılından günümüze kadarki tüm sayım yılları içerisinde yıllık nüfus artış hızının en az olduğu dönem 1940-1945 yıllarını kapsayan dönemdir. Bu dönemde yıllık nüfus artış hızı % 3'tür. Aynı dönemde yıllık nüfus artış oranı ise % 1.88'dir (Tablo 2.3, Şekil 2.2 ve Şekil 2.3).

Antakya şehrinde nüfus artış hızının 1940-1945 döneminde en düşük değeri (% 3) göstermesinin temel sebepleri, II. Dünya Savaşı'ndan dolayı erkek nüfusun silah altına alınması ve savaş yıllarında olanakların kısıtlı olmasından dolayı artan hastalıklardır (Çetin, 2010:185). Diğeryandan anne-baba olacak yaştaki nüfusun 1940-1945 yılları arasında az olmasının temel sebebi I.Dünya Savaşı'nda yaşanan nüfus kayıplarına bağlamaktadır.

Darkot (1966), 1940-1945 devresinde Türkiye nüfusunda yaşanan büyük yavaşlamanın sadece II. Dünya Savaşına bağlanmasını doğru bulmamaktadır. Darkot'a (1966) göre ülkemizde genel itibariyle anne baba olma şansı 18-26 yaş arasında değişmektedir. Dolayısıyla 2.Dünya Savaşından 22-25 yıl öncesine rastlanan 1.Dünya Savaşı 1940-1945 devresindeki nüfus azalmasının temel sebebidir. Böyle bir fikri destekleyen olay ise nüfus sayımlarında elde edilen yaş grupları ve nüfus piramitleridir. Gerçekten de 1935 yılında 15-19 yaş grubunda bulunan erkek ve kadınların yalnız kendilerinden daha genç olanlara değil daha yaşlı olanlara göre de çok az sayıda bulunmaları bu durumu daha iyi açıklamaktadır (Darkot,1966:32).

II. Dünya Savaşı sonrasında silah altındaki erkek nüfusun geri dönmesi, sağlık koşullarındaki iyileşmeler, bebek ölüm oranlarının azalması, ekonomik olanaklar, işgücü ve okullaşma oranlarının artması, ulaşım imkânlarının gelişimi ve konut üretimindeki artışlar 1945-1950 ve 1950-1955 yıllarında nüfus artış hızı değerlerinin artmasında temel faktörlerdir (Çetin, 2010:185). Antakya şehir nüfusunun artış hızı 1955-1960 yılları arasında % 4.4'den % 3,6'a gerilemiştir. Aynı yıllar arasındaki nüfus artış oranı ise % 19.7'dir (Tablo 2.3, Şekil 2.2 ve Şekil 2.3).

Bu gerilemenin sebeplerinden biri Türkiye'den Avrupa ülkelerine 1959 yılında gerçekleşen nüfus hareketleri kapsamında Hatay İli'nden de yurt dışına göçlerin başlamış olmasıdır (Cengiz, 2012:60).

Antakya şehri nüfus artış hızı 1960-1965 yılları arasında % 4,7'e yükselmiştir (Tablo 2.3 ve Şekil 2.3). Bu yükselmenin sebebi Hatay'ın Altınözü, Yayladağı, Reyhanlı, Kırıkhan ve Hassa ilçelerinden Antakya'ya yönelik olarak gerçekleşen göçlerin 1960 yılından sonra hız kazanmasıdır (Çetin, 2010:186). Habib-i Neccar dağı eteklerinde bugünkü gecekondular alanlarına tekabül eden Bağrıyanık, Aydınlıkevler, Şirince, Karaali Bölüğü, Hacı Ömer Alpagot mahalleleri kırsal alanlardan Antakya şehrine göç edenlerin oluşturduğu mahallelerdir. Bu mahallelerde nüfusun büyük çoğunluğunu Altınözü ilçesinden gelenler oluşturmaktadır. Diğer yandan Asi Nehri'nin batı yakasında Altınçay, Aksaray, Emek başta olmak üzere, çoğunluğu Yayladağı göçmenlerinden oluşan bir nüfus söz konusudur.

Antakya'nın nüfus artış hızı 1965-1970 yılları arasında % 2,7'e gerilerken bu değer 1970-1975 yıllarında % 3'e 1975-1980 yıllarında ise % 4'e yükselmiştir

(Tablo 2.3 ve Şekil 2.3). 1980-1990 yılların arasında nüfus artış hızı düzenli bir şekilde azalmıştır. Bu azalmanın temel sebepleri Antakya'ya gerçekleşen göç hızlarındaki düşüşlerin yanı sıra aile planlamasının doğal nüfus artış hızlarını düşürmesi olmuştur (Çetin, 2010:186).

Yıllara göre nüfus artış hızları içinde en dikkat çekici dönem 1990-2000 devresidir. Bu dönemde yıllık nüfus artış hızı %1,5'e gerilemiştir. (Tablo 2.3 ve Şekil 2.3). 1990'lı yılların başları, Hatay'dan Ortadoğu ülkelerine yapılan göçlerin en yüksek seviyeye ulaştığı dönemdir (Cengiz, 2012:60). Bu durum yıllık nüfus artış hızındaki azalmanın önemli bir sebebidir. Ayrıca 1990 yılından sonra Antakya ve yakın çevresinde 19 tane beldenin kurulması Antakya'nın nüfus artış hızının düşmesindeki bir diğer önemli faktördür. Özellikle 1994 yerel seçim sonrası kurulan beldeler Antakya şehir nüfusunu kendine çekmeye başlamıştır. Söz konusu belde belediyelerinin Antakya şehri ile sınır oluşturdukları da hesaba katılırsa azımsanmayacak miktarda nüfus barındırdığı dikkati çeker (Tablo 2.4).

Tablo 2.4. Antakya'nın yakın çevresinde 1990 yılından sonra kurulan Belde Belediyelerine ait veriler

Adı	Kuruluş Yılı	2007 Nüfusu	2010 Nüfusu	2014 Nüfusu	İl Merkezine Uzaklık
Çekmece	1990	16694	17649	20309	1
Avsuyu	1994	4807	4819	4927	27
Dursunlu	1994	6465	6695	7774	3
Ekinci	1994	6459	6744	8909	5
Gümüşgöze	1994	4411	4553	4392	-
Güzelburç	1994	6281	6332	7285	6
Karlısu	1994	3802	3880	3766	5
Kuzeytepe	1994	6051	6190	6480	5
Küçükalyan	1994	8095	9031	9540	2
Masuklu	1994	4902	4882	5278	-
Narlıca	1994	12750	14123	16402	2
Odabası	1994	10192	11518	16164	3
Toygarlı	1994	3233	3074	2901	9
Yesilpınar	1994	3713	3676	3733	8
Karaali	1995	3249	3331	3458	15
Ovakent	1995	6288	6815	6730	24
Subası	1995	3702	3750	4111	5
Turunçlu	1996	3940	4274	5156	6
Senköy	1999	2157	1731	950	24

Kaynak: Adıgüzel ve Tek (2011:93) tarafından hazırlanan tablonun yeniden düzenlenmesiyle oluşturulmuştur

2.2. Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu

Çalışma alanımızı oluşturan Antakya şehrinin mahalle sınırları, 2014 yılı yerel seçimleri ile birlikte Hatay'ın büyükşehir olması sonrasında değişikliğe uğramıştır. Hatay, büyükşehir olmadan önce Antakya imar sınırları içerisinde 45 mahalle yer alıyordu. 6360 sayılı büyükşehir yasasının yürürlüğe girmesinden sonra Antakya'ya ait olan 4 mahalle (Sümerler Mahallesi, Armutlu Mahallesi, Elektrik Mahallesi ve Akdeniz Mahallesi) Defne ilçesine bağlanmıştır. Böylece Antakya'nın büyükşehir yasasından önceki imar haritasından 4 mahalle çıkarıldığında imar sınırları içerisinde 41 mahalle kalmaktaydı. Ancak çalışma alanımıza dâhil etme gereğini duyduğumuz 8 mahalle (Ekinci, Odabaşı, Maşuklu, Küçükdalyan, Güzelburç, Narlıca, Saraycık ve Günyazı) Antakya'nın önceki imar sınırlarının çevresinde gelişme gösteren ve şehirselleşmenin baskın olduğu alanları içermektedir. Bu nedenle çalışma alanımız toplamda 49 mahalleden oluşmaktadır (Şekil 1.7).

Antakya'da söz konusu 49 mahallenin sosyal, kültürel, idari ve ekonomik açıdan farklılıklar göstermesi nüfusun da dengesiz bir şekilde dağılmasına neden olmuştur. Asi nehrinin doğu yakasında yer alan ve Eski Antakya olarak tabir edilen alan ile nehrin batısında yer alan Yeni Antakya'da başta konut alanları olmak üzere arazi kullanımlarının farklılıklar arz etmesi nüfusun dengesiz bir şekilde dağılmasında bir başka unsurdur (Foto 2.1).

Foto 2.1. Asi Nehri'nin batı ve doğu yakasında yer alan Yeni ve Eski Antakya

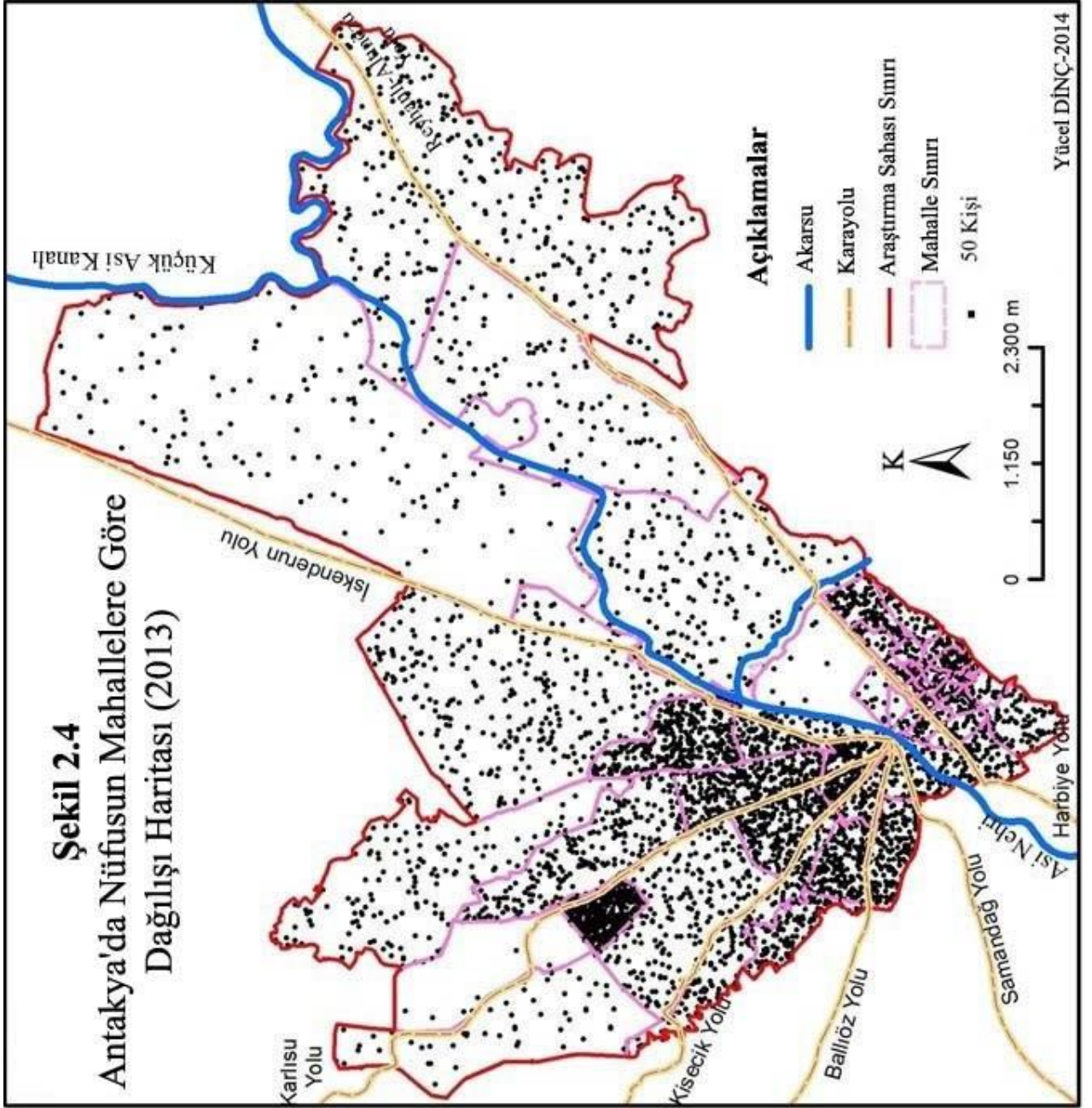
Antakya'da çalışma alanına dâhil edilen 49 mahallenin sosyal, idari ve ekonomik açıdan önemli farklılıklar göstermesi nüfusun da dengesiz bir şekilde dağılmasına neden olmuştur. Eski ve Yeni Antakya'da konut alanları başta olmak üzere arazi kullanımlarındaki farklılıklar da nüfusun dengesiz bir şekilde dağılmasında bir başka unsurdur. Tarihi dokusunu pek fazla yitirmeyen Eski Antakya'da konutların kat sayılarının düşük olması, ayrıca iş ve ticaret alanları ile çarşının daha çok bu alanlarda yer alması Yeni Antakya'ya nazaran daha az nüfus barındırmasına sebebiyet vermiştir.

Antakya'daki 49 mahalle içerisinde 18 mahallenin nüfusu 1000'den az iken 8 mahallenin nüfusu ise 10000'den fazladır. Geri kalan 13 mahallenin nüfusu ise 1000 ile 10000 arasındadır. Antakya en fazla nüfusa sahip mahalleleri; Akasya, Ürgenpaşa, Narlıca, Odabaşı, Emek ve Akevler mahalleleridir. Bu mahalleler Antakya nüfusunun % 37,9'unu oluşturmaktadır. Bu mahallelerde ortalama nüfus yoğunluğu 226 kişi/ha'dır. Aynı zamanda şehirdeki konut alanlarının % 34'ü bu mahallelerde toplanmıştır (Tablo 2.5, Şekil 2.4 ve Şekil 2.6). Akasya mahallesi sınırları içerisinde 500 konutların yer alması nüfusun bu mahallede fazla olmasında temel etkenlerden biridir. Ürgenpaşa mahallesi memur ve öğrencilerin yoğun bir şekilde yer aldığı bir mahalledir. Bu mahalleler dışında Narlıca ve Odabaşı mahallelerinde nüfusun fazla olması bu mahallelerin Mart 2014 yerel seçimleri sonrasında belde statüsünden mahalle statüsüne dönüştürülmesiyle yakından ilgilidir. Nitekim söz konusu mahalleler seçim öncesinde belde statüsündeyken birden fazla mahalleden oluşmaktaydı. Örneğin Narlıca Beldesi; Cumhuriyet, Yolağzı, R.Tayyip Erdoğan, Hacı Kemal Çil, Merkez, Esenler, Kardeşler ve Beyazıt-1 Bestami olmak üzere 8 mahalleden oluşmaktaydı. Dolayısıyla Narlıca ve Odabaşı mahallelerindeki nüfus fazlalığı belde teşkilatlanmasının doğal bir yansımasıdır.

Tablo 2.5 Antakya'da nüfus miktarı, nüfus yoğunluğu ve net nüfus yoğunluğu değerlerinin mahallelere göre dağılışı

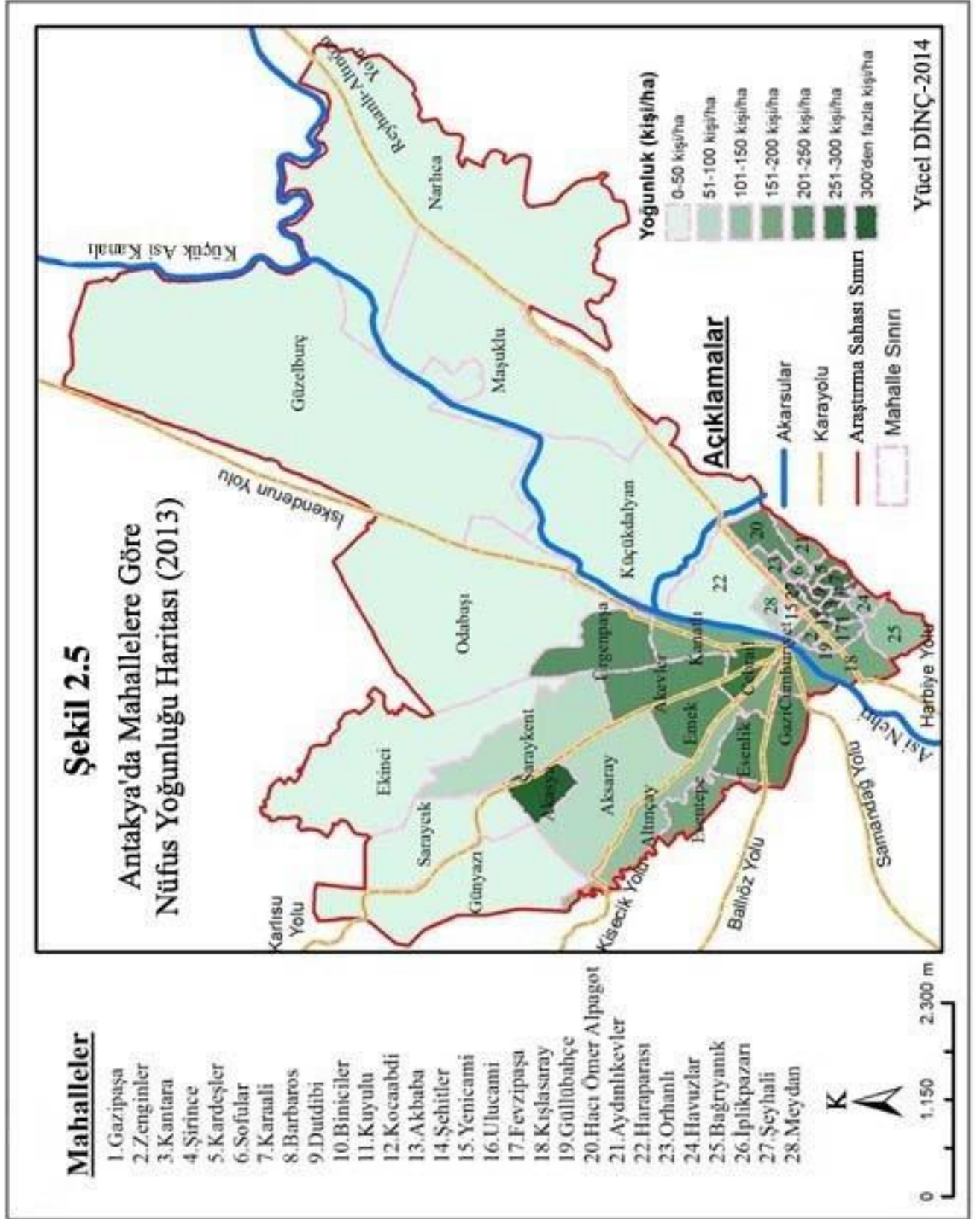
Mahalle Adı.	Nüf. Mik.(Kişi)	Mah.Alanı (ha)	Nüf. Yoğ. Kişi/ha	Top.İçnd.Nüf. % 'si	Konut Alanı (ha)	Top.İçnd.Konut % 'si	Net Nüfus Yoğunluğu (Nüf./Konut Alanı)
Akasya	23566	35,9	656,4	9,3	14,9	1,1	1581,6
Akbaba	282	2,4	115,1	0,1	0,6	0,04	470,0
Akevler	14192	65,4	217	5,6	40,4	3,1	351,3
Aksaray	9801	173,8	46,7	3,8	96,5	7,4	101,6
Altınçay	9296	80,2	115,9	3,6	36,6	2,8	254,0
Aydınlıkevler	2366	14,6	162	0,9	4,2	0,3	563,3
Bağrıyamık	4048	35,6	113,7	1,6	18,9	1,4	214,2
Barbaros	540	0,5	931	0,2	0,4	0,0	1350,0
Biniciler	629	2,2	285,9	0,2	1,8	0,1	349,4
Cebrail	10459	30,2	346,3	4,1	11,7	0,9	893,9
Cumhuriyet	7468	44,1	169,3	2,9	12,1	0,9	617,2
Dutdibi	894	3,2	272,5	0,3	2,4	0,2	372,5
Ekinci	7305	280,1	26	2,8	91,1	7,0	80,2
Emek	11293	52,5	215,5	4,4	27,6	2,1	409,2
Esenlik	9790	39,9	245,3	3,8	22,2	1,7	441,0
Esentepe	6348	36,6	173,4	2,5	22,3	1,7	284,7
Fevzipaşa	1355	8,5	158,4	0,5	3,1	0,2	437,1
Gazi	8453	41,1	205,6	3,3	23,7	1,8	356,7
Gazipaşa	526	2,5	203,8	0,2	1,9	0,1	276,8
Güllübahçe	480	4,1	116,2	0,1	1,6	0,1	300,0
Günyazı	2777	203,6	13,6	1	53,3	4,1	52,1
Güzelburç	6838	984,8	6,9	2,7	102,3	7,8	66,8
Hacıömer Alpagot	6740	26,3	256,2	2,6	19,4	1,5	347,4
Haraparası	463	93,3	4,9	0,1	0	0,0	0,0
Havuzlar	1283	10,1	126,2	0,5	3,2	0,2	400,9
İplik Pazarı	496	1,5	328,4	0,1	1,2	0,1	413,3
Kanatlı	9661	58,1	166,2	3,1	14,7	1,1	657,2
Kantara	999	3,5	278,2	0,3	3	0,2	333,0
Karaali Bölüğü	3459	7,2	477,1	1,3	3,5	0,3	988,3
Kardeşler	1675	7,9	210,1	0,6	3,8	0,3	440,8
Kışlasaray	5539	38,7	143,1	2,1	13,2	1,0	419,6
Kocaabdi	354	1,8	194,5	0,1	1,1	0,1	321,8
Kuyulu	1554	6,7	230,9	0,6	3,6	0,3	431,7
Küçükdalayan	9382	388,8	27,6	3,7	95,4	7,3	98,3
Maşuklu	5173	377,3	13,7	2	125	9,5	41,4
Meydan	918	15	61,2	0,3	0	0,0	0,0
Narlıca	15982	711,6	22,4	6,3	181,6	13,9	88,0
Odabaşı	14624	457,4	31,9	5,7	132,6	10,1	110,3
Orhanlı	1491	10,1	147,6	0,5	4,3	0,3	346,7
Saraycık	458	129,6	3,5	0,1	49,7	3,8	9,2
Saraykent	11163	138,9	80,3	4,4	4,3	0,3	2596,0
Sofular	922	5,9	155,2	0,3	2,9	0,2	317,9
Şehitler	652	2,3	281	0,2	1,7	0,1	383,5
ŞeyhAli	805	2,7	294,8	0,3	1,7	0,1	473,5
Şirince	1307	4,1	313,4	0,5	1,4	0,1	933,6
Ulucami	793	5,2	150,7	0,3	0	0,0	0,0
Ürgenpaşa	16761	78,9	212,4	6,6	48,9	3,7	342,8
Yenicami	165	5,9	27,9	0,06	1,1	0,1	150,0
Zenginler	975	5,9	164,6	0,3	3,8	0,3	256,6
Toplam	252500	4736,5	53,3	100	1310,7	100	192,6

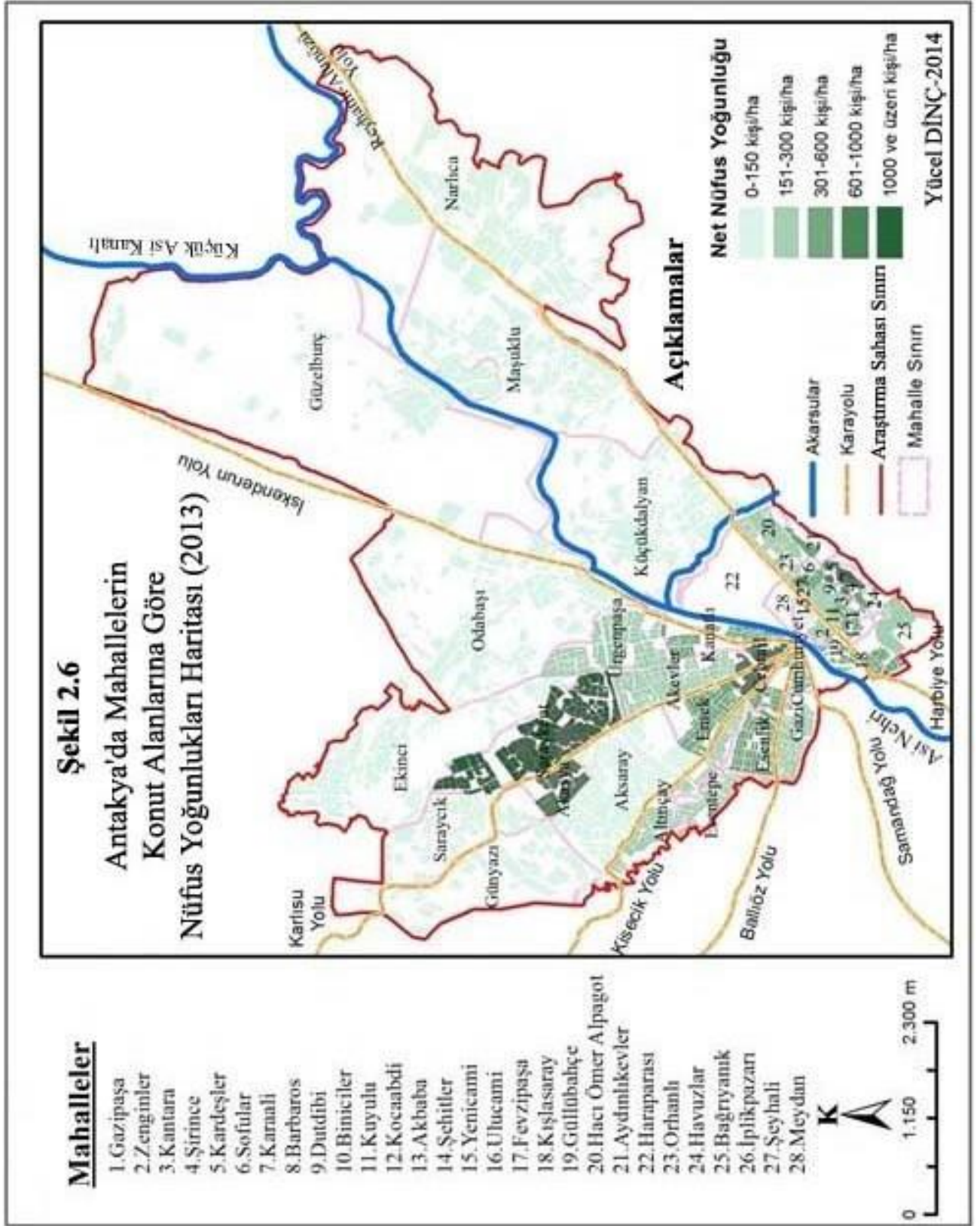
Kaynak: TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verileri-2013, Alan ve yoğunluk hesaplamaları ARC Map ve Map İnfö yazılımlarıyla yapılmıştır.

Antakya'da nüfusu en az olan mahalleler; Yeni Cami, Akbaba, Barbaros, Haraparası, Saraycık ve İplik Pazarı mahalleleridir. Bu alanlarda nüfus miktarının az olması üzerinde konut sayılarının azlığı önemli bir etkidir (Tablo 2.5, Şekil 2.4 ve Şekil 2.6). Ayrıca ticarethanelerin yoğun olduğu mahallelerde de nüfus miktarı azdır. Haraparası mahallesinde nüfus 463 kişidir (Tablo 2.5). Haraparası mahallesi daha çok İşhanları ve Pasajlardan oluştuğu için gece ve gündüz nüfusu arasındaki fark oldukça fazladır. Aynı zamanda bu mahallede nüfus yoğunluğu az olup hektara 4,9 kişi düşmektedir (Tablo 2.4 ve Şekil 2.5). Akbaba ve Barbaros mahalleleri yüzölçümleri en az olan mahallelerdir. Dolayısıyla bu mahallelerde konut sayısı ve nüfus miktarı azdır (Tablo 2.5, Şekil 2.4 ve Şekil 2.6). Mart 2014 yerel seçimi sonrasında mahalle statüsü kazanan Saraycık'ın köy statüsünden yeni kurtulmuş olması nüfusun az olmasındaki temel etkidir. Netice itibariyle yukarıda değinilen 6 mahallede Antakya nüfusunun sadece % 0,6'sı yaşamaktadır.

Habib-i Neccar dağı eteklerinde güneyden kuzeye bir zincir halkaları gibi iç içe geçmiş mahalleler Antakya'nın gecekondü bölgelerine tekabül eden mahallelerdir. Bu mahalleler; Bağrıyanık, Havuzlar, Şirince, Karaali Bölüğü, Kardeşler, Aydınlikevler ve Hacı Ömer Alpagot mahalleleridir. Bu mahallelerde toplam 20878 kişi ikamet etmekte olup bu nüfus Antakya nüfusunun %8,2'sine karşılık gelmektedir (Tablo 2.5).

2.3. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Bir ülke veya bölgede birbirinden farklı yaş gruplarına ayrılan nüfusun toplam nüfus içerisindeki paylarını ve diğer yandan aktif nüfus durumunu göstermesi açısından nüfusun yaş yapısı önem arz etmektedir (Atalay, 2011:16). Nüfusun yaş yapısı kadın ve erkek nüfusun dağılım grupları şeklinde verilmektedir. Nüfustaki kadın ve erkek durumunu gösteren bu dağılım, nüfusun cinsiyet yapısı olarak adlandırılmaktadır. Nüfusun cinsiyet yapısı, kadın ve erkek nüfuslarının sayıları verilerek ve birbirlerine oranlanarak belirlenmektedir (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2013: 45). Bir yerdeki nüfusun cins yapısını belirlemek açısından Cins Oranı önemli bir değişkendir. Cinsiyet oranı, kadın ve erkek nüfus arasındaki oransal ilişkiyi yansıtan bir göstergedir. Cinsiyet oranı, genelde 100 veya 1000 kadın nüfusa düşen erkek sayısı olarak ifade edilse de bazı ülkelerde (İngiltere gibi) 100 erkeğe düşen kadın miktarı olarak ele alınmaktadır (Özgür, 2010:68).

Antakya şehir nüfusunda 1940 yılında erkek nüfus ile kadın nüfusun oranı neredeyse eşit konuma gelmiştir. 1940 yılında erkek nüfus oranı % 50,2 iken kadın nüfus oranı ise % 49,8'dir. 1940 yılında 100 kadına 100,7 erkek düşmüştür (Tablo 2.6, Şekil 2.7 ve Şekil 2.8).

Erkek nüfus oranı ile kadın nüfus oranının birbirine çok yakın değerler göstermesi 1940 yılında özellikle ekonomik amaca yönelik önemli bir göç olayının olmamasıyla yakından ilişkilidir. 1945 yılında erkek nüfus oranı %49,7'e gerilemiştir. Erkek nüfus oranındaki bu düşüş, 2.Dünya Savaşı nedeniyle erkek nüfusun silah altına alınmasıyla ilişkilidir (Çetin, 2010:199). Bu dönemde cins oranı açısından 100 kadına 98,9 erkek düşmüştür (Tablo 2.6, Şekil 2.7 ve Şekil 2.8).

1950-1985 yılları arasında Erkek nüfus oranı kadın nüfus oranını sürekli geçmiş ve bu oran 1990 yılında dengelenmiştir (Tablo 2.6 ve Şekil 2.7). 1990 yılına kadarki süreçte erkek nüfus oranının kadın nüfustan fazla olması kırsal alanlardan Antakya şehrine gerçekleşen göçlerle ilişkilidir. Ülkemizde, aile yapılarının karakteristik özelliği dikkate alındığında evin geçimini sağlamakla yükümlü olanların genellikle erkekler görülür. Antakya şehri de 1950-1985 yılları arasında kırsal alanlardan erkek nüfus göçüne sahne olan bir şehir olduğu dikkati çeker (Çetin, 2010:200).

Antakya şehrinde kadın ve erkek nüfus oranı 1990 yılında yeniden dengelenmiştir (Tablo 2.6 ve Şekil 2.7). Bu dönemde Antakya şehrine doğru olan göçlerin büyük şehirlere doğru yön değiştirmesi şehirdeki erkek nüfus oranının azalmasında önemli bir etkidir (Çetin, 2010: 200) Bir diğer önemli faktör ise 1990'lı yılların başlarında Hatay'ın diğer ilçelerinde olduğu gibi Antakya'dan da Ortadoğu ülkelerine gerçekleşen göçlerin en yüksek seviyeye ulaşması olmuştur (Cengiz, 2012:60). Bu dönemde cins oranı 100 kadın için 100,1 olmuştur (Şekil 2.8)

2000 yılında kadın nüfus oranı erkek nüfus oranını geçmiştir. Ancak 2010 ve 2013 yıllarında cinsiyet oranlarında erkekler lehine artış olmuştur. 2000 yılında %51,4'ü kadın %48,6'sı erkek olan şehir nüfusunun cins oranı 94,4'tür. 2010 yılında bu oran 107,2'e çıkmış ve 2013 yılında da 102,3'e gerilemiştir (Tablo 2.6, Şekil 2.7 ve Şekil 2.8).

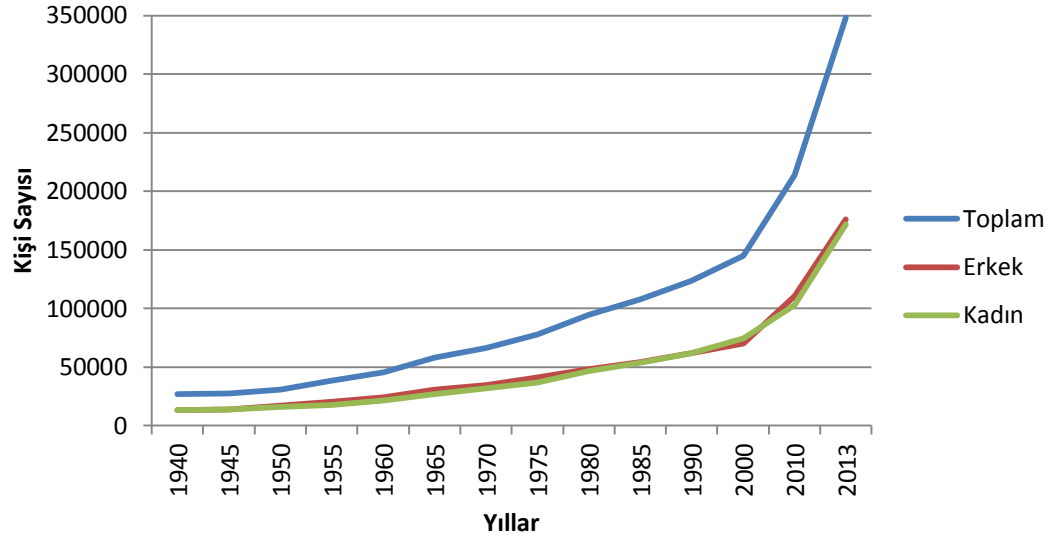
Tablo 2.6 Antakya'da Cins Yapısına Göre Nüfus Miktarları (1935-2013)

Sayım Yılları	Toplam Nüfus	Erkek		Kadın		Cins Oranı
		Sayı	%	Sayı	%	
1940	26939	13518	50,2	13421	49,8	100,7
1945	27448	13649	49,7	13799	50,3	98,9
1950	30494	16983	55,7	15809	44,3	107,4
1955	38138	20318	53,3	17820	46,7	114,0
1960	45674	24174	52,9	21500	47,1	112,4
1965	57855	30797	53,2	27058	46,8	113,8
1970	66520	34767	52,3	31753	47,7	109,5
1975	77518	40870	52,7	36648	47,3	111,5
1980	94942	48497	51,1	46445	48,9	104,4
1985	107821	54316	50,4	53505	49,6	101,5
1990	123871	61978	50,0	61893	50,0	100,1
2000	144910	70358	48,6	74552	51,4	94,4
2010	213581	110511	51,7	103070	48,3	107,2
2013	347974	175992	50,6	171982	49,4	102,3

Kaynak: DİE 1940-2000 verileri, TÜİK 2010-2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi cins yapısına göre nüfus miktarı verileri

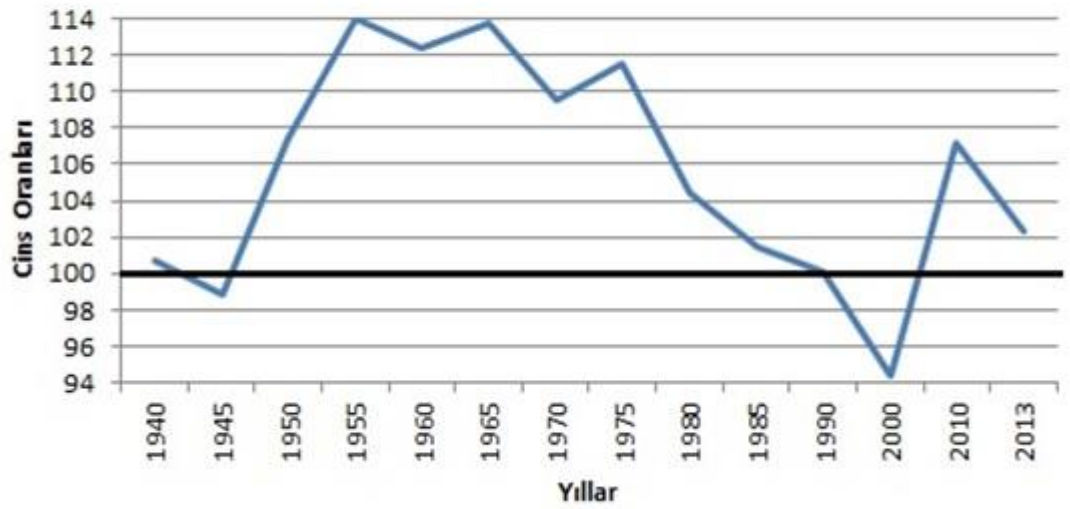
Şekil 2.7

ANTAKYA'DA CİNS YAPISINA GÖRE NÜFUS MİKTARLARININ SEYRİ (1940-2013)

Şekil 2.8

ANTAKYA'DA CİNS ORANLARININ SEYRİ (1940-2013)

Antakya şehir nüfusu yaş gruplarına göre incelendiğinde 2000 yılında yetişkin yaş grubunun fazla olduğu görülür. Buna göre 15-64 yaş grubunun Antakya nüfusuna oranı 2000 yılında % 62,6 iken 2013 yılında da % 64,9'a çıkmıştır (Tablo 2.7 ve Şekil 2.9) Antakya'nın 2000 ve 2013 yılları nüfus piramitleri karşılaştırıldığında 0-14 yaş grubuna ait nüfusun Antakya nüfusuna oranı 2013 yılında 2000 yılına göre azalma göstermiştir. Diğer yandan yaşlı nüfus oranı 2000 yılında 5,1 iken 2013 yılında 5,2'e yükselmiştir. Dolayısıyla şehir nüfusunda bağımlılık oranı artış göstermiştir. 2000 yılında ekonomik anlamda faal nüfustan her 100 kişi faal olmayan 59 kişiyi geçindirmekte iken 2013 yılında bu oran 54'e düşmüştür. Bu düşüş Antakya şehrinin iktisadi açıdan gelişimi ve refah seviyesi açısından önem teşkil etmektedir (Tablo 2.7, Şekil 2,9, Şekil 2.10 ve Şekil 2.11).

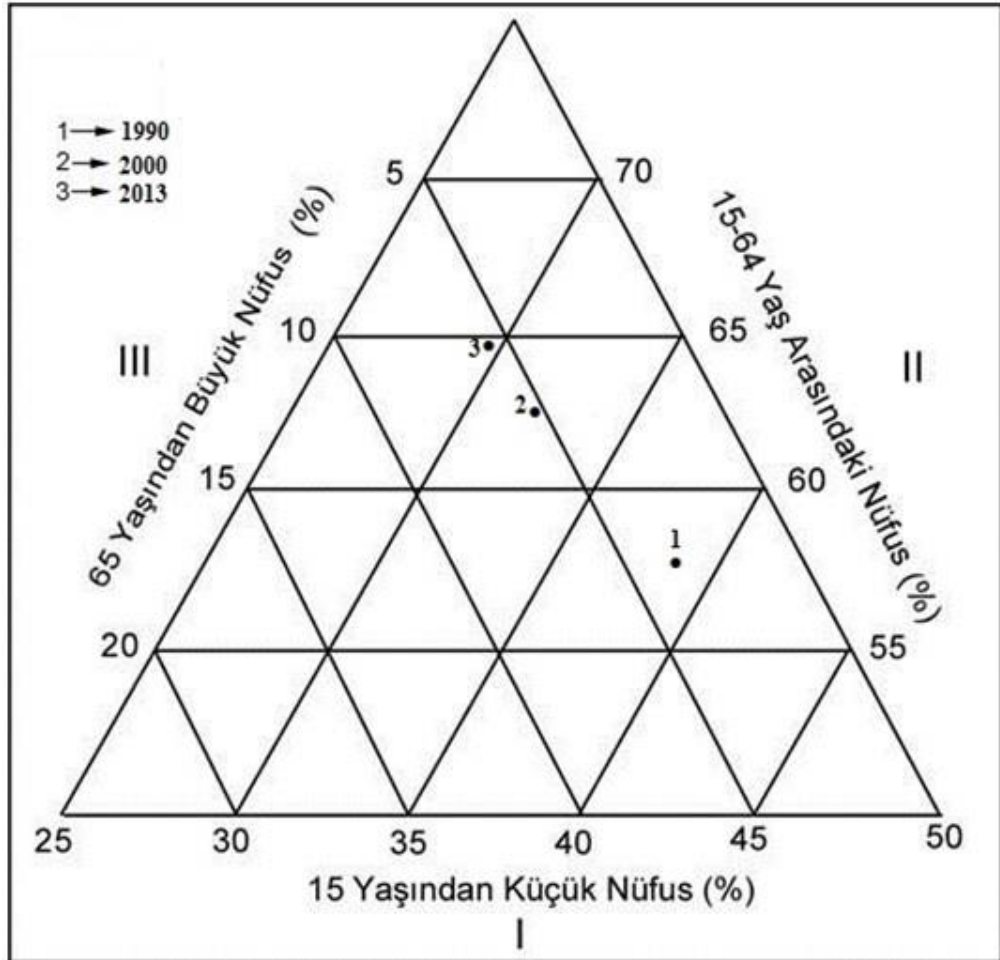
Tablo 2.7 Antakya'da nüfusun yaş grupları ve cinsiyete göre miktar ve oranları (1990-2000-2013)

Yaş Grb	1990						2000						2013					
	T	%	E	%	K	%	T	%	E	%	K	%	T	%	E	%	K	%
0-4	14297	11,5	7310	11,8	6897	11,2	15042	10,4	7775	11,1	7267	9,7	35285	10,1	18028	10,2	17257	10,0
5-9	16143	13,0	8283	13,4	7860	12,7	15111	10,4	7675	10,9	7436	10,0	35292	10,1	17952	10,2	17340	10,1
10-14	16644	13,4	8657	14,0	7987	12,9	16652	11,5	8587	12,2	8065	10,8	33340	9,6	17093	9,7	16247	9,4
0-14	47084	38,0	24250	39,1	22744	36,8	46805	32,3	24037	34,2	22768	30,5	103917	29,9	53073	30,2	50844	29,6
15-19	13975	11,3	7247	11,7	6728	10,9	15947	11,0	7964	11,3	7983	10,7	31805	9,1	16305	9,3	15500	9,0
20-24	10872	8,8	4987	8,1	5885	9,5	12522	8,6	5312	7,6	7210	9,7	29490	8,5	15741	8,9	13749	8,0
25-29	10970	8,9	5164	8,3	5806	9,4	11836	8,2	5222	7,4	6614	8,9	28540	8,2	14453	8,2	14087	8,2
30-34	9425	7,6	4677	7,6	4748	7,7	10903	7,5	5029	7,1	5874	7,9	28294	8,1	14116	8,0	14178	8,2
35-39	7472	6,0	3759	6,1	3713	6,0	11271	7,8	5383	7,7	5888	7,9	25556	7,3	12733	7,2	12823	7,5
40-44	5565	4,5	2791	4,5	2774	4,5	9323	6,4	4607	6,5	4716	6,3	22954	6,6	11461	6,5	11493	6,7
45-49	3644	2,9	1749	2,8	1895	3,1	7022	4,8	3514	5,0	3508	4,7	20263	5,8	10273	5,8	9990	5,8
50-54	3633	2,9	1837	3,0	1796	2,9	5151	3,6	2571	3,7	2580	3,5	17385	5,0	8760	5,0	8625	5,0
55-59	3927	3,2	2102	3,4	1825	3,0	3335	2,3	1585	2,3	1750	2,3	12632	3,6	6363	3,6	6269	3,6
60-64	3057	2,5	1569	2,5	1488	2,4	3331	2,3	1677	2,4	1654	2,2	9016	2,6	4383	2,5	4633	2,7
15-64	72540	58,5	35882	57,9	36658	59,3	90641	62,6	42864	60,9	47777	64,1	225935	64,9	114588	65,1	111347	64,7
65-69	1816	1,5	808	1,3	1008	1,6	3293	2,3	1656	2,4	1637	2,2	6399	1,8	3001	1,7	3398	2,0
70-74	858	0,7	339	0,5	519	0,8	2209	1,5	1038	1,5	1171	1,6	3826	1,1	1769	1,0	2057	1,2
75 +	1526	1,2	666	1,1	860	1,4	1939	1,3	748	1,1	1191	1,6	7897	2,3	3561	2,0	4336	2,5
65 +	4200	3,3	1813	2,9	2387	38,6	7441	5,1	3442	4,9	3999	5,4	18122	5,2	8331	4,7	9791	5,7
Toplam	123824	100	61945	100	61789	100	144887	100	70343	100	74544	100	347974	100	175992	100	171982	100

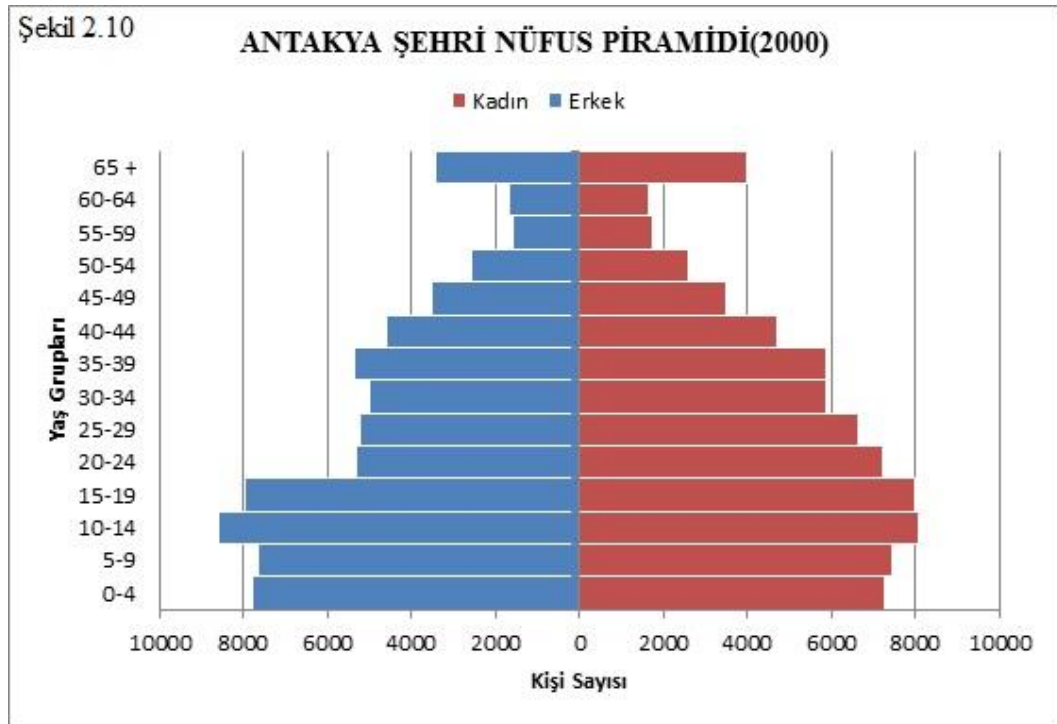
Kaynak: DIE 1990-2000 verileri, TÜİK - 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi yaş grupları ve cinsiyete göre nüfus verileri

Yetişkin nüfus cinsiyet açısından değerlendirildiğinde 2000 yılında kadın 2013 yılında ise erkek nüfusun fazla olduğu dikkati çeker. 2000 yılında 15-64 yaş grubunu oluşturan kadınların oranı % 64,1 iken erkeklerin oranı ise % 60,9 olmuştur. 2013 yılına gelindiğinde ise kadınların oranı % 64,7 iken erkeklerin oranı % 65,1 olmuştur. 2000 yılında yetişkin nüfusu açısından 15-29 yaş grubu toplam nüfusun % 27,8'ini oluştururken aynı yaş grubu 2013 yılında toplam nüfusun % 25,8'ini oluşturmaktadır. Dolayısıyla faal durumda olan genç ve dinamik nüfus sayısı azalma göstermiştir. 2000 yılında 15-29 yaşları arasındaki nüfusun % 26,3'ünü erkekler ve % 29,3'ünü kadınlar oluşturmaktadır (Tablo 2.7, Şekil 2.9, Şekil 2.10 ve Şekil 2.11). Bu aktif yaş grubunda erkeklerin oranının az olması erkek nüfusun başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere yurtdışına iş amaçlı göçleriyle açıklanabilir.

Şekil 2.9 Antakya'da yaşayan 15 yaşın altındaki, 65 yaşın üzerindeki ve 15-64 yaşlar arasında kalan nüfusun yıllara göre oransal gelişimi (1990-2000-2013)

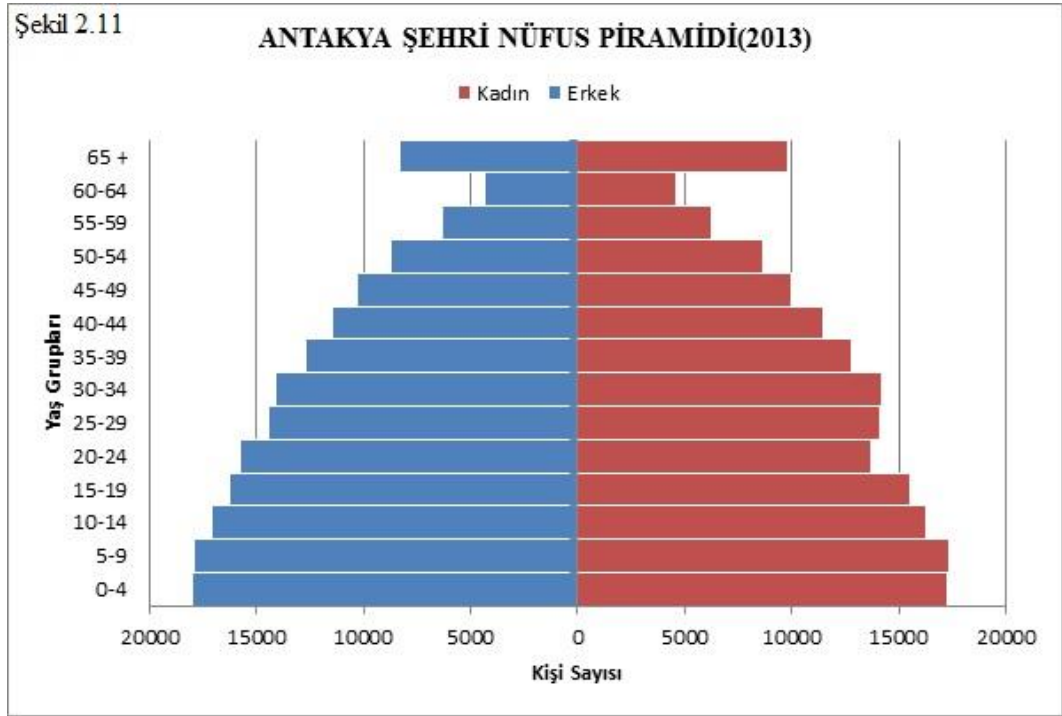

2000 yılında 46805 olan 0-14 yaş grubu nüfusu 2013 yılında 103917 olmuştur. Dolayısıyla 0-14 yaş grubu 2013 yılında 2000 yılı nüfusuna göre 2 kattan fazla bir artış göstermiştir. Ancak 0-14 yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı 2000 yılında % 32,3 iken 2013 yılında % 29,9'a gerilemiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere Antakya şehrinde nüfus miktarı artmasına rağmen doğurganlık oranı azalmaktadır. 10-14 yaş gruplarına her iki dönemde de dikkat çekildiğinde bu yaş grubundaki nüfusun %11,5'den % 9,6'a gerilediği dikkati çeker. Diğer yandan 2000 yılında 30153 olan 0-9 yaşları arasındaki nüfus 2013 yılında 18-22 yaş grubuna tekabül ettiği için 15-24 yaş gruplarındaki azalma üzerinde iş amacıyla yurt dışına gidenlerin yanı sıra askerlik veya eğitim amaçlı olarak diğer şehirlere gidenler etkili olmuştur (Tablo 2.7, Şekil 2.10 ve Şekil 2.11).

Nüfusun yaş yapısını ortaya koyabilmek açısından yaş bağımlılık oranlarının bulunması daha somut sonuçlar ortaya koyabilir. Bir yerdeki toplam bağımlılık oranı genç ve yaşlı nüfus miktarları toplamının yetişkin nüfusa bölünmesi ile elde edilen değer 100 ile çarpılması sonucunda bulunur. Bu formül genç ve yaşlı nüfus için ayrı ayrı hesaplandığında bağımlı nüfusun genç veya yaşlı nüfus ağırlıklı olduğu belirlenebilir (Özgür,2010:64). Buna göre 2013 yılı verilerine göre Antakya şehri toplam bağımlılık oranı 53'tür. Diğer yandan

genç bağımlılık oranı 45,9 iken yaşlı bağımlılık oranı da 8'dir. Böylece Antakya şehrinde genç nüfus bağımlılığı ağır basmaktadır.

Antakya şehir nüfusunun 2013 yılındaki geniş aralıklı yaş gruplarına bakıldığında her yaş grubuna ait oransal değerlerin, Türkiye nüfusuna ait yaş grupları değerleriyle benzerlik gösterdiği dikkati çeker. 2013 yılında Türkiye nüfusunun % 24,5'i 0-14 yaş grubunda yer alırken, % 67,7'si 15-65 yaş grubunda ve % 7,6'sı ise 65 ve üstü yaş grubunda yer almaktadır. Antakya'da ise aynı yılda nüfusun % 29,9'u 0-14 yaş grubunda, % 64,9'u 15-64 yaş grubunda ve % 5,2'si ise 65 ve üstü yaş grubunda yer almaktadır (Tablo 2.7, Şekil 2,9, Şekil 2.10 ve Şekil 2.11).

2.4. Nüfusun Eğitim ve Kültürel Durumu

Eğitim ve eğitim düzeyi bir yerde yaşayan bireylerin yakın ve uzak çevreleriyle ilgili farkındalık kazanmalarında büyük önem arz eder. Onları klasikleşmiş düşünce yapılarından kurtararak toplum içindeki rollerini arttırır. Kadınların modern dünyaya daha fazla müdahil olmasını sağlayarak önemli bir istihdam yaratır. Çocuk doğurma, büyütme ve yetiştirmenin maliyetini arttırır. Eğitimli kadınlar aynı zamanda ekonomik özgürlüklerini ellerinde tuttukları için evlilik yaşı uzar. Eğitim ailelerin daha az çocuk sahibi olmalarında etkili olur (Şahin,2010:19).

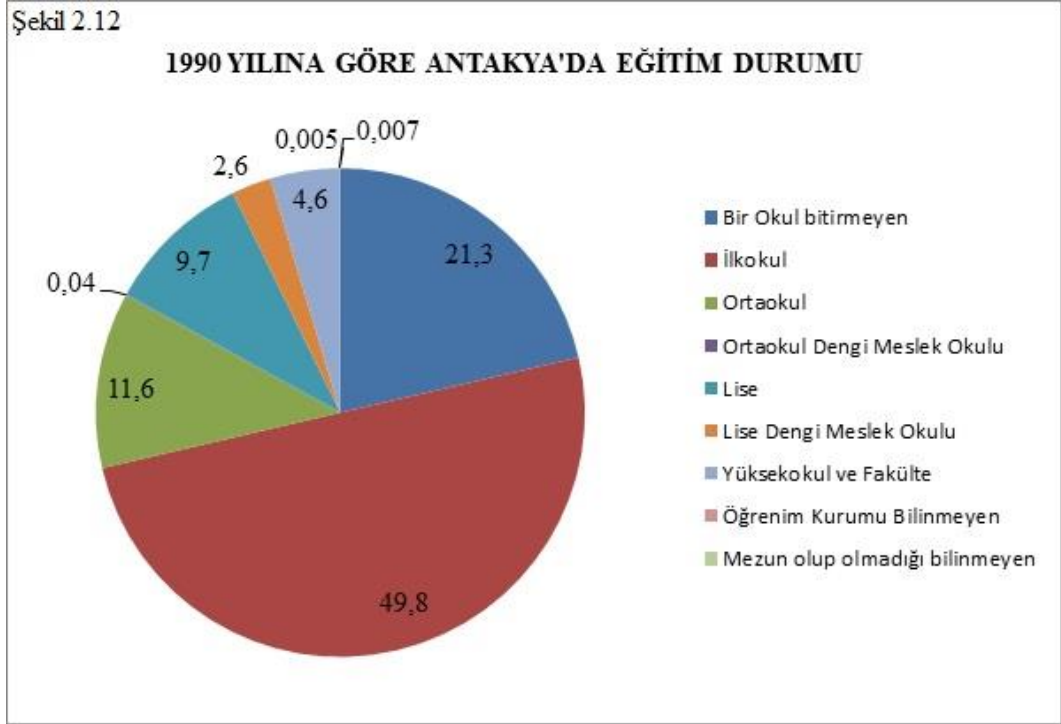
Antakya'da 6 ve daha yukarı yaş grubundaki insanların nüfusu 1990 yılında 160431, 2000 yılında 126842 ve 2013 yılında ise 303417'dir. Bu nüfusun 1990'da 53081 kişisini erkekler 53350 kişisini kadınlar, 2000'de 61043 kişisini erkekler 65799 kişisini kadınlar, 2013 yılında ise 153233 kişisini erkekler 150184 kişisini ise kadınlar oluşturmaktadır (Tablo 2.8, Tablo 2.9, Tablo 2.10, Şekil 2.12, Şekil 2.13 ve Şekil 2.14).

Şehirde 1990 yılında okuma yazma bilmeyenlerin sayısı 19332 iken bunun 9678'ini erkekler, 9654'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. 1990 yılında okuma yazma bilen nüfusun % 49,8'i ilkokul, %11,6'sı ortaokul, %0,04'ü ortaokul dengi meslek yüksekokulu, %9,7'si lise, %2,6'sı lise dengi meslek yüksekokulu, % 4,6'sı yüksekokul ve fakülte, %21,3'ü ise bir öğretim kurumundan mezun değildir (Tablo 2.8, Şekil 2.12).

Tablo 2.8 Antakya'da cinsiyete göre eğitim durumu 1990

EĞİTİM DURUMU	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
Bir Okul bitirmeyen	19332	21,3	9678	50,1	9654	49,9
İlkokul	45152	49,8	24126	53,4	21026	46,6
Ortaokul	10506	11,6	6063	57,7	4443	42,3
Ortaokul Dengi Meslek Okulu	37	0,04	19	51,4	18	48,6
Lise	8843	9,7	4748	53,7	4095	46,3
Lise Dengi Meslek Okulu	2405	2,6	1192	49,6	1213	50,4
Yüksekokul ve Fakülte	4237	4,6	2846	67,2	1391	32,8
Öğrenim Kurumu Bilinmeyen	5	0,005	2	40,0	3	60,0
Mezun olup olmadığı bilinmeyen	7	0,007	4	57,1	3	42,9
TOPLAM	90524	100	48678	100	41846	100

Kaynak: DİE 1990 cinsiyete göre eğitim durumu istatistikleri

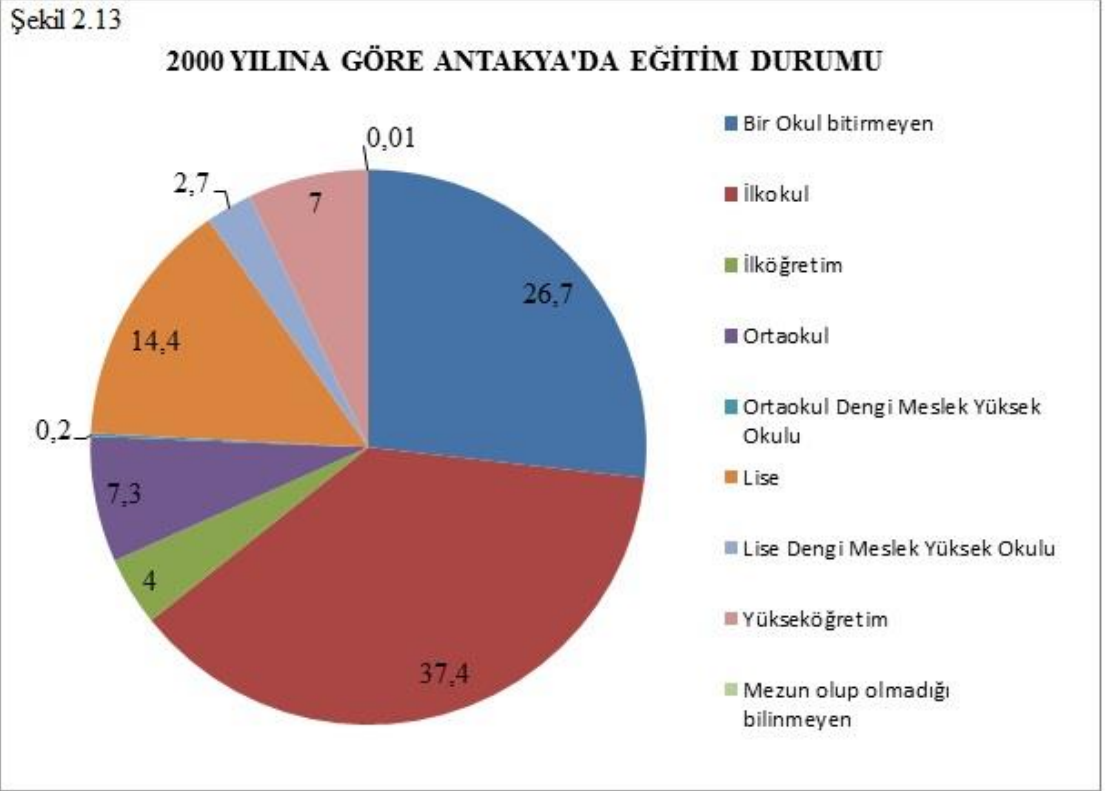

Şehirde okuma yazma bilmeyenlerin sayısı 2000 yılında 30605 olup 14964'ü erkek 15641'i ise kadındır. 2000 yılında okuma yazma bilen nüfusun %37,4'ü ilkokul, %4'ü ilköğretim, %7,3'ü ortaokul, % 0,2'si ortaokul dengi meslek yüksekokulu, %14,4'ü lise, %2,7'si lise dengi meslek yüksekokulu, %7'si yükseköğretim, % 26,7'si ise bir öğretim kurumundan mezun değildir (Tablo 2.9, Şekil 2.13).

Tablo 2.9 Antakya'da cinsiyete göre eğitim durumu 2000

EĞİTİM DURUMU	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
Bir Okul bitirmeyen	30605	26,7	14964	48,9	15641	51,1
İlkokul	42865	37,4	20982	48,9	21883	51,1
İlköğretim	4583	4	2441	53,3	2142	46,7
Ortaokul	8369	7,3	4768	57,0	3601	43,0
Ortaokul Dengi Meslek Yüksek Okulu	268	0,2	171	63,8	97	36,2
Lise	16586	14,4	8332	50,2	8254	49,8
Lise Dengi Meslek Yüksek Okulu	3181	2,7	1789	56,2	1392	43,8
Yükseköğretim	8100	7	4792	59,2	3338	40,8
Mezun olup olmadığı bilinmeyen	16	0,01	0	0,0	16	100,0
TOPLAM	114573	100				

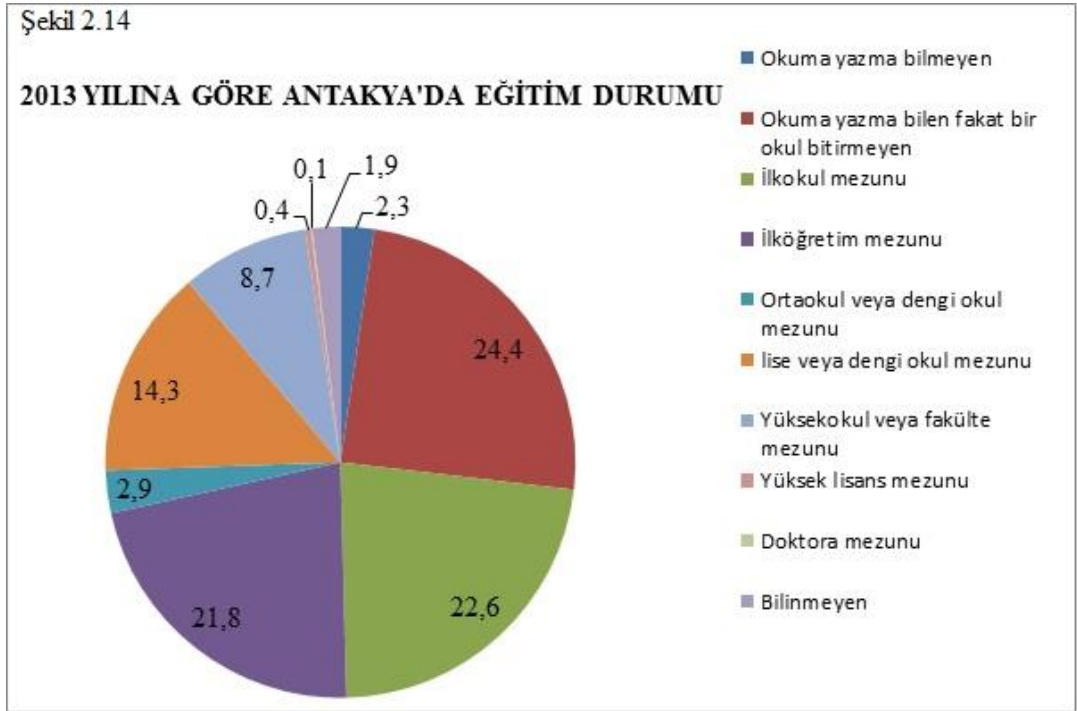
Kaynak: DIE-2000 Cinsiyete göre eğitim durumu istatistikleri

Tablo 2.10 Antakya'da cinsiyete göre eğitim durumu 2013

EĞİTİM DURUMU	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
Okuma yazma bilmeyen	7127	2,3	1496	21,0	5631	79,0
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	74122	24,4	33242	44,8	40880	55,2
İlkokul mezunu	68875	22,6	32426	43,7	36449	56,3
İlköğretim mezunu	66372	21,8	36725	49,5	29647	50,5
Ortaokul veya dengi okul mezunu	9037	2,9	5427	7,3	3610	92,7
lise veya dengi okul mezunu	43441	14,3	23757	32,1	19684	67,9
Yüksek okul veya fakülte mezunu	26678	8,7	15524	20,9	11154	79,1
Yüksek lisans mezunu	1312	0,4	796	1,1	516	98,9
Doktora mezunu	582	0,1	378	0,5	204	99,5
Bilinmeyen	5871	1,9	3462	4,7	2409	95,3
Toplam	303417	100	153233	100	150184	100

Kaynak: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi-2013 Cinsiyete göre eğitim durumu istatistikleri

2013 yılında okuma yazma bilen nüfusun % 22,6'sı ilkokul, %21,8'i ilköğretim, %2,9'u ortaokul veya dengi okul mezunu, %14,3'ü lise veya dengi okul mezunu, %8,7'si yüksekokul veya fakülte mezunu, % 0,4'ü yüksek lisans mezunu, % 0,1'i doktora mezunudur. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı ise % 2,3'tür (Tablo 2.10, Şekil 2.14).

2.5. Nüfusun Ekonomik Nitelikleri

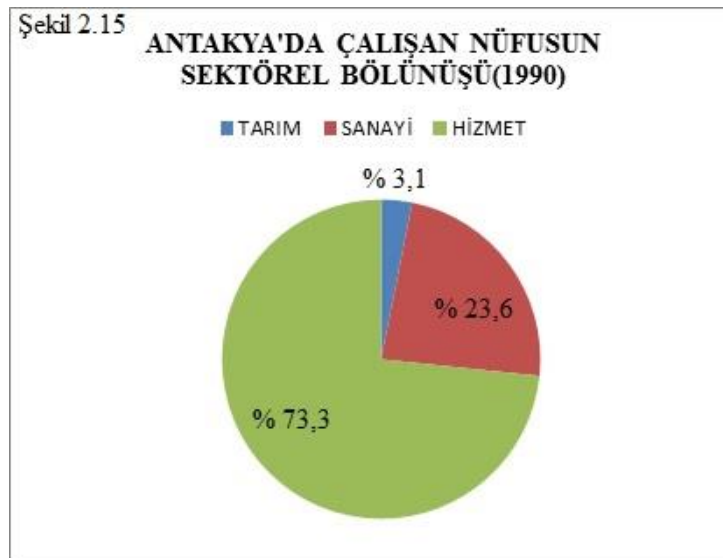
Bir bölgede ekonomik gelişimin bugünkü durumunu ve gelecekteki potansiyelini ortaya koyabilmek açısından o bölgede ekonomik faaliyetlerin meydana getirdiği bütünlüğü ortaya koymak gerekmektedir. Bir yerin ekonomisi hakkında daha detaylı ve işe yarar bilgilerin elde edilebilmesi açısından ekonomik faaliyetlerin durumu ortaya konmalıdır. Söz konusu ekonomik faaliyetler ise tarım, sanayi ve hizmetler sektörü olmak üzere 3 şekilde ele alınıp incelenmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2013:115).

Antakya'da çalışan nüfusun 1990 yılına ait sektörel bölünüşüne dikkat edildiğinde hizmetler sektörünün % 73,3, sanayinin %23,6 ve tarım sektörünün de % 3,1 oranlarına sahip olduğu görülür (Tablo 2.11, Şekil 2.15). Bu verilerden hareketle 1990 yılında Antakya'da hizmetler sektörü hâkim durumdadır. Hizmetler sektöründe çalışanların % 86,3'ünü erkekler ve % 13,7'sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Sanayi sektöründe çalışan kadınların oranı oldukça düşük olup % 5'lik bir orana sahiptir. Şehirde toplamda 947 kişi tarım sektöründe çalışmakta olup bunun % 87,4'ünü erkek çiftçiler oluşturmaktadır (Tablo 2.11, Şekil 2.15).

Tablo 2.11 Antakya'da çalışan nüfusun sektörel dağılımı (1990)

SEKTÖRLER	E	%	K	%	T	%
TARIM	828	87,4	119	12,6	947	3,1
SANAYİ	6789	95	356	5	7145	23,6
HİZMET	19191	86,3	3054	13,7	22245	73,3
TOPLAM	26808	88,3	3529	11,7	30337	100

Kaynak: DİE 1990 nüfusun ekonomik nitelikleriyle ilgili veriler

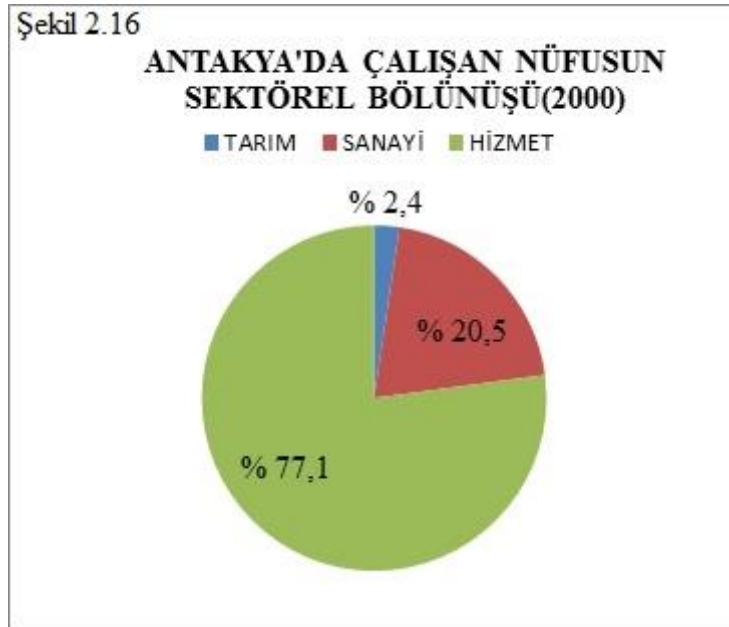

2000 yılına ait verilere göre hizmetler sektöründe çalışanların oranlarında artış olurken tarım ve sanayi sektörlerinde çalışanların oranlarında ise azalma olmuştur. Hizmetler sektöründe çalışanların oranı % 73,3'den % 77,1'e çıkmış, sanayi sektöründe çalışanların oranı % 23,6'dan % 20,5'e, tarım sektöründe çalışanların oranı ise % 3,1'den %2,4'e gerilemiştir. Ancak her üç sektörde de en dikkat çekici olan husus kadınların işgücüne katılma oranlarındaki artışlardır. Nitekim 1990 yılında çalışan nüfusun % 11,7'sini kadınlar oluştururken 2000 yılında bu oran % 18'e çıkmıştır. Bu veriler Antakya'nın toplumsal ve ekonomik gelişimi açısından sevindirici bir durumdur (Tablo 2.12, Şekil 2.16 ve Şekil 2.17).

Tablo 2.12 Antakya'da çalışan nüfusun sektörel dağılımı (2000)

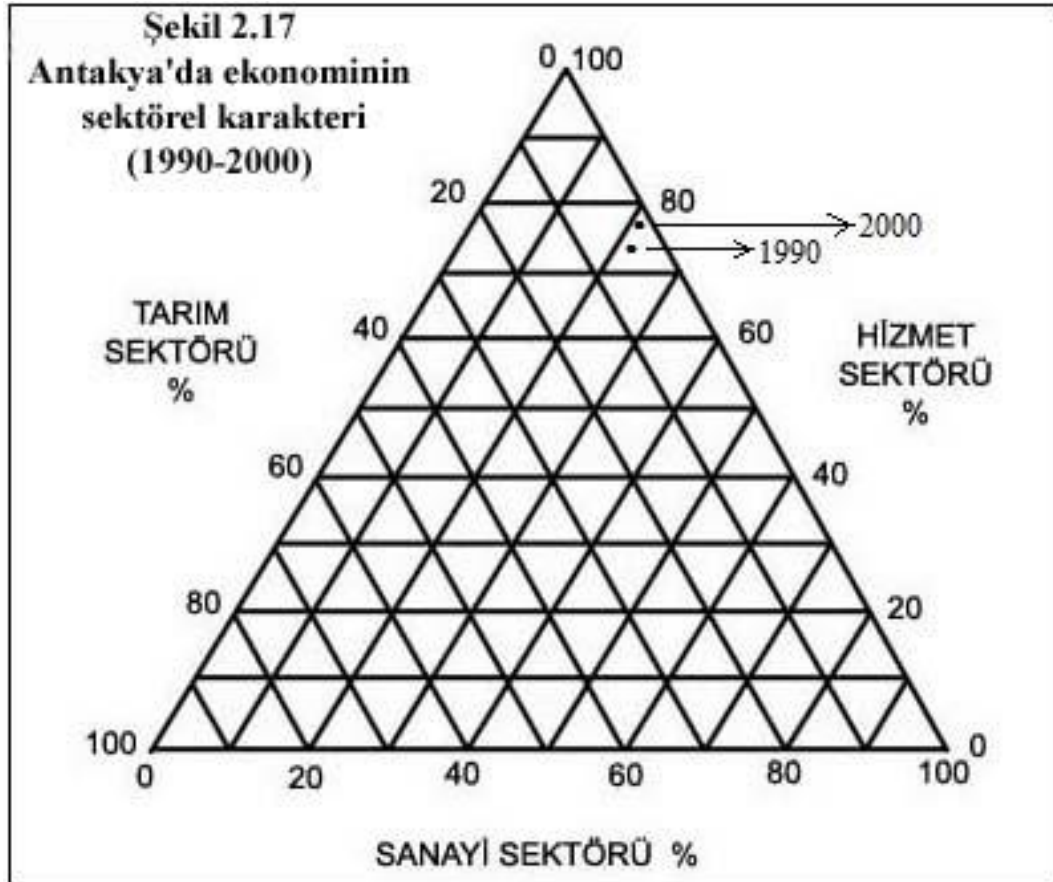
SEKTÖRLER	E	%	K	%	T	%
TARIM	573	72,6	216	27,4	789	2,4
SANAYİ	6333	92	536	8	6869	20,5
HİZMET	20587	79,6	5262	20,4	25849	77,1
TOPLAM	27493	82	6014	18	33507	100

Kaynak: DİE 2000 nüfusun ekonomik nitelikleriyle ilgili veriler

2000 yılında, şehirde tarımsal faaliyetlerle uğraşanların sayısı 828'den 573'e gerilemiştir. Sanayi sektöründe çalışan toplam 6333 kişilik nüfusun tamamı imalat sektöründe çalışmaktadır. Dolayısıyla şehir nüfusunun % 20,5'i geçimini imalat sanayiinden sağlamaktadır (Şekil 2.17).

Hizmetler sektöründe çalışan kişi sayısı toplamda 20587'dir. Bu nüfus içerisinde 12688 kişi Sosyal ve kişisel hizmetlerde, 7175 kişi toptan ve perakende ticarete, 1812 kişi mali kurumlar ve sigorta işletmelerinde, 1678 kişi ulaştırma, haberleşme ve depolama işlerinde, 200 kişi de elektrik, gaz ve su işlerinde çalışmaktadır. Dolayısıyla bu hizmet kolları içerisinde Antakya'da hâkim bir karakter kazanmış olan sektörler % 38'lik paya sahip toplumsal ve kişisel hizmetler ve 21,5'lik bir paya sahip toptan ve perakende ticaret olmuştur (Tablo 2.13).

Tablo 2.13 Antakya'da çalışan nüfusun iktisadi faaliyet kollarına ve cinsiyete göre dağılımı (2000)

SEKTÖR	Faaliyet Kolu	Cinsiyet	Nüfus Miktarı	Toplam	Genel Toplam	İktisadi Faal.Kolu (%)	Sektörel (%)
TARIM	Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	E	573	789	789	2,4	2,4
		%	72,6				
		K	216				
		%	27,4				
SANAYİ	İmalat Sanayi	E	6313	6847	6847	20,5	20,5
		%	92,2				
		K	534				
		%	7,8				
HİZMET	İnşaat	E	2212	2237	25790	6,7	77,2
		%	98,9				
		K	25				
		%	1,1				
	Elektrik, Gaz ve Su	E	185	200		0,6	
		%	92,5				
		K	15				
		%	7,5				
	Toptan ve Perakende Ticaret	E	6274	7175		21,5	
		%	87,4				
		K	901				
		%	12,6				
	Ulaştırma Haberleşme ve Depolama	E	1581	1678		5,0	
		%	94,2				
		K	97				
		%	5,8				
	Mali kurumlar, Sigorta	E	1218	1812		5,4	
		%	67,2				
		K	594				
		%	32,8				
	Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	E	9070	12688		38,0	
		%	71,5				
		K	3618				
		%	28,5				
GENEL TOPLAM		E	27426	33426	33426	100	100
		K	60000				

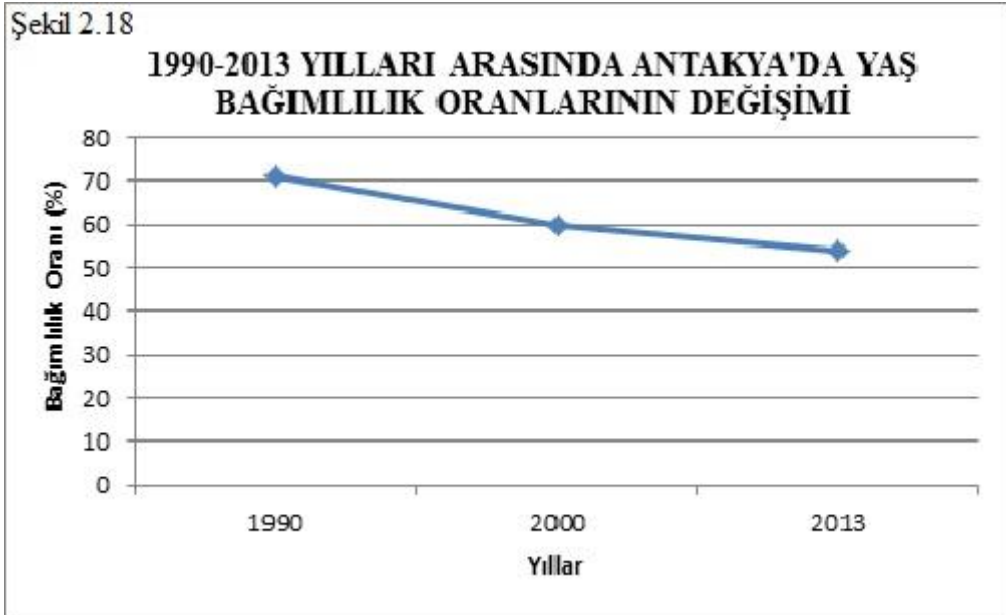
Kaynak: DİE 2000 nüfusun ekonomik nitelikleriyle ilgili veriler

Nüfusun sosyal ve ekonomik yapısı ve nüfus niteliklerini göstermesi açısından yaş bağımlılık oranlarının belirlenmesi önemli bir değişkendir. Antakya’da yaş bağımlılık oranları sürekli bir azalma göstermiş, 1990 yılında % 71 olan yaş bağımlılık oranı 2000 yılında % 60’a, 2013 yılında ise %54’e gerilemiştir. Bu durum Antakya’nın toplumsal ve ekonomik açıdan bir gelişme kaydettiğinin göstergesidir (Tablo 2.14 ve Şekil 2.18).

Tablo 2.14 Antakya’da nüfusun bağımlılık oranları (1990-2013)

Yıllar	Yaş Grupları			Bağımlılık Oranı
	0-14	15-64	65+	
1990	47084	72540	4200	71
2000	46805	90641	7441	60
2013	103917	225935	18122	54

Kaynak: DİE 1990-2000 verileri, TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi yaş grupları verileri

3.ANTAKYA’NIN YERLEŞME COĞRAFYASI ÖZELLİKLERİ

3.1.Antakya’nın Kuruluşu ve Gelişimi

Coğrafi incelemelerin tarihi incelemelerle bir bütün oluşturduğunu düşünen İmmanuel Kant’a göre “*Tarih, olguların zamanla ilişkili olarak incelenmesi yani kronoloji iken, Coğrafya da olguların mekânla ilişkili olarak incelenmesi yani koroloji’dir.*” Ona göre eğer aynı olay ve olgular her defasında aynı şekilde meydana gelseydi veya dünyanın her yerinde aynı olsaydı ne tarihe ne de coğrafyaya ihtiyacımız kalacaktı. Bu bakımdan tarihçiler iki dönem arasındaki benzerlik ve farklılıkları sorgularken, coğrafyacılar da iki mekân arasındaki benzerlik ve farklılıkları veya bir mekânın zaman içinde gösterdiği değişim ve gelişimleri sorgular. Daha sonra da mekânsal farklılıkları tetikleyen güçleri açıklamaya çalışır. Kuşkusuz bu tutum coğrafyacıyı coğrafyacı yapan temel unsurdur (Özgüç ve Tümertekin, 2012:14-16).

Bir yerleşmenin mekânsal açıdan gelişmesi belirli bir nüfus miktarına bağlıdır. Nüfus arttıkça şehir doğal faktörlerin müsaade ettiği yerlerde yatay yönde, engel teşkil ettiği yerlerde de dikey yönde gelişme gösterir. Antakya şehrinde tarih boyunca doğal afetler, salgın hastalıklar, kıtlıklar ve savaşların meydana geldiği ve bunun sonucunda da önemli nüfus kayıplarının yaşandığı bilinmektedir. Antakya sınırları içinde hüküm süren devletler, kendilerinden önceki devletlerden kalan şehir kalıntılarını ya onarma yoluna gitmişler ya da büyük nüfus kitlelerinin barınma ihtiyacını karşılamak için var olan yapılara yenilerini eklemişlerdir.

İnsanların tarih boyunca mekân üzerinde inşa ettiği beşeri tesisler şehrin temel unsurlarındandır. Bu yapılar şehre tarih boyunca değer kazandırır. Dolayısıyla belirli bir dönemde şehirlerin genel coğrafi görünümleri üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu açıdan, tarihi coğrafya çalışmalarında belirli bir döneme damgasını vuran olayların analiz edilmesi ve yorumlanması gerekmektedir (Bayartan, 2005:87).

Bu bölümde belirli periyotlar arasında şehrin mekânsal kalıplarında, boyut ve niteliklerinde meydana gelen gelişim ve değişimler sistematik olarak ele alınmaya çalışılmış ve mekânsal farklılaşmaya sebebiyet veren faktörler üzerinde durulmuştur.

Antakya şehri farklı medeniyetlerin farklı şehircilik anlayışıyla sürekli şekillenmiş ve farklı dönemlerin şehirselleşme karakterlerini yansıtmıştır. Gerçekten de bugün Antakya'nın mekânsal kalıpları incelendiğinde özellikle son dönemlerde gün yüzüne çıkan arkeolojik kazılara dikkat çekildiğinde şehrin Antik çağ, Roma ve İslamiyet dönemlerine ait mekânsal kullanım özelliklerini büyük oranda yansıtan izler taşıdığı görülür. Roma döneminden kalan Kolonadlı Cadde (Kurtuluş Caddesi), Hürriyet Caddesinde gün yüzüne çıkarılan yer altı su kemeri, Bağrıyanık mahallesinde yer alan Roma dönemine ait Trajan su kemeri, Küçükdalyan Mahallesi'nin kuzeybatısında yer alan Hipodrom kalıntıları ve yine Antakya'nın dar ve dolambaçlı cadde sokak sistemleri gibi mekânsal kalıpları bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Arkeolojik kazılar neticesinde elde edilen yapılar müzelerde sergilenmektedir. Dolayısıyla bir yerin tarihi geçmişini ve tarihsel yapılarının mekânsal desenlerini anlamlandırmada söz konusu yapılar önemli veriler sunmaktadır (Özgüç,1988:96-97). Antakya'nın tarihsel gelişimini daha somut bir şekilde ortaya koyabilmek için yukarıda sadece birkaçının örnek olarak verildiği tarihsel değerlere sahip çıkmak gerekmektedir. Bu tarihsel yapıların korunmasına yönelik çalışmalar Türkiye'nin diğer kentlerinde olduğu gibi Antakya'da da henüz oldukça yenidir. Günümüzde artık antik şehirler başta olmak üzere birçok yerleşmenin korunmasına çalışılmaktadır.

Şehirlerin mekânsal gelişimleri tarihi bir süreç içerisinde ele alınıp incelendiğinde ve farklı dönemlere ait mekânsal sınırlar tayin edilmek istendiğinde hangi periyotların hangi gerekçelerle dikkate alınacağı oldukça önemlidir. Bu durum tarihi coğrafya çalışmalarında temel unsurdur. Çok farklı medeniyetleri tek çatı altında buluşturan Antakya için bu durum çok daha zor gözükebilir. Bu zorluğa rağmen Antakya'nın şehirselleşmesiyle ilgili periyotlar belirlenirken daha çok şehrin büyümesine ve genişlemesine imkân veren veya mekânsal daralmaya yol açan olaylar üzerinde durmak daha doğru çıkarımlar elde edilmesine olanak sağlar.

Sahip olduğu coğrafi avantajlar neticesinde Antakya şehri, Selevkos I.Nicator tarafından kurulduktan sonra Antiochus IV. Epiphanes döneminde artan şehir nüfusuna paralel olarak mekânsal açıdan büyümüştür. Bu dönemden 1822 yılında yaşanan büyük depreme kadar şehrin surlar dışındaki mekânsal yayılışı görülmezken deprem neticesinde surların yıkılmasıyla mekânsal açıdan genişleme

yaşanmıştır. 50 yıl boyunca istikrarlı bir şekilde gelişimini sürdüren Antakya 1872 yılındaki son ve şiddetli depremle yerle bir olmuştur. Bu dönemden sonra toparlanma sürecine giren şehir, 1877-78 Osmanlı-Rus savaşları neticesinde Asi Nehri'nin batı yakasına Çerkez nüfusunun yerleştirilmesiyle genişlemiştir. Fakat Antakya şehrinin mekânsal gelişim açısından hız kazanması 1950'li yıllardan itibaren olmuştur. Bu dönemde Türkiye genelinde başlayan şehirleşme hareketlerine Antakya şehri de ayak uydurmuştur. Özellikle 1958 yılında başta Yayladağı ve Altınözü olmak üzere diğer ilçelerden almış olduğu göçlerle güneye ve kuzeye doğru hızla genişlemeye başlamıştır.

Antakya şehrinin tarihi gelişimi temelde 3 döneme ayrılarak incelenmiştir. Birinci dönem şehrin kuruluşundan Roma İmparatorluğu dönemine kadar (M.Ö.300-M.Ö.64), ikinci dönem Roma imparatorluğu (M.Ö. 64) döneminden 1832 yılına kadar, üçüncü dönem ise 1832 yılı sonrasında günümüze kadar olan dönemleri kapsamaktadır. Bu 3 dönem belirlenirken şehirde mekânsal genişlemeye veya daralmaya yol açan olaylar ve olgular üzerinde durulmuştur.

Kuruluşundan Roma dönemine kadar Antakya mekânsal açıdan hızla gelişmiştir. Şehir, kurulduğu dönemde yaklaşık 225 hektar alan kaplarken Roma İmparatorluğu döneminde 522 hektar alana ulaşmıştır. Bu dönemde Hristiyanlığın yayılmasında Antakya'nın önemli roller üstlenmesi, ulaşım açısından önemli bir lokasyonda yer alması ve daha birçok etken nüfuslanma sürecini hızlandırmış ve mekânsal genişlemeye de katkı sağlamıştır.

Roma İmparatorluğu döneminden 1832 yılına kadar şehir mekânsal açıdan sürekli bir daralma göstermiştir. Bu dönemde ticaret yollarının yön değiştirmesi, Roma dönemini takip eden süreçte özellikle 5. ve 6. yüzyıllarda şiddetli depremlerin, sel ve yangın gibi doğal afetlerin artması şehrin mekânsal açıdan daralmasında en önemli etmenlerdir. İslamiyet'in yayılmaya başlamasıyla Hristiyanlığın eski önemini kaybetmesi, Osmanlı döneminde sık sık yaşanan savaşlar ve iç karışıklıklar da şehrin mekânsal gelişimini olumsuz etkilemiştir. Dolayısıyla Roma döneminden 1832 yılına kadar Antakya şehri yaklaşık 7 kat daralmıştır.

Antakya 1832 yılına kadar surlar içerisinde sıkışık kalmış ve önemli bir mekânsal gelişim göstermemiştir. 1822 yılında yaşanan şiddetli deprem şehir surlarının büyük bölümünün yıkılmasına neden olmuştur. Antakya'da surlar dışındaki ilk yapılaşma da 1832 yılında bugünkü Kışlasaray Mahallesi sınırları

içerisinde kalan alanda bir Askeri Kışla'nın inşa edilmesiyle başlamıştır. Şehir mekânsal açıdan 1832 yılından günümüze kadar sürekli genişlemiştir.

3.1.1.Kuruluşundan Roma İmparatorluğu Dönemine Kadar Antakya Şehri (M.Ö.300- M.Ö.64)

Kuruluşundan Roma İmparatorluğu dönemine kadar Antakya Şehri 3 kademeli bir mekânsal gelişim göstermiştir. M.Ö.300-M.Ö.281 yılları arasında Selevkos I. Nicator egemenliğinde kalan şehir, Antiochus IV. Epiphanes döneminde (M.Ö 175-163) mekânsal açıdan genişlemiştir. Antakya, Roma İmparatorluğunun egemen olduğu M.Ö.64-M.S.395 yılları arasında da surlar içerisindeki son sınırlarına ulaşmıştır. Şehrin mekânsal gelişimi açısından büyük önem arz eden bu üç dönem dışındaki ara dönemlerde Antakya Şehri, mekânsal sınırlarını büyük ölçüde korumuştur.

3.1.1.1. Antakya Şehri'nin Kurulması (M.Ö.300-M.Ö.281)

Makedonya kralı Büyük İskender'in M.Ö. 323 yılında ölümünden sonra komutanlarından Selevkos I Nicator tek başına Suriye'de, Büyük Asya'da Hindistan'a kadar uzanan alanda 21 yıl hüküm sürmüştür. Selevkos'un, hükümdarlığı boyunca Antakya'yı, Seleucia'yı, Latakya'yı, Apamea'yı Urhai 'yi (Edessa), Beroea'yı, Pilsa'yı, Germaniki'yi (bugünkü Maraş'ı) kurduğu söylenmektedir (Abul'l Farac, 1999: 110).

Antik Yunan şehirleri kurulurken farklı kriterlere ve karakteristik özelliklere dikkat çekilmiştir. Yerleşmelerin kuruluş yeri olarak tercih edilmesinde güvenlik, en temel faktör olmuştur. Bununla birlikte söz konusu yerleşmelere erişimin kolay olması ve yerleşmelerin ticaret açısından uygun lokasyonda yer alması da önem arz etmiştir. Bu özelliklere sahip Yunan şehirleri, medeniyetin merkezi olma özelliği göstermişlerdir. Söz konusu Yunan şehirlerinin erişim açısından kolay, alçak tepeliklerin eteklerindeki ovalık sahalarda konuşlandığı ve etrafı güçlü kale ve surlarla çevrili olduğu ifade edilmektedir (Ramsay, 1890:85).

Bugün Hatay'ın Samandağ ilçesi sınırları içinde kalan ve Selevkos'un kendi ismini vererek kurduğu Seleucia kenti Selevkos Devleti'nin ilk başkenti olmuştur (Turgut, 1986:28). Bir liman kenti olması nedeniyle Seleucia Pierra'nın deniz tarafından gelecek saldırılara açık bir alanda yer aldığı ve bu nedenle daha iç kısımlarda yeni bir başkentin kurulması gerektiği düşünülmüştür. Bu durum

Antakya'nın kuruluş yerinin seçilmesinde en temel faktörlerden biri olmuştur (Bouchier, 1921: 66; Downey, 1961: 56-57; Demir, 1996:23; Bahadır, 2012:17).

Antik çağlarda şehirlerin kurulması ve kuruluş yerinin neresi olacağı dini teorilerle de ortaya konmuştur. Bu teorilere göre antik çağ kenti bir bütün olarak tanrılara ya da belirli bir tanrıya ait olmuştur. Örneğin; Atina kenti Athena'ya Argos ise Hera'ya sunulmuştur. Şehirlerin tanrılarla bağdaştırılması çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Tanrı'nın kenti koruduğu ve kentin de tanrıya ait olduğu söylenmiştir. Bir anlamda kentler tanrıların kutsal mekânı sayılıp tanrıya adanmıştır (Wycherley, 1993:79).

Antik çağda kentlerin kuruluşunun dini temellere dayandırılması bir antik çağ yerleşmesi olan Antakya şehri için de söz konusu olmuştur. Kentin kuruluş hikayesi Malalas'a göre şöyle olmuştur:

“Selevkos I Nicator Antigonía'ya giderek Antigonos'un yaptırdığı mabette Zeus'a bir kurban keser ve ondan kendisine bir yol göstermesini ister. Yeni bir kent mi kurulmalıdır? Yoksa Antigonía'yı yeniden imar ederek ismini değiştirmekle yetinmeli midir? Bir kartal kurban etini kaparak uçar ve Antigonía'dan başka bir yere konar. Böylece Zeus'un yeni kurulmasını istediği kentin yerinin bulunduğu inanılır ve M.Ö 300 yılında Silpius (Habib-i Neccar) Dağı eteklerinde kentin temelleri atılır ve yeni kente Selevkos'un babasının adı olan “Antiochia” ismi verilir” (Boucher, 1921:66; Downey, 1961:67; Demir, 1996:24-259).

Antiocheia adıyla Anadolu'da 17 şehir bulunmasına rağmen çalışma sahası olarak tercih edilen Antakya özellikle dini açıdan daha çok önem arz etmektedir. Şehir, Hristiyanlığın ilk merkezlerinden biri olarak kabul edilir. St. Paul M.S. I. yüzyılda Antakya'ya gelerek şehri misyonerlik faaliyetlerinin başladığı bir merkez olarak seçmiştir. Hristiyanlık ilk defa bu şehirde açıklanmış ve yayılmıştır (Güney, 1999: 95).

Antakya'nın kuruluş yeri olarak tercih edilmesindeki diğer önemli faktörlere dikkat çekildiğinde Selevkos I. Nicator, Asi Nehri'nden, daha çok Seleucia limanına ulaşmada bir ulaşım aracı olarak ve şehri güçlendiren bir unsur olarak yararlanmıştır (Şekil.3.2a.). Dolayısıyla da şehrin nehir kıyısında kurulmasını düşünmüştür (Downey, 1961:77-78). Bunun yanında savunma güvenliği açısından dağ eteğine kurulmuş birçok şehir yerleşmesinin aksine Antakya'nın sözü geçen lokasyonda kurulmasının gerekçelerinden biri de özellikle yağışlı dönemlerde Habib-i Neccar Dağı'ndan inen suların Parmenious (Hacikürüş) deresinde taşkınlara ve önemli tahribatlara yol açmasıdır.

(Bouchier,1921:4). Selevkos'un şehri kurarken düşünmüş olduğu bu kriterlerden de anlaşılacağı üzere milattan önce bile şehircilik konusunda bilgili ve donanımlı bir toplumun mevcut olduğu fikri güçlenmektedir.

Selevkos dönemine ait Antakya şehir planı incelendiğinde Asi Nehri'nin bugünkü Küçükdalyan Mahallesi ve yakın çevresine tekabül eden alanda bir ada oluşturduğu dikkati çeker. Bu ada üzerinde o dönemlerde saray, hipodrom, stadyum ve sirkler inşa edilmiştir. Bugün Küçükdalyan Mahallesi civarında Antakya mezbanesi çevresinde hipodrom kalıntılarına rastlanmaktadır (Foto 3.1.) Bu yapılar Hellenizm döneminde Antakya'da yaşamış mimarlardan Q.Marcus Rex tarafından M.Ö.67 yılında inşa edilmiştir (Paul, 2013: 13).

Foto 3.1. Küçükdalyan Mahallesi'nin kuzeybatısında Mezbaşa Tesisleri yakınlarında yer alan hipodrom kalıntılarında görüntüler

Selevkos I. Nicator dönemi Antakya şehri yerleşme sınırına bakıldığında kuzeyden güneye doğru akan ve adayı da içerisine alan Asi Nehri'nin şehrin batı sınırını oluşturduğu görülür. Şehrin doğu sınırı olarak Roma döneminde yapılan ve bugünkü Kurtuluş Caddesine karşılık gelen Kolonadlı Cadde sınır olarak alınabilir. Ancak Akropol'ün hellenizm dönemi şehir yerleşmelerinin temel ünitelerinden biri olduğu düşünüldüğünde doğu sınırının tayini güçleşir.

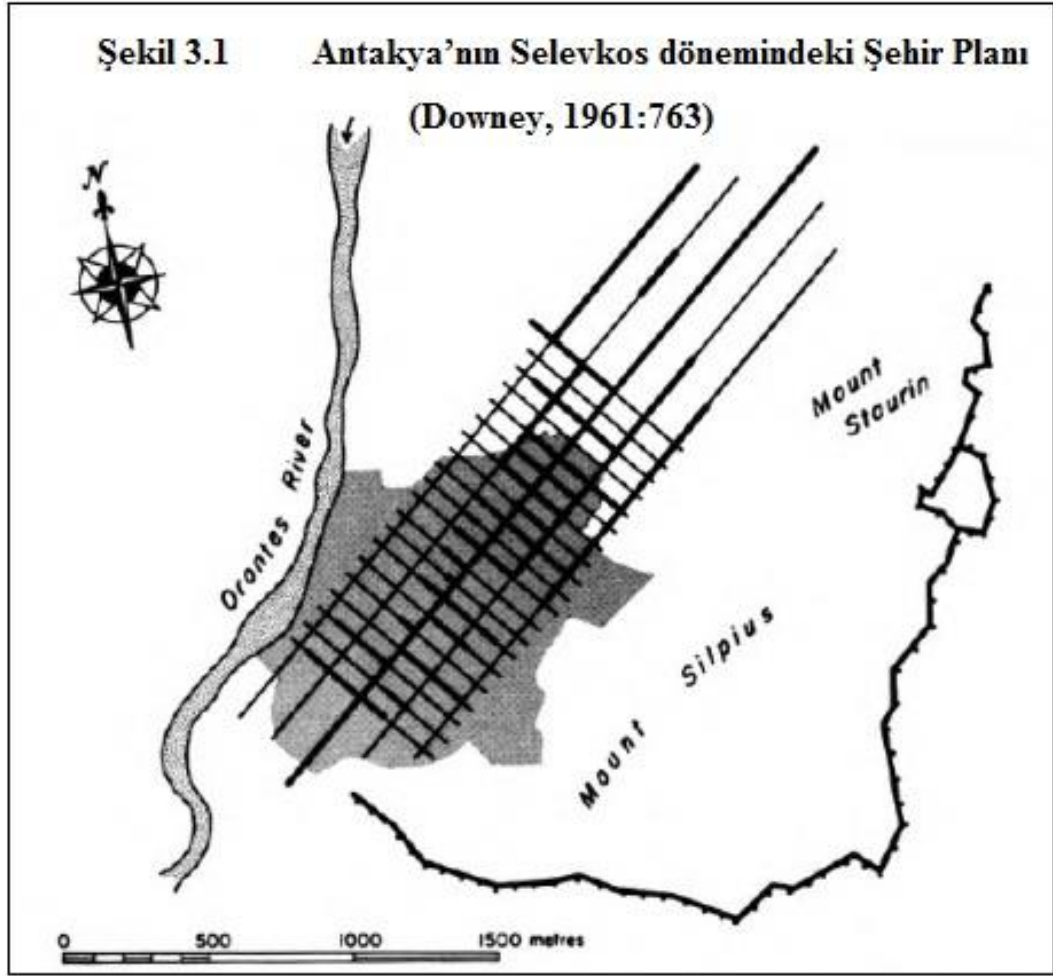
Akropol, kenti tepeden gören bir kale, verimli bir arazi parçası, bir sığınak ve Hellen topluluklarının krallarının oturduğu yerd. Kentin geri kalan kısmı

Akropol yamaçları çevresinde kümelenirdi. Dolayısıyla kentin merkezi kısmında bir tepede yer alan Akropol 'ün çevresinde şehir genişleyen daireler şeklinde büyür. Antik çağda şehir yerleşmeleri genellikle bir “tekerlek” biçimi oluşturmuş, yerleşme çekirdeği bu Akropolün etrafına yayılmıştı (Wycherley,1986:5).

Yukarıdaki ifadeye göre Antakya şehrinin Hellen dönemindeki doğu sınırı olarak bugünkü Antakya kalesini almak pek doğru olmaz. Çünkü bugün Antakya şehrinde dairesel bir yerleşme düzenine rastlanmaz. Tarihi kaynaklarda da böyle bir yerleşme düzeninden bahsedilmemiştir. Bu durum Antakya'yı, kendisi gibi birçok antik çağ yerleşmesinden ayıran bir faktör olabilir. Selevkos döneminde Asi Nehri'nin Seleucia limanına erişimi sağlaması nedeniyle savunma açısından önemi büyüktü. Dolayısıyla doğu sınırı olarak Kolonadlı Cadde'yi temel almak yerinde olur. Çünkü Kolonadlı Cadde ile ilgili çeşitli kaynaklarda belirtilen ve Selevkos döneminde kullanıldığını işaret eden yapılar ve özellikler söz konusudur.

Selevkos dönemine ait şehir surlarının sınırıyla ilgili net bir bilgi olmamakla beraber tahminlere göre Selevkos şehir surları Asi Nehri ile Kolonadlı Cadde arasında uzanmaktaydı. Bu caddenin doğusundan itibaren şehir surlarının doğuda Habib-i Neccar Dağı'na doğru tırmanması Roma hükümdarlarından Tiberius döneminde olmuştur. Başka bir deyişle Tiberius, şehir surlarını genişletmiştir (Cohen,2006:89).

Antakya'nın Antik Çağ şehir planına göre yerleşmenin en uygun olduğu istikamet sokakların hâkim rüzgârları alması açısından güneybatı-kuzeydoğu yönüdür. Bu durum kentin kuruluşunda uygulanmış olan şehir nizamından günümüze izleri kalmış bazı sokak sistemlerinin ortaya koyduğu bir gerçektir (Demir,1996 :26). Selevkos dönemi Antakya yerleşmesinin doğu sınırı olarak kabul edilen Kolonadlı Caddenin de doğusundaki iki mahalleden Orhanlı ve Meydan mahallelerinin Hellenizm döneminin Hippodamos (Izgara tipi plan) şehir planına (Şekil 3.1) uyması bu iki mahallenin de Selevkoslar dönemine dâhil edilmesi fikrini doğurmaktadır.

3.1.1.2. Antiochus IV Epiphanes Dönemi (M.Ö 175- M.Ö 163)

Antiochus IV. Epiphanes Selevkos I. Nicator'un komutanlarından biridir. Dolayısıyla Selevkos döneminin bir parçasıdır. Ancak Antiochus döneminin şehrin mekânsal gelişimi açısından ayrı bir başlık altında ele alınmasının sebebi Selevkos I. Nicator döneminin orijinal yerleşme sınırlarının bu dönemde genişletilmiş olmasındandır.

Antakya şehri Selevkos I. Nicator tarafından kurulmasına rağmen, IV. Antiochus Epiphanes şehirle aynı adı taşıyan ilk kral olmuştur. Antiochus'un Antakya şehrine sağladığı en önemli katkı Epiphane adında yeni bir sahanın şehrin Selevkos dönemi fiziki yapısına eklenmesidir (Şekil.3.2b.). Dolayısıyla şehir bu dönemde kesin bir fiziksel şekle bürünmüştür (Zetterholm, 2003:21). Selevkos dönemi yerleşmesine komşu olan ve Habib-i Neccar dağına kadar uzanan bu alan şehrin artan nüfusuna bağlı olarak oluşturulmuştur. Bu nedenle Antiochus'a şehrin "İkinci kurucusu" denilmiştir (Bouchier, 1921: 34). Antiochus

IV. Epiphane döneminde Antakya şehrinin alanı 334,4 hektar olmuş ve Selevkos Dönemi Antakyası ile kıyaslandığında şehir 109,1 hektarlık bir mekânsal gelişim göstermiştir (Tablo 3.1 ve Şekil 3.4).

Epiphane adında bir sahanın bugünkü Kurtuluş Caddesinin (Kolonadlı Cadde) hemen doğusuna dâhil edilmesi bu caddenin Antiochus döneminde yapıldığını akıllara getirmektedir. Bu görüşü destekleyen çok sayıda bilim insanı vardır ama hellenizm dönemi kapanmadan önce hiçbir kanıt burada bir caddenin var olduğunu göstermemiştir. Kolonadlı cadde üzerinde yapılan arkeolojik kazılarda kalınlığı 2 metrenin üzerinde olan çok sarp bir duvarın bulunması buranın Selevkos dönemi surlarının ve dolayısıyla şehrin dış sınırını oluşturduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir (Downey,1961:107). Buradan hareketle Epiphania sahasının surların dışında bir yayılış gösterdiği sonucu çıkar.

Epiphane sahası bünyesinde bir tapınak ve bir de “bouleuterion” denilen bir binayı barındırmaktaydı (Cohen,2006:82). Antik yunan şehirlerinde söz konusu bina, halk meclisinin toplandığı bir yerdi. Bu saha küçük bir kentin bütün görevli vatandaşlarını alacak kadar genişti (Wycherley, 1993: 113). Burası diğer antik şehirlerde olduğu gibi Antakya'nın da ilk kamu yapılarından biridir. Bugün söz konusu yapıların hangi alanda yer aldıkları kesin olarak bilinmemektedir, ancak şehrin mekânsal gelişimi açısından önem arz etmiştir (Cohen,2006:82).

3.1.1.3. Roma İmparatorluğu Dönemi (M.Ö.64-M.S.395)

Romalılar kendilerinden önceki döneme ait Helenistik dönem şehirlerini belirli bir düzen ve disiplin içerisinde daha fazla geliştirdiler. Romalılar şehirleri kurarlarken veya genişletirken onları bir dikdörtgen şeklinde duvarlar örerak sınırlandırıyorlardı. Söz konusu alanda düzenli ve sıkı bir yönetim anlayışı hâkimdi (Pustu, 2006: 134). Böylelikle Romalılar, kendilerinden önceki Antik yunan şehirlerine ait ızgara plan şeklindeki yerleşme dokusunu askeri karargâhlarla birleştirip kendilerine özgü şehircilik anlayışını yansıtmışlardır (Can, 1995: 13-14).

Antakya'da Roma İmparatorluğu dönemi M.Ö. 64 yılında başlamış ve bu dönemde Selevkos şehir surlarının doğusu yıkılmıştır. Böylece surlar dışında yer alan Epiphanea sahası Antakya şehrine birleşmiştir. Romalılar döneminde şehrin mekânsal gelişimine bakıldığında Selevkos dönemi surlarının Epiphania'yı da içine alacak şekilde doğuda Habib-i Neccar dağına doğru genişletildiği ve şehrsel yerleşmenin doğuda son sınıra ulaştığı dikkati çeker (Zetterholm, 2003:21).

Roma dönemi şehir surları bugün Antakya kalesi civarında kalıntıları bulunan ve Habib-i Neccar Dağı zirvelerini takip ederek ovaya doğru alçalan alanları kapsamaktadır (Şekil.3.2c). Bu alan yaklaşık 522,2 ha. olup İslamiyet öncesindeki Antakya'nın mekânsal gelişiminin maksimum düzeye ulaştığı bir döneme tekabül etmiştir (Tablo 3.1 ve Şekil 3.4).

Roma döneminde şehir mekânsal açıdan büyüdüğü için şehrin merkezi gücünü üstlenen alanlarda da kaymalar olmuştur. Romalıların Antakya'ya kattığı en önemli yapılardan biri olan Kolonadlı Caddenin Selevkoslar döneminde hiçbir önemi yoktu. Bu cadde Selevkoslar döneminde şehir dışı olarak adlandırılmaktaydı. Muhtemelen bugünkü gecekonduların karakteristik özelliklerini yansıtan bu saha o dönemde köhne bir yerdi ve buraya fakir insanlar yerleşmişti. Bu durum Roma dönemine kadar devam etti ve süslemeli, kaldırım döşemeli ünlü Kolonadlı Cadde inşa edildikten sonra burası Romanın en işlek caddesi oldu (Downey,1961:179).

Roma İmparatorluğu döneminde Kolonadlı Cadde'nin Antakya şehri için taşıdığı önemi o dönemlerde Antakya'da yaşamış olan Libanius ortaya koymaktadır. Libanus Antakya şehrinin yirmi beş kilometre uzunluğunda ve çoğunlukla sütunlardan oluşan caddelerden ve bu caddeler boyunca da konut ve kamu binalarının varlığından söz etmektedir. Libanus'ın ifadelerine göre Roma imparatorluğu döneminde Antakya'yı diğer kentlere kıyasla modern yapan temel unsurlardan biri caddelerin aydınlatılmasıdır. Antakya'nın aydınlanan sokakları, Roma İmparatorluğunun en parlak dönemlerinde bile geceleri zifiri karanlıkta bulunan ve bu karanlık sokaklarda haydut ve serserilerin kol gezdiği diğer şehirlerin cadde ve sokaklarından farklılık göstermekteydi (Mumford, 2007: 271). Libanius, yine Antakya sokaklarının aydınlatılmasına gönderme yaparak bu sokakların önemini şu şekilde ifade etmektedir;

“Burada güneşin lambasını, aydınlık konusunda Mısırlıları geride bırakan başka lambalar izler; burada gece gündüzden sadece aydınlatmanın türüyle ayrılır. Ticaret gece de gündüz gibi devam eder; kimi kendini el işlerine verir, kimi de kahkahaya veya şarkı söylemeye.” (Mumford, 2007: 271).

Selevkos ve Antiochus IV. Epiphanes dönemlerinden farklı olarak Kolonadlı Cadde ile Habib-i Neccar dağı arasındaki alanın ilk defa Roma Döneminde tamamen yerleşmeye açılması şu şekilde açıklanabilir; Söz konusu saha dağdan inen derelerin oluşturduğu taşkınlar nedeniyle kuruluşundan beri

yerleşme konusunda istikrar sağlayamamıştır. Ancak bilindiği gibi Roma İmparatorluğu veya Romalılar su kaynakları, sulama sistemleri veya su mühendisliği konusunda tarihin her döneminde hep söz sahibi olmuşlardır. Antakya Bağrıyanık Mahallesi sınırları içerisindeki Trajan Su Kemerini (Memekli Köprü) (Foto 3.2.) ve hamamlar Romalıların Antakya'daki başlıca yapılarıdır. Dolayısıyla da derelerin oluşturduğu taşkınlarla Romalıların kesin çözüm bulmuş olmaları da muhtemeldir.

Foto 3.2. Bağrıyanık Mahallesi'nde yer alan Memekli Köprü (Trajan Su Kemerini)

Antiochus Epiphanes'in kurduğu Epiphania sahası ile Roma dönemi yerleşme sahasının sınırlarını çizmek başka bir ifade ile Romalıların Epiphania'yı da içine alarak Antakya şehrini ne kadar genişlettiklerini tespit etmeye çalışmak oldukça güç olmakla beraber bir takım tahmin ve çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Şöyle ki; Bugün Antakya Eski Devlet Hastanesi yakınlarında yer alan ve Roma dönemine ait ender yapılardan biri olan Memekli Köprü'ye dikkat çekildiğinde Epiphania yerleşmesinin en azından bu noktadan sonra topoğrafyanın da etkisiyle pek yayılış gösteremeyeceği sonucu çıkar. Yine aynı şekilde Memekli Köprü'nün bugünkü sur kalıntıları takip edildiğinde surların ovaya doğru indiği noktada yani şehrin güney sınırını çizdiği noktada yer alıyor olması bu sahanın güneyinde de yerleşmenin olmadığını doğrulamaktadır (Foto 3.3).

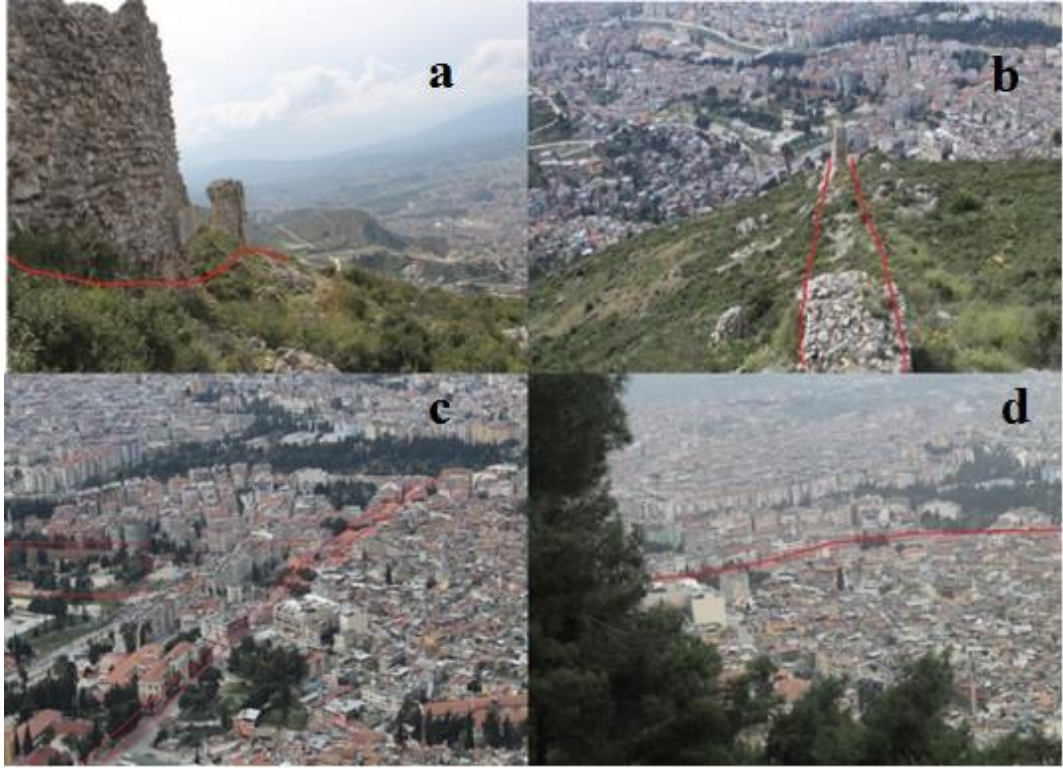

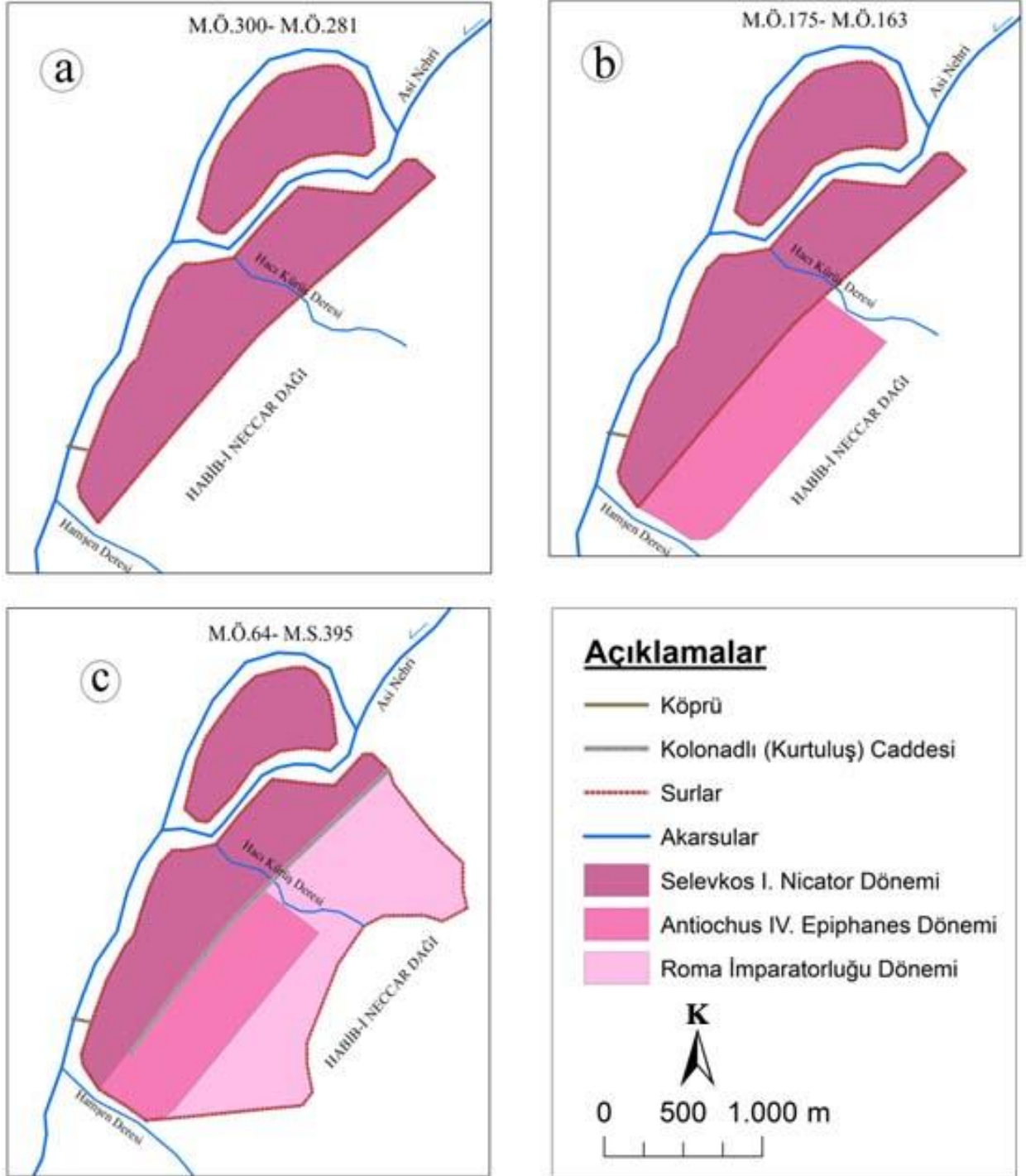
Foto 3.3 Antakya şehir surlarının tahmini sınırları

(Foto 3.3a ve 3.3b’de surlar Habib-i Neccar Dağı’ndan şehre doğru uzanmaktadır. Foto 3.3c’de Askeri kışlanın hemen kuzeyinden şehrin doğusundaki Bağrıyanık Mahallesi’ne uzanan yol, surların güney sınırını çizer. Foto 3.3d’de ise surların batı sınırları Asi nehri yatağını takip eder.)

Epiphania’nın kuzeydeki sınırı tayin edilmek istendiğinde Hellenizm döneminin karakteristik şehir planını yansıtan cadde ve sokak sistemlerinin uzanış ve doğrultularına dikkat çekmek yerinde olur. Bugün Antakya’nın kuzeydoğusunda Kurtuluş caddesinin her iki yakasında Orhanlı ve Meydan mahalleleri bulunmaktadır. Sokakları hem birbirini hem de Kurtuluş Caddesini dik açılarla kesmektedir. Bu yapı adaları günümüzde Haraparası Mahallesi sınırları içerisinde kalan ve sanayi mahallesi haline gelmiş Antik çağdaki yerleşmeye en yakın yapı adalarıdır (Demir,1996:197-198). Bu sözü geçen cadde ve sokak sistemlerinin doğrultu ve yönleri Antik çağda Parmenius olarak adlandırılan ve bugünkü Hacı Kürüş deresine denk gelen sahada değişime uğramaktadır.

Şekil 3.2

ANTAKYA ŞEHİRİ TARİHİ GELİŞİM HARİTASI I - KURULUŞUNDAN ROMA DÖNEMİNE KADAR (M.Ö.300-MS.395)

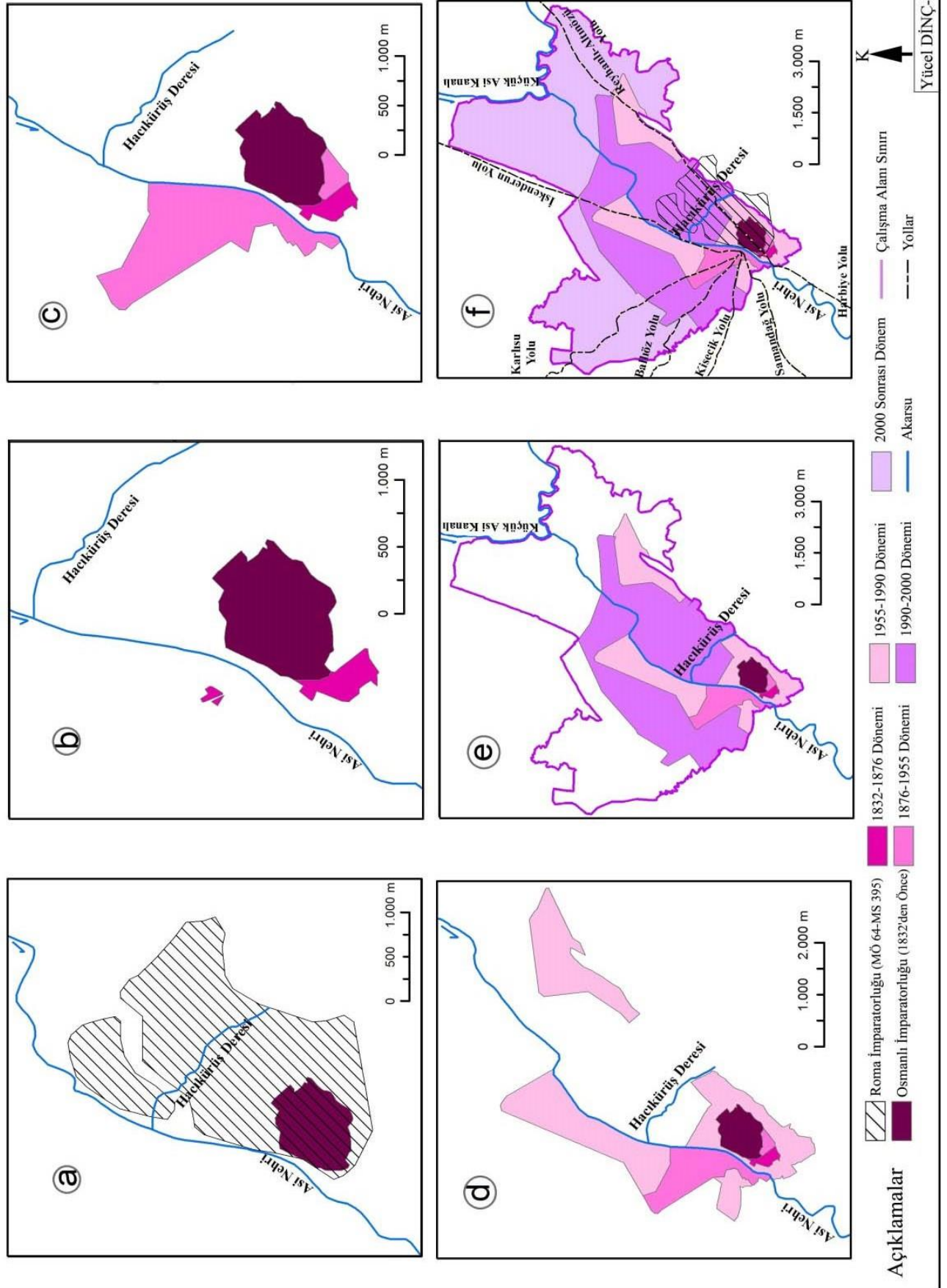
3.1.2. Roma İmparatorluğu bitiminden (M.S.395) 1832 yılına kadar Antakya

Antakya'nın stratejik bir lokasyonda yer alması, buranın tarihi süreçte mekânsal gelişimine katkı sağlamıştır. İmparatorluğun doğu sınırında yer alan ve "Doğunun Kraliçesi" olarak anılan Antakya uzun yıllar Hristiyanlarca kutsal sayılan bir yer olmuştur. Antakya'da Arap hâkimiyetinin başladığı 7. Yüzyıla kadar Hristiyanlık önemini korumuştur. Bu yüzyıldan sonra mahalli özelliklerin İslam Medeniyetiyle harmanlanmasından meydana gelen bugünkü İslam kenti karakterine bürünmüştür (Demir, 1996: 55).

Arap hâkimiyetine girdiği dönemden 19.yy ortalarına kadar Antakya'da surlar dışında pek mahalle bulunmuyordu (Türk, 2012:221). Yaklaşık 13 asırlık tarihsel süre zarfında Antakya'nın önemli bir mekansal gelişme gösterememesinin en önemli nedeni Arap İslam döneminde yüzyıllar içinde değişen koşullar nedeniyle şehrin artık askeri, siyasi ve ekonomik bir merkez olma özelliğini eskiye nazaran bir hayli yitirmiş olmasıdır (Demir, 1999:56).

Antakya şehrinin sosyal, kültürel ve iktisadi açıdan Roma ve İslamiyet dönemlerinde büyük farklılıklar göstermesi, başka bir deyişle İslamiyet döneminde Antakya'nın eski ihtişamını kaybetmesi Roma İmparatorluğunun sonları ile İslamiyet dönemi öncesinde meydana gelen doğal ve beşeri felaketlerle yakından ilişkilidir. Nitekim 500-638 yılları arasında Antakya ve yakın çevresinde meydana gelen yangınlar, depremler, salgın hastalıklar, savaşlar, iç karışıklıklar şehri büyük tahribata uğratmıştır. Dolayısıyla Roma döneminde 522,2 hektar alan kaplayan Antakya şehri söz konusu sebeplerden dolayı 1832 yılına kadar 7,8 katlık bir mekânsal daralma göstermiştir. Şehir, bu dönemde yaklaşık 456 hektarlık bir mekânsal gerilemeye sahne olmuştur (Tablo 3.1, Şekil 3.4 ve Şekil 3.3a). Böylece, Türk (2012)'ün bir çalışmasında da ifade edildiği üzere bahsi geçen dönemlerde "*Doğunun Kraliçesi olan Antakya Şehri İslam âleminin nazlı gelini oldu.*"

Şekil 3.3 Antakya Şehri Tarihi Gelişim Haritası-2 (1832'den Günümüze)

İslamiyet dönemiyle birlikte Roma dönemine ait hamam, tiyatro gibi yapılar yavaş yavaş tarih sahnesinden silinmeye başlamıştır. Bundaki temel sebep bu yapıların restorasyonu yerine sur duvarlarına yani savunmaya öncelik verilmesinden kaynaklanmaktadır. Antakya ile ilgili gözlemlerinde Libanius ve Malalas bu şehrin sınırlarını sürekli genişleten bir şehir olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak, 6. Yüzyılın ortalarında dönemin imparatoru Justinian'ın Antakya surları için "İşe yaramaz büyük duvarlar" tabirini kullanması şehrin yayılış alanının daraldığının bir kanıtıdır (Eger 2013:96). Dönemin Müslüman coğrafyacıları ve Hristiyan gezginlerine göre mekânsal sınırları daralan şehrin çekirdek kısmının kuzeyi ve Asi Nehri'nin batısı tamamıyla meyve bahçelerinden, değirmenlerden ve mezarlıklardan oluşmaktaydı (Eger,2013:124).

Şehrin imar durumu, yerleşmeye açılan mahalleler ve sokak sistemleri hakkında detaylı bilgiler 9 ve 10. yüzyıllarda mevcut değildi. Bu dönemlerde de askeri, siyasi ve ekonomik açıdan gelişme kaydedemeyen Antakya, sadece zaman zaman isminden bahsedilen bir yerleşme olarak kalmıştır (Demir, 1999: 56).

Antakya, 10.yüzyıldan Memluk egemenliğinin başladığı 1268 yılına kadar Bizans, Selçuklu ve Haçlı egemenliğinde kalmıştır. Bu dönemlerde şehrin mekânsal açıdan gelişmesinden ziyade surların, sur kapılarının ve diğer önemli yapıların onarılması söz konusu olmuştur (Ömeroğlu,2006:42). Memluk Sultanı Baybars'ın 1268 yılında Antakya'yı almasıyla Antakya'da Hristiyan egemenliği sona ermiş olup, şehir bir daha el değiştirmemek üzere İslam egemenliğine girmiştir.

Mercidabık savaşından (1516) sonra Antakya Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Bu dönemde de şehir, mekânsal açıdan bir gelişme gösterememiş ve büyük oranda surlar içinde sıkışıp kalmıştır. Bunun temel sebepleri ticaret yollarının yön değiştirmesi, Ortadoğu'daki önemli geçiş yollarının dışında kalması, Mısır'ın fethiyle askeri bir üs olma özelliğini yitirmesi ve İstanbul'a uzak olması gibi etmenlerdir. Bu nedenle Antakya yüzyıllar boyunca Osmanlı Devletinin önemsiz bir kasabası olarak kendi halinde yaşamıştır (Demir, 1999:85).

16.yüzyılda 6000 ile 8000 arasında değişen Antakya nüfusu 21 ile 24 mahallede ikamet etmekteydi ve bu mahallelerin tamamı surlar içinde yer almaktaydı. 18.yüzyılın ilk yarısında bu mahallelere yenileri eklenmiş ve bu dönemde 14000 olan Antakya nüfusu 37 mahallede ikamet etmiştir. Mahalle

sayılarındaki artışlar halktan toplanan vergilerin kaydedildiği Mahallat defterinin düzenlenişindeki farklılıklardan ve bazı mahallelerin “Koltuk Mahalle” adı altında ana mahalleden ayrı tutulmasından kaynaklanmaktaydı (Kara, 2004:15-16). Dolayısıyla 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde de yine surlar dışında pek mahallesi bulunmayan Antakya’da (Türk,2012:221), surlarla çevrili alan Roma döneminde tamamıyla yerleşmeye açılmış olduğu için artan nüfusun ve mahallelerin yeni bir mekânsal genişlemeyi doğurduğu söylenemez.

3.1.3 1832 yılından günümüze kadar Antakya Şehri

3.1.3.1. 1832-1876 yılları arasında Antakya

Şehir yerleşmelerinin hızla gelişmesi niceliksel açıdan net bir şehir sınırının çizilmesini güçleştirmeye başlamıştır. Bu durum şehirlerin organik sistemden mekanik sisteme, amaçlı büyümeden amaçsız yayılmaya doğru bir eğilimi beraberinde getirmiştir. 19. Yüzyıla kadar gerek yerel ve gerekse bölgesel ulaşımdaki sınırlılıklar şehirlerin büyümelerine karşı doğal bir kısıtlama oluşturmuştur. Roma, Babil, İskenderiye ve Antakya gibi büyük merkezler bile bu sınırlara riayet etmek durumunda kalmıştır (Mumford, 2007: 652).

Antakya şehir sınırlarındaki kısıtlamada ulaşımdaki yetersizlikle beraber bir diğer önemli unsur şehri çevreleyen surların 19. Yüzyıla kadar varlığını koruması olmuştur. Başka bir ifade ile şehir surları Antakya’nın mekânsal gelişimi için doğal bir kısıtlayıcı etken olmuştur. Antakya şehri ilk defa 19. yüzyılda surlar dışında mekânsal yayılış göstermeye başlamış ve yerleşme ilk defa Asi Nehri’nin batı yakasına sıçramıştır (Şekil 3.3b). Antakya’nın bu şekilde mekânsal gelişme göstermesi üzerinde depremler önemli rol oynamıştır. Özellikle 1822 ve 1872 yılında yaşanan iki büyük deprem şehir surlarının kısmen yıkılmasına, köprünün çatlmasına ve birçok insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Türk,2012:223-224).

Bugün, Habib-i Neccar Dağındaki kalıntılar bir tarafa bırakılırsa şehir sınırları içerisinde sur kalıntılarının izleri tamamen silinmiş durumdadır. Ancak bu surların şehir merkezinde nerelerden geçtiğini tespit etmek çok zor değildir. Konutların çok sık dokulu olduğu ve hatta iç içe geçtiği alanlar şehir surlarının sınırlarını belirler. Habib-i Neccar dağından ovaya doğru inen bugünkü sur kalıntıları takip edildiğinde surların sık dokulu yerleşme alanlarıyla seyrek dokulu alanları birbirinden ayırdığı görülür. Dolayısıyla bugün Askerlik Şubesi ile Eski

Devlet Hastanesi arasından Habib-i Neccar dağına doğru çizilecek hat surların güney sınırını çizer (Foto 3.1c).

Surların 1822 depremiyle yıkılmasından sonra şehrin güneyinde mekânsal genişlemenin ilk adımı olarak bugünkü Kışlasaray mahallesinin kuzeyine bir kışlanın, valilik binasının olduğu yere de bir sarayın inşa edilmesi olmuştur (Şekil 3.3b). Antakya'yı 1833-1839 yılları arasında 6 yıl boyunca denetim altına alan Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşanın oğlu İbrahim Paşa tarafından inşa ettirilen kışla, daha çok sur kalıntılarında ve tahribata uğramış diğer kalıntılardan elde edilen taş malzemeye oluşturulmuştur (Foto 3.4.). 1832 yılında kışlayla beraber inşa edilen saray ise 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hükümet konağına dönüştürülmüştür (Mersinligil ve Erişen, 1997:39).

Foto 3.4. Kışlasaray Mahallesi'nde yer alan ve 1832 yılında İbrahim Paşa tarafından inşa edilen askeri kışladan bir görüntü (Kaynak: Demir, 1996:93)

Şehrin batıya doğru gelişimiyle ilgili olarak *1838 yılında Antakya'yı gezen M.Georges Robinson, Asi Nehri'nin batı yakasında Selamet Mahallesi olarak adlandırılan bir mahalleden bahsetmektedir. Burası bugünkü Cumhuriyet Mahallesi'dir.*"(Türk, 2012: 221). Bu mahalle bugün Yeni Antakya olarak bilinen Asi Nehri'nin batı yakasındaki yerleşme sahasının çekirdeğini oluşturur.

Tanzimat'ın ilan edilmesiyle (1839) birlikte başlayan toplumsal, idari, kültürel ve ekonomik gelişmelerden Antakya da nasibini almış ve köyden kente göçlerle Antakya'da nüfus artmıştır. Bu göçler neticesinde şehrin güneyinde Kışladan Hükümet binasına kadar uzanan yolun her iki yanında iki mahalle oluşturulmuştur.

Bu mahallelerden biri Sultan Abdülhamit döneminde (1876-1909) onun adına atfen Hamidiye adını alan ve günümüzde Kışlasaray adıyla bilinen mahalle iken diğeri gül bahçelerle kaplı alanda kurulmuş olan Gül (Verd) mahallesidir (Temiz, 2002:70).

3.1.3.2. 1876-1955 yılları arasındaki dönem

Antakya'da 1872 yılında yaşanan deprem, şehri ciddi ölçüde tahrip etmiştir. 1876-1877 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında topraklarından atılan Çerkez göçmenler Selamet Mahallesi yerleşme nüvesi ve çevresine yerleştirilmiştir. Selamet mahallesi daha sonra Muhacir'in Osmaniye adını almış ve bu mahalle büyüüp genişleyerek Yeni Mahalle olarak adlandırılmıştır (Şekil 3.3c).

“Geniş düzlüklerden oluşan topoğrafik yapısı ve şehir dışında olmasından ötürü arsa fiyatlarının düşük olmasından dolayı büyüyüp gelişen Yeni Mahalle daha sonraki süreçlerde Cebrail, Akevler ve Cumhuriyet Mahallelerini de bünyesine katarak büyümüş ve modern evleriyle Asi Nehri'nin batı yakasında Yeni Antakya adını almıştır.” (Demir, 1999: 92).

Asi Nehri'nin batı yakasında sözü geçen mahallelerden Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde 1875 yılında Cumhuriyet İlkokulu kurulmuştur. Bu okul bugün Hayrettin Özkan İlköğretim Okulu adıyla bilinmektedir ve Antakya'nın en eski okuludur (Mersinligil ve Erişen, 1997:122).

Saray caddesinde yer alan bugünkü Ata Koleji binasının yapımına 1900 yılında başlanmış ve 1909 yılında kullanıma hazır hale getirilmiştir. Bu yapı, Kuzey Suriye Mebusu Rifat Bereket tarafından yaptırılmıştır. Önceleri bir konak olarak kurulan ve 1920 yılında turizm oteli haline getirilen bina, Hatay'ın anavatana katıldığı 1939 yılında Antakya Belediyesine devredilmiştir. Bina 1961 yılında kız öğretmen okuluna tahsis edilmiş ve 1962 yılında Özel Ata Koleji adıyla eğitim-öğretime hizmet vermeye başlamıştır. (www.antakyaatakoleji.k12.tr). Bu okul Asi Nehrinin hemen doğu kıyısında ve Valilik Binasının önündedir.

Antakya İdadisi adıyla Asi Nehri'nin batı yakasında bugünkü müzenin yerinde 1913 yılında kurulmuş olan Antakya Lisesi 1931-1932 öğretim döneminde bugünkü yerine taşınmıştır. Bu okul Antakya'daki ilk Ortaöğretim Kurumu olma özelliğine sahiptir (antakyaanadolulisesi.meb.k12.tr).

Birinci Dünya Savaşından 1938 yılına kadar süren zaman diliminde Fransız işgal ve mandası altında bulunan Antakya'da, Fransızların 1928 yılında

başlattıkları çalışmalar neticesinde şehrin Halep ve Harbiye yollarını birleştiren ve bugün Kurtuluş Caddesi adıyla bilinen Kışla-Dörtayak yolu açılmıştır (Temiz, 2002: 65). Hürriyet Caddesi ile Silahlı Kuvvetler Caddesinin kesiştiği noktada yer alan ve yine Fransız döneminde inşa edilen bugünkü Protestan Kilisesi, Fransız mandası döneminde Fransız Bankası ve Elçiliği olarak kullanılmıştır (Ömeroğlu, 2006:62).

Asi Nehri'nin batı yakasında Cumhuriyet, Cebrail ve Akevler mahallelerinin hızla gelişmesi neticesinde 1930'lu yılların Belediye başkanı Süreyya Bey zamanında bugünkü Cumhuriyet meydanından Samandağ, İskenderun yollarına, şehrin kuzeybatısına ve güneybatısına doğru ışnsal bir yayılım göstermesi söz konusu olmuştur (Temiz, 2002: 65).

Antakya'nın en eski sağlık kurumu olan ve bölge hastanesi niteliğinde yıllarca hizmet veren Antakya Devlet Hastanesi 1932 yılında hizmete girmiş olup bugünkü binasına 2001 yılında taşınmıştır (Mersinligil ve Erişen, 1997:127).

Bugün Cebrail Mahallesi'nin sınırları içerisinde ve Cebrail Tepesinin doğu yamacında bulunan çamlıklarla kaplı Ali Rıza Efendi Parkı 1934 yılı öncesinde Antakya'nın umumi mezarlığı olarak kullanılmaktaydı. Bu mezarlık, şehrin hızla gelişmesi ve imar faaliyetlerinin hız kazanmasından dolayı 1934 yılında Dikenliyazı'daki bugünkü umumi Müslüman mezarlığına taşınmıştır.(www.hatayrehberim.org)

Asi Nehri'nin batı yakası boyunca 3.92 ha. alan kaplayan Antakya Belediye Parkı Fransızlar döneminde (1920-1938) yapılmıştır (Foto 3.5) Bugün bu park bünyesinde çay bahçeleri, kapalı spor salonu, yüzme havuzu, nikah salonu ve çocuk bahçesi bulunmaktadır (Mersinligil ve Erişen, 1997:111).

Foto 3.5. Cumhuriyet Mahallesi sınırları içinde yer alan Antakya Belediye Parkı

1932 yılında başlayan arkeolojik kazılar neticesinde Antakya ve yakın çevresinden elde edilen tarihi eserler depolanmış ve bu eserleri tek çatı altında toplamak amacıyla 1934 yılında Asi nehrinin batı yakasındaki bugünkü Arkeoloji müzesi inşasına başlanmıştır. Müzenin yapımı 1939 yılında tamamlanmış ve 23 Temmuz 1948 yılında ziyarete açılmıştır (Mersinligil ve Erişen, 1997:133).

Asi nehrinin batı yakasında Cumhuriyet Meydanı'nda yer alan Meclis Kültür Sanat Merkezi binası, 1936 yılında bir sinema salonu olarak hizmete açılmış ve General Asım Gündüz'e atfen Gündüz sineması olarak adlandırılmıştır (Foto 3.7). Bu bina bir dönem meclis binası olarak kullanılmış ve Hatay Devleti'nin kuruluşu bu binada gerçekleşmiştir. Yine Cumhuriyet Meydanında inşa edilen yapılardan Ziraat Bankası binası 1942'de, PTT binası 1935'de, Belediye binası ise 1923 yılında inşa edilmiştir (Temiz, 2002:78-79) (Foto 3.6).

Foto 3.6. Cumhuriyet alanından eski bir fotoğraf (Kaynak: Meraki ve Süllü:2008)

Foto 3.7. Meclis Kültür Sanat Merkezi Binası

Hatay'ın anavatana katılımını takip eden süreçte, Antakya Belediye Parkının karşısında bugün Erol Bilecik Endüstri Meslek Lisesi olarak hizmet veren okulun binası 1944 yılında inşa edilmiştir. 1945 yılında Ataker, Şükrü Kanatlı ve İnönü ilkokulları hizmete açılmıştır. Bu yıldan 1961 yılına kadar

Antakya'ya eğitimle ilgili yatırım yapılmamıştır (Mersinligil ve Erişen, 1997:122).

Antakya Atatürk Stadyumu, 43902 m²'lik bir alanda doğal çim futbol sahası ve atletizm pistine sahip olup 1950 yılında yapılmıştır (Hatay İl Stratejik Planı, 2011-2015 :96).

3.1.3.3. 1955-1990 yılları arasında Antakya

Türkiye 1950'lerden sonra gelişmekte olan pek çok ülke gibi şehirleşme açısından ivme kazanmıştır. Dolayısıyla şehirlerin nüfus artış hızları toplam nüfus artışlarının üzerinde olmaya başlamıştır. Gelişen teknolojiyle beraber tarımda makinalaşmanın artması ve şehirsiz alanlarda sosyal, kültürel ve ekonomik olanakların artmasıyla birlikte şehirler, özellikle kırsal kesim insanı için bir cazibe merkezi olmuştur (Emekli, 2005:16). Türkiye'de yaşanan şehirleşme hareketlerine ayak uyduran Antakya şehri 1950'li yılların başında kırsal alanlardan aldığı göçlerle hızla gelişmiştir. 1955 yılı ve sonrasında Hatay'ın Yayladağı ve Altınözü ilçelerinden temelde iktisadi sebeplere bağlı olarak gerçekleşen göçlerin temel dinamiğini tarım ve tarıma dayalı sanayi oluşturmuştur (Çetin, 2012:242-243). 1950-1955 yılları ile 1960-1965 yıllarında Antakya şehir nüfusunun yıllık artış hızının 1945-1950 yılı nüfus artış hızının iki katından fazla olması bu durumla ilişkilidir.

Antakya'da yaşanan bu gelişmelerin beraberinde getirdiği nüfuslanma süreci 1957 yılında yeni bir imar planının yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu imar planında şehrin güneyde Harbiye'ye kuzeyde Reyhanlı'ya doğru gelişiminin yanı sıra Asi Nehri'nin batı yakasının da genişletilmesi planlanmıştır. Bu imar planından hareketle şehrin kuzey ve kuzeydoğusunda meyve bahçeleriyle çevrili geniş bir arazi, şehirlerarası otobüs terminaline, hafif ve ağır sanayi bölgesine ayrılmıştır (Demir, 1996: 209-210). 1957 İmar planıyla birlikte başlatılan düzenlemeler neticesinde sık dokulu konutlardan oluşan ve kendine özgü bir hüviyete sahip olan şehir dokusu büyük ölçüde değiştirilmiş, sokak-avlu-ev kombinasyonunu zedeleyen bir düzenleme getirilmiştir (Mersinligil ve Erişen, 1996:152).

Hatay'ın Altınözü, Yayladağı, Reyhanlı, Kırıkhan ve Hassa ilçelerinden Antakya'ya yönelik olarak gerçekleşen göçler 1960 yılından sonra Antakya Şehri'nde nüfuslanma sürecini hızlandırmıştır (Çetin, 2010:186) Bu durum şehrin mekânsal gelişimi açısından önem arz etmiştir. Bugün Antakya şehrinin

gecekodu mahallelerini oluşturan ve Habib-i Neccar Dağı eteklerinde konuşlanmış olan Bağrıyanık, Havuzlar, Şirince, Karaali Bölüğü, Kardeşler, Aydınlikevler ve Hacı Ömer Alpagot mahalleleri, söz konusu göçlerle oluşturulmuş mahallelerdir. Bu mahallelerdeki nüfusun büyük çoğunluğunu Hatay'ın Altınözü ilçesinden gelenler oluşturmuştur. Yine aynı şekilde Asi Nehrinin batı yakasında yer alan Altınçay, Esenlik, Esentepe, Aksaray ve Emek mahallerinde de Yayladağı ilçesi kırsalından gelenler çoğunluktadır (Mahalle Muhtarlarıyla Mülakat, 2014) (Şekil 3.3d.).

Antakya şehrinin kırsal alanlardan göç almaya başlamasıyla birlikte meydana gelen nüfus birikim süreci sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda tesisleşmeyi de beraberinde getirmiştir. 1957 yılında hazırlanan imar planından sonra imar faaliyetleri hız kazanmıştır. Antakya'da 1960'lı yıllarında başında ilk küçük sanayi kooperatifi kurulmuş, bu sanayi sitesinin inşaatı 1975 yılında tamamlanmıştır. Bu sanayi sitesi bugünkü Antakya Eski Otogar'ın kuzeyinde 6 ha. alana sıkışmış ve gelişme imkânı bulamamıştır. Dolayısıyla şehir imalat sektöründe geliştikçe ve nüfus arttıkça endüstriyel anlamda daha iyi hizmet verebilmek amacıyla 1980'li yılların sonunda bugünkü Yeni Sanayi Sitesinin yapımına başlanmış ve 1995 yılında tamamlanmıştır (Mersinligil ve Erişen, 1996:96) (Şekil 3.3d).

Antakya Belediye Parkı sınırları içerisinde 17.800 m²'lik alana inşa edilen Antakya Kapalı Spor Salonu 1964 yılında inşa edilmiştir. Antakya Açık Yüzme Havuzu da kapalı spor salonundan bir yıl sonra yapılmıştır (Hatay İl Stratejik Planı 2011-2015: 96) (Foto 3.8).

Foto 3.8. Cumhuriyet Mahallesi'nde yer alan Antakya Kapalı Spor Salonu

Hayırsever iş adamı Nuri Has'ın bugünkü Palladium alışveriş merkezinin yerinde 1973 yılında kurduğu Ak-İş İplik fabrikası 33 yıl hizmet vermiş ve önemli bir nüfusa istihdam olanağı sağlamıştır. Bu fabrikada çalışmak üzere kırsal kesimden göç eden nüfus, Antakya'nın mekânsal gelişimine katkı sağlamıştır. Diğer yandan 1974 yılında İskenderun'da kurulan Demir Çelik fabrikası doğrudan olmasa da, Antakya'nın şehir nüfusundaki artışı ve mekânsal gelişimi açısından önem arz etmiştir. 1975-1980 yılları arasında şehirdeki yıllık nüfus artış hızı % 4 olmuş ve 1965 yılından 2010 yılına kadarki nüfus sayımlarının hiçbirinde bu değer aşılamamıştır.

1955-1990 yılları arasında Antakya'daki eğitim tesislerinin de sayılarında artış olmuştur. 1961-1964 yılları arasında 3 ilkokul ve 1 sağlık meslek lisesi olmak üzere toplamda 4 eğitim kurumu faaliyete geçerken, bunu 1967 yılında 4 ve 1968, 1969, 1972 yıllarında da 2'ser eğitim kurumu takip etmiştir. 1976-1991 yılları arasında toplamda 15 okul eğitim-öğretime başlamıştır. Şehirdeki ilk özel eğitim kurumu olan Özel Ata Lisesi 1984 yılında, ilk Anadolu lisesi olan Osman Ötken Anadolu Lisesi 1985 yılında açılmıştır (Mersinligil ve Erişen, 1996:122-124).

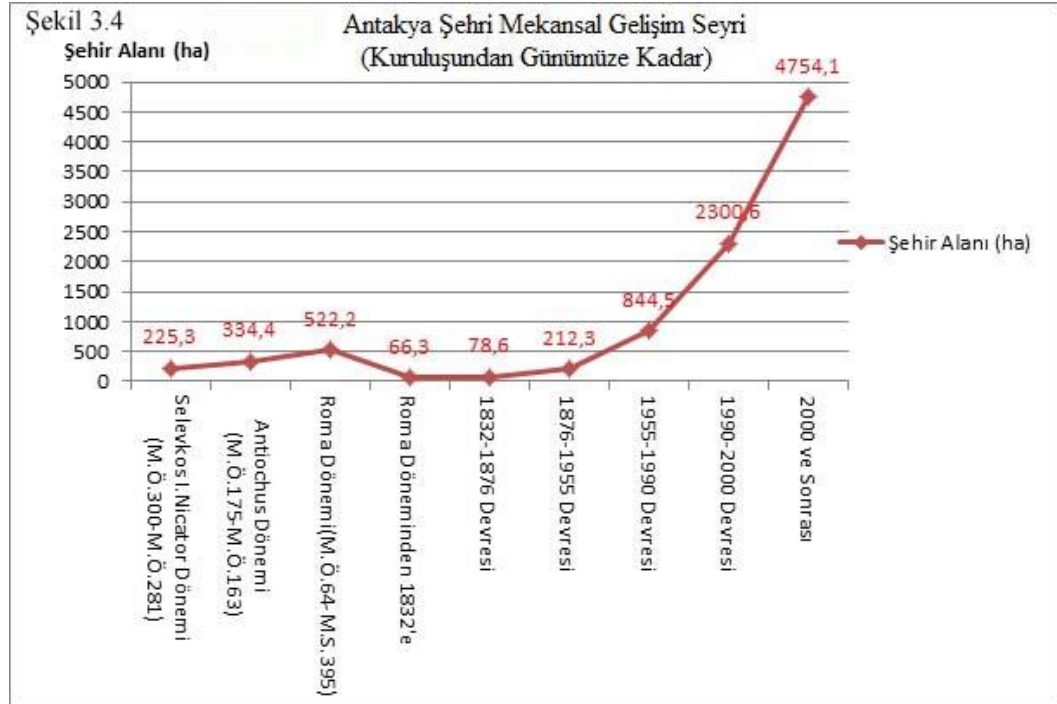
Sonuç olarak 1955-1990 devresi Antakya Şehri'nin mekânsal gelişiminin oransal açıdan maksimum düzeye ulaştığı dönem olmuştur. Bundaki en temel sebep daha önce de ifade edildiği üzere kırsal kesimden şehir merkezine

gerçekleşen yoğun göç dalgasıdır. 1990 yılında 844,5 hektarlık bir alana sahip olan şehir, bir önceki döneme nazaran 3,9 katlık bir mekânsal genişleme göstermiştir (Tablo 3.1 ve Şekil 3.4).

Tablo 3.1 Antakya şehri mekânsal gelişim ve değişim seyri

Dönemler	Şehir Alanı (ha)	Mekânsal Değişim Miktarı (ha)	Mekânsal Değişim Oranı (Kat)	Zamansal Değişim (Yıllık Artış Hızı) (%) /yıl
Selevkos I. Nicator Dönemi (M.Ö.300-M.Ö.281)	225,3	-	-	-
Antiochus Dönemi (M.Ö.175-M.Ö.163)	334,4	109,1	1,4	0,4
Roma Dönemi (M.Ö.64-M.S.395)	522,2	187,8	1,5	0,1
Roma Döneminden 1832'e	66,3	-455,9	7,8	0,06
1832-1876 Devresi	78,6	12,3	1,1	0,4
1876-1955 Devresi	212,3	133,7	2,7	2,1
1955-1990 Devresi	844,5	425,4	3,9	8,5
1990-2000 Devresi	2300,6	1456,1	2,7	17,2
2000 ve Sonrası	4754,1	2453,5	2,06	14

Not: Alan hesaplamaları Arc Map 10.1 ve Map Info 10.0 yazılımları kullanılarak yapılmıştır.

3.1.3.4. 1990-2000 yılları arasında Antakya

Antakya şehri 1990-2000 yılları arasında sosyal ve iktisadi amaçlara yönelik kurulmaya başlanan tesislerle mekânsal açıdan gelişim göstermesine rağmen şehirselleşme hızı bu dönemde oldukça düşük değerler göstermiştir. Bundaki en temel sebeplerden biri 1990 yılından itibaren Antakya çevresinde 19 tane beldenin kurulması olmuştur. Bu beldeler kurulduktan sonra nüfusları artmış, Antakya şehir nüfusunun bir kısmını kendilerine çekmeye başlamışlardır. Gerçekten de 1990-2000 yılları arasında Antakya şehrinin yıllık nüfus artış hızının diğer yıllara oranla çok düşük değerler göstermesi (% 1,5) ve diğer yandan aynı yıllarda belde belediyelerinde artış gösteren nüfus bu yargıyı doğrular niteliktedir.

Antakya şehir merkezi nüfusunun, şehri çevreleyen beldelere doğru kayması, beldelerin sınırları içerisinde bir takım tesislerin kurulmasıyla yakından ilişkilidir. Örneğin bugünkü Güzelburç Mahallesi sınırları içerisinde 1995 yılında Antakya Yeni Sanayi Sitesi'nin hizmete girmesi, bu mahallede nüfuslanma sürecini hızlandırmıştır. Sanayi sitesinin hemen girişinde 600 konutların inşa edilmesi ve Antakya şehir merkezi ile Sanayi Sitesi arasında yapılaşmanın hız kazanması bu durumu destekler niteliktedir (Şekil 3.3e.)

Antakya şehir merkezini çevreleyen sahalarda 1990 yılından itibaren kurulmaya başlanan ve bugün mahalle statüsü kazanan belde belediyelerinin Antakya şehri ile sınır oluşturdukları da hesaba katılırsa azımsanmayacak miktarda nüfus barındırdıkları dikkati çeker. 1990 yılında Antakya şehir nüfusunun % 19'unu oluşturan 6 belde ve 2 köy, 2000 yılında toplam şehir nüfusunun dörtte birinden fazlasını ihtiva etmiştir (Tablo 3.2 ve Tablo 3.3).

Tablo 3.2 Antakya şehri yıllık nüfus artış miktarı ve hızı (1940-2013)

Sayım Yılları	Nüfus Artış Miktarı (Kişi)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)
1940-1945	509	0.3
1945-1950	3046	2.1
1950-1955	7644	4.4
1955-1960	7536	3.6
1960-1965	12181	4.7
1965-1970	8665	2.7
1970-1975	10998	3
1975-1980	17424	4
1980-1985	12879	2.5
1985-1990	16050	2.7
1990-2000	21039	1.5
2000-2010	68671	3.8
2010-2013	134393	16

Kaynak: DİE 1940-2000 verileri, TÜİK 2010-2013 nüfus verileri.

Tablo 3.3 Mahalle statüsü kazanan belde ve köylerin nüfus miktarları (1990 ve 2000)

Belde ve Köyler	1990 Nüfusu	2000 Nüfusu
Maşuklu	2773	3633
Narlıca	4505	9378
Küçükdalayan	4866	5637
Odabaşı	5070	7184
Güzelburç	2796	5259
Ekinci	2415	5652
Günyazı *	1763	2154
Saraycık*	263	260
Toplam	24451	39157
Antakya	123871	144910
Belde ve köy nüfuslarının Antakya toplam nüfusuna oranı (%)	19	27

Kaynak: DİE 1990-2000 belde ve köy nüfusu verileri, * Köy

1994 yerel seçimleri sonrasında kurulan ve 6'sı çalışma sahası sınırları içerisinde olan belde belediyeleri Antakya Şehri'nin mekânsal gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü bu belde belediyeleri gerek kendi aralarında gerekse Antakya şehri ile idari ve siyasi yönden herhangi bir bütünlük ve birliktelik sağlayamamıştır. Dolayısıyla Antakya şehri kendi sınırları içinde sıkışıp kalmış ve kabuğunu kıramamıştır (Adıgüzel ve Tek, 2011:93).

Beldelerin kendi imar planlarını birbirinden bağımsız bir şekilde oluşturmaları gerek şehrin mekânsal coğrafi görünümü ve gerekse şehir içi arazi kullanımı açısından önemli problemleri de beraberinde getirmiştir. Belde belediyeleri, imar faaliyetlerini sürdürürlerken aynı zamanda şehrin tarihi ve kültürel değerlerini de görmezden gelmişlerdir (Foto 3.9). Ancak bu duruma rağmen şehrin kenar kısımlarında ekonomik amaçlara hizmet eden Gümrük Müdürlüğü, Yurt Müdürlüğü ve Fabrikaların iç içe yer alması, Yeni Sanayi Sitesinin hızla gelişen konut alanları ve hastanelerle iç içe yer alması (Defne Hastanesi gibi), Hayvan Pazarı, Luna Park ve İşhanlarının birbirleriyle bütünleşmesi şehri tamamlayan önemli unsurlardır (Foto 3.10).

Foto 3.9. Küçükdalayn Mahallesi'nde hipodrom kalıntıları ve konutlar

Foto 3.10. Haraparası Mahallesi'nde yer alan Luna park ve hayvan pazarının kurulduğu alandan bir görüntü

Antakya şehri ve sınır beldeleri 2014 Mart seçimleri sonrasında Hatay'ın il mülki sınırları esas alınarak aynı adla büyükşehir belediyesine dönüştürülmüş yönetsel bir birlik ve bütünlük kazanmaya başlamıştır. Büyükşehir yasası

kapsamında köy ve belediyelerin tüzel kişiliği kaldırılmış ve mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır.

Antakya'da 1990-2000 yılları arasındaki mekânsal gelişme daha çok, yukarıda bahsi geçen beldelerin sınırları içerisinde gerçekleşmiştir. Yeni Sanayi Sitesi Güzelburç Belediyesi sınırları içinde 1980'li yılların başında inşa edilmeye başlanmış ve sitenin yapımı 1995 yılında tamamlanmıştır. Sanayi sitesinin batısında yer alan Cezaevi 1990 yılında inşa edilmiştir. Odabaşı Beldesi sınırları içerisindeki bugünkü İl Jandarma Komutanlığı 1994 yılında inşa edilmiştir.

Antakya'daki eğitim kurumlarının sayılarında artış olmuştur. 1992 yılında 8 eğitim kurumu ve Mustafa Kemal Üniversitesi kurulmuştur. 1993 yılında 2 lise 1994 yılında bir Anadolu Teknik Lisesi ve 2 ilköğretim okulu açılmıştır. 1995 yılında ise 4 Lise ve 2 ilköğretim okulu olmak üzere toplamda 6 eğitim kurumu eğitim-öğretime başlamıştır.

3.1.3.5. 2000-2014 yılları arasında Antakya

Antakya şehri 2014 yılı itibariye 4754,1 hektarlık alan kaplamaktadır. 2000-2014 devresinde şehir bir önceki döneme nazaran 2543,5 hektar büyüme göstermiştir. Bu devrede şehir her yıl % 14 oranında bir mekânsal gelişime sahne olmuştur (Tablo 3.1, Şekil 3.4 ve Şekil 3.3f.). Şehrin 2000-2014 yılları arasındaki mekânsal gelişiminde rol oynayan temel faktörler; Yeni Devlet Hastanesi, Primall Alışveriş Merkezi, Yeni Otogar, Toki, Adalet Sarayı gibi tesislerin inşa edilmesi olmuştur (Foto 3.11.). Bu tesislerin yanı sıra Alahan / Serinyol Tayfur Sökmen Kampüsünün de hizmete girmesi ile şehrin mekânsal gelişimi bu alana doğru kaymaya başlamıştır (Şekil 3.3f). 2000-2014 devresinde Antakya şehri aynı zamanda güneye doğru da mekânsal bir genişleme göstermiş ancak Mart 2014 seçimleri sonrasında söz konusu alan, Hatay'ın diğer bir merkez ilçesi olan Defne'ye dâhil edildiği için bu çalışmada yer almamıştır.

Foto 3.11. Otobüs terminali, Yeni devlet hastanesi, Adalet Sarayı, Primall Alışveriş Merkezi'nden fotoğraflar
(a) Yeni Otogar, (b) Yeni Devlet Hastanesi, (c) Adalet Sarayı, (d) Primall Alışveriş Merkezi

Sözü geçen tesisler içerisinde dikkat çekici olan husus tüm bu tesislerin çevre yolunun her iki yakasında veya yakınlarında yer almasıdır. Çevre yolunun 2004 yılında tamamlanmasıyla şehir ile yakın çevresi arasındaki ilişki daha da kuvvetlenmiştir. Bunun yanında tesisler kurulduktan sonra imar faaliyetleri hız kazanmış ve konut yapımında artışlar meydana gelmiştir. Dolayısıyla bugün mahalle statüsü kazanan Ekinci, Odabaşı beldeleri ile Saraycık ve Günyazı köyleri bahsi geçen tesisler ve çevre yolu sayesinde hızla gelişerek şehirselleşmiş alanla bütünleşmişlerdir.

3.2. Antakya'da Şehir İçi Arazi Kullanımı

Günümüz şehirlerinin başlıca sorunu birtakım fonksiyonları yerine getirmek üzere tahsis edilen arazilerin kullanışlarının ne şekilde denetim altına alınıp kontrol edileceğidir. Hızlı bir şehirleşme sürecine giren yerleşmelerde bu sorun daha da önemli hale gelmektedir. Çünkü hızlı bir şehirleşme, insanların gerek arsa gerekse konut alanlarına olan tutumlarını derinden etkilemiştir. Günümüzde arsa taleplerinde veya konut temininde önemli bir problem söz konusu olmamakla beraber, söz konusu sahaların etkili bir şekilde kullanılması ve organize edilmesi büyük önem taşımaktadır (Çetiner, A., 1966: 54-57).

Şehirselleşmiş alanlar yatay ve düşey istikamette yoğun bir arazi kullanımına sahne olan, önemli nüfus yoğunluğuna sahip caddelerden oluşan, resmi ve özel

yapıların genellikle yan yana bulunduğu alanlardır. Arazi kullanımını açısından en önemli tesisler her zaman şehrin merkezi yerinde bulunmayabilir. Ancak pahalı, arsa kullanım oranlarının çok yüksek olduğu her türlü önemli tesislerin yoğun olduğu yer şehrin merkezidir (Göçer, 1966:65).

Şehir içinde yer alan konut alanları, park ve bahçeler, iş yerleri, dini tesisler gibi farklı kullanım alanları, şehri sathına rastgele ve düzensiz bir şekilde dağılmamıştır. Şehirdeki farklı kısımlar belirli prensiplere göre düzenlenmiştir. Şehirdeki farklı kullanımlar hakkında detaylı bilgilerin elde edilmesi şehir yaşamının karakteristik özelliklerini anlayabilmek açısından önem arz etmektedir (Tolun-Denker,1976:31-32).

Antakya şehrinin 19.yüzyıl sonlarındaki arazi kullanım durumları hakkında bilgiler veren Cuinet'e göre şehirde 1891 yılında 3374 konutun yanı sıra sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları temin eden farklı kullanım alanları söz konusuydu. Bu alanlar kullanım türlerine göre sınıflandırıldığında şehirde konut alanları dışında 57 dini tesis, 10 eğitim tesisi, 1558 ticari tesis, 1 sağlık tesisi, 1 askeri tesis, 5 su değirmeni, 2 hamam ve 117 çeşme bulunmaktaydı (Asarcıklı,1989:40) (Tablo 3.4).

Tablo 3.4 Cuinet tarafından 1935 yılında tespit edilen tesisler ve sayıları

Arazi Kullanımı	Sayısı	Arazi Kullanımı	Sayısı
Cami	24	Mağaza	35
Mescit	28	Han	20
Kışla	1	Otel	3
Tekke	2	Kahvehane	14
Medrese	10	Eczane	1
Kilise	3	Fırın	25
Hamam	5	Su Değirmeni	5
Çeşme	117	Sabunhane	9
Dükkân	1451	Konut	3374

Kaynak: (Asarcıklı,1989:40)

Antakya'da şehir içi arazi kullanımını açısından imar planları önemli bilgiler sunmaktadır. Şehrin ilk imar planı 1948 yılında dönemin mimarlarından Asım Kömürcüoğlu tarafından hazırlanmıştır. İkinci imar planı ise 1957 yılında Mimar Gündüz Özdeş tarafından hazırlanmıştır. Bu imar planına göre Antakya şehrinin Asi Nehri'nin batı yakası boyunca, kuzeydoğuya doğru Reyhanlı istikameti yönünde ve güneybatıya doğru Harbiye istikameti yönünde büyümesi ve gelişimi planlanmıştır. Bu plan dâhilinde şehrin kuzeydoğusunda eski kent dokusunun

bittiği alanda o yıllarda bahçelerin yer aldığı geniş düzlük sahalar şehirlerarası otobüs terminaline ve sanayi alanlarına ayrılmıştır. Antakya eski devlet hastanesi ile doğum evinin gelişmesi ve bu alanlardaki konutlaşmanın hız kazanması yine 1957 imar planında belirtilmiştir (Mersinligil ve Erişen, 1997:154).

Antakya şehrinin, 1957 yılı imar planının hazırlanmasından sonraki süreçte hızla gelişmesi yeni bir imar planının hazırlanmasını gerekli kılmıştır. 1978 yılında Mimar Yavuz TAŞÇI tarafından hazırlanan 3. İmar Planı daha çok arkeolojik ve doğal sit alanlarının korunmasına yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu planda Asi Nehri'nin doğu yakasında yer alan Yavuz Selim Caddesi'nden kuzeye doğru nehre paralel uzanan bir yol ve bu yolun her iki yanında ticaret sahasının gelişimi önerilmiştir. Bu alan Antakya'nın tarihi ticaret merkezinin devamı niteliğindedir. Köprübaşı'ndan Vali Göbeği 'ne ve Kavaslı Köprüsü'ne kadar Atatürk Caddesi boyunca şeritvari ticaret sahası önerilmiş, bu saha içerisinde eğitim alanlarının, sağlık tesislerinin, resmi kurumların ve sosyal donanımlarla bütünleşen tesislerin yapılması planlanmıştır. Atatürk Caddesi dışında Ayşe Fitnat Hanım Caddesi, Şükrü Balcı Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Adnan Menderes Caddesi bugünkü temel yapılarına 1978 imar planıyla ulaşmışlardır. Ayrıca aynı plan, Antakya'da çok katlı yapılaşmaya imkân sağlamıştır (Mersinligil ve Erişen, 1997:154-155).

Antakya'da 1987 yılından sonra çok sayıda imar planı değişikliği söz konusu olmuştur. Bu değişikliklerin bir kısmı Asi Nehri'nin doğusunda kalan alanları, diğer bir kısmı ise 1994 yerel seçimleri sonrası komşu belediyelerin sınırları içerisinde kalan alanları kapsamıştır. Planlama alanlarında yapılan değişikliklerin % 75 kadarı Kavaslı Köprüsü'nden Vali Göbeği 'ne oradan Köprü başına ve bunu takiben de Gündüz Caddesi ile Asi Nehri arasında kalan alanlara yönelik olmuştur (Mersinligil ve Erişen, 1997:157).

Şehir içi arazi kullanımının bugünkü durumları incelendiğinde, Antakya Şehri'nde çalışma alanı sınırları içerisinde kalan alanların toplamı yaklaşık 4754,1 hektardır. Asi Nehri 36,1 hektarlık alanıyla bu çalışma alanının % 0,7'sini oluşturmaktadır. Nehir, doğusundaki Eski Antakya ile batısındaki Yeni Antakya'yı birbirinden ayırmaktadır (Tablo 3.5 ve Şekil 3.6). Çalışma alanı 49 mahalleden oluşmakta olup bu mahallelerden 31 tanesi Eski Antakya'da, 18 tanesi ise Yeni Antakya'da yer almaktadır (Şekil 1.7). Çalışma alanına dâhil edilen 8 mahalle önceleri belde ve köy statüsünde iken Mart 2014 seçimleri sonrasında

yürürlüğe giren Büyük Şehir Yasası neticesinde tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalle statüsüne dönüştürülmüştür.

Antakya şehir içi arazi kullanımını genel bir çerçevede değerlendirildiğinde Eski Antakya ile Yeni Antakya'nın farklılık arz ettiği görülür. Habib-i Neccar dağının eteklerinde gecekondulaşmanın yoğun olduğu Aydınlıkevler, Bağrıyanık, Şirince, Karaali Bölüğü, Hacı Ömer Alpagot gibi mahallelerde konut alanları dışında şehrsel fonksiyonların pek fazla gelişmediği görülür.

Şehirde tarihsel dokusunu pek fazla yitirmeyen ve Osmanlı Devleti döneminden beri varlığını sürdüren Sofular, Meydan, Duttibi, ŞeyhAli, Kantara gibi mahallelerde de hâkim kullanım alanı konutlardır. Bu konutlar dar ve dolambaçlı cadde ve sokaklar arasında adeta iç içe geçmiş durumdadır (Foto 3.12)

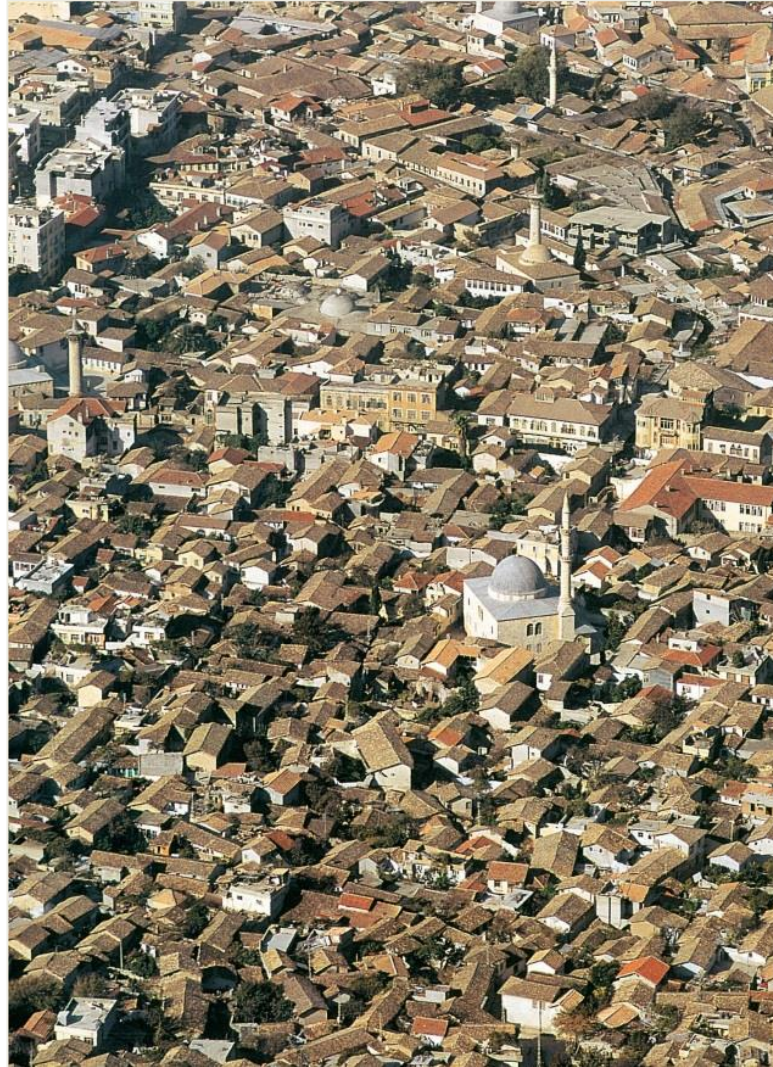

Foto 3.12. Tarihsel dokusunu yitirmeyen konutlar (Kaynak: Demir, 1996: 232)

Eski Antakya'da özellikle sık dokulu konutlar arasında yer alan camiler Osmanlı Devleti döneminden beri varlığını sürdürmektedir. Yine Eski Antakya sınırları içerisinde Kurtuluş Caddesi güneyinden Bağrıyanık Mahallesi kadar uzanan ve 6,47 ha kaplayan alanda Askeri Kışla yer almaktadır.

Bugün merkezi iş sahasına karşılık gelen Küçükdalyan mahallesinin hemen güneyinde Asi Nehri'nden Habib-i Neccar dağına uzanan saha ile tarihi uzun çarşı, Atatürk, İstiklal, Saray ve Kurtuluş Caddeleriyle çevrili saha 273 hektar alan kaplayan Antakya şehri ticaret alanlarının % 100'e yakınına oluşturmaktadır (Şekil 3.6).

Son yarım asırdan beri hızla gelişen ve Eski Antakya'ya nazaran daha modern yapılaşmanın meydana geldiği Yeni Antakya, yüzölçümü daha büyük mahallelerden oluşmaktadır. Mahalle statüsü kazanan belde ve köyler bir tarafa bırakılırsa 209 ha kaplayan Aksaray Mahallesi ile 138 ha kaplayan Saraykent Mahalleleri yüzölçümü en fazla olan mahallelerdir (Şekil 1.7).

Aksaray ve Emek Mahallesi sınırları içerisinde kalan 21.4 hektarlık alan Antakya Asri Mezarlık alanı olup Emek mahallesini oluşturan kısmı 1934 yılında Aksaray Mahallesi oluşturulan kısmı ise 1990'lı yıllardan sonra mezarlık alanı olarak hizmet vermeye başlamıştır (Şekil 3.6).

Antakya'da resmi kurum alanları Cumhuriyet, Aksaray, Cebrazil, Altınçay ve Kanatlı mahallelerinde toplanmıştır. Bu mahallelerdeki resmi alanların Antakya şehri genelindekilere oranı % 38'dir (Şekil 3.6).

Eğitim alanlarının yoğunlukta olduğu mahalleler; Cumhuriyet (5ha), Aksaray (3ha), Akevler (2,7ha), Esenlik (2ha) ve Kanatlı(1,8 ha) mahalleleridir (Şekil 3.6)

Antakya şehrinde okulların bahçeleri ve spor salonları bir tarafa bırakılacak olursa sportif faaliyetlere cevap verebilecek tesislerden biri Atatürk Stadyumu, diğeri ise Kapalı Spor Salonudur. Kanatlı mahallesi sınırları içerisinde yer alan stadyum 4,3 ha kaplarken 1964 yılında inşa edilen spor salonu da Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde ve 1,6 ha kaplamaktadır (Şekil 3.6)

Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde yer alan ve 6,3 ha kaplayan Belediye parkı Antakya şehrinin en önemli park ve yeşil alanı durumundadır.

Tablo 3.5 Antakya şehiriçi arazi kullanım durumu (2014)

Arazi Kullanım Şekli	Kullanılan Alan (ha)	Kullanılan Alan (%)
Yol ve Boş Alanlar	1641,6	34,5
Konut Alanları	1466	30,8
Tarım alanı	904,1	19
Ticaret Alanları	273,8	5,7
Sanayi Alanı	125,2	2,6
Parklar ve Yeşil Alanlar	94	1,9
Eğitim Alanları	54,1	1,1
Nehir	36,1	0,7
Resmi Alanlar	31,1	0,6
Mezarlık Alanı	28,2	0,5
Orman Alanı	21,5	0,4
Spor Alanları	19,8	0,4
Dini Alanlar	15,8	0,3
Turizm Alanı	12,2	0,2
Sağlık Alanları	9,9	0,2
Askeri Alan	9,9	0,2
Ulaşım Alanı	9,8	0,2
Toplam	4754,1	100,0

Kaynak: Arazi Çalışması (Alan hesaplamaları Arc Map 10.1 ve Map İnfö 10.0 yazılımları kullanılarak yapılmıştır.)

Antakya şehri arazi kullanımını konusunda daha net bilgiler elde edilmesi açısından Büyükşehir yasası kapsamında mahalle statüsü kazanan 2 köy (Günyazı, Saraycık) ve 6 beldenin (Güzelburç, Narlıca, Küçükalyan, Maşuklu, İkinci, Odabaşı) şehir içi arazi kullanım durumlarının bilinmesi önem arz etmektedir. Bu belde ve köylerin tüzel kişiliğinin henüz yeni kaldırılmış olması (Mart 2014 Belediye seçimleri sonrası) nedeniyle fonksiyonel ayrışma tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Bu durum dikkate alındığında Antakya şehrinin 6360 sayılı büyükşehir yasasından önceki arazi kullanım durumuyla, araştırma sahasına dahil olan sahanın arazi kullanım durumu birbirinden farklı olduğu görülmektedir (Şekil 3.5 ve Şekil 3.6).

Bugün için sözü geçen bu 8 mahallede şehir içi arazi kullanımında tarım alanları hâkim durumdadır (Şekil 3.6) 904,1 ha kaplayan tarım alanları toplam çalışma alanının % 28,6'sına karşılık gelmektedir. Bu mahalleler Antakya şehri tarımsal alanlarının % 100'e yakınına oluşturmaktadır. 831 ha kaplayan konut alanları çalışma alanının % 23'ünü oluşturmaktadır. Bu mahallelerdeki Ticaret

alanları 183 ha alan kaplamakta ve daha çok Antakya-İskenderun yolu boyunca sıralanmaktadır (Tablo 3.6).

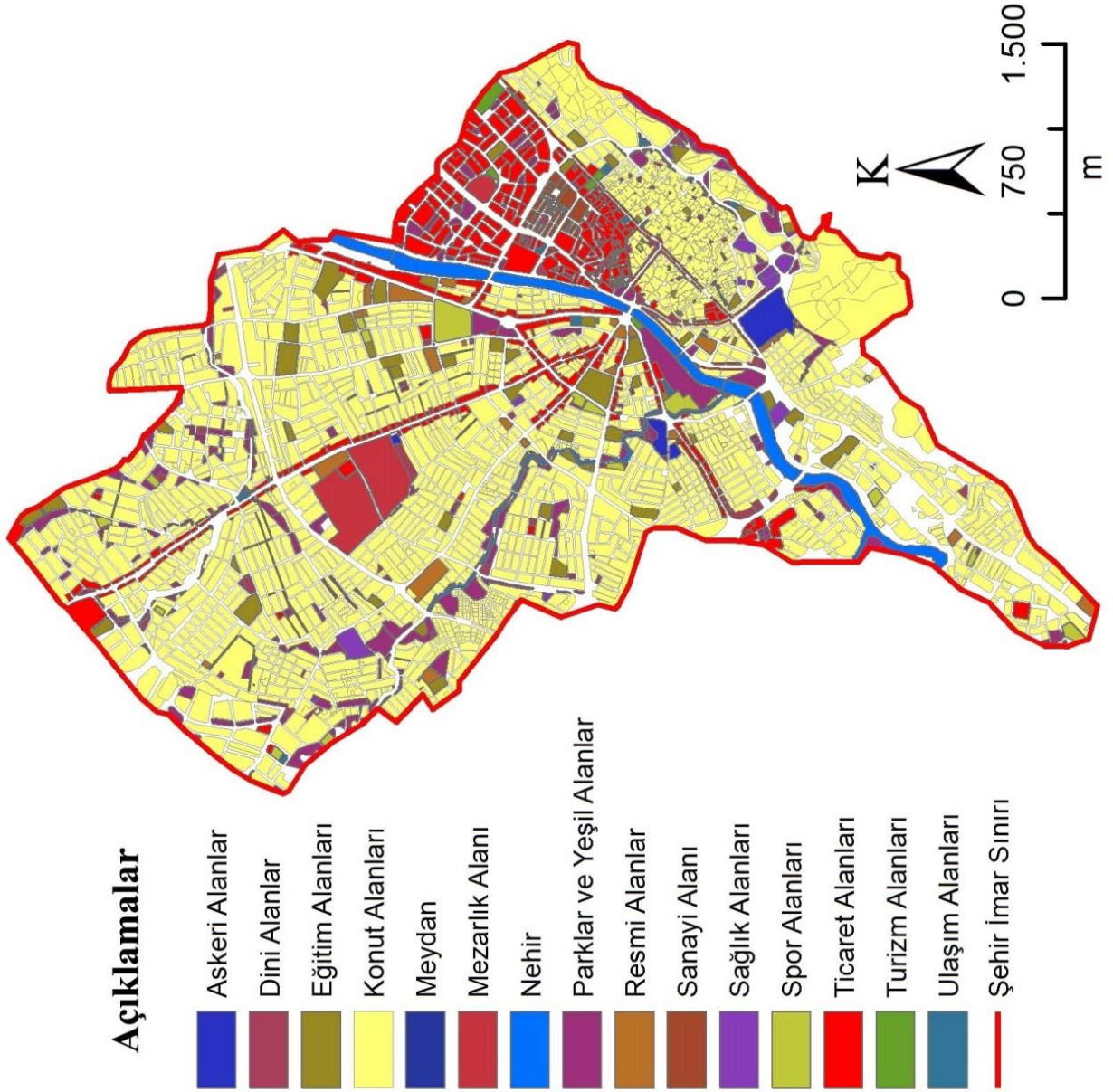
Güzelburç Mahallesi sınırları içinde yer alan Küçük Sanayi Sitesi, Küçükdalyan Mahallesinde yer alan Zireventler Sitesi, Maşuklu'da yer alan tohum fabrikası ve son olarak da Günyazı 'da yapılması planlanan sanayi alanıyla beraber toplam sanayi alanı 119,7 hektarlık alandan oluşmaktadır. Parklar ve yeşil alanların toplam alanı ise 139 ha olup çalışma alanının % 3,8'ine karşılık gelmektedir (Tablo 3.6).

Tablo 3.6 Mahalle statüsü kazanan (Araştırma sahası sınırları içerisindeki) köy ve beldelerin halihazır arazi kullanım Durumu (ha)-2014

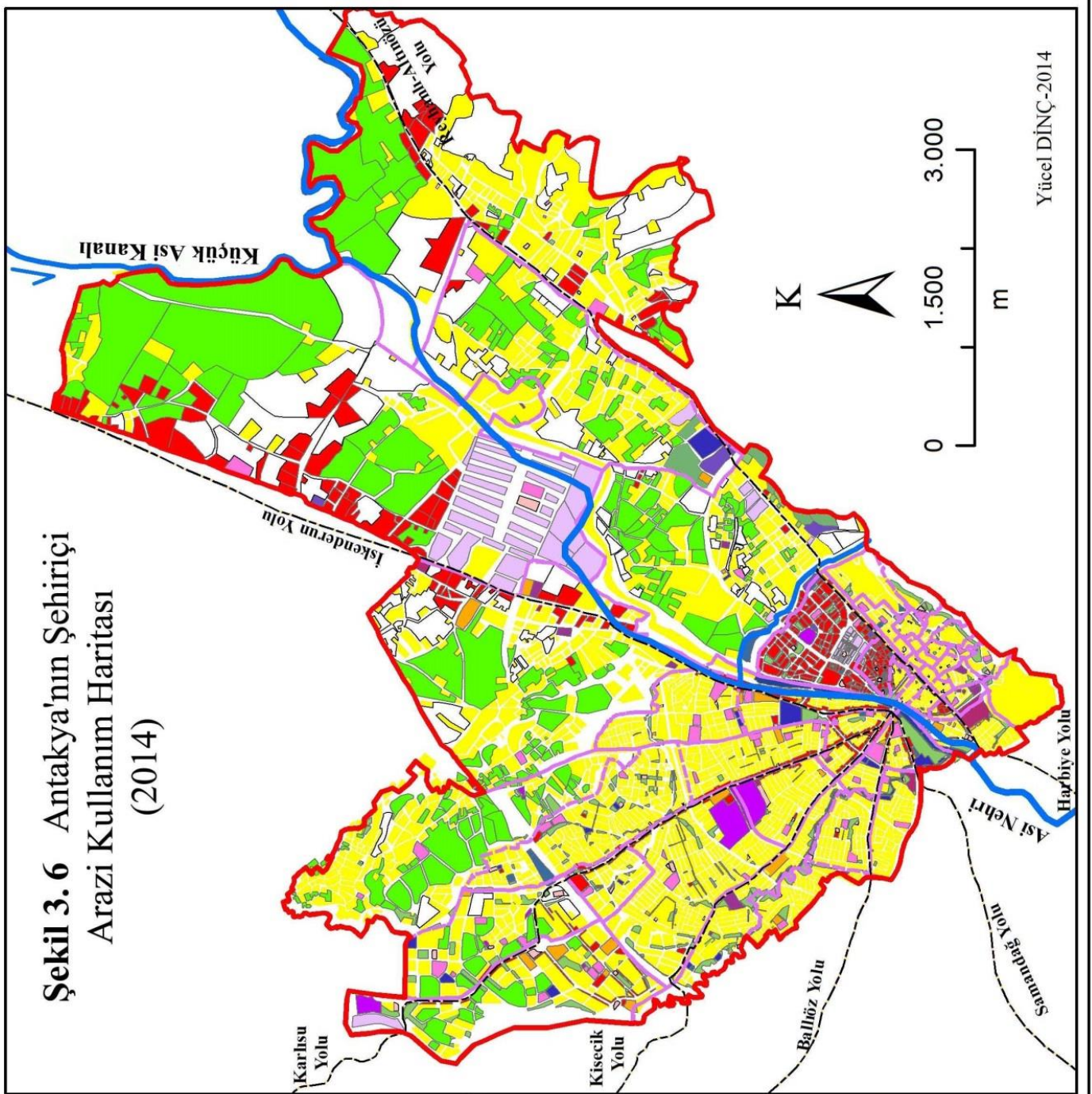
Mahalle Adı	Konut Alanı	Tarım Alanı	Boş Alanlar	Ticaret Alanı	Sanayi Alanı	Diğer
Güzelburç	104	358,7	167,2	103	105,5	146,4
Küçükdalyan	106,5	89,2	35,2	1,3	6,2	150,4
Narlıca	186,5	149,8	210,3	43,7	-	121,3
Maşuklu	123	72,5	67,1	1,9	3,5	109,3
Odabaşı	132,6	105,1	62,3	22,1	-	135,3
Ekinci	91,1	83,1	6,5	0,8	-	98,6
Saraycık	49,7	24,2	8,1	2,9	-	44,7
Günyazı	53,3	21,2	-	7,8	4,9	116,4
Toplam Alan (ha)	846,7	903,8	556,7	183,5	120,1	922,4
Tüm Çalışma Alanı İçindeki %'si	17,8	19	11,7	3,8	2,5	19,4

Kaynak: Arazi Çalışması (Alan hesaplamaları Arc Map 10.1 ve Map Info 10.0 yazılımları kullanılarak yapılmıştır.)

Şekil 3.5 Antakya'nın Şehirçi Arazi Kullanım Haritası
(6360 Sayılı Büyükşehir Yasası Çıkımdan Önceki İmar Sınırına Göre Hazırlanmıştır)

Şekil 3.6 Antakya'nın Şehirçiği
Arazi Kullanım Haritası
(2014)

Acıklamalar

	Askeri Alanlar
	Yollar ve Boş Alanlar
	Dini Alanlar
	Eğitim Alanları
	Konut Alanları
	Mezarlık Alanı
	Orman Alanları
	Parklar ve Yeşil Alanlar
	Resmi Alanlar
	Sanayi Alanları
	Sağlık Alanları
	Spor Alanları
	Tarım Alanları
	Ticaret Alanları
	Turizm Alanları
	Ulaşım Alanları
	Araştırma Sahasının Sınırları
	Karayolu
	Akarsular
	Mahalle Sınırları

3.2.1. Konut Alanları

Konut alanları, doğal çevre şartlarının yanı sıra insan ve onun faaliyetlerinin ortak bir eseridir. Dolayısıyla topoğrafya, yükselti, jeolojik yapı, iklim, bitki örtüsü gibi doğal elemanlarla birlikte, konut alanlarını inşa eden kişilere özgü örf ve gelenekler, arzu ve istekler ve genel ekonomik yapı gibi beşeri unsurlar birlikte konut alanlarını ve yapısal özelliklerini teşkil ederler (Tunçdilek,1967:51).

20.yüzyılın başlarından itibaren dünya genelinde yaşanan nüfus artışına paralel olarak kentlerin ve kent nüfuslarının artış göstermesi Rober Park, Burgess, Ernst Watson gibi kent araştırmacılarının dikkatini çekmiş, ve bu bağlamda araştırmalar hız kazanmıştır. Bu bilim adamları ilk defa kentler için “Organik” kavramını kullanmışlar ve kentleri canlı bir organizmaya benzetmişlerdir (Cengiz, 2014:112).

Gerçekten de dünyadaki birçok şehir tıpkı insanoğlu gibi doğar, büyür, gelişir ve ölür. Dolayısıyla şehirlerin bu gelişim sürecini etkileyen, yön veren ve bu süreçten de etkilenen en önemli faktör konut alanlarının yaygınlık göstermesidir. Başka bir deyişle genel anlamda şehir içi arazi kullanımında en büyük paya sahip olan konut alanları canlı organizmaya benzetilen kentlerin en önemli organıdır.

Konut alanları, insani duyguların, düşüncelerin, estetiğin ve yaşam tarzının dışı vurumudur. Doğanın insanoğluna sunduğu malzemeler bu soyut kavramların süzgecinden geçerek değer kazanır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da bir şehir yerleşmesinde görülen farklı mimari yapılar, farklı milletlerin zevklerine, imajlarına, mekânsal algılarına ve estetik anlayışlarına dayanır.

Kuruluşundan günümüze kadar birbirinden farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış Antakya Şehri’nde de konutların yapısal ve mimari özellikleri bir takım farklılıklar arz etmektedir. Antakya’da Antik çağda konutlar arazi kullanımında 2. Derece öneme sahip iken, Roma döneminde büyük önem kazanmaya başlamış, Osmanlı Devleti döneminde mahremiyet duygusunun da doğal bir sonucu olarak dar sokaklar arasında sık dokulu konutlar yaygınlık kazanmış (Foto 3.13), Tanzimat döneminde batıya ayak uydurma neticesinde bugünkü Saray Caddesinde modern konutlar yapılmış, son yarım asırda hız

kazanan şehirleşme hareketleri neticesinde de daha çok dikey yapılaşmaya olanak veren günümüzün modern konutları inşa edilmiştir.

Foto 3.13. Eski Antakya'da Şehitler Mahallesi'nde yer alan dar sokaklardan bir görüntü

Hellenizm dönemi şehirlerinde konutlar mimari yapı ve estetik açısından pek önem arz etmemekteydi. Kutsal alanlar, savunma alanları, tiyatrolar ve agora gibi alanlar şehirsal mekânı daha fazla işgal ederlerdi. Geri kalan kısımları evler kaplardı. Mekânın konut alanlarına cömertçe ayrılması ve dolayısıyla çok fazla parsel bölünmesi savunma açısından uygun bulunmazdı. Geleneksel Hellen evlerinde geniş bahçelere yer verilmezdi. Avlular, konut alanlarının küçük bir bölümünü kaplardı (Wycherley, R.E, 1993:158).

Antakya şehri Hellenizm dönemi mimari yapısını yansıtan bir takım özelliklere sahiptir. Selevkos I.Nicator şehri kurduğunda idari ve askeri kurumlara, tapınaklara, hamam, tiyatro, stadyum gibi yapılara konut yapımından daha çok önem verdi. Selevkos I.Nicator döneminde kraliyet ailesine ait konutlar ayrı bir konut tipi olarak değerlendirilmezdi. Yani bu konutlar, diğer konutlardan daha büyük ve daha gösterişli değildi. Fakat hem kralın hem de saray halkının kullanım tarzı açısından biraz daha spesifik olarak tasarlanmıştı (Downey,1961:72).

Antakya şehri de dahil olmak üzere Antik Çağ şehirlerine ait konutların karakteristik özelliği hemen her evde bir avlunun var olmasıdır. Avlular evin orta

bölümlerinde yer alan kare veya dikdörtgen şeklinde üstü genellikle açık olan geniş bir bölümdür. Evin odaları daha çok avlunun her iki tarafında sıralanır. Avluda genellikle bir havuz veya kuyu yer almaktadır. Portakal, hurma, mersin, defne, nar gibi ağaçlarla bir bahçe görüntüsü yaratan avlular ev sakinlerine yaz aylarında serinlik verdiği için yaz mevsiminde zamanın büyük bölümü avluda geçmektedir (Çelebi, 1982:166). Evlerin boyutu ve niteliğine bakılmaksızın avlular daima evlerin ana yapısını teşkil etmekteydi. Evler, söz konusu avlular vasıtasıyla ışık ve hava alırlar (Foto 3.1 ve Şekil 3.7). Antik çağ konutlarının plan şeması ve mimari yapısı yüzyıllar boyunca karakteristik özelliğini korumuş, dış dünya ile irtibatı kesen, içe dönük bir karakter göstermiş ve gizliliğin esas olduğu mahremiyet duygusunu fazlasıyla aksettirmiştir (Demir,1996:231) (Foto 3.14, Foto 3.15 ve Şekil 3.7).

Antakya Şehri'nin Roma İmparatorluğu döneminde karşılaştığı en önemli gelişme barış ve hoşgörü ortamının da doğal bir sonucu olarak nüfusun hızla artması ve şehrin mekânsal yayılış göstermesidir. Bu durum estetik açıdan önemli, çok sayıda gösterişli yapının inşa edilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla bu mimari yapılar Antakya'nın asıl kuruluş sürecini başlatmış ve şehrin varlığını daha somut bir şekilde ortaya koymuştur (Downey,1961:163-169).

Antakya Şehri, Roma İmparatorluğunu takip eden süreçlerde özellikle de Osmanlı İmparatorluğu döneminde yüzyıllar içinde değişen koşullar neticesinde askeri, siyasi ve ekonomik üstünlüğünü kaybetmiş, ve nüfus hızla azalmıştır. Böylece bir zamanlar dünyanın üçüncü büyük şehri olmayı başaran şehir, Osmanlı döneminde küçük bir kasabaya dönüşmüştür (Ömeroğlu,2006:44). Bu nedenle söz konusu dönemde Antakya'da nüfuslanma süreci, konut yapımı ve şehrin mekânsal gelişiminin sekteye uğradığını söylemek yerinde olur.

Antakya konutlarının yapısı ve mimari özellikleri ile ilgili daha detaylı bilgiler şehri gezmiş olan bazı seyyahların gözlemlerine veya araştırmalarına dayanmaktadır. Özellikle 18.yüzyıl ve sonrasında Antakya evlerinin karakteristik özellikleri ile ilgili önemli bilgiler söz konusudur.

Pococke 1738 yılında Antakya gezisinde konutların mimari yapısıyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“...evleri tek katlı ve basıktır. Çatılar hafif malzeme ile yapılmış olup, ince kremitlerle kaplıdır. Bunun nedeni depremlerde can kaybı olmamasıdır. Evlerin temelleri kötüdür. Doğuda adet olduğu gibi evlerin altında sarnıçları vardır. Yağmurlardan sonra dağlardan gelen sular bir sel halinde sokaklardan akar.”(Demir, 1996:126)

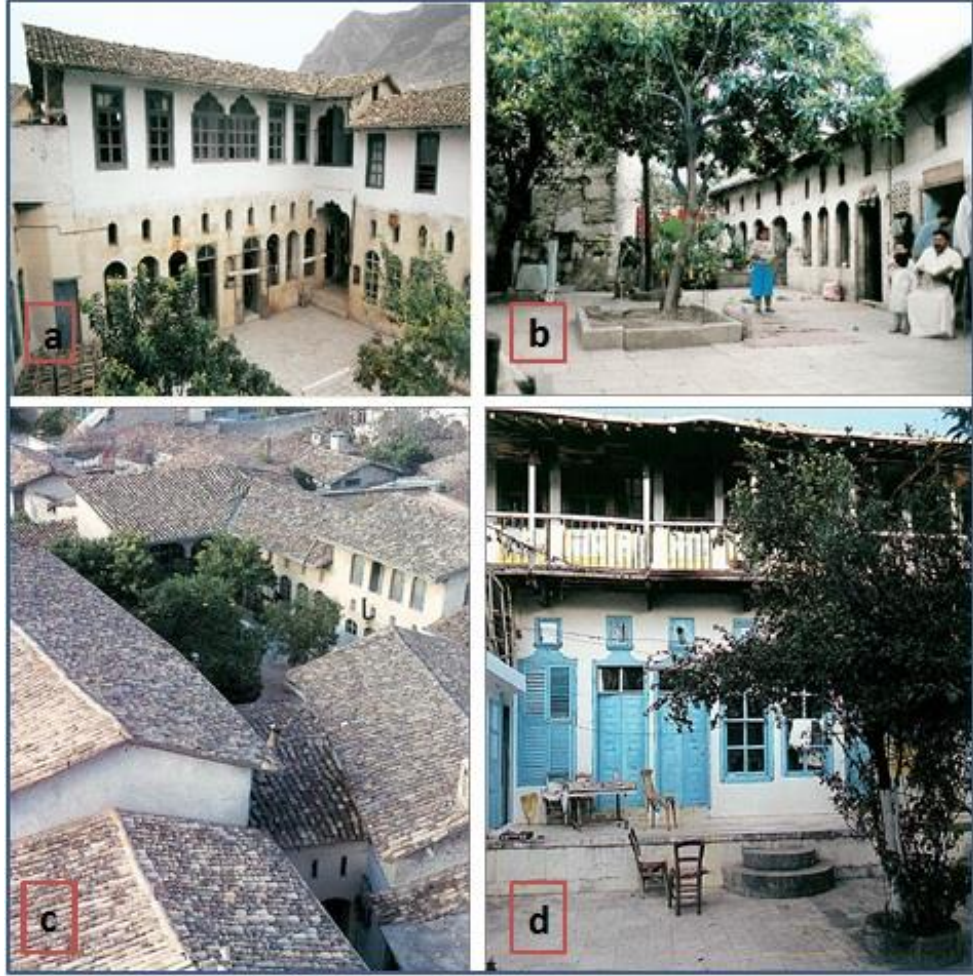

Foto3.14. Avlulu Eski Antakya Evleri, Kaynak: (Demir, 1996: 268-276-281-298)

a.Kurtuluş Cad. Akıldız Sok. No:11

b.Zenginler Mah. Kastal Sok. No:8

c.Sermaye Cami minaresinden avlulu bir evin görünümü

d.Ulucami Mah. Yıldız Sok. No:41

1783 yılında Antakya'ya uğramış olan Volney Seyahatnamesinin Halep Paşalığı bölümünde Antakya ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

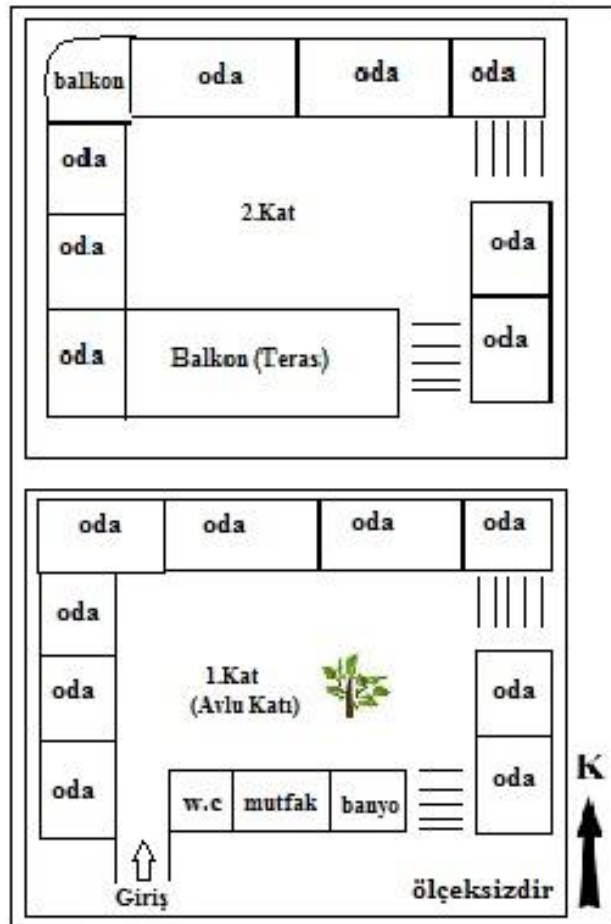
“Haleb'ten sonra gelen önemli bir şehir olarak, Arapların Antakie dedikleri Antakya'yı saymak gerekir. Bir zamanlar sakinlerinin lüks yaşamı ile ünlü olan bu şehir, artık kerpiç evleri, çamurlu ve dar sokakları ile düzensiz ve kötü görünümünden başka bir özellik taşımamaktadır.” (Demir, 1996:134).

1813 yılında Antakya'yı gezen John Macdonald Kinneir, Antakya'daki evlerin Türk usulü olduğunu, evlerin genellikle küçük ve taştan yapılmış sevimli binalar olduğunu belirtmektedir. Genellikle evlerin bahçeleri bulunduğunu, iki katlı bu evlerde odalara ışıkların kemer şeklindeki pencerelerden girdiğini ifade etmektedir (Cengiz, A.K. 2014:119).

Antakya Şehri'nin mimari yapısını ve özgünlüğünü korumuş en eski konutları 19.yy öncesine kadar dayanmaktadır.19.yy öncesinde söz konusu Antakya evleri:

“Tahtani veya fevkani (tek ya da iki katlı) yapılmış, avlulu, içte büyüklüğüne göre değişen sayıda odaları, mutfak, kiler gibi mekânları bulunan avluda su kuyusu ve kenefi (tuvalet), uygun yerlerde sayegah ya da çardak denen yazlık kısımları, meyve ve diğer cins ağaçları olan, cepheleri sütunlu ve kemerli üstleri de kiremit örtülü yapılarıdır.”(Temiz 2002:41).

Şekil 3.7 Antakya'da avlulu bir evin planı

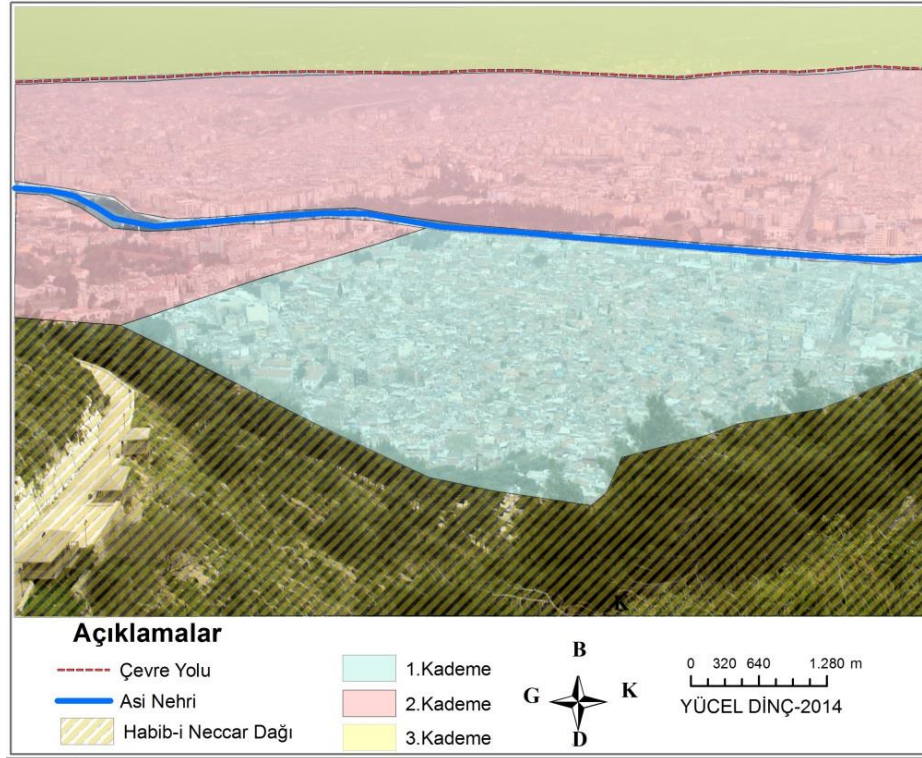
Not: Bugün Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Müzesi olarak kullanılan evin (Akyıldız Sok. No:11) şemasıdır.

Foto 3.15. Bugün Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Müzesi olarak kullanılan avlulu bir ev

Osmanlı Döneminde, sadece mahremiyet duygusunun mimari yapıya olan etkilerinden veya konutların yapısal özelliklerinden hareketle şehirlerin değişmez ve kapalı birer sistemler olduğunu söylemek doğru değildir. Şehirlerin değişmesi ve gelişimi ilksel konumlarını sürdürmelerinin yanında, hemen yanı başlarından itibaren beliren yeni merkezlere doğru olabilmektedir. Şehirselleşmeye sahne olan alanlar ile şehrin nüvesini oluşturan alanlar arasındaki sınır, mimari yapıların özellikle de konutların farklılığından anlaşılabilir (Keleş,2006:138).

Antakya şehrinin dar ve dolambaçlı sokaklarından ve iç içe geçmiş konutlarından oluşan çekirdek yapısı 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren genişlemeye başlamıştır. Dolayısıyla Antakya şehri de birçok İslam şehri gibi ilksel konumunu kaybetmeden şehirselleşme göstermiştir. Antakya, yerleşme özelliklerinde de değinileceği gibi temelde 3 kademeli bir mekânsal gelişim göstermiştir. Asi Nehri ile Habib-i Neccar dağı arasında kalan en eski yapılardan sonra, ikinci bir yapılaşma Asi Nehrinin batı yakasından çevre yoluna kadar uzanan alanlarda meydana gelmiştir. Çevre yolunun da batısında 2004 yılından sonra hız kazanan yapılaşma şehirselleşmenin son basamağıdır.

Şekil 3.8 Antakya'da konut alanlarının yapılaşma süreci

19.yüzyılda şehrin yaşamış olduğu iki büyük deprem neticesinde surların kısmen yıkılmasıyla hız kazanan mekânsal yayılış sürecinin yanı sıra, Tanzimat'ın ilan edilmesinden sonra başlayan yenileşme hareketleri, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Asi Nehri'nin batı yakasının ilk defa yerleşmeye açılması gibi önemli gelişmeler, Antakya'nın konut dokusu ve mimari yapısında da değişikliklere yol açmıştır (Demir, 1996, Temiz 2002 ve Türk 2012).

19.yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl başlarına gelindiğinde dar ve dolambaçlı sokakların genişletilmeye başlanması, kat yüksekliklerine belirli bir standart getirilmesi, ahşap yapılar içinde tuğla kullanımının da yaygınlaşmaya başlaması ilk defa Hamidiye (Kışlasaray) ve Verd (Güllübahçe) mahallelerinde gerçekleşmiştir (Temiz, 2002:116). Hem söz konusu mahalleler hem de nehrin batı yakasında yer alan mahalleler şehrin çekirdeğine ilave olurlarken eski mekânsal dokuya, topoğrafik şartlara ve ulaşım akslarına uyma zorunluluğu açısından farklılıklar göstermiştir. Yeni Antakya'nın (Asi Nehri'nin batı yakası) Eski Antakya'ya (nehir doğu yakası) oranla parselizasyon açısından daha düzenli olduğu söylenebilir (Temiz 2002:116).

1920 yılında Antakya Belediye Başkanı olan Halefzade Süreyya Bey, konut alanları ve resmi binaların inşasının yanı sıra alt yapı tesislerinin

geliştirilmesi konusunda şehre önemli katkılar sağlamıştır. 1929 yılında Antakya Belediyesi ile Antakya Elektrik İdaresi arasında yapılan bir anlaşma neticesinde bugünkü Armutlu Mahallesi'nde Elektrik Santrali kurulmuştur. Bu durum Asi Nehri'nin doğu ve batı yakasında konutlar ve resmi binaların artış göstermesinde bir başka etmen olmuştur (Şekil 3.8). Bugün Saray caddesinde yer alan Valilik Binası, Fransız mandası döneminde Fransız bankası olarak inşa edilen bugünkü Protestan Kilisesi ve yine Fransız mandası döneminde Turizm ve Otelcilik hizmetinde kullanılan bugünkü Özel Ata Koleji binası söz konusu elektrik santralinden istifade eden başlıca yapılar olmuştur (Foto 3.16) (Rifaioğlu,2014:275).

Foto 3.16. Asi Nehri'nin doğu yakasında Kışlasaray Mahallesi'nde Antakya Ata Koleji

Son yüzyıldan günümüze kadar Antakya Şehri'nin konut ve cadde-sokak sistemi açısından karşılaştığı en büyük değişim, Habib-i Neccar Cami'den Asi Nehri'ne kadar uzanan ve Kurtuluş Caddesini dik açıyla kesen Kemalpaşa Caddesi'nin açılmış olmasıdır. Bu yolun açılmasının ardından yolun güney kısımlarında çok katlı yapılaşmanın başlamasıyla tarihi doku zarar görmeye başlamıştır. Söz konusu tarihi doku içinde yaşayan ev sakinleri çağa ayak uydurmak ve daha modern yaşamak düşüncesiyle şehrin konut dokusunu ve mimarisini bilinçsizce bozmuşlardır (Akın, N.,Eyüpgiller,K. ve Topçubaşı, M.,2005:105).

Antakya Şehri'nin 1955 yılı sonrasında karşılaştığı en önemli sorun gecekondulaşma olmuştur.1955 yılında Hatay İlinin Yayladağı ve Altınözü ilçelerinden göç almaya başlamasıyla birlikte şehir hızla büyürken bir yandan da

çarpık kentleşme sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Şehrin doğusunda yer alan Habib-i Neccar Dağı'nın etekleri boyunca güneyde Bağrıyanık Mahallesinden kuzeyde Hacı Ömer Alpagot Mahallesi kadar uzanış gösteren gecekondu mahallelerinin sakinlerini daha çok Altınözü ilçesinden gelenler oluşturmaktadır (Foto 3.17).

Foto 3.17. Bağrıyanık Gecekondu Mahallesi

Antakya'da, Asi Nehri'nin batı yakasında (Yeni Antakya) konut alanlarının gelişimi 1978 yılında Mimar Yavuz Taşçı tarafından hazırlanan imar planı neticesinde hız kazanmıştır. Bu imar planıyla birlikte Atatürk Caddesi, Ayşe Fitnat Hanım Caddesi, Rüstem Tümer Caddesi, Şükrü Balcı Caddesi, Cumhuriyet Caddesi ve Adnan Menderes Caddesi bugünkü ana yapılarına kavuşmuşlardır. Bu caddelerin gelişim göstermesi caddelerin her iki yanında konutlaşmanın hız kazanmasını sağlamıştır. Söz konusu konutlar blok veya bitişik olarak inşa edilmiş olup 8 katlı yapılaşmalara imkân tanımıştır (Mersinligil ve Erişen, 1997:154-155) (Şekil 3.8).

Araştırma sahasını oluşturan 49 mahalleden 31'i Asi Nehri ile Habib-i Neccar Dağı (Eski Antakya) arasındadır. Bu alandaki konutlar Antakya'nın en eski konutları olup, dar ve dolambaçlı sokaklarda adeta iç içe geçmiş durumdadır. Antakya nüfusu 20. yüzyılın ortalarına kadar genellikle Eski Antakya'da ikamet etmiş ve bu durum nüfus yoğunluğu açısından Eski ve Yeni Antakya'da

dengelesizlik yaratmıştır. Bu nedenle Yeni Antakya’da konut açığının giderilmesine geresinin duyulmuştur (Şekil 3.8).

Antakya’da konut açığını gidermeye yönelik çalışmalar 1980 yılından sonra hız kazanmıştır. Şehirde 1994 yılı sonunda 3500 üyeli 87 konut yap kooperatifi oluşturulmuştur. Yeni Antakya’da 1990’lı yıllardan sonra konut açığını gidermek amacıyla toplu konutlar ve siteler hızla artmıştır. Antakya Belediye Başkanlığı’nca 1992 yılında yapımına başlanan 440 dairelik toplu konut projesi ve yine 1993 yılında yapımına başlanan 500 dairelik bir başka toplu konut projesi Toplu Konut İdaresi tarafından faaliyete geçirilmiştir. 1990’lı yılların başlarından itibaren konutlaşma artış gösterirken, 1996 yılında konut yapımı ve konutlara verilen ruhsat sayılarında azalmalar meydana gelmiştir. Bu durum gerek konut sektöründe o dönemde yaşanan durağanlıktan ve gerekse 1994 yılından itibaren kurulmaya başlayan belde belediyelerinin varlığından kaynaklanmıştır. Söz konusu belde belediyelerinin Antakya’nın yakın çevresinde kurulmasıyla Antakya Belediyesi alanı daralmıştır. Bu durum doğal olarak Antakya Belediyesi’ne ait ruhsat sayılarının azalmasına neden olmuştur (Mersinligil ve Erişen, 1997:110-111).

Asi Nehri’nin batı yakasında yer alan 18 mahalle yüzölçümü açısından nehrin doğu yakasındaki mahallelerden daha büyük, kat sayısı ve konut yoğunluğu açısından da daha gelişmiştir. Araştırma sahasındaki 49 mahallenin toplam konut alanı 1466 hektardır. Bunun 806 hektarı Asi Nehri’nin batı yakasındaki 18 mahallede geriye kalan 660 hektarı ise Eski Antakya’daki 31 mahallededir. Yeni Antakya’daki 18 mahalleden konut alanı en fazla olan mahalleler sırasıyla Odabaşı (132,6 ha), Güzelburç (104 ha), Aksaray (96,5 ha), İkinci (91,1 ha), Saraycık (49,7 ha), Ürgenpaşa (48,9 ha) ve Akevler (40,4 ha) mahalleleridir (Şekil 2.6).

Antakya’da son dönemlerde şehrin yeni gelişen alanlarında toplu konutların ve sitelerin artış göstermesi konut açığının giderilmesi açısından önem arz etmektedir. Şehirdeki başlıca toplu konutlar ve siteler; Akasya Mahallesi’nde TOKİ evleri ve 500 konutlar, Günyazı Mahallesi’nde TOKİ evleri, Saraykent Mahallesi’nde Saraykent Sitesi, Odabaşı Mahallesi’nde Mavi Konutlar Sitesi ve Defne Sitesi, Ürgenpaşa Mahallesi’nde Akkent Sitesi, Güzelburç Mahallesi’nde 600 konutlardır. Günümüzde konutlaşmanın hız kazandığı alanlar Güzelburç, Saraycık ve Akasya mahalleleridir. Bu mahallelerde 2005 yılında sonra Yeni

Otogar'ın, Primall alışveriş merkezinin ve Adalet Sarayı'nın hizmete geçmesine paralel olarak konut yapımı da artış göstermiştir (Şekil 3.8).

3.2.2. Resmi ve İdari Fonksiyon Alanları

Antakya şehrinde 31,1 hektarlık bir alan kaplayan resmi kurumlar bugünkü köprübaşında düğümlenen Atatürk, Cumhuriyet, Adnan Menderes ve Hürriyet Caddeleri arasındaki alanda yoğunluk kazanmıştır. Bu caddelerin yer aldığı Cumhuriyet, Cebrail ve Kanatlı mahallelerinin yanı sıra Aksaray ve Altınçay mahalleleri Antakya'nın merkezini oluşturan sahalardır (Şekil 3.9)

Antakya şehrinde idari yapılanmanın temeli 1839 yılında başlayıp 1876 yılına kadar süren Tanzimat Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. Tanzimat'ın ilan edilmesi ile başlayan batıya ayak uydurma hareketleri bir yönetim anlayışının gerekliliğini ortaya çıkarmış, bu bağlamda yönetim alanlarının çekirdeğini bugünkü Valilik Binası arazisi üzerine inşa edilen Hükümet Konağı oluşturmuştur (Temiz 2002:53) (Foto 3.18).

Foto 3.18. Saray Caddesi'nde yer alan Hatay Valiliği Binası'ndan bir görüntü

Asi Nehri'nin doğu yakasında (Eski Antakya'da) ilk idari yapılanma bu şekilde iken batı yakasındaki Yeni Antakya'da idari anlamda ilk atılım Fransız Mandası (1920-1938) döneminde tarihi Belediye Binasının inşa edilmesi olmuştur.

Hatay'ın 23 Temmuz 1939 tarihinde anavatanına katılması toplumsal, siyasi, ekonomik, kültürel açıdan olduğu gibi idari açıdan da önemli dönüm

noktalarından biri olmuştur. Anavatana katılmadan önce 1 yıl bağımsız bir devlet şeklinde yönetilen Hatay'da, devlet işlerinin görüldüğü Meclis Binası en önemli yönetim merkezi olmuştur. Bu bina bugün de varlığını korumuş olup Kültür Sanat Merkezi olarak kullanılmaktadır.

1939 yılında İl statüsü kazanan Hatay iline yıllar boyunca İl Merkezliği yapmış olması münasebetiyle Antakya Şehri günümüze kadar idari tesis gereksinimini tamamlamıştır. Şehirde Tapu ve Kadastro, Posta İşletmesi ve Vakıflar Müdürlükleri bölge müdürlüğü statüsündedir (Mersinligil ve Erişen,1997:136).

Antakya şehrinde resmi kurumların dağılımları şöyledir; Müftülük, Hatay Büyükşehir Belediye Binası, Kaymakamlık Binası, Tapu ve Kadastro Müdürlüğü, Turizm Müdürlüğü, Antakya Ticaret ve Sanayi Odası, Kültür Merkezi ve Halk Eğitim Merkezi (Foto 3.19). Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde, TMO Şube Müdürlüğü, Nüfus Müdürlüğü, Özel İdare ve Hatay Valiliği Kışlasaray Mahallesi'nde, PTT Binası Cebrail Mahallesinde, Orman İl Müdürlüğü ve Antakya Belediye Binası Kanatlı Mahallesinde yer almaktadır (Şekil 3.9).

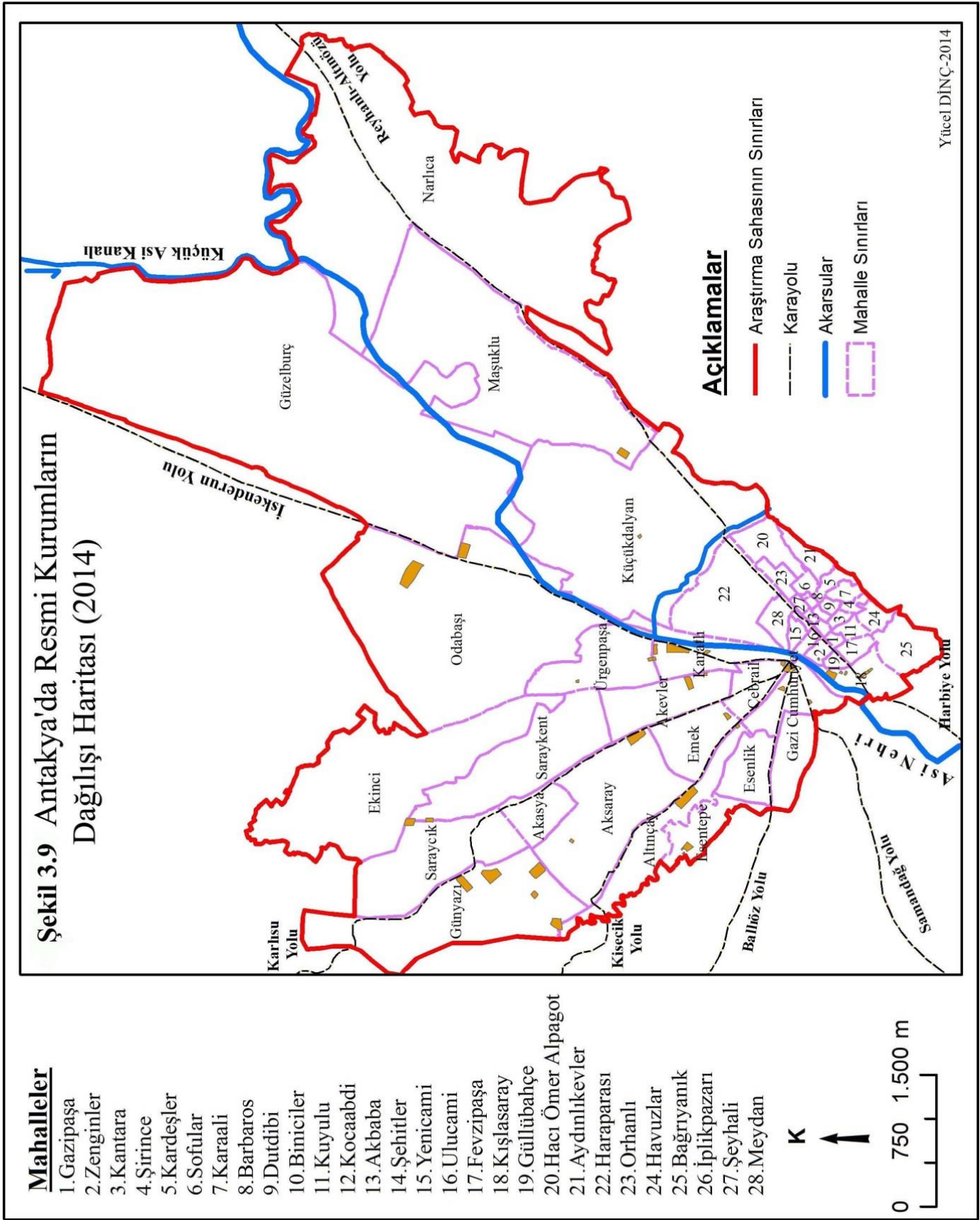

Foto 3.19. Cumhuriyet Mahallesi'nde yer alan Halk Eğitim Merkezinden bir görüntü

Çalışma alanına dâhil edilen ve mahalle statüsünü yeni kazanan belde ve köylerde resmi kurumlar pek yaygın değildir. Odabaşı mahallesi sınırları içerisinde Türk Telekom, Polisevi, E tipi Cezaevi yer alırken İş ve İşçi Bulma

Kurumu Maşuklu mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Emniyet Müdürlüğü ise Defne İlçesinde yer almaktadır.

İş ve İşçi Bulma Kurumu, Müftülük, Tapu ve Kadastro Müdürlüğü, TMO Şube Müdürlüğü, Turizm Müdürlüğü, Türk Telekom, Milli Eğitim Müdürlüğü ve Halk Eğitim Müdürlüğü dışındaki tüm resmi kurumlar mülkiyeti kendilerine ait alanlarda hizmet vermektedir. Tüm kurum binaları betonarmedir (Mersinligil ve Erişen,1997:136).

3.2.3. Ekonomik Fonksiyon Alanları

3.2.3.1. İş ve Ticaret Alanları

Şehir yerleşmelerinde dükkânlar, evler, fabrikalar dağınık bir şekilde toplanmamışlardır. Söz konusu arazi kullanım durumları mekâna bağlı bir farklılaşma gösterir. Şehirlerde nüfusun hızla artmasına paralel olarak ticaret sahaları ve ikametgâh sahaları gittikçe birbirlerinden ayrılmaya başlar. Ticari faaliyetlerin yaygınlık kazanmasıyla ticari merkezler meydana gelir. Ticari faaliyetlerin bünye ve imkânlarındaki artış yeni ticari nüveleri (merkezleri) ortaya çıkarır. Bu ticari merkezlerin gelişmesinden sonraki adım, hızlı bir dikey yapılanma sürecine girilmesidir. Bu bağlamda çok katlı İşhanlarının sayısı da artar (Tümertekin, 1967:18).

Antakya'daki iş ve ticaret alanları, şehrin kurucusu Selevkos I. Nicator dönemine (M.Ö.300-M.Ö.281) kadar uzanmaktadır. Habib-i Neccar Dağı ile Asi Nehri arasında, bugün Eski Antakya olarak nitelendirilen alanda kurulan şehirde “**Agora**” adında şehrin en önemli mekânsal unsurunu ve ticaret merkezini oluşturan bir sahanın varlığından söz edilmektedir (Downey, 1961:69). Antik dönemlere kadar uzandığı bilinen Agora'lar şehirlerin yaşama organlarıdır. Agora, bir şehrin siyasi, sosyal, dini ve idari merkezi olma rolünü üstlenmiştir. Dikdörtgen veya düzensiz bir alandan oluşan Agora'da dükkânların, çeşmelerin, idari yapıların, yazıtların, tapınakların, şehre yararı dokunmuş kişilere ait heykellerin bulunduğu bilinmektedir (Gür, 2010:42).

Bu sahanın alış verişe müsait, halk toplantı ve buluşmalarının yapıldığı, çevresinde halk yapıları bulunan geniş bir alan olduğu belirtilmektedir. Şehirde, Hellenizm dönemine ait “Seleucid Agora'nın, Orontes (Asi) nehri üzerindeki adanın karşısında olduğu bilinmektedir. Ayrıca “Valens Forumu” adı verilen yeni bir pazar yerinin varlığından da söz edilmektedir. Her iki pazar yerinin bulunmasına rağmen kentte Agora'nın sabit ve sınırlı bir pazar alanı olmadığı, alış veriş işlerinin kentin her yerinde yapıldığı kaynaklarda geçmektedir (Turgut, 1986: 63, Üçeçam Karagel ve Karagel,2014:172).

Selevkos şehir surlarının doğuya doğru Antakya kalesine kadar genişletildiği, dolayısıyla da mekânsal açıdan önemli bir genişlemenin yaşandığı Roma İmparatorluğu döneminde Romalılar tarafından oluşturulan Kolonadlı Cadde (Kurtuluş) şehri kuzey-güney yönünde boydan boya geçmekte ve Roma İmparatorluğu Antakya'sının temel ticaret merkezini oluşturmaktaydı. Yaklaşık 3

km uzunluğunda ve 30 m genişliğinde olan bu cadde, şehrin her iki yakasını birleştirici bir role sahipti (Ömeroğlu, 2006: 40).

Roma İmparatorluğu döneminden Osmanlı dönemine kadarki yüzyıllar içinde doğal afetler ve savaşların şehri ciddi ölçüde yıpratması ve ticaret yollarının yön değiştirmesi gibi nedenlerden dolayı Antakya eski ihtişamını, askeri ve ticari merkez olma özelliğini büyük ölçüde yitirmiştir (Demir, 1996:54).

Helenizm döneminin agora ve forumları, Roma Döneminin Kolonadlı Caddesi şehirdeki açık kültürün tipik örneklerini oluşturmaktaydı. Ancak Osmanlı Dönemiyle beraber Antakya'da yaşam şekli değişmiş, caddeler, sokaklar ve avlulu konutların iç içe girmesinden oluşan sık dokulu bir yerleşme ve içe dönük bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla caddeler, sokaklar, bedestenler, hanlar, camiler, konutlar şehirdeki ticari aktivitenin bileşenleri olmuştur (Turgut, 1986:134).

Osmanlı şehirlerinin en temel ticari üniteleri kervansaraylar, bedestenler ve hanlardır. Kervansaraylar genellikle kapalı çarşısı olmayan yerleşmelerde yer almaktaydı ve burada bir-iki tane han bulunurdu. Genellikle şehir merkezinde yer alan Hanlar daha uzun süreli kullanıma sahipti. Kentlerde konaklamak isteyen tüccarlar bu hanlarda konaklar ve ticari eşyalarını da burada saklardı. Bazı hanlar tek bir ürünün ticaretine dayalı olduğu için bu ürünün ismiyle anılmaktaydı. Malların çok daha değerli olanları da bedestenlerde saklanırdı. Söz konusu ticari ünitelerin bir şehirdeki sayısı ticari hareketliliği ortaya koyabilme açısından önem arz etmekteydi (Faroqhi, 2000:33).

Osmanlı şehirlerinin ticari unsurları olarak dükkânlar, Pazar yerleri, bedestenler ve hanlar Anadolu'yu Ortadoğu'ya bağlayan ticaret yolları üzerindeki Antakya şehrinde de yaygın bir şekilde kendini göstermiştir. Dolayısıyla bu amaca hizmet etmek için Antakya şehrinde çok sayıda ticari mekân tesis edilmiştir (Gündüz ve Gülcü,2009: 296).Bu tesislerin en önemlilerinden biri Kurşunlu Han'dır.

16.yüzyılın sonlarında Sokullu İbrahimzade tarafından yaptırılan Kurşunlu Han, şehirdeki ticari hareketliliğin ve canlılığın odak noktalarından biriydi. Ancak diğer hanlarda olduğu gibi Kurşunlu Han da ticari malın kapalı bir Pazar yeri olma görevini tek elinde tuttuğu için burada satılan bir ticari mal başka bir yerde pazarlanamazdı (Turgut, 1986:135) Gerçekten de Osmanlı Devleti döneminde büyük ticaret şehirlerinde inşa edilen büyük hanlardan dolayı açık Pazar

şeklindeki ticari faaliyetler oldukça sınırlı şekilde yapılmaktaydı. Sadece ot, saman, hayvan yemi ve hayvan satışları gibi daha geniş alanlar gerektiren ve daha ucuz olan ticari faaliyetler hanlar dışında gerçekleşmekteydi (Aktüre,1975:123). Diğer bir önemli tesis de Antakya tarihi ticaret merkezlerinden biri olan ve Kurtuluş Caddesi üzerinde yer alan Aselci Sabunhanesi yani bugünkü Savon Otel'dir. Aselci Sabunhanesi uzun yıllar sabun ve yağ imalathanesi olarak hizmet vermiştir (Turgut, 1986:139) (Foto 3.20.).

Foto 3.20. Kurtuluş Caddesi'nde yer alan Antakya Savon Otelden bir görünüm

16.yüzyılda gayr-i Müslim nüfusun bulunmadığı Antakya önemli bir geçiş noktasıydı. Köprübaşında, şehre giren çıkan mallardan bac vergisi alınıyordu. Şehirde alınan vergilere göre at ve esir pazarı, mezbahane, boyahane, tabakhane ve iplik pazarı yer alıyordu. Yine aynı şekilde Hububat, İncir, Yağ, Pirinç ve ipek dolabından da vergi alınıyordu (Türk,2012:222).

1710 yılında Antakya'da yapılan sayımda farklı işlerle uğraşan toplam 1161 esnaf tespit edilmiştir. Bu esnaflar;

293 cülahlar (çulha), 106 ayakkabıcı, 39 yapı ustası, 40 debbağ, 60 bostancı, 68 ekmekçi, 17 çıkırıkçı, 33 kasap, 10 saraç, 30 bakkal, 16 terzi, 13 Attar, 27 kazancı ve kalaycı, 15 kuyumcu bulunmaktadır. Bunlara mahalli ihtiyaçları temin edebilecek sayıdadır. Esnaflar loncalar halinde örgütlenmiştir (Temiz, 2002:29).

18.yüzyılda Antakya'da "eşraf" adı verilen ve küçük ölçekli ticaretle uğraşan esnaflardır. Bu esnaflar daha çok, demircilerden, bakırcılardan, hasırcılardan, kumaş dokuyanlardan, kasaplardan, berberlerden ve şerbetçilerden oluşmaktaydı. Bankacılık ve kredi işleriyle daha çok Yahudi esnaflar ilgilenmekte, Hristiyanlar ise kuyumculuk işlerini yürütmekteydi (Turgut,1986:159).

1839 yılında Tanzimat'ın ilan edilmesi sonrasında başlayan batılılaşma hareketleri toplumsal, idari, siyasi ve ekonomik anlamda Antakya şehrinde de etkisini göstermiştir. Kavalalı Mehmet Ali Paşanın 1832 yılında inşa ettirdiği Kışla ve Saray etrafındaki yapılaşmalar Tanzimat'tan sonra hız kazanmış ve saraydan kışlaya uzanan yol genişleyerek Saray Caddesi adını almıştır. Dolayısıyla da ticaret alanları bu caddeye doğru bir kayma göstermiş ve Saray Caddesi ticari hareketliliğin merkezlerinden biri olmuştur (Temiz,2002:116).

1876-1877 Osmanlı Rus savaşı sonrasında topraklarından atılan Çerkez göçmenlerin Asi Nehri'nin batı yakasına yerleştirilmesi neticesinde bu saha hızla gelişmiş ve Yeni Mahalle adı altında yeni bir yerleşme kurulmuştur. Bu yeni yerleşme daha sonra Cumhuriyet, Akevler ve Cebail mahalleleri adlarıyla daha da gelişmiştir (Demir,1996:92). Mahallerin gelişme göstermesinin akabinde Gündüz, Adnan Menderes, Cumhuriyet ve Atatürk Caddelerinde ticaret, canlılık ve hareketlilik kazanmaya başlamıştır.

Cuinet'in verdiği bilgilere göre 1891 yılında Antakya'da 1 kışla, 24 cami, 28 mescit, 2 tekke, 42 okul, 3 kilise, 5 hamam, 117 çeşme, 3374 hane, 1451 dükkân, 35 toptancı mağazası, 20 han, 3 otel, 14 kahvehane, 1 eczane, 25 fırın, 5 su değirmeni, 9 sabunhane, 13 ipek atölyesi ve kaymakamın resmi konağı bulunmaktaydı (Demir 1996:95).

Weulersse'nin 1930 yılı Antakya geleneksel ticaret merkezi meslek gruplarını gösterdiği şehir planına göre Antakya'da bu tarihte 12 Han, 8 tane Sabunhane yer almaktaydı. Bunlar dışında her sabah Belediye pazarında kurulan sebze, meyve pazarı, her Cuma kırsal kesimden gelen köylülerin alışveriş yaptıkları bitpazarı, Köprü yakınlarında ve mezarlığa yakın alanlarda kurulan hayvan pazarı ve buğday ticaretiyle ilgilenen tahıl esnaflarına ait pazarlar Antakya'nın ticari aktivitelerinde önem teşkil etmekteydi (Temiz,2002:71).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkiye genelinde hız kazanan şehirleşme hareketleri Antakya'da da kendini göstermiş ve şehir hızlı bir büyüme

sürecine girmiştir. Şehirde oluşmaya başlayan bu hareketlilik ve dinamizm daha çok şehir merkezinde kendini göstermiştir. Dolayısıyla şehir merkezi, hem kendi sınırları içerisindeki hem de yakın çevresindeki nüfus kitlelerinin sosyal, kültürel, idari ve siyasi hayatlarını yakından ilgilendiren önemli bir ekonomik faaliyet alanı haline gelmiştir. Söz konusu ekonomik faaliyet sahası içerisinde iş ve ticaret alanları da önemli roller üstlenmiştir. Bu bağlamda Antakya’da ticari faaliyetler açısından Merkezi İş Sahası, şehrin kalbinin attığı yerdir.

Murphy ve Vance tarafından Merkezi İş Sahası, *“Büroların ve ticaret yapılarının en yoğun biçimde olduğu, arazi değerlerinin en fazla olduğu, kentin en yüksek yapılarının yer aldığı, konut ve endüstriden arınma yolundaki bölge”* olarak tanımlanmaktadır (Ulu,2003:9). Tanımdan da anlaşılacağı gibi konut alanlarının ticari tesislerin aleyhine bir şekilde azalmaya başladığı, dikey yapılaşmanın ve arazi fiyatlarının artış gösterdiği alanlar Merkezi İş Sahası olma yolundaki en önemli adaylardır.

İş ve Ticaret Merkezleri doğu ülkelerinde daha çok Çarşı (Pazar) ve yakın çevresinde kendini göstermektedir. Küçük ve Orta büyüklükteki şehirlerde yollar genellikle çarşıda kesişmektedir. Çarşının içerisinde küçük sokaklar farklı faaliyet kolları halinde loncalar şeklinde kapalı binalarda birbirinden ayrılmışlar ve küçük dükkânlar şeklinde yan yana sıralanmışlardır. Bazen şehirlerin çekirdek kısımlarında resmi ve kültürel açıdan hizmet sunan binalar da yer alabilmektedir (Tolun-Denker,1976:39). Antakya şehri de tipik bir Ortadoğu şehri karakterini yansıtmakta ve Antakya Çarşısı, şehir ile yakın çevresindeki ticari faaliyetlerin odak noktasını oluşturmaktadır (Foto 3.21).

Antakya Merkezi İş Sahasında yer alan ticarethanelerin eski ve yeni durumlarının karşılaştırılması şehrin ticari yapısındaki ve yaşam tarzındaki karakteristik özellikleri tespit etmek açısından önem taşımaktadır. Bir Fransız öğretmen, filozof ve aynı zamanda edebiyat doktoru olan Pierre Bazantay’ın 1935 yılında Antakya Çarşısı için yapmış olduğu arazi çalışması şehrin ticari fonksiyonlarını ortaya koyması açısından önemli veriler sunmuştur. Bazantay 1935 yılında Antakya çarşısında 3867 esnaf ve zanaatkâr olduğunu tespit etmiş ve faaliyet kollarını listelemiştir (Asarcıklı,1989:70) (Tablo 3.7). Antakya çarşısı sınırları içerisinde faaliyet kolları yıllar içinde değişiklik arz etmiş olsa da Camiler, hanlar ve benzeri diğer yapılar varlıklarını büyük oranda günümüze kadar korumuştur (Şekil 3.10 ve Şekil 3.11).

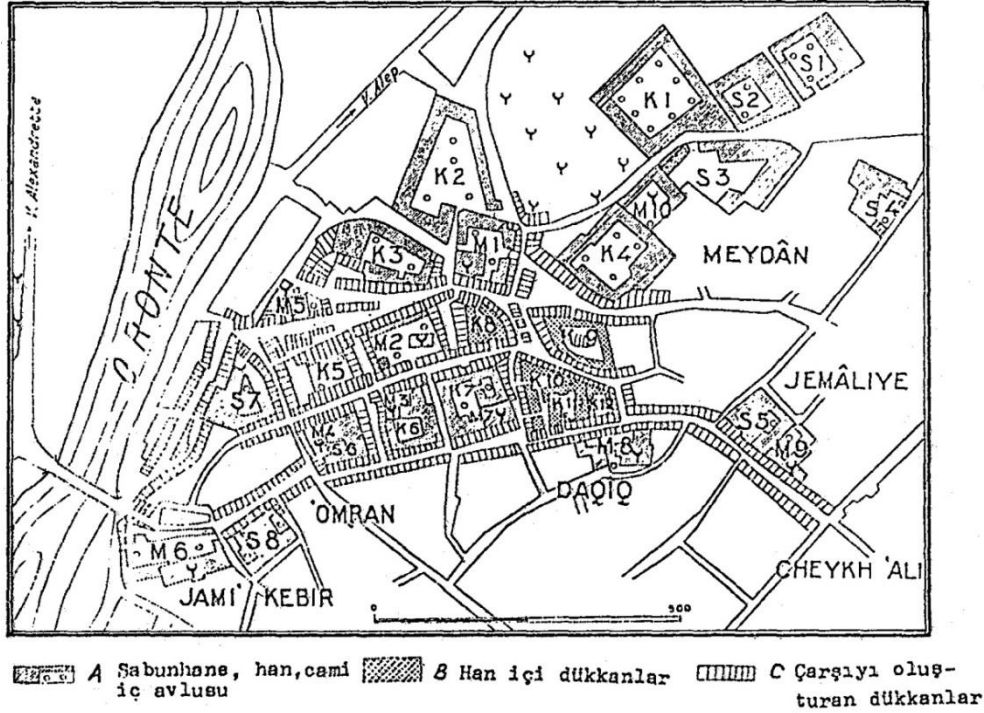
Foto 3.21. Tarihi Antakya Çarşısından eski bir görüntü (Kaynak: Demir, 1996:96)

Tablo 3.7 Bazantay tarafından 1935 yılında tespit edilen zanaatkarlar listesi

Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı
Marangozlar (İnce tahta işi)	87	Ütücüler	6	Tuğlacılar	50
Doğramacılar	95	Debbağlar	93	Çömlekçiler	20
İnşaatta Çalışan Marangozlar	82	Kunduracılar	208	Değirmenciler	22
Bıçkıcılar	20	Köşkerler	320	Fırıncılar	107
Çıkrıkçılar	12	Eskiciler	48	Bulgur Dövenler	18
Araba yapanlar	32	Seyyar eskiciler	60	Kasaplar	207
Tarakçılar	6	Saraçlar	28	Lokantacılar	21
Su dolabı yapanlar	10	Semerciler	33	Tatlıcılar	26
Hasırçılar	130	Demirciler	96	Tel kadayıfçılar	34
Bez Basmacıları	3	Nalbantlar	47	Şekerciler	55
İpek Dokumacıları	18	Bıçakçılar	69	Gazozcular	7
Koz kurutan ameleler	52	Tenekeçiler	63	Buzcular	5
Keçeciler	26	Bakırcılar	37	Şerbetçiler	29
Kumaş Dokuyanlar	22	Kalaycılar	99	Humusçular	32
Kilim Dokuyanlar	76	Kuyumcular	50	Zeytinyağı ve Sabuncular	209
Keçi kılı dokuyanlar	73	Duvarcılar	84	Garaj işletenler	14
Terziler	166	Taşçılar	6	Şoförler	75
Fes Kalıpcıları	20	Kiremitçiler	100	Çilingirler	13
Nakış İşleyenler	38	Çimento Satıcısı	9	Berberler	264
Gömlekçiler	16	Hamallar	132	Hamamecılar	30
Boyacılar	25	Soba ve mangalcılar	19	Dellallar	8
Mühürçüler	10				

Kaynak: (Asarcıklı,1989:70)

Şekil 3.10 Bazantay tarafından çizilen 1935 yılı Antakya Merkezi İş Sahası

·Y·Y	Mezarlık	M.Y Cami	K. Han	S Sabunhane
K ₁	: Yeni Han	M ₁	: Meydan Camii	
K ₂	: Kapalı Çarşı	M ₂	: Ahmediye Camii	
K ₃	: Serbest Çarşı	M ₃	: Tüccarlar-Semerciler Camii	
K ₄	: Esat Ağa Hanı	M ₄	: Terlik ve Yemenciler Camii	
K ₅	: Belediye Hanı	M ₅	: Ağa Camii	
K ₆	: Rafet Ağa Hanı	M ₆	: Büyük (Ulu) Camii	
K ₇	: Kurşunlu Han	M ₇	: Kurşunlu Han Camii	
K ₈	: Demirciler Hanı	M ₈	: Yeni Cami	
K ₉	: Tütün Han	M ₉	: Mahremiye Camii	
K ₁₀	: Sabunhane	M ₁₀	: Selvi Camii	
K ₁₁	: Rifat Efendi Hanı			
K ₁₂	: Madros Hanı			

Kaynak: (Asarcıklı,1989:81)

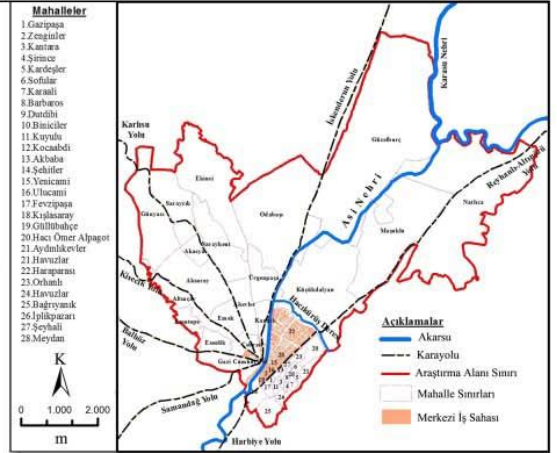
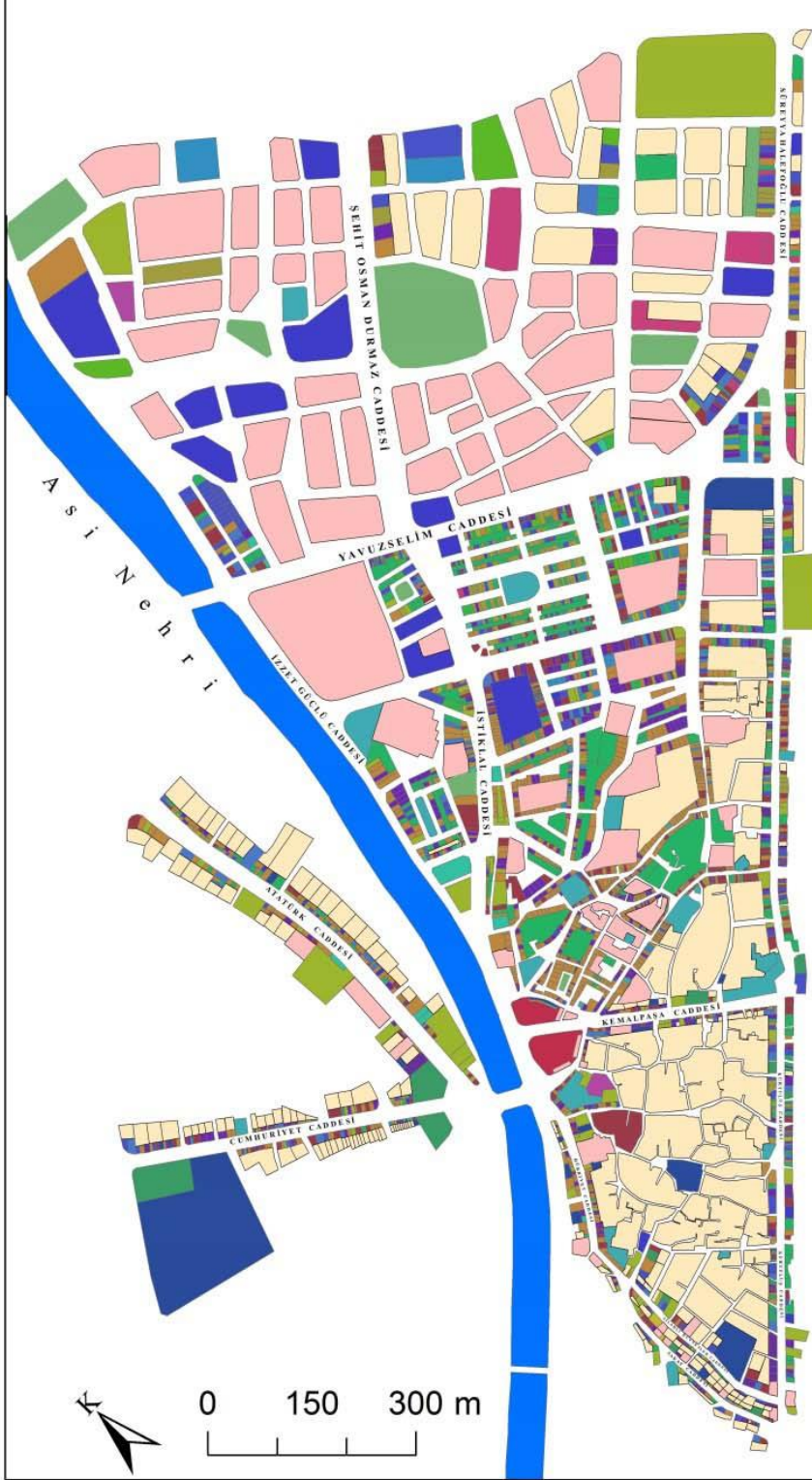
Antakya şehrinde iş ve ticaret alanlarının **bugünkü durumları** değerlendirildiğinde merkezi iş sahasının, bulunduğu alandan güneye ve batıya doğru genişleme gösterdiği, Asi Nehri'nin batı yakasına sıçrama yaptığı ve söz konusu alanda yeni ticari nüvelerin ortaya çıkmaya başladığı dikkati çekmektedir (Şekil 3.11) Antakya şehri genelinde ticaret fonksiyonuna hizmet eden alanlar 273,8 hektar alan kaplamakta ve bu alan toplam şehrsel alanın % 5,7'sine karşılık gelmektedir. Antakya Merkezi İş Sahası 154 ha kaplamakta ve bu alanın % 39,1'i ticari fonksiyona hizmet etmeyen konut, dini tesis ve eğitim tesisleri gibi alanlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla Merkezi İş Sahasındaki 110,5 hektarlık alan

(% 60,9) ticari alanlardan oluşmaktadır. Bu ticari alanlar 273,8 hektar olan şehir genelindeki toplam ticaret alanlarının % 40'ına tekabül etmektedir (Şekil 3.11).

Antakya Merkezi İş Sahasının sınırlarına bakıldığında doğuda Kurtuluş Caddesi, güneyde Hürriyet, Saray ve Silahlı Kuvvetler Caddeleri, Kuzeyde Haraparası Mahallesi Küçükdalyan Mahallesi'nden ayıran Hacıkürüş Deresi, MİA sınırını oluşturmaktadır. Merkezi İş Sahası, batıda Asi Nehri'nin batı yakasına doğru sıçrama yapmış, Atatürk Caddesinin köprübaşından Vali Göbeğine kadar olan kesimi ile Cumhuriyet Caddesi batı sınırı olarak tayin edilmiştir (Şekil 3.11) Bu sınırlar içerisinde Merkezi İş Sahasının toplam alanı 154 hektar alandır. MİA sınırları içerisinde 10 mahalle yer almaktadır. Bunlar; Haraparası Mahallesi, Meydan Mahallesi, Ulucami Mahallesi, Yeni cami Mahallesi, Akbaba Mahallesi, Güllübahçe Mahallesi, Cebrail Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi, Kanatlı Mahallesi ve Zenginler Mahalleleridir. Merkezi İş Sahasında yer alan ve ticari hareketliliğin fazla olduğu caddeler ise Atatürk Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Kurtuluş Caddesi, Kemalpaşa Caddesi, Saray Caddesi, Hürriyet Caddesi, Silahlı Kuvvetler Caddesi, Yavuz Selim Caddesi, İzzet Güçlü Caddesi, İstiklal Caddesi ve Süreyya Halefoğlu Caddeleridir (Şekil 3.11).

Antakya şehrindeki iş ve ticaret alanlarını oluşturan birimler 9 ana grup altında sınıflandırılmıştır. Bunlar perakende ticaret, büyük ticaret, küçük sanayi ve imalathaneler, yeme-içme dinlenme ve eğlence yerleri, bürolar, banka ve sigorta acenteleri, ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmeleri, ulaşım hizmetleri ve sağlık hizmetleridir.

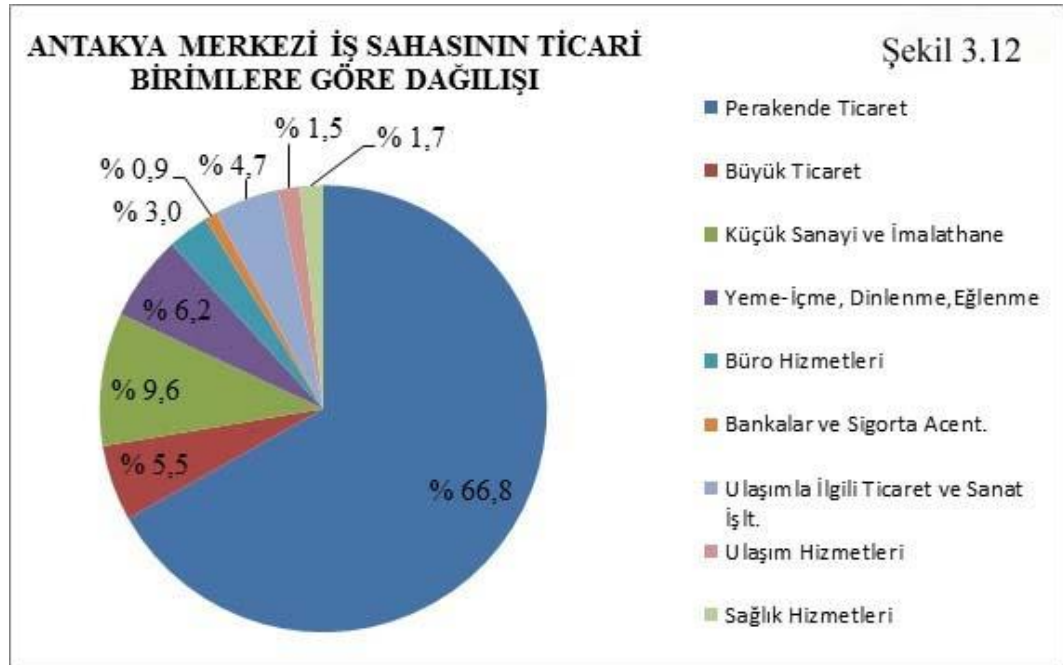
Şekil 3.11
Antakya Şehri Merkezi İş Sahası Haritası
(2014)

Açıklamalar

- Asi Nehri
- Bankalar ve Sigorta Acenteleri
- Büro Hizmetleri
- Depo
- Dini Alanlar
- Eğitim Alanları
- Günlük İhtiyaçlar
- Harabe
- Hırdavatçı, Nalbur ve Av Malzemecisi
- Konut Alanları
- Küçük Sanayi ve İmalathaneler
- Meydan
- Park ve Bahçeler
- Periyodik İhtiyaçlar
- Resmi Alanlar
- Restore Halinde Bina
- Sağlık Tesisleri
- Tarım Araçları, Tarım İlaçları ve Gübre
- Toptan Bakkaliye ve Un Ticareti
- Ulaşım Hizmetleri
- Ulaşım İlgili Ticaret ve Sanat İşletmeleri
- Uzun Vadeli İhtiyaçlar
- Yeme-İçme ve Eğlence Tesisleri
- İnşaat Malzemesi Satıcıları
- İşhanı ve Pasajlar

Bir yerleşmedeki ticari faaliyetlerin en temel göstergelerinden biri o yerleşmede yer alan ve aktif durumda olan iş yerlerinin sayısıdır (Arınç, 1995:88) Antakya şehrinde ticari faaliyetlerin büyük bölümünü kapsayan Merkezi İş Sahası sınırları içerisinde perakende ticaret kapsamında toplamda 1727 (% 66,8) işyeri bulunmaktadır. Küçük sanayi ve imalathane kapsamında 251 (%9,6), büyük ticaret kapsamında 142 (%5,5), yeme-içme dinlenme amacına yönelik 169 (6,2), ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmelerine yönelik 120 (%4,7), ulaşım hizmetlerine yönelik 40 (%1,5), büro hizmetleri kapsamında 77 (%3), banka ve sigorta işletmeleri kapsamında 23 (% 0,9) ve sağlık hizmetleri kapsamında 45 (%1,7) işyeri bulunmaktadır (Şekil 3.12).

Antakya Merkezi İş Sahasında yer alan ticari işletmeler Karaboran (1982) tarafından yapılan bir sınıflandırmaya göre sınıflandırılmıştır. Buna göre MİA'daki günlük ihtiyaçlar, periyodik ihtiyaçlar, uzun süreli ihtiyaçlar ve hırdavatçı, nalbur ve av malzemeleri satıcıları **perakende ticaret** kapsamında incelenmiştir.

Günlük ihtiyaçlar, işyeri sahibi ile müşteriyi genellikle her gün karşı karşıya getiren, günlük ihtiyaçları temin eden bir kavram olarak kullanılmaktadır. Günlük ihtiyaçlara yönelik ticari işletmeler; bakkal, market, kasap, manav, kuruyemişiçi, gazete bayi, şarküteri, tavukçu, büfe, hamam, umumi tuvalet, fırın gibi işletmelerdir. Perakende ticaret kapsamında Merkezi İş Sahasında toplamda

1697 iş yeri bulunmaktadır. Günlük ihtiyaçları temin eden iş yerlerinin oranlarına bakıldığında bunların % 29'unu bakkal ve market, % 8,7'sini kuruyemişiçi, % 7,5'ini baharatçı ve zahireci, % 7,2'sini hazır yemek, % 6,5'ini manav, % 6,3'ünü kasap, %6'sını tatlıcı, % 5,3'ünü tavukçu, % 5,3'ünü künefecici (tatlıcılardan ayrı olarak ele alınmıştır), % 4,1'ini büfe ve % 3,6'sını fırıncı işletmeleri oluşturmaktadır. Geri kalan % 10,5'lik kısımda ise süt ürünleri satıcısı, yumurtacı, ganyan bayi, iddaa bayi, hamam, umumi tuvalet, gazete bayi gibi iş yerleri bulunmaktadır (Tablo 3.8 ve Şekil 3.11).

Tablo 3.8 Antakya'da perakende ticaret kapsamında faaliyet gösteren iş yerleri ve sayıları

PERAKENDE TİCARET											
Günlük İhtiyaçlar			Periyodik İhtiyaçlar			Uzun Vadeli İhtiyaçlar			Hırdavatçı,Nalbur Av Mlz.		
Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	%	Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	%	Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	%	Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	%
Bakkal	84	20,3	Konfeksiyoncu	397	42,6	Kuyumcu	59	17,1	Hırdavatçı	28	80
Market	36	8,7	Ayakkabıcı	136	14,6	Mobilyacı	54	15,7	Av Mlz.	5	14,3
Kuruyemişiçi	36	8,7	İletişim	72	7,7	Beyaz Eşya S.	51	14,8	Nalbur	2	5,7
Manav	27	6,5	Manifaturacı	68	7,3	Elektronikçi	49	14,2			
Kasap	26	6,3	Parfümeri	39	4,2	Halıcı	32	9,3			
Tatlıcı	25	6	Züccaciyeci	31	3,3	Saatçi	20	5,8			
Baharatçı	23	5,6	Takıcı	27	2,9	Telefoncu	19	5,5			
Künefecici	22	5,3	Kırtasiyecici	17	1,8	Seramikçi	12	3,5			
Tavukçu	22	5,3	Aktar	16	1,7	Sobacı	9	2,6			
Dönerci	18	4,3	Oyuncakçı	14	1,5	Gelinlikçi	8	2,3			
Büfe	17	4,1	Fotoğrafçı	13	1,4	Bilgisayarçı	7	2			
Fırıncı	15	3,6	Boya Mlz.	12	1,3	Bebek Mlz.	5	1,4			
Şarküteri	11	2,7	Tuhafiyeci	12	1,3	Çeyizlik Eşya	5	1,4			
Süt Ürünleri	8	1,9	Camcı	11	1,2	İş Aletleri	4	1,2			
Yağ Satıcısı	8	1,9	Tüpçü	9	1	Nargile Satımı	4	1,2			
Zahireci	8	1,9	Çantacı	8	0,9	Gözlükçü	4	1,2			
İddaa Bayi	6	1,4	Kömürcü	8	0,9	Kuşçu	3	0,9			
Köfteci	5	1,2	Kitapçı	7	0,8						
Humuşçu	4	1	Çiçekçi	6	0,6						
Biber Salçası	3	0,7	Ambalajcı	5	0,5						
Yumurtacı	2	0,5	Kuru Temizlemeci	5	0,5						
Hamam	2	0,5	Avizeci	4	0,4						
Pizzacı	2	0,5	Fatura Ödeme M.	4	0,4						
Börekçi	1	0,2	Beyaz Eşya Bkm.Srvs	2	0,2						
Umumi Tuvalet	1	0,2	Cd ve Kasetçi	2	0,2						
Ganyan Bayi	1	0,2	Kemercici	2	0,2						
Gazete Bayi	1	0,2	Diğer	4	0,4						
TOPLAM	414	100		933	100		345	100		35	100

Kaynak: Arazi Çalışmaları

Merkezi İş Sahasında **periyodik ihtiyaçları** karşılayan iş yerlerinin sayısı 933'tür. Bunun % 42,6'sını konfeksiyoncu, % 14,6'sını ayakkabıcı, %7,7'sini iletişim, % 7,3'ünü manifaturacı, %4,2'sini kozmetikçi, %3,3'ünü züccaciyeci, %2,9'unu takıcılar oluşturmaktadır. Geri kalan % 17,4'lük kısımda ise oyuncakçı, kasetçi, boyacı, çiçekçi, kuru temizlemeci, camcı, avizeci, çantacı, kemerci, tüpçü gibi iş yerleri yer almaktadır (Tablo 3.8 ve Şekil 3.11).

Uzun vadeli ihtiyaçları temin eden iş yerlerinin sayısı 345'tir. Bunun %17,1'ini kuyumcular, % 15,7'sini mobilyacılar, % 14,8'ini beyaz eşya satıcıları, % 14,2'sini elektronikçiler, % 9,3'ünü halıcılar, % 5,8'ini saatçiler, %5,5'ini telefoncular, % 3,5'ini seramik ve porselen eşya satıcıları, % 2,6'sını sobacılar oluşturmaktadır. Geri kalan % 11,5'lik kısım gelinlikçilerden, gözlükçülerden, nargile satıcılarından, kuşçu dükkânlarından, çeyizlik eşya satıcılarından, bilgisayarlılardan, iş aletleri ve bebek malzemesi satıcılarından oluşmaktadır (Tablo 3.8 ve Şekil 3.11). **Hırdavatçı, Nalbur ve Av Malzemeleri** grubunda yer alan iş yerlerinden % 80'nini hırdavatçılar, % 14,3'ünü av malzemeleri satıcısı ve geri kalan % 5,7'lik kısmı da Nalburcular oluşturmaktadır (Tablo 3.8 ve Şekil 3.11).

Merkezi İş Sahası içerisinde **Büyük Ticaret** grubunda yer alan işyerleri; inşaat malzemesi satıcıları, toptan bakkaliye ve un ticareti yapan iş yerleri, tarımsal araç, ilaç ve gübre ticareti yapan iş yerleri bulunmaktadır. Büyük Ticaret kapsamında 142 işyeri bulunmaktadır. Bu iş yerlerinden 81 tanesi (% 57'si) toptan bakkaliye ve un ticareti ile uğraşmakta, 34 tanesi (%24'ü) tarım araçları, ilaçları ve gübre ticareti yapmakta geri kalan 27 tanesi (% 19'u) ise inşaat malzemeleri ticareti yapmaktadır (Tablo 3.9).

Tablo 3.9 Antakya'da Büyük Ticaret kapsamında faaliyet gösteren işyerleri ve sayıları

BÜYÜK TİCARET		
Faaliyet Kolu	İş Yeri Sayısı	%
İnşaat Malzemeleri Satıcısı	27	19
Toptan Bakkaliye ve Un Tic.	81	57
Tarımsal Araç, İlaç ve Gübre Tic.	34	24
TOPLAM	142	100

Kaynak: Arazi Çalışmaları

Antakya şehri merkezi iş sahası sınırları içerisinde toplamda 249 tane işyeri **Küçük Sanayi ve İmalathane** kapsamında faaliyet göstermektedir. Bu iş yerleri daha çok, berberlerden, kaynakçılardan, anahtarcılardan, doğramacılardan, kaynakçılardan, ayakkabı imalatçısı ve tamircilerinden, kaportacılarından, el sanatları atölyelerinden ve daha birçok faaliyet kolundan oluşmaktadır. MİA'daki 249 iş yerinin % 29,7'sini berber ve kuaförler, % 12,9'unu ayakkabı imalatçıları, % 8,8'ini matbacılar, % 8'ini terziler, % 6,8'ini elektrikçiler, % 4,8'ini bobinajcılar, % 3,6'sını ısıtma-soğutma sistemleri üzerine faaliyet gösteren esnaflar, % 3,2'sini tesisatçılar ve % 2,8'ini el sanatları atölyeleri oluşturmaktadır. Geri kalan % 19,4'lük kısım ise antikacılardan, anahtarcılardan, doğramacılardan, kaynakçılardan, bıçakçılardan, bakırcılardan, hurdacılardan ve diğer küçük atölye ve imalathanelerden oluşmaktadır (Tablo 3.10 ve Şekil 3.11).

Tablo 3.10 Antakya'da Küçük Sanayi ve İmalathane kapsamında faaliyet gösteren işyerleri ve sayıları

KÜÇÜK SANAYİ VE İMALATHANELER					
Faaliyet Kolu	İş Yeri Sayısı	%	Faaliyet Kolu	İş Yeri Sayısı	%
Berber-Kuaför	74	29,7	Hurdacı	2	0,8
Ayakkabı İmalatı	32	12,9	Kazancı	2	0,8
Matba	22	8,8	Teknik Servis	2	0,8
Terzi	20	8	Akvaryumcu	1	0,4
Elektrikçi	17	6,8	Anahtarcı	1	0,4
Bobinajcı	12	4,8	Antikacı	1	0,4
Isıtma-Soğutma Sis.	9	3,6	Brandacı	1	0,4
Tesisatçı	8	3,2	Çelik Kapı İm.	1	0,4
El Sanatları Atölyesi	7	2,8	Çerçevenci	1	0,4
Doğramacı	7	2,8	Kantarcı	1	0,4
Kaynakçı	7	2,8	Kaportacı	1	0,4
Ayakkabı Tamircisi	5	2	Kaşe	1	0,4
Bıçakçı	4	1,6	Mangalçı	1	0,4
Tahtacı	4	1,5	T.V tamircisi	1	0,4
Bakırcı	2	0,8			
El Sanatları Satış M.	2	0,8			
TOPLAM				249	100

Kaynak: Arazi Çalışmaları

Yeme, içme, dinlenme ve eğlence yerleri kapsamında faaliyet gösteren ticarethaneler; çay ocakları, kıraathaneler, lokanta-restoranlar, kebabçılar, pastaneler, birahaneler, düğün salonları, luna park, oteller, oyun salonları, internet kafeler gazino gibi eğlence yerleridir. Merkezi iş sahasındaki yeme, içme, dinlenme ve eğlence yerleri toplamda 160 iş yerini kapsamaktadır. Bu iş yerlerinin % 29,4'ünü lokanta ve restoranlar, % 14,4'ünü pastaneler, % 11,9'unu oteller, %10'unu kafeler, % 9,4'ünü kebabçılar, % 9,4'ünü internet kafeler, % 4,4'ünü çay ocakları, % 2,5'ini barlar ve % 2,5'ini de meşrubatçılar oluşturmaktadır. Geri kalan % 6,1'lik kısım barlardan, düğün salonlarından, oyun salonlarında, kıraathanelerden oluşmaktadır (Tablo 3.11 ve Şekil 3.11).

Avukat, mali müşavir, dernek, siyasi parti temsilcilikleri, emlakçılar, inşaat mühendislikleri, hastane büroları gibi iş yerleri **büro hizmetleri** adı altında gruplandırılmıştır. Merkezi İş Sahasında büro hizmetleri kapsamında toplam 77 işyeri bulunmaktadır. Bunun % 18,2'sini dernekler, % 16,9'unu emlakçılar, % 14,3'ünü avukatlar, % 14,3'ünü inşaat mühendisliği büroları, % 9,1'ini dövizciler, % 9,1'ini mali müşavirler, % 7,8'ini siyasi parti temsilcilikleri, % 5,2'sini ithalat ve ihracatla uğraşan esnafların yazıhaneleri, % 1,3'ünü postane ve geri kalan 1,3'ünü de özel hastane bürosu oluşturmaktadır (Tablo 3.11 ve Şekil 3.11).

Bankalar ve sigorta acentelikleri gibi iş yerleri **bankalar ve sigorta acentelikleri** kapsamında değerlendirilmiştir. Bu amaca hizmet eden toplam 23 iş yeri vardır. Bunların % 74'ü bankalardan oluşurken % 26'sı ise sigorta acentelerinden oluşmaktadır (Tablo 3.11 ve Şekil 3.11).

Oto yedek parça satıcısı, oto döşemeciler, modifiyeciler, oto elektrikçiler, bisiklet ve motosiklet tamircileri, oto yağlama ve bakım servisleri gibi iş yerleri ulaşım ile ilgili sanat işletmelerini oluştururken, Oto galericiler, bisikletçiler, lastikçiler, motorsikletçiler gibi faaliyet kolları da ulaşım ile ilgili belli başlı ticaret işletmeleridir. **Ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmeleri** kapsamında toplamda 122 iş yeri vardır. Bu iş yerlerinin % 53,2'si ulaşım ile ilgili sanat işletmelerinden oluşurken, % 46,8'i ise ulaşım ile ilgili ticaret işletmelerinden meydana gelmektedir. Ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmelerinin % 23,8'ini oto galericiler, % 17,2'sini oto yıkamacılar, % 10,7'sini bisiklet tamircileri, % 9'unu motosikletçiler, % 8,2'sini oto tamircileri, % 6,6'sını lastikçiler, % 4,1'ini oto döşemeciler, % 4,1'ini akücüler, % 3,3'ünü yedek parçacılar, % 3,3'ünü bisikletçiler oluşturmaktadır. Geri kalan % 9,7'lik kısım yağ ve filtrecilerden,

modifiyecilerden ve oto aksesuar gibi iş yerlerinden oluşmaktadır (Tablo 3.12 ve Şekil 3.11).

Tablo 3.11 Antakya’da Yeme-İçme ve Dinlenme, Büro Hizmetleri, Bankalar ve Sigortacılık kapsamında faaliyet gösteren işyerleri ve sayıları

YEME-İÇME DİNLENME EĞLENME HİZMETLERİ			BÜRO HİZMETLERİ (Adli, Mali, Dernek, Sendika, Parti)			BANKALAR VE SİGORTA ACT.		
Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	%	Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	%	Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	%
Resturant (Lokanta)	47	29,4	Dernek	14	18,2	Banka	17	74
Pastane	23	14,4	Emlakçı	13	16,9	Sigorta Acent.	6	26
Otel	19	11,9	Avukat	11	14,3			
Kafe	16	10	İnşaat Müh. Bürosu	11	14,3			
İnternet kafe	15	9,4	Dövizci	7	9,1			
Kebapçı	15	9,4	Mali Müşavir	7	9,1			
Çaycı	7	4,4	Parti Binası	6	7,8			
Bar	4	2,5	İthalat-İhracat Bürosu	4	5,2			
Meşrubatçı	4	2,5	Kooperatif	2	2,6			
Kıraathane	3	1,9	Postane	1	1,3			
Aşevi	1	0,6	Hastane Bürosu	1	1,3			
Balıkçı (Mangal)	1	0,6						
Düğün Salonu	1	0,6						
Lunapark	1	1						
Nargile Cafe	1	1						
Oyun Salonu	1	1						
Pansiyon	1	1						
TOPLAM	160	100		77	100		23	100

Kaynak: Arazi Çalışmaları

Ulaşım hizmetleri kapsamında seyahat acenteleri, nakliye şirketleri, petrol istasyonları, otoparklar ve garajlar ele alınmıştır. Bu iş kolunda yer alan iş yeri sayısı 40’tır. Merkezi İş Sahasında ulaşım hizmetlerinin % 35’ini seyahat acenteleri, % 25’ini nakliye şirketleri, % 15’ini petrol istasyonları, % 12,5’ini otoparklar, % 10’unu köy garajları ve % 2,5’ini eski otogar oluşturmaktadır (Tablo 3.12 ve Şekil 3.11).

Sağlık hizmetleri kapsamında faaliyet gösteren iş yeri sayısı 44’tür. Bunların % 70,4’ünü eczaneler, % 22,7’sini diş doktorları, % 4,5’ini veteriner hekimler ve % 2,2’sini ise halk sağlık merkezi oluşturmaktadır (Tablo 3.12 ve Şekil 3.11).

Tablo 3.12. Antakya’da Ulaşım İlgili Ticaret ve Sanat İşletmeleri, Ulaşım Hizmetleri ve Sağlık Hizmetleri kapsamında faaliyet gösteren işyerleri ve sayıları

ULAŞIMLA İLGİLİ TİCARET VE SANAT İŞLETMELERİ			ULAŞIM HİZMETLERİ			SAĞLIK HİZMETLERİ		
Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	%	Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	%	Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	%
Ulaşım İlgili Sanat İşletmeleri			Seyahat Acent.	14	35	Eczaneci	31	70,4
Oto Yıkamacı	21	17,2	Nakliyecisi	10	25	Diş Doktoru	10	22,7
Bisiklet Tamiri	13	10,7	Petrol İstasyonu	6	15	Veteriner	2	4,5
Oto Tamirci	10	8,2	Otopark	5	12,5	Halk Sağlık M.	1	2,2
Oto Döşemeci	5	4,1	Köy Garajı	4	10			
Akücü	5	4,1	Eski Otogar	1	2,5			
Oto Aksesuar	3	2,5						
Oto Elektrikçi	3	2,5						
Oto yağlama	2	1,6						
Modifiyeci	1	0,8						
Motosiklet T.	1	0,8						
Kaportacı	1	0,8						
Toplam	65	53						
Ulaşım İlgili Ticaret İşletmeleri								
Oto Galerici	29	23,8						
Motosikletçi	11	9						
Oto Lastikçi	8	6,6						
Bisikletçi	4	3,3						
Yedek Parçacı	4	3,3						
Traktör Galerisi	1	0,8						
Toplam	57	47						
Genel Toplam	122	100		40	100		44	100

Kaynak: Arazi Çalışmaları

Merkezi İş Sahasındaki iş yerlerinin mahallelere göre dağılımlarına bakıldığında günlük ihtiyaçlar daha çok Haraparası ve Meydan mahallelerinde bulunmaktadır (Şekil 3.11). Bu mahallelerde günlük ihtiyaçları temin eden iş yeri sayıları sırasıyla 139 ve 103’tür. Periyodik ihtiyaçlar açısından Meydan Mahallesi 355 işyeri ile en fazla hizmet sunan mahalledir. Bu mahalleyi 229 işyeri ile Yenicami Mahallesi ve 137 işyeri ile Haraparası Mahallesi takip etmektedir. Uzun vadeli ihtiyaçlar açısından en önemli hizmeti yine Meydan Mahallesi sunmaktadır. Meydan Mahallesinde uzun süreli ihtiyaçlara yönelik işyeri sayısı 132’dir (Tablo 3.13). Küçük Sanayi ve İmalathaneler daha çok Haraparası mahallesinde yer almaktadır. Bundaki temel etken Antakya’nın ilk sanayi sitesinin Haraparası Mahallesinin sınırları içerisinde inşa edilmiş olmasındandır. Diğer yandan, yine Haraparası Mahallesinde köy garajlarının hemen yanında çok sayıda

ayakkabı imalathaneleri ve tamircileri bulunmaktadır. Haraparası Mahallesi ayrıca ulaşım hizmetleri ve ulaşım ile ilgili sanat ve ticaret işletmeleri açısından da ön plandadır.

Tablo 3.13. Antakya’da Perakende Ticaret kapsamında faaliyet gösteren işyerleri ve sayılarının mahallelere göre dağılışı

PERAKENDE TİCARET										
Mahalleler	Günlük İhtiyaçlar		Periyodik İhtiyaçlar		Uzun Vadeli İhtiyaçlar		Hırdavat,Nalbur Av Malzemecisi		Mahalle Toplamı	
	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%
Haraparası	131	36,4	139	15,2	78	23,2	25	71,4	373	22,7
Meydan	100	27,8	356	38,9	132	39,3	10	28,6	598	36,4
Güllübahçe	19	5,3	17	1,9	11	3,3			47	2,9
Ulucami	19	5,3	29	3,2	25	7,4			73	4,4
Yenicami	36	10,0	230	25,2	50	14,9			316	19,2
Cumhuriyet	7	1,9	13	1,4	4	1,2			24	1,5
Cebrail	12	3,3	36	3,9	19	5,7			67	4,1
Kanatlı	12	3,3	56	6,1	4	1,2			72	4,4
Akbaba	13	3,6	7	0,8	2	0,6			22	1,3
Zenginler	11	3,1	31	3,4	11	3,3			53	3,2
Toplam	360	100,0	914	100,0	336	100,0	35	100,0	1645	100,0

Kaynak: Arazi Çalışmaları

Haraparası, Meydan ve Yenicami Mahallelerinin hemen her faaliyet kolunda hâkim rol üstlenmesi şüphesiz bu üç mahallenin Antakya tarihi ticaret merkezinin sınırları içerisinde kalmış olmasından kaynaklanmaktadır. Antakya çarşısı, İşhanları ve pasajlar, eski sanayi sitesi, eski otogar, köy garajları, Palladium (AVM), bankalar ve diğer önemli ticari işletmelerin çoğu tamamıyla söz konusu üç mahallenin sınırları içinde kalmaktadır. Merkezi İş Sahasını oluşturan mahalleler içerisinde yeme-içme, dinlenme ve eğlenme tesisleri ile büro hizmetlerinin en fazla Haraparası Mahallesinde bulunduğu dikkati çeker (Şekil 3.11). Yeme İçme Eğlenme ve Dinlenme kapsamında söz konusu mahallede 58 işyeri mevcut iken büro hizmetleri kapsamında ise 32 iş yeri bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerin daha yaygın olarak bulunduğu Güllübahçe Mahallesinde Sağlık Hizmetleri kapsamında 13 işyeri bulunmaktadır (Tablo 3.14).

Tablo 3.14 Antakya’da Yeme-İçme ve Dinlenme, Büro Hizmetleri ve Sağlık Hizmetleri kapsamında faaliyet gösteren işyerleri ve sayılarının mahallelere göre dağılışı

Mahalleler	Yeme-İçme Dinl. Eğl		Büro Hiz.		Sağ.Hiz.		Mah.Topl.	
	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%
Haraparası	58	31,9	32	41,6	-	-	58	22,0
Meydan	30	16,5	9	11,7	7	18,9	46	17,4
Güllübahçe	19	10,4	12	15,6	13	35,1	44	16,7
Ulucami	21	11,5	8	10,4	4	10,8	33	12,5
Yenicami	14	7,7	-	-	-	-	14	5,3
Cumhuriyet	7	3,8	3	3,9	3	8,1	13	4,9
Cebrail	17	9,3	6	7,8	3	8,1	26	9,8
Kanatlı	10	5,5	6	7,7	-	-	16	6,1
Akbaba	3	1,6	-	-	2	5,4	5	1,9
Zenginler	3	1,6	1	1,3	5	13,5	9	3,4
Toplam	182	100	77	100	37	100	264	100

Kaynak: Arazi Çalışmaları

Haraparası mahallesi ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmelerinin yanında diğer ulaşım hizmetleri açısından da ilk sırada yer almaktadır. Merkezi İş Sahasındaki ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmelerinin % 76’sına sahip olan Haraparası Mahallesi ulaşım hizmetlerinin % 63,2’sine sahiptir (Tablo 3.15).

Tablo 3.15 Antakya’da Ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmeleri ve ulaşım hizmetleri kapsamında faaliyet gösteren işyerleri ve sayılarının mahallelere göre dağılışı

Mahalleler	Ul.İlg.Tic ve San.İşl.		Ulaşım Hiz.		Mah.Topl.	
	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%
Haraparası	92	76,0	24	63,2	116	59,2
Meydan	16	13,2	3	7,9	26	13,3
Güllübahçe	3	2,5	3	7,9	19	9,7
Ulucami	3	2,5	-	-	7	3,6
Yenicami	1	0,8	-	-	1	0,5
Cumhuriyet	-	-	-	-	3	1,5
Cebrail	-	-	-	-	3	1,5
Kanatlı	2	1,7	8	21,1	10	5,1
Akbaba	2	1,7			4	2,0
Zenginler	2	1,7			7	3,6
Toplam	121	100	38	100	196	100

Kaynak: Arazi Çalışmaları

Merkezi İş Sahalarının en karakteristik özelliklerinden biri, sahanın “zamanla yer değiştirmesi, gelişmesi ve fonksiyonel önemi bakımından değişikliğe” uğramasıdır (Tolun-Denker,1976:48). Tarih boyunca şehirdeki ticari faaliyetlerin ve hareketliliğin can damarı olan Tarihi Antakya Çarşısı, bu özelliğini bugün de korumaktadır. Dolayısıyla Çarşı, Merkezi İş Sahasının en temel ünitelerinden birini oluşturmaktadır. Diğer yandan şehrin son yıllarda gerek nüfus açısından gerekse mekânsal açıdan gösterdiği gelişmeler, Merkezi İş Sahası açısından yeni nüveler ortaya çıkarmıştır. Başka bir deyişle Antakya Merkezi İş Sahasının sınırları genişlemiştir.

Tolun-Denker (1976)’e göre merkezi iş sahalarında gece ile gündüz nüfusu arasındaki fark fazladır. Şehir büyüyüp geliştikçe bu alanlarda nüfus eskiye oranla azalmaya başlamaktadır. Merkezi iş sahalarında ikametgâh ile iş yerleri artık ayrılmaya başlamaktadır. Bu alanlarda arsa fiyatları çok yüksek olduğu için çevreye nazaran dikey hareketlilik daha fazla kendini göstermektedir. Aşırı ihtisaslaşma ve mağaza sayılarının hızla artmasına paralel olarak bazı faaliyet kolları perakende ticaret halinde bir araya gelmekte ve bazı caddelerde komşu olmaktadır. Bu durum müşterilere daha kolay karşılaştırma olanağı sunmaktadır.

Merkezi iş sahalarıyla ilgili yukarıda verilen bilgiler dikkate alındığında Antakya şehrinde hangi caddelerin merkezi iş sahası özelliklerini yansıtmaya başladığını ve yeni ticari nüvelerin nerelerde oluşmaya başladığını belirlemek daha mümkün hale gelmektedir. Son yıllarda Atatürk Caddesi başta olmak üzere, Cumhuriyet Caddesi, Hürriyet, Saray ve Silahlı Kuvvetler caddeleri hızlı bir gelişme göstermiş ve merkezi iş sahalarının karakteristik özelliklerini yansıtmaya başlamıştır. Dolayısıyla bugün, Antakya merkezi iş sahası güneye ve batıya doğru bir mekânsal gelişme göstermektedir (Şekil 3.11). Gerek arazi çalışmaları gerekse söz konusu caddelerdeki esnaflarla yapılan görüşmeler neticesinde merkezi iş sahaları ve ekonomik faaliyetlerde yaşanan gelişmeler şu şekilde özetlenebilir;

Ekonomik gelir seviyeleri genellikle orta düzeyde olan esnafların en çok yakındıkları durum dükkân kiralalarının bariz bir şekilde artış göstermesidir. Bu durum daha çok Atatürk Caddesi esnafını etkilemektedir. Bu esnafların bazıları Atatürk Caddesindeki dükkânlarını kapatıp başka yerlerde dükkân kiralamaya başlamışlardır. Atatürk, Cumhuriyet, Hürriyet, Saray, Silahlı Kuvvetler ve ticari hareketliliğin artış gösterdiği diğer caddelerde dikkati çeken bir başka husus,

konut alanlarında eskiye nazaran belirgin bir azalmanın meydana gelmeye başlamasıdır. Söz konusu mahallelerde yer alan apartmanların en az 2 veya 3 katında avukatlar, mali müşavirler, resmi kurumlar, dernekler, doktorlar ve daha birçok meslek grubu faaliyet göstermeye başlamıştır.

Bu caddelerde gece ile gündüz nüfusu arasındaki fark artık belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Örneğin dersanelerin ve restoranların hâkim durumda olduğu Hürriyet Caddesinde gündüzleri nüfus yoğunluğu ve hareketlilik fazladır. Burası gündüzleri adeta İstiklal Caddesini(İstanbul) anımsatmaktayken, geceleri nüfus ve hareketlilik oldukça azalmakta ve bu cadde ıssızlaşmaktadır.

Merkezi iş sahasında yer alan iş yerlerinin caddelere göre dağılımlarına dikkat çekildiğinde Atatürk, Hürriyet, İstiklal ve Süreyya Halefoğlu Caddelerinde periyodik ihtiyaçları temin eden iş yerleri hâkim durumdadır. Kemalpaşa caddesinde uzun vadeli ihtiyaçlar hâkim durumda olup bu amaca hizmet eden iş yeri sayısı 22'dir. Toplamda 367 iş yerinin bulunduğu Kurtuluş Caddesinde 91 depo bulunmaktadır. Kurtuluş caddesinin temel iktisadi faaliyet kolunu günlük ihtiyaçlara cevap veren iş yerleri oluşturmaktadır. Bu iş yerlerinin sayısı 55'tir. Günlük ihtiyaçları karşılayan işyerlerinin etkin durumda olduğu bir diğer cadde saray caddesidir. Yavuz Selim Caddesi, Küçük Sanayi ve İmalathaneler grubunda 24 işyeri sayısı ile ilk sırada yer almaktadır. Eski sanayi sitesinin bu caddeye bakan kısımlarına ait işyerlerinin bulunması bundaki önemli etkidir. Diğer yandan yavuz selim caddesi bankalar caddesi olarak da adlandırılmaktadır. Ancak bu caddedeki bankalar daha çok İşhanları bünyesinde yer aldığı için bu İşhanlarından bağımsız sadece 4 bankanın yer aldığı görülmektedir.

“Merkezi iş sahalarında her türlü arazi kullanım durumlarına rastlamak mümkündür. Ancak endüstri, konut, yönetim binaları, parklar, dini alanlar, herhangi bir kar amacı gütmeyen eğitim kurumları merkezi iş sahalarının karakteristik unsurları olarak kabul edilmezler. Ancak bu kurumlar zorunlu işlevlerini yerine getirirlerken yoğunluğun artmasını sağlarlar. Merkezi iş sahasında yer alan büyük yönetim binaları, bankalar, hukuk büroları ve lokantalar gibi kuruluşlar işlevlerine bağımlılıkları nedeniyle M.İ.A. içerisinde yer almaktadır.” (Ulu, 2003:10)

Merkezi iş sahasında yer alan caddeler içerisinde Cumhuriyet, Saray ve Silahlı Kuvvetler Caddelerinde yer alan binalar içerisinde konut alanları hâkim durumdadır (Şekil 3.11). Dolayısıyla bu caddelerin merkezi iş sahasına dâhil edilmemesi düşünülebilir. Ancak bu alanlar birçok açıdan merkezi iş sahasının

özelliklerini yansıtabilmektedir. Dolayısıyla konut alanlarının azlığı veya çokluğu merkezi iş sahası açısından önemli bir değişken olmakla beraber, tek bir kriter de değildir.

Merkezi iş sahası sınırları içerisinde yer alan ancak merkezi iş sahasının karakteristik unsurları sayılmayan tesislerin durumlarına bakıldığında, MİA'daki konut alanları MİA toplam alanının % 14,4'ünü oluşturmaktadır. Bu konut alanlarının şehir toplamındaki konut alanlarına oranı ise % 1,6'dır. Şehir genelinde yer alan park ve bahçeler 291,2 ha kaplamaktadır. Bunun 2,1 hektar alanı MİA sınırları içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla MİA'daki park ve bahçelerin şehir toplamındaki park ve bahçelere oranı % 1'dir. Şehirde 54,1 hektar alan kaplayan eğitim tesislerinin MİA'da kapladığı alan 3,8 hektardır. MİA'daki eğitim alanlarının MİA toplam arazisine oranı % 2,5 iken, şehir genelindeki eğitim alanlarına oranı ise % 6,3'tür. MİA'daki resmi ve dini alanlar sırasıyla 1 ve 1,9 hektar alan kaplamaktadır. Bunlardan resmi alanların MİA toplam alanına oranına 0,6 ve şehir toplamındaki resmi alanlara oranı %3,2'dir. MİA'daki dini alanların ise MİA toplam alanına oranı 1,2 iken şehir toplamındaki dini tesislere oranı % 11,9'dur. Bu değer diğerlerine oranla daha fazla olması dini tesislerin merkezi iş sahasıyla daha fazla bütünleşik bir şekilde bulunduğunu göstermektedir (Tablo 3.16 ve Şekil 3.11).

Tablo 3.16 Antakya'da Merkezi İş Sahasının temel ünitesi olmayan bir takım tesislerin Antakya şehri ve Merkezi İş Sahası içerisindeki oransal dağılımları

Arazi Kullanımı	Şehir Toplamı (ha)	MİA içerisindeki Alanı (ha)	MİA'daki tesislerin MİA toplam alanına oranı (%)	MİA'daki tesislerin şehir toplamındaki tesislere oranı (%)
Konut Alanları	1466	22,1	14,4	1,5
Park ve Bahçeler	94	2,1	1,4	2,2
Eğitim Alanları	54,1	3,8	2,5	7
Resmi Alanlar	31,1	1	0,6	3,2
Dini Alanlar	15,8	1,9	1,2	12
Toplam	1791,5	43,5	20,8	39,1

Kaynak: Arazi Çalışmaları (Alan hesaplamaları Arcmap 10.1 ve Mapinfo 10.0 yazılımları kullanılarak yapılmıştır.)

Antakya şehri merkezi iş sahasının temel üniteleri sayılmayan ancak merkezi iş sahasında bir yoğunluk ve hareketlilik sağlayan tesislerin şehir genelindeki alanı 1791,5 hektardır. Bu tesisler merkezi iş sahasında 43,5 ha olup

bunların MİA toplam alanına oranı % 20,8'dir. Söz konusu tesislerin (MİA sınırları içerisinde) şehir toplamındaki tesislere oranı ise % 39,1'dir.

İşhanları ve pasajlar merkezi iş sahasının temel bileşenidir. Antakya merkezi iş sahasının hemen her mahalle ve caddesinde İşhanlarına ve pasajlara rastlamak mümkündür. Meydan ve Yeni cami mahallelerinin sınırları içerisinde yer alan İşhanları Melek, Atahan, Temizkan, Yazganlar, Yusuf Mıstıkoğlu, Hocoğlu, Birlik, Eski Çukobirlik Erdem İş Merkezi, Parlar Pasajı, Hüsnü Melek Pasajı, Sunar, Kadir Yılmaz, Civelek, Semercioğlu, Kuyumcular, Fevzi Atahan, Büyük Leyla, Gürler, Sema Pasajı, Esat Ağa Hanı, Defne Han, Adalı Çarşısı, Bit Pazarı, Modern Çarşı, Yeraltı Çarşısı, Belediye Çarşısı, Antim İş Merkezi ve Kurşunlu Han'dır (Şekil 3.11).

Kızılay Vali Utku Acun İşhanı (Şekil 3.9) ile 23 Temmuz İşhanı Atatürk Caddesinde, Gazi İş Merkezi ve Ziverpaşa İşhanı Hürriyet Caddesinde yer almaktadır. Gedikoğlu İşhanı, Silahlı Kuvvetler Caddesi ile Saray Caddesi arasında yer almaktadır. 1975 yılında inşa edilen bu İşhanı, Saray caddesi tarafından girildiğinde Gedikoğlu İşhanı olarak adlandırılırken, Silahlı Kuvvetler Caddesi tarafından girildiğinde ise Çek Pasajı olarak adlandırılmaktadır (Şekil 3.13).

Yavuz Selim Caddesinden Hacıkürüş deresine kadar uzanan sahada Haraparası Mahallesi sınırları içerisinde yer alan işhanları; Hamide Civelek, Mustafa Fehmi Civelek, Sema Civelek, Nezihe Civelek, İbrahim Ethem Civelek, Talat Civelek, Sabahat Yılmaz, Mansuroğlu, Uğur Gökçen, Çulhacıoğlu, Ekrem Köşe, Bayındır, Tahir Necip İş Merkezi, Zühtiye Ökten Çarşısı, Recep Düşer Çarşısı, Mehmet Cevri Civelek, Sıdika Civelek, Mustafa Civelek, Feza Civelek, Mustafa Civelek Ziraat Odası İşhanı, Halef Abbas Civelek, Ali Muharrem Civelek, Civelekzade Ebubekir Ağa İşhanı, Bankalar İş Merkezi, Sabahat Yılmaz İş Merkezi, Abdullah Eskiocak, Ziroğlu İş Merkezi, Ethem Yahya Küçük İş Merkezi'dir (Foto 3.22).

Şekil 3.13 Kızılay Vali Utku Acun İşhanı'nın Planı

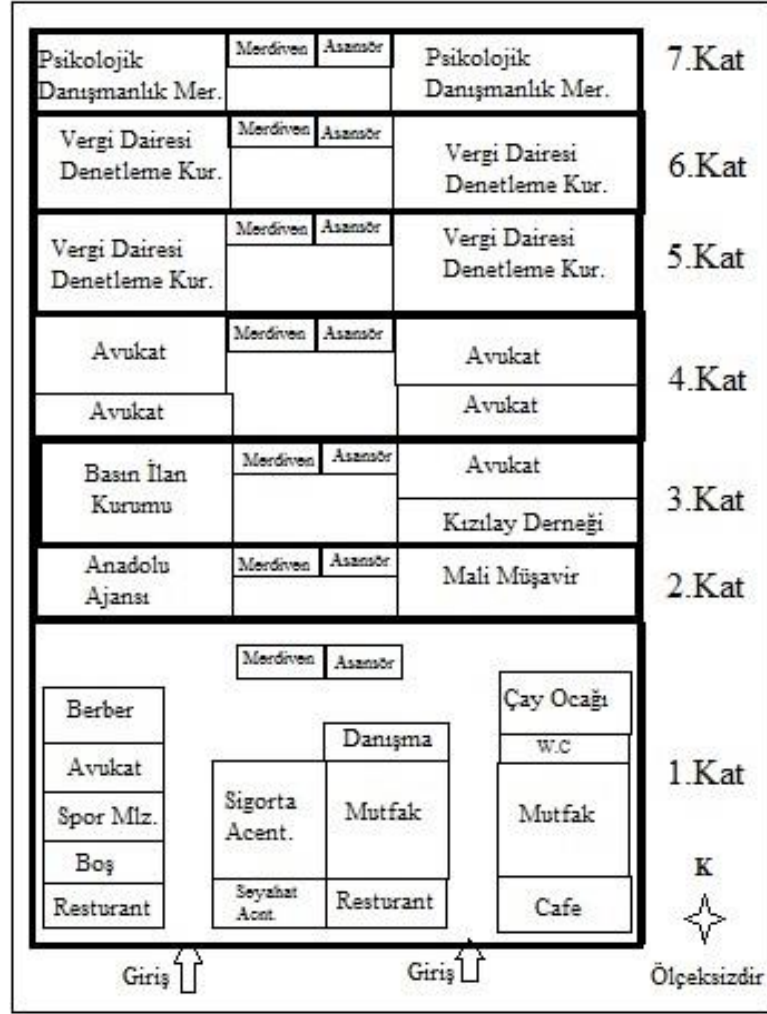

Foto 3.22. Antakya'daki İşhanlarından bir görüntü

Antakya Merkezi İş Sahasının değerlendirilmesi açısından yapılan arazi çalışmaları neticesinde faaliyet grupları ve meslekler ile ilgili önemli bulgulara ulaşılmıştır. Detaylı arazi gözlemlerinden hareketle hangi faaliyet kollarının hangi cadde ve mahallelerde yoğunluk gösterdiğini özetlemek özellikle memur, öğrenci, esnaf grupları açısından faydalı olacaktır. Aşağıda faaliyet kollarının hangi caddelerde yoğun oldukları ve parantez içerisinde de işyeri veya dükkân sayıları verilmiştir.

- Bisiklet tamircileri (11), motosikletçiler (5), matbaa (9), berber ve kuaförler (21), terziler (5), elektronikçiler (18), eczacılar (7), diş doktorları (7), ve tatlıcılar (5) **Kurtuluş Caddesi**'nde diğer caddelere oranla daha yoğun şekilde bulunmaktadır. Ayrıca bu caddede bulunup da merkezi iş sahasının başka bir caddesinde bulunmayan bir kuşçu dükkânı tespit edilmiştir.
- Ayakkabı mağazaları (14), seyahat acenteleri (8), restoran veya lokantalar (8) daha çok **Atatürk Caddesi**'nde yer almaktadır. Ayrıca **Atatürk Caddesi**, İstiklal Caddesi'nden (44) sonra hazır giyim mağazalarının (29) en fazla olduğu caddedir. Halk Sağlık Merkezi Atatürk Caddesi'nde yer almaktadır.
- “Bankalar Caddesi” olarak da adlandırılan **Yavuz Selim Caddesi**, bankalar dışında tarım araçları, tarımsal ilaçlar ve gübre sanayi (8) işletmelerinin ve elektrikçilerin (8) en yoğun olduğu caddedir. Balıkçılar çarşısı bu cadde üzerinde yer almaktadır.
- **Hürriyet Caddesi**'nde 4 faaliyet kolu hâkim durumdadır. Bu cadde, dershanelerin (5) en yoğun olduğu caddedir. Cadde üzerinde daha çok öğrencilere hizmet eden restoranlar (8) da bulunmaktadır. **Hürriyet Caddesi**'nde gündüz yaşanan hareketlilikte dershaneler ve öğrenciler daha aktif rol oynadığı için bu caddeye “Dershaneler Caddesi” adını vermek pek de yanlış olmaz. **Hürriyet Caddesi**'nin merkezi iş sahasındaki diğer caddelerden üstün olduğu diğer faaliyet kolları ise takıcular (6) ve saatçilerdir. (4)
- **İzzet Güçlü Caddesi** daha çok bebek malzemesi satıcılarının bulunduğu bir caddedir. Palladium Alışveriş Merkezi bu cadde üzerinde yer almaktadır.
- Konfeksiyoncular (44), iletişim dükkânları (19), oteller (6), döviz büroları(4), telefoncular (4) ve kuruyemişçiler (5) **İstiklal Caddesi**'nde daha yoğun şekilde bulunmaktadır. Bu cadde üzerinde ayrıca 4 tane banka yer almaktadır.

- **Süreyya Halefoğlu Caddesi** daha çok inşaat malzemesi satıcılarına (6), kömür ticareti ile uğraşan esnaflara (5) ve oto yıkamacılara(4) ait iş yerlerinden oluşmaktadır.
- Silahlı Kuvvetler Caddesinde merkezi iş sahasındaki iş yerlerinden ayrı olarak bir **akvaryumcu** dükkânı bulunmaktadır. Bu cadde ayrıca 3 matbaa atölyesi yer almaktadır.
- Beyaz eşya satıcıları (7), emlakçılar (5), kırtasiyeciler (5), fotoğrafçılar (3) ve kitapçılar (3) **Cumhuriyet Caddesi**'nde daha yoğun bir şekilde bulunmaktadır. Ayrıca Konak Sineması bu caddededir.
- Merkezi İş Sahasındaki diğer caddelere oranla beyaz eşya satıcılarının (9) ve mobilyacıların (9) en yoğun olduğu cadde **Kemalpaşa Caddesi**'dir.

3.2.3.2. Tarım Alanları

Antakya şehrinin çalışma sahası içerisinde kalan toplam alanı 4754,1 hektardır. Bu alanın % 81'i şehirsel alandan oluşurken tarım alanları ise % 19 hektar alan kaplamaktadır. Ancak Antakya ilçe geneli verileri dikkate alındığında tarım alanlarının fazla olduğu dikkati çeker. Antakya ilçe genelinde toplam tarım alanı 48515 hektar olup bu alan toplam arazinin % 57'sine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Antakya şehri tarım arazileri toplam ilçe arazisinin % 9,7'sini oluşurmaktadır.

Antakya şehriyle bütünleşen ve şehirsel fonksiyonları yansıtmaya başlayan Mart 2014 yerel seğıimleri sonrasında da mahalle statüsü kazanan 6 belde ve 2 köy çalışma alanına dâhil edilmiştir. Dolayısıyla bu belde ve köyler Antakya şehri arazisindeki tarım alanlarının tamamına yakınıni oluşurmaktadır. Bugün mahalle statüsü kazanmış olan Ekinci, Odabaşı, Narlıca, Güzelburç, Küçükdalyan ve Maşuklu beldeleri ile Saraycık ve Günyazı köyleri şehrin dış sınırını oluşturan mahallerdir. Bu mahallelerdeki tarım arazilerinin miktarı Büyükşehir yasasının da doğal bir sonucu olarak giderek azalacak ve söz konusu mahalleler şehirsel fonksiyonları daha da yansıtacaktadırlar.

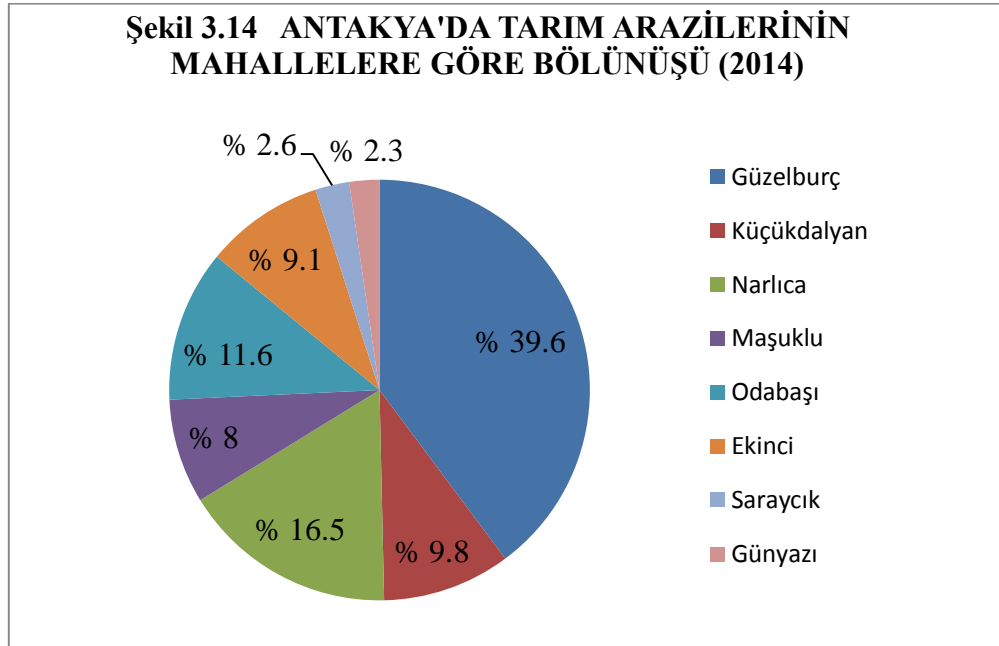
şehirdeki 903,8 hektarlık tarım alanlarının % 39,6'sı Güzelburç mahallesinde, % 16,5 'i Narlıca mahallesinde, % 11,6'sı Odabaşı, % 8'i Maşuklu, % 9,8'i Küçükdalyan, % 9,1'i Ekinci, % 2,6'sı Saraycık ve % 2,3'ü de Günyazı mahallelerinde yer almaktadır (Tablo 3.17 ve şekil 3.14).

Tablo 3.17 Mahalle statüsü kazanan köy ve beldelerin halihazır arazi kullanım Durumu (ha)-2014

Mahalle Adı	Konut Alanı	Tarım Alanı	Boş Alanlar	Ticaret Alanı	Sanayi Alanı	Diğer
Güzelburç	104	358,7	167,2	103	105,5	146,4
Küçükdalyan	106,5	89,2	35,2	1,3	6,2	150,4
Narlıca	186,5	149,8	210,3	43,7	-	121,3
Maşuklu	123	72,5	67,1	1,9	3,5	109,3
Odabaşı	132,6	105,1	62,3	22,1	-	135,3
Ekinci	91,1	83,1	6,5	0,8	-	98,6
Saraycık	49,7	24,2	8,1	2,9	-	44,7
Günyazı	53,3	21,2	-	7,8	4,9	116,4
Toplam Alan (ha)	846,7	903,8	556,7	183,5	120,1	922,4
Tüm Çalışma Alanı İçindeki %'si	17,8	19	11,7	3,8	2,5	19,4

Kaynak: Arazi Çalışmaları

(Alan hesaplamaları Arcmap 10.1 ve Mapinfo 10.0 yazılımları kullanılarak yapılmıştır.)

Araştırma sahası sınırları içerisinde tarım alanlarının en yoğun olduğu mahalle Güzelburç Mahallesi'dir. Antakya-İskenderun yolunun doğu yakası boyunca (Güzelburç mahallesi sınırları içerisinde) ve Güzelburç ile Narlıca Mahallesi'ni ayıran çevre yolunun her iki yakası boyunca geniş tarım arazileri yer almaktadır. 358,7 hektar alan kaplayan Güzelburç tarım alanlarında buğday (ekmeklik), mısır (dane) ve pamuk tarımı yapılmaktadır. Buğday ekim ve kasım aylarında ekilmekte, mayıs ve haziran aylarında hasat edilmektedir. Pamuk, nisan mayıs ve haziran aylarında ekilmekte, eylül ve ekim aylarında ise hasat

edilmektedir. Mısır, şubat ve mart aylarında ekilmekte, haziran ve temmuz aylarında ise hasat edilmektedir.

Antakya'da tarım alanlarının yoğunlukta olduğu bir diğer mahalle Narlıca Mahallesi'dir. Yaklaşık 150 hektar alan kaplayan Narlıca tarım arazilerinde buğday, mısır, zeytin, biber, pamuk, limon, portakal tarımı yapılmaktadır. Güzelburç ve Narlıca'daki tarım arazilerinin sulanmasında Küçük Asi Kanalı ve Asi Nehri önem arz etmektedir. Araştırma sahasının sınırları içerisinde Odabaşı ve İkinci Mahallelerini birbirinden ayıran çevre yolunun her iki yakasındaki geniş düzlüklerde zeytin tarımı yapılmaktadır. İkinci Mahallesi'nde zeytin (yağlık) tarımının yanı sıra buğday, domates, nar, ve biber tarımı da yapılmaktadır. Zeytin tarımının yoğun olarak yapıldığı bir diğer mahalle ise Günyazı Mahallesi'dir. Küçükdalyan Mahaltesinde yer alan tarım alanları 89 hektarlık alan kaplamaktadır. Küçükdalyan ve Maşuklu mahallelerinde hemen her evin bahçesindeki küçük tarım arazilerinde biber, patlıcan, domates, salatalık, marul gibi ürünler yetiştirilmektedir.

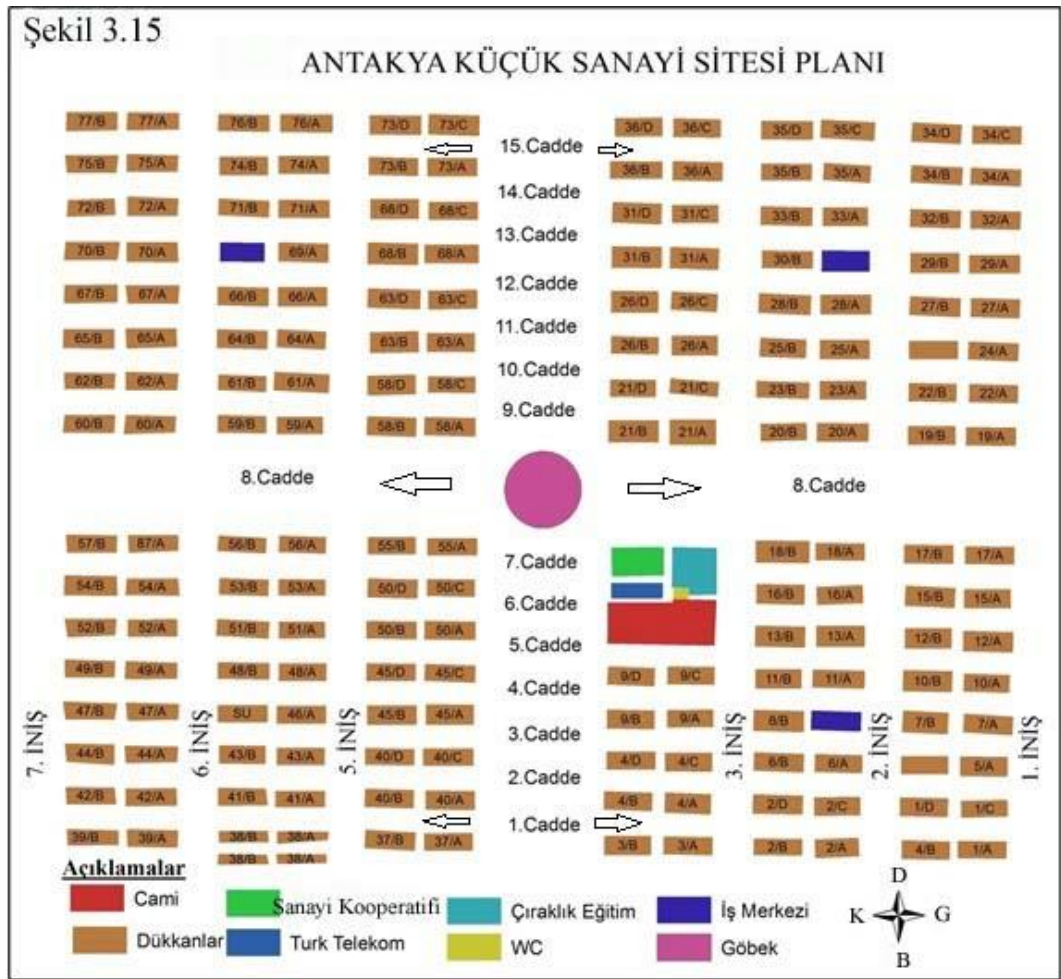
3.2.3.3. Sanayi Alanları

Antakya şehri fonksiyonel arazi kullanımında sanayi alanları 125 hektarlık alan kaplamaktadır. Sanayi alanları toplam şehirsal alanın %3,4'üne karşılık gelmektedir (Tablo 3.5).

Antakya'da ilk küçük sanayi kooperatifi 1960'lı yıllarda kurulmuş; sitesinin inşaatı 1975 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığının desteği ile tamamlanmıştır. 1,9 hektarlık bir alan üzerinde 75 iş yeri bulunan site genişleme imkânı bulamadığından eski otogarın kuzeyindeki 6 ha alana sıkışmıştır. Nüfusun hızla artması ve sanayi faaliyetlerinde meydana gelen atılımlar yeni bir sanayi sitesinin inşa edilmesini gerekli kılmıştır.

Haraparası Mahaltesinin sınırları içerisinde bugünkü hayvan pazarının bulunduğu alanda yeni bir sanayi tesisinin inşa edilmesi planlanmıştır. 1124 üyeden oluşacağı düşünülen bu sanayi sitesi için arazi tahsis edilmiştir. Söz konusu sanayi tesisinin 2 kısımdan oluşturulması planlanmıştır. Birinci kısım için bugünkü Luna Park sahasını da içerisine alan Haraparası mahaltesinin bir bölümünü kapsarken, ikinci kısım ise Hacıkürüş Deresi'nin yakınında bugünkü araba mezarlığının bulunduğu alan olarak düşünülmüştür. Ancak sahanın birinci derece arkeolojik sit alanı olması nedeniyle planlanan düşüncelerden hiçbiri hayata geçirilmemiştir (Sabri Çirkin ile yapılan görüşme, 30 Kasım 2014).

Antakya’da yeni bir sanayi sitesinin inşası bugünkü Güzelburç Mahallesi sınırları içerisinde gerçekleşmiş, Yeni Sanayi Sitesi’nin yapımına 1980’li yıllarda başlanmış ve 1995 yılında tamamlanmıştır. Yeni Sanayi Sitesi kurulduğu yıllarda 1527 işyeri ile sanayi faaliyetlerine başlamış ve bu sayı bugün 2140 işyeri sayısına ulaşmıştır. Söz konusu dükkânlar orijinal çelik karkas olarak tek tip projeye hazırlanmıştır (Şekil 3.11) Yeni Sanayi Sitesinin sınırları içerisinde sanayi hizmetleri dışında doğrudan ticari faaliyetleri yürüten işyerleri (Bakkal, hırdavatçı, yedek parçacı) de söz konusudur. Yeni sanayi sitesinin sınırları dışında fakat hemen yakınında yer alan siteler de endüstriyel faaliyetleri yürütmektedir (Sabri Çirkin ile yapılan görüşme, 30 Kasım 2014) (Şekil 3.15).

Günümüzde Antakya Yeni Sanayi Sitesi’nde yer alan 2140 işyerinde 21 ayrı meslek grubu faaliyet göstermektedir (Foto 3.23.) Bu meslek gruplarında çalışanların sayısı 6000’den fazladır. Ancak sanayi sitesinde diğerlerine oranla daha hızlı gelişen ve endüstriyel faaliyetlerde daha fazla aktif rol oynayan iki meslek grubundan birini mobilyacılar diğerini ise metal işiyle uğraşanlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu iki faaliyet kolunda yaşanan hızlı gelişmeler ve

özellikle mobilya sanayinin Ortadoğu pazarı açısından daha fazla boy göstermesi sanayi faaliyetleri için yeni arazilerin tahsis edilmesi, hatta yeni sitelerin kurulmasını gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bugün henüz proje aşamasında olan söz konusu yeni sitelerden birinin Açıkdere Mahallesi sınırları içerisinde, diğerinin ise organize sanayinin yakınlarında kurulması planlanmaktadır. Açıkdere Mahallesindeki endüstriyel faaliyet kollarının daha çok mobilyacıardan, organize sanayi yakınlarındaki faaliyet kollarının ise daha çok metal işiyle uğraşan esnaflardan meydana geleceği ifade edilmektedir (Sabri Çirkin ile yapılan görüşme, 30 Kasım 2014).

Foto 3.23. Güzelburç Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Antakya Yeni Sanayi Sitesi

Aynı faaliyet kollarında hizmet gösteren esnafların genellikle bir arada ve aynı sitelerde bulunma istekleri bir taraftan özellikle Ortadoğu pazarı için bir toplanma ekonomisi yaratmak olurken diğer taraftan da toplu hareket etme gereksiniminden doğmaktadır (Sabri Çirkin ile yapılan görüşme, 30 Kasım 2014) Antakya esnafı ve iş adamları ulusal ve uluslararası fuarlara katılarak Antakya Şehri'nin sanayi faaliyetleri açısından önemini arttırmaktadır. Antakya bu sayede yakın gelecekte önemli sanayi merkezleriyle rekabet edecek düzeye gelecektir.

Antakya'da Yeni Sanayi Sitesi'nden başka sanayi kapsamında faaliyet gösteren fabrikalar da söz konusudur. Bu fabrikalardan biri Özbuğday Tohum Fabrikası'dır. Bu fabrika Hüseyin Özbuğday tarafından kurulmuştur (Foto 3.24.) Özbuğday ailesi 1950'li yıllarda Amik Ovası'nda başladığı pamuk ve buğday

üretiminden ardından tarımsal sanayiine 1960'larda kurulan çırçır fabrikası yatırımıyla adımını atmıştır. Uzun yıllar Amik Ovası'nda yürüttükleri tarımsal faaliyetler neticesinde bölge çiftçisi olarak önemli tecrübeler kazanan Özbuğday ailesi, 1995 yılında Antakya Soğuksu Mevkiinde Türkiye'nin ilk pamuk tohumu işleme tesisini kurmuş ve "Çiğit ekme, tohum ek!" sloganıyla Türk tarımında yeni bir dönem başlatmıştır. Bugün pamuk, mısır, buğday, soya, ayçiçeği ve kanola tohumlukları araştırma, üretim ve pazarlaması konusunda uzmanlaşmış olan Özbuğday Tohumculuk 20' yi aşkın pamuk çeşidi tohumunun üreticisi ve dağıtıcısı olup Türkiye'de kayıtlı, yıllık sertifikalı pamuk tohumu üretiminin yaklaşık % 50'sini gerçekleştirmektedir (Antakya Organize Sanayi Müdürlüğü).

Foto 3.24. Narlıca yolu üzeri Soğuksu Mevki'nde yer alan Özbuğday Tohum (pamuk tohumu) Fabrikasından bir görüntü

Araştırma sahası içerisinde kalan bir diğer sanayi tesisi 1970'li yılların başında faaliyete başlayan Asfuroğlu Tuğla Fabrikasıdır. Yaklaşık 7000 m²'lik bir alanda hizmet gösteren fabrika Haraparası Mahallesi'nin hemen kuzeyinde Küçükdalayan Mahallesi'nin girişindedir (Foto 3.25).

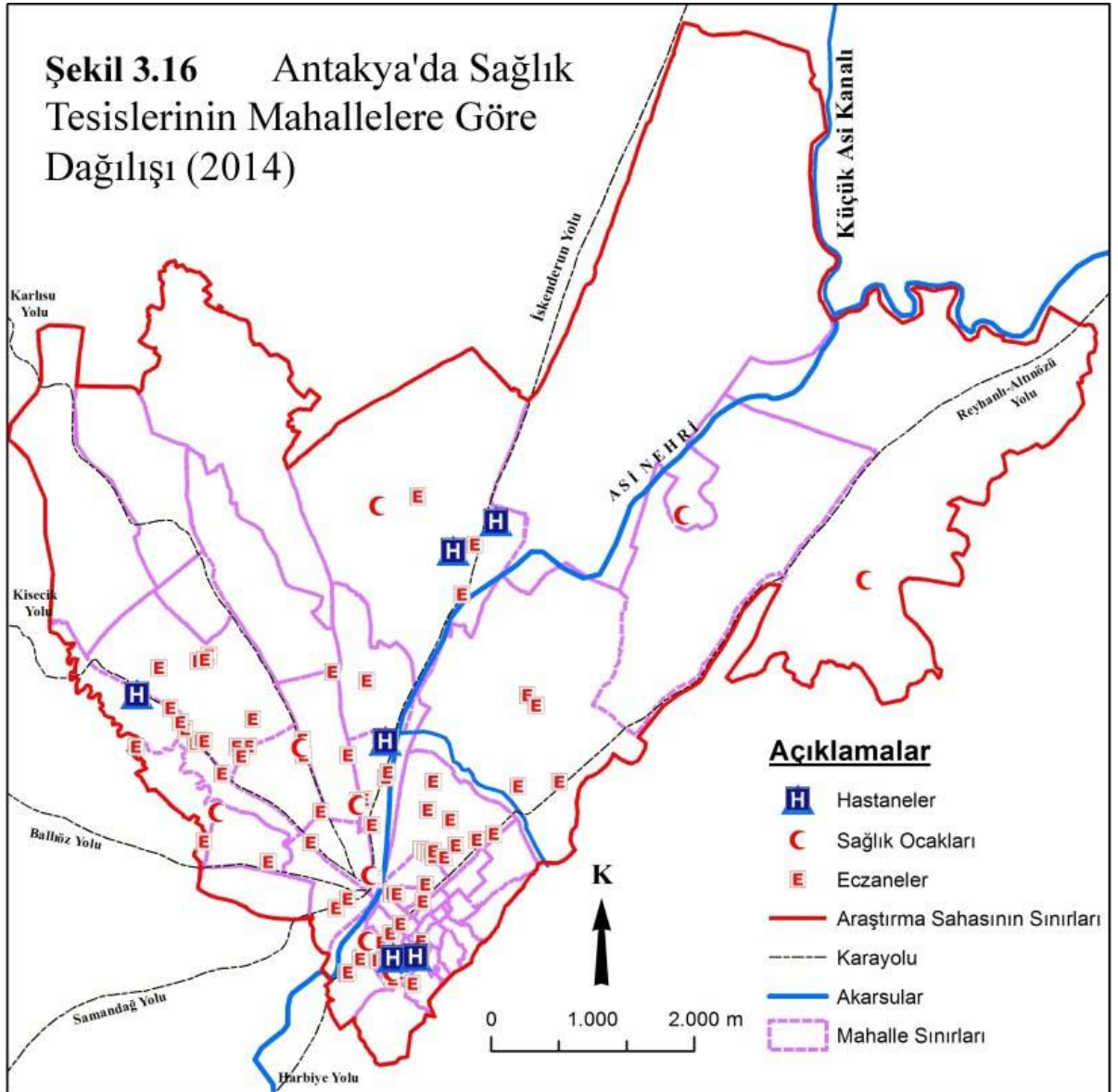

Foto 3.25. Küçükdalyan Mahallesi'nin girişinde yer alan Asfuroğlu Tuğla Fabrikası

3.2.4. Sosyal ve Kültürel Fonksiyon alanları

Antakya'daki sosyal fonksiyon alanlarından **sağlık alanları** 9,9 hektarlık bir alan kaplamakta ve şehirsal alanın ancak % 0,2'sine tekabül etmektedir (Tablo 3.5). Araştırma sahası sınırları içerisinde 2 kamu ve 4 özel hastane bulunmaktadır. Şehirdeki kamu hastaneleri; Antakya Devlet Hastanesi ve Antakya Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi'dir. Özel hastaneler ise; Defne Hastanesi, Mozaik Hastanesi, Diyaliz Merkezi ve Akademi Hastanesi'dir. Araştırma sahasında ayrıca Verem Savaş Dispanseri, SSK, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması merkezi yanı sıra 80 eczane, 9 sağlık ocağı vardır. Bu sağlık tesislerinin dışında araştırma sahası sınırları içerisinde yer almayan Mustafa Kemal Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastanesi de sağlık hizmeti sunan bir diğer önemli hastanedir (Şekil 3.16).

Şekil 3.16 Antakya'da Sağlık Tesislerinin Mahallelere Göre Dağılışı (2014)

Antakya'da hastanelerin dağılışlarına bakıldığında Yeni Devlet Hastanesi Altınçay Mahallesi'nde, Defne ve Akademi Hastaneleri Odabaşı Mahallesi'nde, Mozaik Hastanesi Fevzipaşa Mahallesi'nde, Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi Kuyulu Mahallesi'nde ve Diyaliz Merkezi de Kanatlı Mahallesi'nde yer almaktadır. Araştırma sahası içerisinde yer alan 80 eczane genellikle hastanelere yakın alanlarda dağılış göstermiştir (Şekil 3.16) Eczanelerin sayıca en çok olduğu mahalleler sırasıyla Haraparası Mahallesi (12 eczane), Aksaray Mahallesi (8 eczane), Altınçay Mahallesi (7 eczane), Fevzipaşa Mahallesi (7 eczane), Güllübahçe Mahallesi (6 eczane), Akevler Mahallesi (5 eczane) ve Kanatlı Mahallesi'dir (5 eczane). Antakya'daki 9 sağlık ocağı 9 ayrı mahallede yer almaktadır. Bu mahalleler; Emek, Akevler, Fevzipaşa, Güllübahçe, Odabaşı, Güzelburç, Narlıca, Kanatlı ve Esenlik Mahalleleridir (Şekil 3.16).

Antakya'da 1935 yılında 50 yataklı modern hastane (Saint Joseph Sörfiler Şifa Yurdu) mevcuttu. Bu hastanenin yapımı 1931'de başlamış 1932 yılında tamamlanmıştır. Bu hastane Kuyulu Mahallesi sınırları içerisinde yer almakta olup Antakya'nın ilk devlet hastanesidir ve uzun yıllar bölge hastanesi olarak hizmet vermiştir. Bunun dışında özel hastane, halkın Mürüsten dediği "Deliler Evi" ve 5 Eczane mevcuttu.

Antakya Devlet Hastanesi, hastalara daha kaliteli hizmeti sunabilmek ve gelişen teknolojiye daha rahat geçiş yapabilmek amacıyla 2001 yılında tamamlanan 250 yataklı yeni binasına taşınmıştır. Bu hastane Altınçay Mahallesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Bugün 477 yatak kapasitesine erişen hastane bünyesinde 162 uzman doktor, 26 pratisyen doktor, 57 ebe, 338 hemşire ve 37 sağlık memuru çalışmaktadır.

Antakya Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi Kuyulu Mahallesi'ndeki bugünkü binasına 1987 yılında taşınmıştır. Bu hastanedeki yatak kapasitesi 150 olup, hastanede 40 uzman doktor, 10 pratisyen doktor, 99 ebe, 70 hemşire ve 11 sağlık memuru çalışmaktadır. Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Hastanesi 2004 yılında hizmete açılmıştır. Bu hastane 375 yatak kapasiteli olup hastane bünyesinde 130 öğretim üyesi, 140 araştırma görevlisi doktor, 23 sağlık teknisyeni ve teknikeri, 89 hemşire, 5 hastabakıcı ve çeşitli idari kadrolarda görev yapan 12 personel bulunmaktadır.

Antakya'daki özel hastanelerin durumları incelendiğinde 128 yatak kapasitesine sahip defne hastanesinde poliklinikte bakılan hasta sayısı 269 bindir. Akdeniz hastanesinin yatak kapasitesi 62 olup 120 bin kişi poliklinikte tedavi görmüştür. 56 yatak kapasitesine sahip Mozaik hastanesinde 191 bin hasta poliklinikte tedavi görmüştür. Hatay Hastanesi 34 yatak kapasitesine sahip olup, 54 bin hastaya poliklinikte bakım hizmeti sunulmuştur. Antakya'da Aile Sağlık Merkezlerinde 125 doktor, 50 ebe, 37 hemşire ve 2 sağlık memuru çalışmaktadır.

Antakya'da **eğitim kurumlarının** tarihçesine bakıldığında köklü bir geçmişinin olduğu dikkati çeker. Selevkos I.Nicator döneminde kurulan Antakya Akademisi bunun ilk örneğini teşkil eder. Selevkos döneminde Antakya Grek modelini temel alan bir eğitim anlayışına sahipti. Matematik ve Pozitif Bilimlere dayanan eğitim anlayışı Roma eğitim sisteminde de devam etti (Gündüz ve Çoruh,2012:7).

İslamiyet döneminde de Antakya’da eğitim-öğretim oldukça önemliydi. Bu dönemde Emevi Halifesi Ömer bin Abdulaziz tarafından İskenderiye Akademisinin Antakya’ya getirilmesi bunun bir göstergesidir. Selçuklu ve Osmanlı döneminde de önemini koruyan eğitim-öğretim faaliyetleri ilmiye mensubu müderrislerce yürütülmekteydi (Gündüz ve Çoruh,2012:7).

16.yüzyılda şehirde iki tane medrese mevcuttu. Bunlardan biri Gülbaviye Medresesi diğeri ise Hariciye Medresesidir. Hariciye Medresesine ait belge ve kayıtlar sadece 1526 tarihli tahrir defterinde geçmektedir (Gündüz ve Gülcü,2009:303).

17.yüzyıl sonlarına doğru Antakya Şehri’nde:

“Kapiağası Cafer Ağa Muallimhanesi, Farisiye Medresesi, Ömer b. Ya’kub b.Ahmet b.Mansur’un Gaziliye Berraniye Buk’ası, Meydan’da Mağribiye Zaviyesi gibi medreseler vardı. Bunlar dışında Sarımiye Medresesi (15 talebe), Kantara Medresesi (10 talebe), Zencirli Medrese (82 talebe), Habib-iNeccar Medresesi (51 talebe), Zühriye Medresesi (110 talebe), Servili Medrese (46 talebe), Meydan Medresesi (32 talebe), Ahmediye Medresesi (26 talebe), Cami-i Kebir Medresesi (63 talebe), Nakib Medresesi (8talebe), Mahremiye Medresesi (17 talebe), Rüştüye Mektebi (60 talebe), Habib-i Neccar Mektebi (65 talebe), Köprübaşı Mektebi (60 talebe), Affan Mektebi (40 talebe), Saha Mektebi (35 talebe), Dörtayak Mektebi (30 talebe)”. (Kara,2004:73).

Bu okulların yanı sıra 19.yüzyıla kadar varlığını sürdüren 40 kadar sıbyan mektebi de mevcuttu. Buradan anlaşılacağı üzere Antakya’daki okullar söz konusu dönemlerde dengeli bir dağılmıştır (Kara,2004:73).

Antakya’nın modern anlamda ilk ve en eski tarihli eğitim kurumu 1875 yılında eğitim-öğretime başlayan ve bugünkü adı Hayrettin Özkan İlköğretim Okulu olan Cumhuriyet İlköğretim Okulu’dur (Mersinligil ve Erişen,1997:122).

Antakya’daki eğitim-öğretim süreci açısından 1880’li yılların ayrı bir önemi vardır. II. Abdülhamit’in yürüttüğü eğitim politikası kapsamında 1883 yılında Rüştüye Mektebi kurulmuştur. Bu okul 1913 yılında lise haline geldikten sonra kendi eğitim programını kendisi düzenlemiş ve öğretmenini kendi seçen bir okul hüviyetine sahip olmuştur. Bu sözü geçen okul bugünkü Antakya Lisesi’dir (Gündüz ve Çoruh, 2012:7).

Asi Nehri’nin batı yakasında bugünkü Arkeoloji Müzesi’nin yerinde kurulmuş olan ve 1931-32 eğitim-öğretim döneminde şimdiki binasına taşınan,

burada tek kat olarak eğitim hizmeti vermeye başlayan Antakya Lisesi, Hatay'da kurulan ilk Ortaöğretim Kurumu'dur (Antakya Lisesi web).

1950'li yıllarda ivme kazanan şehirleşme hareketlerinin de etkisiyle Antakya Lisesi bünyesinde 1960'lı yıllarda erkek öğrenci pansiyonu inşa edilmiştir. Söz konusu pansiyon 1980'li yılların başında karma eğitime geçilmesiyle kız öğrenci pansiyonuna dönüştürülmüştür (Antakya Lisesi web).

Hatay'ın anavatana katılmasından sonra her seviyedeki eğitim kurumlarının sayısında artışlar olmuştur. Bugünkü adıyla Erol Bilecik Endüstri Meslek Lisesi, 1944 yılında sanat okulu adıyla açılmış ve bundan bir yıl sonra kız sanat okulu açılmıştır. 1945 yılında 3 okul birden tedrisata başlarken 1961'e kadar eğitim kurumlarına yatırım gerçekleştirilmemiştir (Mersinligil ve Erişen, 1997:122) (Tablo 3.18).

Araştırma sahası sınırları içerisinde 1960-1970 yılları arasında toplam 10 eğitim kurumu hizmete girmiştir. 1967 yılında 4 eğitim kurumu, 1968 yılında ise 2 eğitim kurumu eğitim faaliyetlerine başlamıştır. 1976-1990 yılları arasında toplamda 13 okul eğitim-öğretime başlarken, bunlardan Özel Ata Lisesi (1984) ilk özel lise, Osman Ötken Anadolu Lisesi(1985) ilk Anadolu Lisesi ve Antakya Ticaret Meslek Lisesi(1986) ise ilk Anadolu meslek lisesi olarak açılmıştır. 1990-2000 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte Antakya'da kurulan okulların sayısı 14'tür. (Mersinligil ve Erişen, 1997:124) (Tablo 3.18).

Araştırma sahası sınırları içerisinde 2000 yılı ve sonrasında toplamda 10 eğitim kurumu eğitim ve öğretim hizmetine başlamıştır. Bu okulların ortak özellikleri genellikle şehrin kenar kısımlarında kurulmuş olmalarıdır. Araştırma sahası içerisinde yer alan Maşuklu, Saraycık, Ekinci, Narlıca, Aksaray ve Akasya Mahallelerinde 2000 yılı sonrasında eğitim kurumlarının sayısı artış göstermiştir (Tablo 3.18) Ekinci'den Saraycık Mahallesi'ne kadar uzanan alanda çevre yolunun her iki yakasında son 10 yılında yapılaşmanın hız kazanması ve nüfusun buralara doğru kayması eğitim alanlarının da bu alanlarda yapılmasını sağlamıştır. Primall Alışveriş Merkezi, Adalet Sarayı, Yeni Otogar gibi tesislerin hizmete girmesiyle bu alanlarda nüfusun artması eğitim kurumlarının yapılmasını gerekli kılmıştır.

Tablo 3.18 Antakya'da eğitim kurumlarının (okulların) yapılış tarihi ve mahallelere göre dağılışı

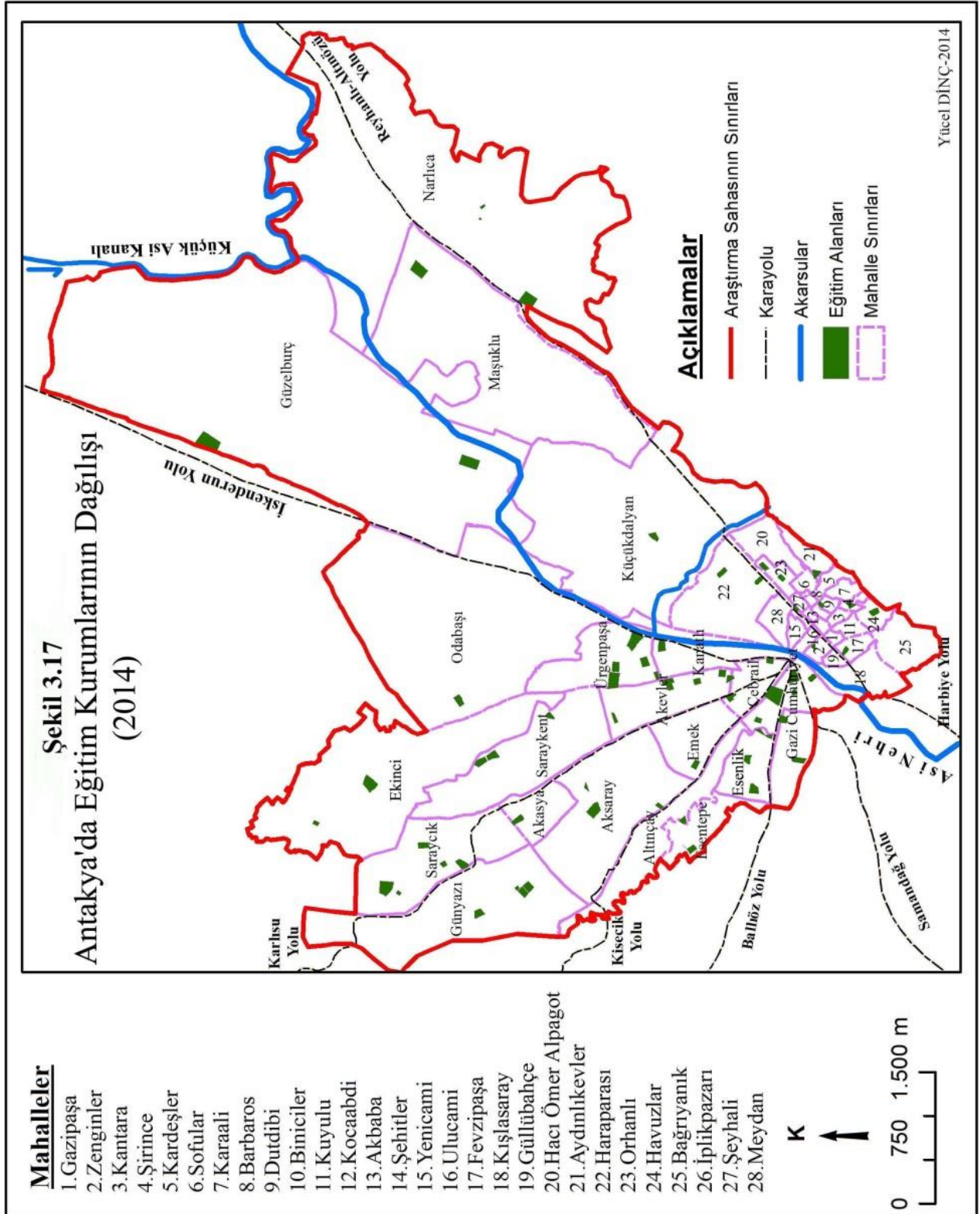
Sıra	Eğitim Kurumunun Adı	Eğitim Kurumunun Bulunduğu Mahalle	Yapıldığı Tarih	Sıra	Eğitim Kurumunun Adı	Eğitim Kurumunun Bulunduğu Mahalle	Yapıldığı Tarih
1	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	Esenlik	1875	28	Osman Ötken Anadolu Lisesi	Kanatlı	1985
2	Antakya Lisesi	Cumhuriyet	1930	29	Bedi Sabuncu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	Akasya	1989
3	23 Temmuz İlkokulu	Orhanlı	1933	30	Narlıca İlkokulu	Narlıca	1989
4	İstiklal İlköğretim Okulu	Dutdibi	1939	31	Mehmet Akar İ.O.	Esentepe	1990
5	Kız Meslek Lisesi	Akevler	1941	32	Odabaşı Mustafa Kemal İlkokulu	Odabaşı	1990
6	Endüstri Meslek Lisesi	Cumhuriyet	1944	33	Dr. Mustafa Gencay Anadolu Lisesi	Aksaray	1991
7	Ataker Ortaokulu	Haraparası	1945	34	Ayşe Fitnat Hanım İ.O	Akasya	1992
8	İnönü İlkokulu	Cebrail	1945	35	Hatay Nizamettin Özkan İlkokulu	Cebrail	1992
9	Ekinci Atatürk Ortaokulu	Ekinci	1945	36	Hatay Mesleki Eğitim Merkezi	Güzelburç	1992
10	Vali Ürgen İlkokulu	Cumhuriyet	1961	37	Dr. Mustafa Gencay Ortaokulu	Esentepe	1993
11	Sağlık Meslek Lisesi	Ekinci	1962	38	Vali Utku Acun İ.O.	Esentepe	1994
12	Günyazı İlkokulu	Günyazı	1963	39	Beyhan Gencay Ortaokulu	Cebrail	1994
13	Atatürk Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	Akevler	1966	40	Fevzi Çakmak Anadolu İmam Hatip Lisesi	Orhanlı	1995
14	Atatürk Orta Okulu	Cumhuriyet	1967	41	Mahmut Yarım İ.O	Küçükdalyan	1998
15	İmam Hatip Lisesi	Kanatlı	1967	42	75. Yıl İlkokulu	Odabaşı	1998
16	Vali Teoman İlkokulu	Kanatlı	1967	43	Narlıca Cumhuriyet İlkokulu	Narlıca	1999
17	Nevzat Ceylan İ.O.	Ekinci	1967	44	Nami Veysoğlu Ortaokul	Akevler	2000
18	Ticaret Meslek Lisesi	Ürgenpaşa	1968	45	Narlıca Yolağzı İlkokulu	Narlıca	2005
19	Hayriddin Özkan Orta Okulu	Esenlik	1968	46	Barış Aslan İlkokulu	Maşuklu	2006
20	Şeyhoğlu İlkokulu	Emek	1976	47	Feridun Tınaztepe İlköğretim Okulu	Aksaray	2006
21	Fevzi Çakmak İ.O	Zenginler	1977	48	Narlıca Atatürk Ortaokulu	Narlıca	2007
22	Cemalettin Tınaztepe İ.O	Fevzi Çakmak	1977	49	Hayriddin Çolakoğlu İ.O	Maşuklu	2009
23	Abdi İpekçi O.O.	Orhanlı	1978	50	Hatay Fen Lisesi	Saraycık	2009
24	Özbuğday Ortaokulu	Ürgenpaşa	1979	51	Toki Şehit Süleyman Yılmaz Anadolu L.	Akasya	2010
25	Gazi Ortaokulu	Gazi	1979	52	Hatay Anadolu Sağlık Meslek Lisesi	Ekinci	2010
26	Haydar Mursalhoğlu İ.O.	Akevler	1984	53	Antakya Merkez Anadolu Lisesi	Narlıca	2011
27	Gazipaşa İlkokulu	Havuzlar	1984				

Kaynak: Antakya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Antakya’da yer alan eğitim kurumlarının dağılımlarına bakıldığında eğitim kurumlarının şehrin farklı alanlarına dağıldığı ve merkezden çevreye doğru gidildikçe sayıca azaldığı dikkati çekmektedir. En eski eğitim kurumları şehrin merkezinde yer alırken, yeni yapılan okullar ise şehrin çevresinde inşa edilmektedir. Merkezdeki okullar, şehir merkezinin temel üniteleri olan konut alanları, park ve bahçeler, ticaret alanları ve resmi kurumlarla bir arada yer almaktadır. Şehrin dış sınırlarında toplu konutların ve sitelerin artış göstermesiyle birlikte okulların sayılarında da artış olmuştur (Şekil 3.17).

Antakya şehrindeki okullardan Asi Nehri’nin batı yakasında yer alanlar nehrin doğu yakasındaki (Eski Antakya) okullardan daha modern ve öğrenci kapasiteleri yönünden de daha büyük okullardır. Nehrin batı yakasında yer alan mahallelerden Cumhuriyet, Kanatlı, Ürgenpaşa ve Akevler mahallelerinde eğitim kurumlarının sayısı fazladır (Şekil 3.17). Cumhuriyet mahallesinde Antakya Lisesi, Erol Bilecik Endüstri Meslek Lisesi, Vali Ürgen İlkokulu, Atatürk Ortaokulu yer almaktadır. Kanatlı Mahallesi’nde İmam Hatip Lisesi, Vali Teoman İlkokulu ve Osman Ötken Anadolu Lisesi yer almaktadır. Akevler Mahallesi’nde Kız Meslek Lisesi, Haydar Mursaloğlu İlköğretim Okulu, Nami Veysoğlu Ortaokulu yer almaktadır. Eski Antakya’da yer alan okullar Zenginler, Dutdibi, Haraparası, Orhanlı, Fevzipaşa Mahallelerinde bulunmaktadır. Antakya’da dersaneler daha çok Asi Nehri’nin doğu yakasında yer almaktadır. Hürriyet Caddesi ve devamındaki Saray Caddesi dersanelerin en yoğun olduğu caddelerdir.

Antakya’da üniversitenin tarihsel gelişimine bakıldığında, 1960-61 eğitim-öğretim yılında “Hatay İlköğretmen Okulu” Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak açılmış, 1975’de eğitim enstitüsüne dönüştürülmüştür. Söz konusu eğitim enstitüsü 1981 yılında Çukurova Üniversitesine bağlanarak Hatay Eğitim Yüksekokulu adını almıştır. 1989-1990 yılında öğretim süresi 2 yıldan 4 yıla çıkarılmıştır (Gündüz ve Çoruh,2012:8).

Çukurova Üniversitesinden bağımsız olarak 1992 yılında resmen kurulan Mustafa Kemal Üniversitesi 20 yıllık bir eğitim-öğretim süreci sonunda 2012 yılında 52 birimli bir eğitim-öğretim kurumuna dönüşmüştür. Üniversite bünyesinde 12 fakülte, 3 enstitü, 5 yüksekokul, 1 konservatuar, 17 meslek yüksekokulu ve 15 araştırma ve uygulama merkezi bulunmaktadır. Üniversitede 934'ü akademik, 620'si idari personel olmak üzere toplam 1554 personel ve 30000'e yakın öğrenci bulunmaktadır (Gündüz, A., Gökhan, İ., Hatipoğlu, S ve Bahadır, G., 2013:191-192).

3.2.5. Turizm Alanları

Şehirler, turistlerin sadece ikamet ettiği yerler değil aynı zamanda önemli turizm destinasyonlarıdır. Şehirlerde bir taraftan kendi sakinleri için diğer taraftan da turistler için önemli çekicilikler sunarlar. Bu çekicilikler tarihi, turistik ve kültürel açıdan önemli değerleri ihtiva ederler ve mekânsal açıdan dar bir alanda yoğunlaşmışlardır. Turizm faaliyetlerinin şehir ve çevresine olan etkileri arazi kullanımında ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle mekânsal coğrafi görünümün yapı ve şekil açısından korunması şehirdeki turizm faaliyetleri ve turistik hareketlilik açısından önem arz etmektedir (Aliagaoglu ve Uğur, 2010:169).

Şehir yerleşmelerinde tarihsel kaynaklar geçmiş medeniyetlerden arta kalan önemli fiziksel kalıntılardır. Bu fiziksel kalıntılar mimari, coğrafi görünüm ve arkeolojik özelliklerin yanı sıra günlük yaşam için önemli olan unsurlardan oluşur. Tarihi, dini ve mitolojik olaylar ve bu olayların meydana geldiği yerler tamamen değişmiş veya yok olmuş olsa da tarihsel kaynak olarak nitelendirilirler (Özgüç, 2007:71).

Tarih boyunca önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Antakya şehri tarihi ve kültürel açıdan önemli zenginliklere sahiptir. 1932 yılında Antakya ve yakın çevresinde gerçekleştirilen arkeolojik kazılar neticesinde şehrin önemli tarihsel kalıntıları gün yüzüne çıkmıştır. Söz konusu kalıntıların sergilendiği Antakya Arkeoloji Müzesi turistler için önemli cazibe merkezidir. Araştırma sahası içerisinde yer alan bir diğer önemli turizm merkezi ise Saint Pierre Kilisesi'dir. Hristiyanlığın ilk yayıldığı bölgelerden biri olması nedeniyle Antakya şehri Hristiyan toplumu tarafından kutsal sayılmaktadır. Yılın belirli dönemlerinde çeşitli ülkelerden çok sayıda turist Saint Pierre Kilisesini ziyaret

etmektedir. Bu iki önemli turizm merkezi dışında Anadolu'da inşa edilen ilk cami olan Habib-i Neccar Cami, dini ve kültürel turizm açısından önem arz etmektedir. Tarihsel dokusu büyük oranda korunmuş olan Eski Antakya evleri, şehrin dar ve çıkmaz sokakları, tarihi öneme sahip uzun çarşısı turistlerin ilgi gösterdiği alanlardır. Ayrıca son dönemlerde Antakya'da turizmin geliştirilmesine yönelik olarak önemli adımlar atılmaktadır. Saint Pierre Kilisesi'nin karşısında yer alan ve henüz yapım aşamasında olan Hilton Müze Otel, Kurtuluş Caddesi Akyıldız Sokak'ta hizmete açılan Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Müzesi turizm faaliyetleri açısından önemli gelişmelerdir.

3.2.5.1. Arkeoloji Müzesi

M.Ö. 4 binden itibaren zamanımıza kadar her devrin çeşitli kültür ve tarihi belgelerini bünyesinde toplayan Hatay'da ilk kez 1932 yıllarında bilimsel kazılara başlanılmıştır. Çalışmaların henüz ilk yıllarında çeşitli ve kıymeti büyük olan tarihi eserlere rastlanılmış olması üzerine, Fransız idaresinde bulunan Hatay'da görevli, Antikiteleler Müfettişi M. Prost'un isteği üzerine, sancak dâhilinde bulunan bütün tarihi eserlerin Antakya'da toplanarak bir müze kurulmasına karar verilmiştir. Günün modern müzecilik anlayışına uygun olarak M. Mişel Ecoşerde tarafından hazırlanan plan, 1934 yılında uygulamaya konulmuştur. Binanın en büyük özelliği planının çıkan eserlere göre hazırlanmış olmasıdır. 1939 yılında inşaatı tamamlanan müzede, üç ayrı bilimsel heyetin yaptığı kazılarda bulunan eserler toplanılmıştır (Hatay Valiliği).

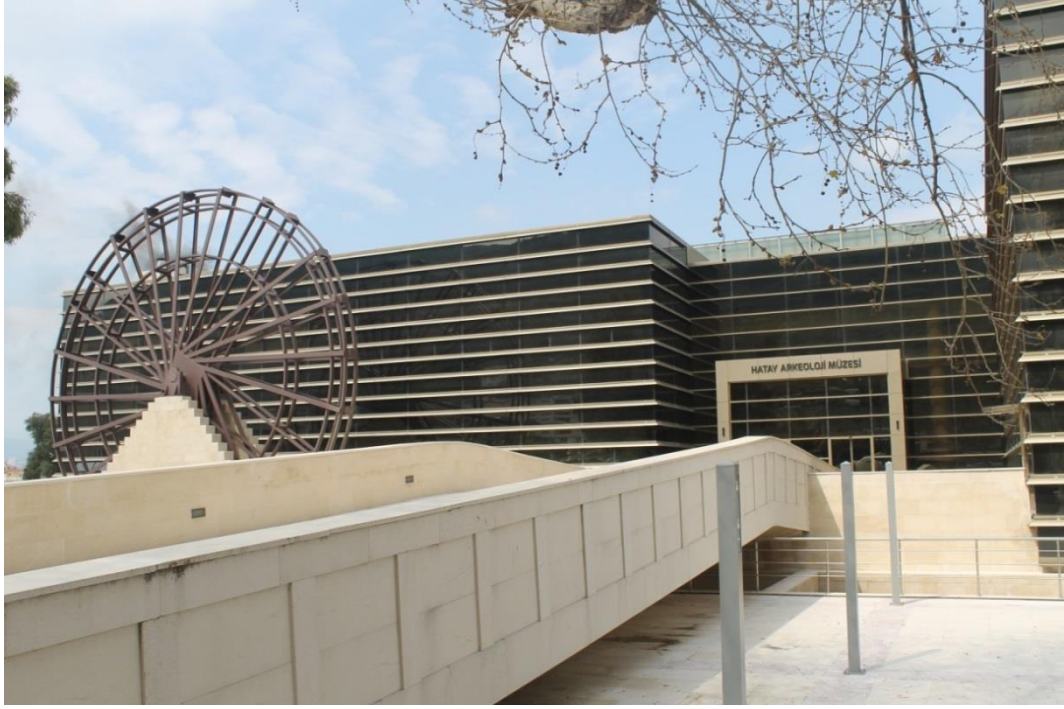

Foto 3.26. Maşuklu Mahallesi'nde hizmete giren Hatay Arkeoloji Müzesi'nden bir görüntü

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Reyhanlı yolu üzerinde Maşuklu Mahallesi'nde yapılan Yeni Hatay Arkeoloji Müzesi, 2014 yılında hizmete açılmıştır (Foto 3.26.). Müze, çağdaş müzecilik anlayışına göre düzenlenmiş sergi salonlarına sahiptir. 53.500 m² arazi içerisinde 32.754, 16 m² oturma alanına sahip müzede 10.700 m² sergileme alanı bulunmaktadır. Yeni müzede 1340 m² mozaik yanında Üç Ağızlı Mağarası, Tell Kurdu, Tell Şeyh Höyük, Aççana Höyük, Tell Tayinat, Cüdeyde Höyük, Tell Akrad Höyük, Çatal Höyük, Al Mina, Sabuniye ve Kinet Höyük'te bulunan eserler sergilenmektedir (Arkeologlar Derneği Haber Bülteni).

3.2.5.2. Saint Pierre Kilisesi

Tarih boyunca birbirinden farklı dinden ve etnik kökenden insanları bünyesinde barındıran Antakya şehri, üç semavi dinin bir arada bulunduğu önemli bir yerleşmedir. Bu semavi dinlerden Hristiyanlığın ilk yayıldığı merkezlerden biri olması nedeniyle şehrin özellikle Hristiyan toplumu için de ayrı bir önemi vardır. Bu nedenle Hristiyanlar için kutsal sayılan günlerde Saint Pierre Kilisesi'nde kültürel etkinlikler yapılmaktadır.

Pierre Kilisesi Hatay-Reyhanlı yolu üzerinde, Habib-ün Neccar Dağı eteklerindedir (Foto 3.27). Yaklaşık 13 m uzunluğunda, 7,5 m genişliğinde ve 13 m yüksekliğindeki doğal mağara bazı eklemelerle kiliseye dönüştürülerek Pierre'e ithaf edilmiştir. Kilisenin dünyanın ilk kilisesi olduğuna inanılır. Ayrıca ilk kez bu kilisede Hz. İsa'nın dinini tanıyanlara "Hristiyan" denildiği söylenir. Hristiyanların gizli olarak buluştukları ve İsa'nın havarilerinden Pierre'in MS 29 yılında Hristiyanlığı yeni kabul edenlere vaaz verdiği dağın eteğinde bulunan mağara 13.yüzyılda haçlılar tarafından önüne gotik özellikte bir duvar örülerek kilise hâline getirilmiştir. Kilise, Hz. İsa'nın 12 havarisinden biri olan Pierre'in Hz. İsa'nın ölümünden sonra Hristiyanlığı yaymaya çalıştığı yer olması açısından önemli bir dinî merkezdir ve bu nedenle azizin adı bu kiliseye verilmiştir. 1963 yılında Papa VI. Paulus tarafından hac yeri olarak ilan edilen ve Pierre'in mağaranın gizli tüneline öldürüldüğü gün olarak kabul edilen 29 Haziran günü burada tören düzenlenir. Kilisenin zemininde mozaik kalıntıları, duvarlarda ise freskler bulunmaktadır (Baş, 2013:8).

Foto 3.27. Hacı Ömer Alpagot Mahallesinin kuzeyinde yer alan Saint Pierre Kilisesi

3.2.5.3. Habib-i Neccar Cami

Kurtuluş Caddesi ile Kemalpaşa Caddelerinin kesiştiği noktada yer alan Habib-i Neccar Cami Antakya'nın önemli kültürel merkezlerinden biridir (Foto 3.28) Antakya M.S. 636 yılından Hz. Ömer'in komutanlarından Ebu Ubeyde Bin Cerrah tarafından fethedilerek İslam beldesi olmuştur. Habib-i Neccar Cami o tarihte inşa olmuştur. Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde inşa edilen ilk cami özelliğini taşır. Emeviler Döneminde ise Muaviye tarafından İslam dinin yerleştirmek ve sağlamlaştırmak amacıyla 42 Müslüman aile ile Antakya'ya yerleştirilmiştir. 968 yılında Bizans'ın eline geçen Antakya da bu tarihe kadar yapılan İslami eserler tahrip edilmiş, camiler kiliseye çevrilmiş ve bu durum 1084 yılına kadar devam etmiştir. 1084 yılında Kutalmışoğlu Süleyman Şah komutasındaki Selçuklu Orduları tarafından Antakya yeniden ele geçirilmiş ve Büyük Kasyana kilisesi Camiye çevrilmiştir. 1098 tarihinde haçlı seferleri sırasında şehir haçlıların eline geçince cami tekrar kiliseye çevrilmiş ve 170 yıl öylece kalmıştır. 1268 yılında Memluk Sultanı Baybars Habib-i Neccar Cami'yi yeniden yaptırmış. Medrese duvarı üzerinde bulunan taş üzerinde yer alan "El Melik üz Zahir" ibaresi Sultan Baybars'ın unvanıdır (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü).

Foto. 3.28. Kurtuluş Caddesinde yer alan Habib-i Neccar Cami'den bir görüntü

3.2.5.4. Hilton Antakya Müze Otel

Antakya Haraparası Mahallesi'nde Saint Pierre Kilisesi'nin hemen karşısında yapılmakta olan Hilton Antakya Müze Otel turizm açısından önemli bir yatırımdır (Foto 3.29). 200 odalı bir konaklama tesisi olarak planlanan otelin temelinin kazılması işlemleri sırasında ortaya çıkan tarihi eserler otelin "müze otel" olarak yeni bir konsept içinde yapılmasını mümkün kılmıştır. Müze-otel bünyesinde 850 metre karelik tek parça dünyanın en büyük mozaïği, milattan önce ve sonraki döneme ait mozaik eserler, Roma dönemine ait şehir kalıntıları bulunmaktadır. Yapı tamamlandığında müze ile otelin girişleri ayrı olacak. Ancak otelde konaklayan müşteriler, otelin içinden de müzeye giriş yapabilecekler. Arkeologların gözetiminde gün yüzüne çıkartılan tarihi kalıntılar, çelik kazıkların üzerine oturtulacak otelin cam zemininden rahatlıkla görülebilecek (Ulusoy ve diğçerleri, 2015:10-12).

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda; Hellenistik, Roma, Geç Roma (Erken Bizans), Bizans ve İslami dönemle birlikte 5 ana kültür katmanına rastlanmıştır. Helenistik, Bizans, 5 ve 6'ncı yüzyıl Roma, İslami ve Osmanlı dönemlerine ait 30 bin obje bulunmuştur. Bunlar arasında taşınabilir ve kayda değer eroslar, aslanlar bulunmaktadır. 200'ün üzerinde eser 600 metrekarelik sergi alanında anlatılıp tanıtılacak ve müzede sergilenecek eserler bu dönemlere ait bilgiler de verilecektir. Ortaya çıkan tarihi eserlerin ardından inşaat çalışmaları ve projeler yalnızca otel değil, "müze otel" konseptine çevrilmiş durumdadır. Müzede kullanılan çelik yapı, Türkiye'de bir eserde kullanılan en büyük çelik konstrüksiyon olma özelliğini taşımaktadır. Odaların konteynırlardan oluşacağı 5 katlı otelde, toplam 200 oda yer alacaktır (Ulusoy ve diğçerleri, 2015:10-12).

Foto 3.29. Haraparası Mahallesi'nde yer alan ve henüz yapım aşamasında olan Hilton Antakya Müze Otelden bir görünüm.

3.2.6. Diğer Fonksiyon Alanları

Antakya Şehri'nde 94 hektar alan kaplayan parklar ve yeşil alanlar toplam şehirselsel alanın % 1,9'unu oluşturmaktadır. 21,5 hektarlık ağaçlandırma ve orman alanları ise % 0,4'lük bir orana sahiptir. Asi Nehri'nin batı yakası boyunca 6,3 ha alan kaplayan Antakya Belediye Parkı Fransızlar döneminde yapılmıştır (Tablo 3.5).

Cebraail Mahallesi'nin sınırları içerisinde ve Cebraail Tepesinin doğu yamacında bulunan çamlıklarla kaplı Ali Rıza Efendi Parkı 1934 yılı öncesinde Antakya'nın umumi mezarlığı olarak kullanılmaktaydı. Bu mezarlığın 1934 yılında bugünkü Asri Mezarlığın bulunduğu alana taşınmasından sonra park alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu parklar dışında şehirdeki en önemli mesire alanları Atatürk, Yunus Emre ve Vali göbeğindeki Vali Ülgen Parkıdır.

Foto 3.30. Cebrail Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Ali Rıza Efendi Parkı

Maşuklu mahallesinde yer alan Vali Utku Acun Parkı 9,4 hektarlık orman alanı içerisinde yer alan bir park ve mesire alanıdır.

Şehirdeki farklı kullanım alanlarından birisi de mezarlıklardır. Şehrin en büyük mezarlık alanı Aksaray ve Emek mahallelerinin sınırları içerisindeki Antakya Asri Mezarlığı'dır. Bu mezarlık alanı toplamda 21,4 ha alan olup bunun 11,5 hektar alanı Aksaray mahallesinde 9,9 hektar alanı ise Emek mahallesindedir.

Asri mezarlık 1934 yılı öncesinde Cebrail mahallesinde çamlıklarla kaplı Cebrail Tepesi'nin doğu yamacında yer almakta iken bugünkü alanına 1934 yılında taşınmıştır. Mezarlığın Aksaray mahallesindeki kısmı 1990 yıllardan sonra gelişme göstermiş ve ağaçlandırma çalışmaları başlamıştır (Foto 3.30).

Foto 3.31. Cebrail Mahallesi'nde yer alan eski Antakya mezarlığı (Kaynak: Demir, 1996:84)

3.3. Serinyol Mahallesinin Arazi Kullanım Durumu

Serinyol Mahallesinin arazi kullanım durumunun ayrı bir başlık altında verilmesindeki temel etkenlerden biri şehir merkezinin dışında bulunmasına rağmen, nüfusun bu mahallede hızla artması, mekânsal gelişimin hız kazanması ve şehre özgü fonksiyonların yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamasıdır. Özellikle Tayfur Sökmen Kampüsü'nün Serinyol sınırları içerisinde inşa edilmesinden sonra Antakya şehri Mustafa Kemal Üniversitesinin yer aldığı Serinyol'a doğru mekânsal gelişim göstermeye başlamıştır.

1968 yılında belde belediyesi şeklinde kurulan Serinyol, Büyükşehir Belediye Kanunu yürürlüğe girmeden önce 4 mahalleden oluşuyordu. Ancak Büyükşehir Belediye Kanununu takip eden süreçte söz konusu 4 mahalle Serinyol Mahallesi adı altında tek mahalle olarak birleştirilmiştir (Foto 3.32).

Şehir merkezine olan uzaklığı 18-20 km olan Serinyol Mahallesinin bugünkü nüfusu 16312'dir. Nüfus miktarının diğer mahallelere göre fazla olmasına rağmen henüz Antakya şehriyle bütünleşemeyen Serinyol Mahallesi kendi mekânsal gelişimini sürdürmesinin yanında Antakya şehrinin de bu alana doğru hızlı bir gelişim göstermesiyle belirli bir zaman sonra şehirle bütünleşip şehrin en önemli mahallelerinden biri olacaktır. Şüphesiz bu süreci hızlandıracak bir diğer önemli olay Hatay Büyükşehir Belediyesinin kurulması, köy ve beldelerin de mahalle statüsü kazanmış olmasıdır.

1994 yerel seçimleri sonrası kuruluşa birbirlerinden bağımsız hareket eden belde belediyeleri Antakya Şehri mekânsal gelişimini olumsuz etkilemiştir. Merkezden çevreye doğru gerçekleşecek bir mekânsal gelişimin aksine her belde kendi imar planları doğrultusunda mekânsal gelişim göstermiştir. Bu da plansız ve düzensiz bir şehirselleşimi beraberinde getirmiştir. Benzer bir durum Serinyol mahallesine kadar olacak olan bir mekânsal gelişim için de düşünülebilir. Ancak Büyükşehir Belediye Kanununun getirdiği tek elden (merkezden) yönetim, daha derli toplu bir mekânsal gelişim açısından atılmış önemli bir adım gibi görünmektedir.

Serinyol Mahallesinin arazi kullanım durumları değerlendirildiğinde tarım alanlarının 218,6 ha ile en geniş yeri kapladığı görülür. Tarım alanlarının mahallenin toplam alanına oranı ise % 42,5'dur. Arazi kullanımında % 28'lik alan kaplayan konut alanları 143,6 ha kapsamaktadır. Büyük bölümü Mustafa Kemal Üniversitesi'nden oluşan eğitim alanları 75,9 ha'dır. Arazi kullanımında % 2,2'lik bir orana sahip sağlık alanlarının % 100'e yakını MKU Uygulama ve Araştırma Hastanesi oluşturmaktadır (Tablo 3.19 ve Şekil 3.18).

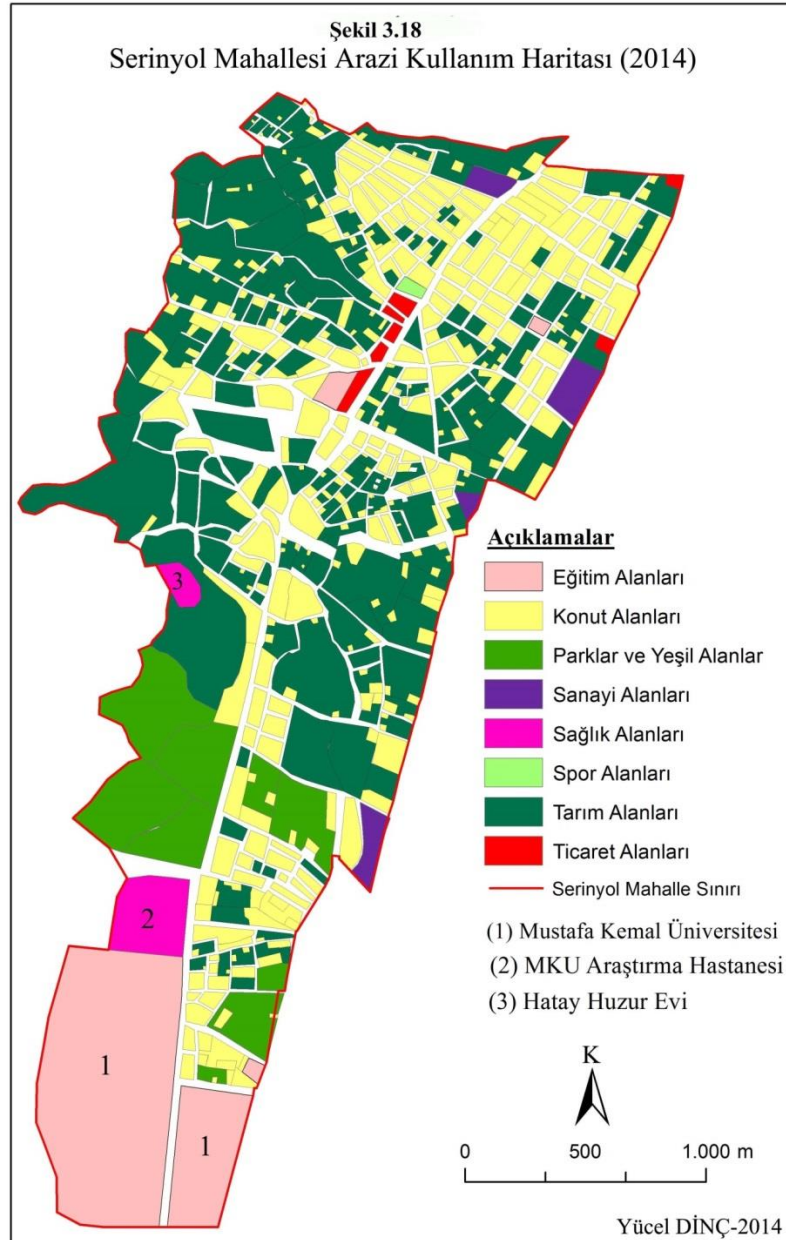
Foto 3.32. Büyükşehir Belediye Yasası öncesinde bir Belediye iken, yasanın yürürlüğe girmesiyle Mahalle statüsüne dönüştürülen Serinyol'dan görünüm

Tablo 3.19 Serinyol Mahallesi Arazi Kullanım Durumu (Halihazır-2014)

Arazi Kullanım	Kullanılan Alan (ha)	Kullanılan Alan (%)
Tarım Alanları	218,6	42,5
Konut Alanları	143,6	27,9
Parklar ve Yeşil Alanlar	51,2	9,9
Eğitim Alanları	75,9	14,7
Sağlık Alanları	11,5	2,2
Sanayi Alanları	8,7	1,6
Ticaret Alanları	3,3	0,6
Spor Alanları	0,6	0,1
Toplam	513,4	100

Kaynak: Arazi Çalışması

(Alan hesaplamaları Arcmap 10.1 ve Mapinfo 10.0 yazılımları kullanılarak yapılmıştır.)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTAKYA'NIN FONKSİYONEL ÖZELLİKLERİ

Daha çok fizyoloji terimi olarak kullanılan fonksiyon terimi, şehirlerin doğup büyümesi ve varlığını idame ettirebilmesi açısından insanlar tarafından yerine getirilen faaliyetlere yönelik ilk kez F.Ratzel tarafından kullanılmıştır. Fransızca kökenli olan bu terim “işlev, görev” gibi anlamlar taşımaktadır (Çetin,2007:162) Gerçekten de nasıl ki işlevini veya görevini tam anlamıyla yerine getiren bir nesne veya ürün, sahibine kolaylık sağlıyorsa, şehirsal hizmetlerini ve görevlerini hizmet sahasına yeterince ulaştıran şehir yerleşmeleri de etki sahasındaki insanlara bir o kadar yararlı olur.

Karaboran (1989) fonksiyon terimini geniş manasıyla “*zaman içinde akıp giden faaliyetler veya akıp giden iş*” olarak tanımlamaktadır. Dar anlamda ise fonksiyon, bireyler arasındaki karşılıklı ilişkilerin temel ifadesidir (Karaboran,1989:87) İster dar anlamda isterse de geniş anlamda kullanılsın fonksiyon, bir hareketliliği, insanlar arasındaki etkileşimleri ve insan mekân arasındaki ilişkileri ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Şehirsal fonksiyon:

“Bir şehrin kurulup gelişmesi, varlığını sürdürebilmesindeki tüm fırsat ve kaynakları sağlayan faaliyetler anlamına gelmektedir. Bir şehrin çevresine verdiği hizmetlerin niteliği ve büyüklüğü şehrin büyüklüğü ve hinterlandı ile paralellik gösterir. Şehir farklı fonksiyonel özelliklere sahip bir bölgenin merkezini oluşturur. İşlevsel bir bütünlük arz eden bu bölge sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan hizmetler sunmaktadır.” (Zaman ve Doğanay,2000: 259)

Şehir yerleşmelerinde hızla artan nüfus, beraberinde bir takım hizmetlerin de sunulmasını gerekli kılmaktadır. Söz konusu hizmetlere duyulan talep büyükşehirlerde fazlasıyla kendini göstermektedir.

“Dünyanın her yerinde büyükşehirlerin çok fonksiyonlu olduğu bilinmektedir. Gerçekten nüfusu özellikle 100000'i aşan şehirlerde çeşitli fonksiyonlar gelişmiştir. Şüphesiz bunda önde gelen sebep büyük şehirlerdeki büyük nüfus miktarlarının çeşitli hizmetleri gerektirmesidir” (Ertin, 1994:151).

Antakya'nın çok fonksiyonlu bir şehir yerleşmesi özelliği kazanması kuşkusuz yakın çevresiyle kurmuş olduğu mekânsal ilişkilerin doğal bir sonucu olmuştur.

4.1. Antakya'nın Resmi ve İdari Fonksiyonu

Tarih boyunca Antakya şehri, stratejik bir noktada yer almasının da doğal bir sonucu olarak yönetim fonksiyonu açısından önem arz etmiştir. Selevkos I.Nicator Selevka Pierra'yı kurduktan sonra buranın denizden gelebilecek saldırılara karşı pek güvenli olmadığını düşünmüş ve Antakya'yı İpsus Savaşı sonrasında kurduktan sonra yeni yönetim merkezi ve başkent olarak kabul etmiştir (Bahadır 2012:17).

Antakya şehrinin kurulduğu dönemdeki yönetim yapısı ve şehir organizasyonu açısından yeterli bilgi mevcut değildir. Ancak şehrin genellikle halk tarafından yönetilen bir polis devletinden ziyade kraliyet ailesine mensup yöneticiler tarafından yönetildiği tahmin edilmektedir. Aynı şekilde Makedonya yönetim modelini yansıtan bu yönetim anlayışında yöneticiler yaşlılardan oluşan bir konseyi temsil edebilirler (Downey 1961:82).

Antakya şehri Arap hâkimiyetine girdiği 7.yüzyıldan sonra 1071 Malazgirt Savaşıyla Selçukluların egemenliğinde kalmış ve bu dönemde Selçuklular çok geniş coğrafyaları küçük devletçikler halinde yönetmeye başlamıştır. Bu durum Haçlı seferlerini kolaylaştırmış ve şehir 1098 yılından sonra Haçlıların hâkimiyetine girmiştir.170 yıl süren Haçlı prensliğinden sonra 1268 yılında Memlukler, siyasi ve sosyal açıdan istikrar sağlamış ve Antakya bir daha el değiştirmemek üzere İslam hâkimiyetine girmiştir (Demir, 1996: 79-80).

Yavuz Sultan Selim'in Memluklerle yaptığı Mercidabık Savaşını kazanması sonrasında Antakya şehri 400 yıl boyunca Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. Bu süre zarfında şehir Halep Vilayetine bağlı "Kaza Merkezi" olarak yönetilmiştir (Demir, 1996:85).

"Kaza; ticari ve kültürel üstünlüğü ile çevrenin merkezi olmuş bir kasaba veya şehir ile böyle bir topluluk merkezini çevrelemiş köylerin teşkil ettiği bir birliktir. Kaza merkezi olan şehirlerin büyük çoğunluğu Osmanlı öncesi dönemlerde de yer aldıkları bölgelerin siyasi, ekonomik ve kültürel bakımdan merkezi durumda olan yerlerdir." (Gündüz ve Gülcü 2009:290).

Kaza Merkezi olarak nitelendirilen Antakya Şehri tanımda verilen niteliklere sahip bir şehir olarak Osmanlı Döneminde 'de şehrin yönetim fonksiyonunu üstlenen merkezi bir öneme sahipti.

Söz konusu Kaza merkezi ile beraber bu merkeze bağlı batıda "Süveydiye Nahiyesi" (Samandağ), güneyde Kel Dağ'dan adını alan "Cebel-i Akra Nahiyesi"

(merkez Antakya'nın güneyindeki bazı köyler, Altınözü ve Yayladağı köylerinden bazıları), kuzey doğuda yer alan “*Kuseyr Nahiyesi*”, güneydoğuda yer alan “*Altınözü Nahiyesi*” (Altınözü Kazası), en güneyde “*Ordu Nahiyesi*” (Yayladağı Kazası) denilen nahiyeler ve onlara bağlı köy ve mezralardan oluşan bir “*Sancak*” durumuna getirilip *Halep Eyaleti*'ne bağlanmıştır. Böylece Tanzimat'a kadar olan dönemde Antakya Şehri, Sancak veya Halep Beylerbeyi tarafından atanan “Voyvoda” veya “Mütesellimler tarafından yönetilmiştir (Kara 2004:11-12).

Antakya'nın Osmanlılar dönemindeki idari yapısında yukarıda sözü edilen nahiyelere bağlı köy ve mezra sayıları 1526-1584 yılları arasında 719 ile 791 arasında değişmektedir. 1526 yılında Antakya ve nahiyelerinde toplam köy sayısı 286 ve mezra sayısı 433 iken 1584 yılında köy sayısı 311'e, mezra sayısı da 476'a çıkmıştır (Tablo 4.1).

Tablo 4.1 Antakya kazasına ait nahiye, köy ve mezra sayıları (1526-1584)

No	Nahiyeler	1526		1536		1550		1570		1584	
		Köy	Mezra	Köy	Mezra	Köy	Mezra	Köy	Mezra	Köy	Mezra
1	Antakya	27	82	28	103	34	91	40	89	44	82
2	Altınözü	55	41	59	42	51	47	56	44	59	37
3	Kuseyr	88	103	85	114	88	121	86	127	86	128
4	Şuğur	53	65	57	63	54	66	54	71	54	72
5	Cebel-iAkra	51	93	55	92	62	96	54	101	54	102
6	Süveydiye	12	49	12	50	14	54	14	55	14	55
Toplam		286	433	296	464	303	475	304	487	311	476

Kaynak: (Gündüz, A., Gökhan, İ., Hatipoğlu, S ve Bahadır, G., 2013:191-192)

Antakya kazasına bağlı nahiyelerin köy sayıları 17, 18 ve 19. yüzyıllarda değişiklik göstermektedir. 1616 yılında Kuseyr Nahiyesine bağlı 36, Cebel-i Akra Nahiyesine bağlı 21, Altınözü ve Süveydiye Nahiyelerinde 26'şar olmak üzere Antakya Kazasının toplamda 108 köyü bulunuyordu. 1657 yılında bu sayılarda hiçbir değişiklik olmamıştır. 1678 yılında 4 Nahiyeye bağlı toplam 127 köy var iken bu nahiyeler içinde köy sayısının en fazla olduğu nahiye 37 köyle Kuseyr Nahiyesi'dir. 1736 yılında Antakya kazasının nahiyelerine bağlı 114 köy var iken bu sayı 1762 yılında 111'e gerilemiş ve 1804 yılında da 68'e kadar düşmüştür. Antakya'da yer alan köylerin büyük bölümü verimli tarım toprakları üzerinde, su kaynakları yakınında, dağ eteklerinde veya yol kenarlarında yer almaktaydı (Gül, 2008:83-87).

Tanzimat'ın ilan edilmesiyle yaşanan değişiklikler yönetim anlayışında da bir takım gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Bugünkü Hatay Valilik binasının bulunduğu alana 1832'de bir saray inşa edilmesi ve Tanzimat'ın ilanından sonra bu Saray'ın Hükümet Konağına dönüştürülmesi ile beraber şehrin yönetim yapısının çekirdeği oluşmuştur. Aynı zamanda bu idari yapılanma şehrin güneye doğru gelişmesinde önem arz etmiştir (Temiz, 2002:117).

Antakya'da resmi ve idari fonksiyonlara hizmet eden alanlar köprübaşında düğümlenen Atatürk, Cumhuriyet, Adnan Menderes ve Hürriyet Caddeleri arasındaki alanda yoğunluk kazanmıştır. Bu caddelerin yer aldığı Cumhuriyet, Cebrail ve Kanatlı mahallelerinin yanı sıra Aksaray ve Altınçay mahalleleri Antakya'nın idari merkezini oluşturan sahalardır. Bu mahalleler dışında Bankalar Caddesi olarak bilinen Yavuz Selim Caddesi ise bankacılık hizmetlerini haftanın belirli günlerinde Hatay'ın ilçelerinden ve özellikle de kırsal kesiminden gelen vatandaşlara sunmaktadır. Bu durum Antakya şehrinde bir hareketlilik yaratmaktadır.

Bugün Antakya şehri, il ve ilçe merkezi olma özelliği ile idari açıdan önemli roller üstlenmektedir. Dolayısıyla Hatay'ın diğer ilçelerinde idari fonksiyona hizmet edecek bir takım tesislerin yetersizliği idari açıdan Antakya şehrinin çekim merkezi olmasını sağlamıştır. Diğer yandan 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun ilan edilmesiyle Hatay'ın büyükşehir statüsü kazanması ve bu büyük şehrin merkezinin yine Antakya olması yönetim açısından Antakya şehrinin önemini daha da arttırmıştır. Bugün Hatay Büyükşehir Belediyesi, Antakya Belediyesi'nin eski binasında köprübaşında hizmet vermektedir. Antakya Belediyesi ise Kanatlı Mahallesi'nde hizmet sunmaktadır.

4.2. Antakya'nın Ekonomik Fonksiyonları

4.2.1. Ticaret Fonksiyonu

Antakya şehri kuruluşundan günümüze kadar sahip olduğu önemli coğrafi avantajlar neticesinde ticari faaliyetler açısından birçok medeniyet için cazibe merkezi olmuştur. Bir ticaret rotası olarak şehrin lokasyonu, kurulduğu dönemde Seleucia limanına yakınlığı, Selevkos İmparatorluğunun başkenti olması ve daha sonraki süreçlerde Roma İmparatorluğunun doğu ucunda bulunması şehri, ticari faaliyetler açısından bir düğüm noktası haline getirmiştir (Robinson,2010: 16).

Selevkos İmparatorluğunun başkenti olarak kurulan Antakya'da iş ve ticaret alanları "Agora" adı verilen bir saha yer almaktaydı. Agora şehrin en

önemli mekânsal unsurunu teşkil ediyordu (Downey, 1961:69). Günümüzde bu alan, Habib-i Neccar Dağı ile Asi Nehri arasında yer almaktadır ve Antakya'nın tarihi ticaret merkezidir.

Antakya, Anadolu'yu güneye bağlayan ordu, posta ve ticaret yolu niteliğindeki Kral yolu üzerinde kurulmuştur. Sard'dan Mısır'a giden Kral yolu ve Akdeniz'den gelip Asi nehrini takip ederek Basra Körfezi ve Semerkant'a kadar ulaşan transit yolların Antakya'dan geçmesi, kentin doğunun tüm ticaretine hakim bir merkez durumuna gelmesinde en önemli etmendir. Ana ticaret yolları üzerindeki öneminden dolayı kent ilkçağ dünyasının Roma ve İskenderiye kentlerinden sonra üçüncü büyük kenti olmuştur (Turgut, 1986:40).

İlk İslam fetihlerinden önce Antakya şehri Bizans İmparatorluğunun en önemli şehirlerinden biriydi. Bu dönemde şehirde ticari hareketliliği sağlayan en önemli etkenlerden biri şehir sınırların içerisinde bir darphanenin bulunmasıydı. Diğer yandan Antakya şehri, imparatorluğun kumaş ihtiyacını büyük oranda karşılıyordu. Ayrıca şehirde bir garnizon komutanlığının bulunması silah ve malzeme üreten esnaf gruplarının artmasını sağladı. Zeytinyağı üretimi her dönemde olduğu gibi Bizans İmparatorluğu döneminde de şehrin en önemli kazançlarından birini oluşturuyordu (Bahadır, 2012:255).

Antakya'da ticari faaliyetlerin boyut ve niteliği ile ilgili daha somut bilgiler Osmanlı Devleti hâkimiyetine girdikten sonraki süreçte artış göstermiştir. Osmanlı Döneminde Ulu Cami'den Uzun Çarşının bittiği noktaya kadar uzanan sahada çeşitli meslek gruplarından oluşan dükkânlar, imalathaneler, hanlar ve sabunhaneler yer almakta ve bu alan şehrin dörtte birine karşılık gelmekteydi (Ömeroğlu, 2006:51). Bugün Antakya'nın merkezi iş sahasına karşılık gelen ve tarihi uzun çarşayı içerisine alan bu saha, Antik dönemde ticaret merkezi rolünü üstlenen Agora'ya karşılık gelmektedir.

Osmanlılar döneminde şehrin varlığını mümkün kılan ve şehrin önmini daha fazla arttıran temel mekânsal ünitelerinden birisi de o şehrin çarşı-pazarlarıdır. Şehrin diğer tamamlayıcı unsurları olan han, hamam, cami, kahvehane ve berber gibi bileşenlerin yanında ticaret veya imalat yapılan alan, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal özellikleri de olan bir mekân olmuştur. Bu nedenle Osmanlı şehir çarşılarının yer aldığı alan, şehir hayatının merkezini oluşturmaktadır (Şahinalp ve Günel 2012:165-166). Bir kentte alışveriş yapmaya elverişli işlek bir yerde ve kentin merkezinde iki tarafı dükkân ve üstü

örtülü veya açık olan sokak ve meydanlara çarşı denir. Kent ticaret merkezinin çekirdeğini oluşturan çarşıya Osmanlılar önem vermişlerdir. Osmanlı döneminde çarşılar ticaret merkezinin karakteristik yapılarıdır. Arastalar genellikle bir iş koluna ayrılmış olurlardı. Tarihi ticaret alanı sınırları içerisinde olan Antakya Arastası, Osmanlı-Türk döneminin sivil mimarlık örneklerindedir. Antakya halkı arastaya “Uzun Çarşı” ve “Büyük Çarşı” adını vermiştir (Turgut 1986, 149).

Osmanlı döneminde Antakya şehri, ahilik ilkelerine göre çalışan lonca halinde örgütlenmiş bir esnaf teşkilatına, hanlar etrafına organize olmuş ve her biri bir mesleğin mensuplarına tahsis edilmiş sokakların oluşturduğu işlek bir çarşıya sahip olmuştur. Günümüzde bu çarşı büyük ölçüde ayakta ancak ana sokaklar dışında bakımsız, sağlıksız ve çöküntü bölgesi niteliğindedir. Tarihi çarşı içinde yer alan zanaatlar (geleneksel el sanatları) da kentin önemli kültürel çevre değerleri arasındadır. Ancak geçmişte yaygın olan zanaatlar bugün teknolojik gelişmeler sonucunda ya terk edilmiş, ya da unutulmuş durumdadır (Tuncer, 2001: 2-3).

Ticari faaliyet türündeki farklılıklar, işyeri ve esnaf sayıları şehirlerin ticari fonksiyonlarını yansıtması açısından önem teşkil etmektedir. Osmanlı devleti döneminden günümüze kadarki süreçte Antakya şehrinin ticari fonksiyonlarına ait veriler farklılıklar göstermektedir.

16.yüzyılda Antakya'daki işyerlerinin sayılarına bakıldığında şehirde, tahıl, un, yağ ve bal gibi ürünlerin satıldığı 1 kapan, hayvan derilerinin işlenerek ayakkabı giyim eşyaları haline getirilerek renklendirmenin yapıldığı 1 tabakhane (debbağhane)dokuma sanayinden elde edilen ipek kumaşların renklendirilmesi faaliyetlerinin yürütüldüğü 1 boyahane, 1 ipek dolabı, 1526 yılında 9 tane, 1536 yılında 6 tane, 1550 yılında 7 tane, 1570-1584 yılları arasında 6 tane değirmen ve 1 tane de başhane (hayvan başlarının satıldığı yer) bulunmaktadır. (Gündüz., Gökhan., Hatipoğlu., ve Bahadır, G., 2013:223) (Tablo 4.2).

Tablo 4.2 16. yüzyılda Antakya'daki ticari mekânlar

No	Ticari Mekanın Adı	Sayısı				
		1526	1536	1550	1570	1584
1	Bedesten (103 dükkânlı)	-	-	-	1	1
2	Han (50 odalı, 2 dükkânlı)	-	-	-	1	1
3	Bazar-ı siyah	1	1	1	1	1
4	At ve köle pazarı	1	1	1	1	1
5	Keten pazarı	1	1	1	1	1
6	İplik pazarı	1	1	1	1	1
7	Kapan	1	1	1	1	1
8	Boyahane	1	1	1	1	1
9	Debbağhane	1	1	1	1	1
10	Başhane	1	1	1	1	1
11	Hamam	2	-	-	1	1
12	Değirmen	9	6	7	6	6
13	İpek dolabı	-	-	1	1	1
	Toplam	19	14	16	18	18

Kaynak: (Gündüz., Gökhan., Hatipoğlu., ve Bahadır, G., 2013:223)

Antakya'da yer alan ticari mekânların 1710 yılında yapılan bir sayım sonucuna göre dağılımlarına bakıldığında şehirde çeşitli işlerle meşgul olan 1161 esnaf ve bunun dışında da 2332 erkek nüfus tespit edilmiştir. Söz konusu esnaf grupların 293 kişisini Cülahlar (El tezgâhında bez dokuyanlar), 106'sını Kefşgerler (Ayakkabıcılar), 39'unu yapı ustaları oluşturmaktadır. Bunların yanında 40 debbağ, 68 ekmekçi, 17 çıkırıkçı, 33 kasap, 10 saraç, 30 bakkal, 16 terzi, 13 attar, 27 kazancı ve kalaycı ve 15 de kuyumcu bulunuyordu (Sahillioğlu, 1995: 231).

Antakya'daki esnaf gruplarının 1743-1776 yılları arasındaki durumları incelendiğinde 1743 yılında 32 ayrı faaliyet kolunda toplamda 2332 esnaf çalışmaktadır. Esnaflar içerisindeki çoğunluğu 600 kişi ve % 25,7 oranıyla Çullahlar oluşturmaktadır. Bunu 367 kişi ile işsiz esnaflar ve 200 kişi ile Kefşger esnafı takip etmektedir. 1750 yılında 48 iş kolunda 1355 esnaf, 1756 yılında 43 iş kolunda 1161 esnaf, 1762 yılında 42 iş kolunda 1120 esnaf, 1776 yılında 45 iş kolunda 1100 esnaf ticari faaliyette bulunmaktadır. Verilen tüm yıllarda esnafların çoğunluğu Çullah esnaflarından oluşmaktadır (Gül, 2008:180) (Tablo 4.3).

Tablo 4.3 Antakya’da faaliyet gösteren esnaf sayıları (1743-1776)

Tarih	1743	1750	1756	1762	1765	1776
Esnaf Sayısı	2332	1355	1161	1120	2130	1100

Kaynak: (Gül, 2008: 180)

19.yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılın başlarında Antakya’daki ticari mekânların durumları incelendiğinde mağaza, eczane, otel, lokanta ve gazino gibi günümüzde sık olarak karşılaştığımız ticarethanelerin artış göstermeye başladığı dikkati çekmektedir. 1868-1906 yılları arasında şehirde yer alan ticarethanelerin büyük çoğunluğunu dükkânlar oluşturmaktaydı. Şehirdeki dükkânların sayısı 1868 yılında 1144 iken bu sayı 1906 yılında 2553’e çıkmıştır. Ticarethanelerin sayısı açısından ikinci büyük çoğunluğu mağazalar oluşturmaktadır. 1868 yılında sadece 4 mağazaya sahip Antakya 1906 yılına gelindiğinde 330 mağazaya sahip olmuştur. 1903 yılına kadar otel ve fabrikaların bulunmadığı Antakya’da 1903 yılında 2 otel, 1 un fabrikası, 29 ipek fabrikası, 50 zeytinyağı mengenesi ve 12 kiremithane hizmet vermeye başlamıştır (Gündüz, A., Gökhan, İ., Hatipoğlu, S. ve Bahadır, G., 2013:223) (Tablo 4.4).

Antakya şehrinde Cumhuriyetin ilan edildiği döneme kadar esnaflar loncalar şeklinde örgütlenmişlerdir. Şehri boydan boya kesen Kurtuluş Caddesi ile Asi Nehri arasında kalan kısmın orta bölümlerindeki çarşı, kuzeye doğru birbirine paralel olarak uzanan 3 cadde ile köprüye ulaşır. Bu üç caddeden uzun çarşının devamı olan ve en solda yer alan cadde kunduracılar, nalburlar, terziler, marangozlar yer almaktaydı. İkinci paralel caddede ise tenekeçiler, manifaturacılar, kuyumcular ve tuhafiyeciler bulunuyordu. Paralel caddelerden sonuncusunda ise yoğurtçular, peynirciler, bakırcılar ve bıçakçılar yer almaktaydı. Bu caddelerin dışında Asi Nehri kıyısındaki cadde boyunca oteller ve kahvehaneler sıralanmaktaydı (Sahillioğlu, 1995: 232).

Tablo 4.4 Antakya'daki ticari mekanlar (1868-1906)

No	Ticari Mekânın Adı	1868	1883	1890	1896	1903	1906
1	Han	8	20	25	25	24	24
2	Hamam	5	5	5	5	5	5
3	Dükkân	1144	1451	2120	-	2546	2553
4	Mağaza	4	35	35	-	229	330
5	Boyahane	1	1	-	-	-	-
6	Debbağhane	1	1	-	1	1	1
7	Basmahane	1		1	-	-	-
8	Sabunhane	5	9	9	11	15	15
9	Değirmen	30	88	30	122	122	123
10	Fırın	15	25	30	32	32	32
11	Meyhane	2	14	14	-	-	10
12	Masara	15	41	41	-	-	
13	Kahvehane	16	16	15	-	-	30
14	Eczane	-	1	1	-	-	-
15	Lokanta	-	3	3	-	-	-
16	Gazino	-	4	4	-	-	3
17	Kumaş Destgahı	-	14	14	-	-	-
18	İpek Fabrikası	-	-	-	29	29	30
19	Dakik Fabrikası	-	-	-	-	1	1
20	Zeytinyağı mengenesi	-	-	-	-	50	50
21	Kiremithane	-	-	-	-	12	12
22	Otel	-	-	-	-	2	2

Kaynak: (Gündüz, A., Gökhan, İ., Hatipoğlu, S. ve Bahadır, G., 2013:223)

1918-1939 yılları arasında Antakya'da ticari faaliyetler tarımsal ürünlerin işlendiği ve sanayiye hammadde temin eden ürünlere dayalı olmakla birlikte şehirde genellikle kapalı bir iktisadi koşullar egemendir. Daha önceki dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de pazarlar ticari faaliyetler içerisinde önemli rol oynar. 1935 yılında Weulersse tarafından yapılan bir çalışmaya göre şehrin belli başlı ticari faaliyetini sabun ticareti meydana getirmektedir. Bu amaca hizmet eden 16 sabunhane ile birlikte ipek alışverişi de şehirde yaygın olup diğer ülkelere ihraç edilmektedir (Temiz, 2002:62).

Günümüzde Antakya şehri ticari işletmeleri Antakya Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 20 gruba ayrılmış ve her grupta birden fazla faaliyet kolu yer almıştır. Söz konusu ticari işletmelerin tamamı Ticaret ve Sanayi Odasının birer üyesidirler. Buna göre Antakya'da ticari faaliyetlerin yürütüldüğü en yaygın meslek grubu Eğitim, meslek birlik ve kooperatifleri, tahıl toptan ticareti, kırtasiye ve ders kitaplarının yayımlanması, dershaneler, tütün ürünleri toptan ticareti ve özel güvenlik meslekleridir. Bu grupta ticaret odasına bağlı toplam 895 işletme vardır. İşletme sayısı olarak ikincil çoğunluğu oluşturan grup otomotiv, akaryakıt, ulaştırma, tüp gaz ticareti, linyit madenciliği ve iş takipçiliği faaliyetleridir. Bu grupta da toplam 771 işletme yer almaktadır (Tablo 4.5).

Tablo 4.5 Antakya şehrinde yer alan meslek grupları ve işletme sayıları (2014)

No	MESLEK GRUPLARI	İŞLETME SAYISI
1	Çırcırlama, arıcılık, tahıl, çiçek, sebze fidesi, deniz ürünleri, meyveleri yenen sebze ve hayvan yetiştiriciliği	66
2	Zeytinyağı, ayçiçeği ve bitkisel sıvı yağ imalatı, yağlı tohum ve yağlı meyve toptan ticareti	71
3	Her türlü mobilya ve kereste imalatı ve satışı, ahşap kapı, pencere ve mutfak mobilyaları imalatı ve mobilyaların boyanması	237
4	Değerli metallere takı ve mücevherat imalatı ve satışı ve saat ticareti	69
5	İkamet amaçlı binaların inşaatı	446
6	Hafriyat, elektrik tesisatı döşeme, inşaat malzemeleri montajı, beton işleri ve gaz tesisatı faaliyetleri	120
7	Yapı kooperatifi faaliyetleri, ikamet dışı binaların inşaatı, su kuyusu açma elektrik enerjisi üretme ve sanralı inşaatı, doğalgaz işleme tesisleri inşaatı, Telekom ağlarının bakım ve onarımı	113
8	Otel, lokanta, pastane, seyahat acenteleri ve tur operatörleri faaliyetleri, hazır yemek işletmecileri ve diğer hizmet faaliyetler	249
9	Otomotiv, akaryakıt, ulaştırma, tüpgaz ticareti, linyit madenciliği ve iş takibi faaliyetleri	771
10	Yük ve yolcu taşımacılığı kooperatifleri ve karayolu ile yolcu taşımacılığı, otopark ve garaj işletmeciliği, posta ve kargo faaliyetleri, depolama, gümrük müşavirliği	250
11	Sigorta acenteleri ve aracılarının faaliyetleri, gayrimenkul acenteleri ve leasing faaliyetleri	188
12	Eğitim, meslek birlik ve kooperatifleri, tahıl toptan ticareti, kırtasiye ve ders kitaplarının yayımlanması, dersaneler, tütün ürünleri toptan ticareti, özel güvenlik ve diğer hizmet faaliyetleri	895
13	Ayakkabı, deri ve kürk imalat, toptan, perakende	107
14	İnşaat malzemeleri, hazır beton imalatı, tarım ve orman aletleri ve malzemeleri	227
15	Zirai ürünler, pamuk toptan ticareti, hayvan yemi ve canlı hayvan toptan ticareti, çiçek ve bitki satışı yapan araçlar	105
16	Gıda maddeleri imalat, toptan, perakende	348
17	Tuhafiye, manifatura, mefruşat ve konfeksiyon toptan ve perakende	314
18	Dayanıklı tüketim malları, elektrikli cihazlar, bilgisayar, fotoğrafçılık, telekomünikasyon hizmetleri, plastik poşet imalatı, yangın söndürücüler ve temizlik ürünleri ticareti	492
19	Bankalar, finans ve tarım kredi kooperatifleri	73
20	Sağlık hizmetleri, mühendis ve mimarlık hizmetleri ve yapı denetim kuruluşları	276

Kaynak: ATSO-2014

Antakya şehri geçmiş dönemlerde olduğu gibi günümüzde de ticari faaliyetler açısından büyük öneme sahiptir. Antakya'nın ticari fonksiyonu, önemli bir hareketlilik yaratmakta ve bu durum şehrin yakın ve uzak çevresiyle olan ilişkilerini kuvvetlendirmektedir. Antakya'da gün içerisinde yaşanan hareketlilik şehrin hizmet sahasındaki vatandaşlara sunduğu olanaklar neticesinde artmaktadır. Bu nedenle özellikle bankalar, semt pazarları, toptan ve perakendeciler şehirdeki hareketliliği sağlamada önemli roller üstlenmektedirler. Şehrin yakın ve uzak çevresinden çok sayıda insan gerek ihtiyaçlarını karşılamak gerekse şehirde ticari faaliyetlerde bulunmak amacıyla haftanın belirli günlerinde Antakya'ya gelmektedirler.

Antakya şehrinde ticari faaliyetleri geliştiren bir diğer önemli faktör Ortadoğu ülkeleriyle yapılan ticari faaliyetlerdir. Her ne kadar son dönemlerde Ortadoğu ülkelerinde yaşanan birtakım siyasi ve ekonomik sorunlar bu ülkelerle yapılan ticareti olumsuz etkilediyse de Ortadoğu pazarı Antakya esnafı ve iş adamları için önemini korumaktadır. Bunun temel sebeplerinden biri Antakyalı iş adamlarının ulusal ve uluslararası fuarlara (İMOB, İSMOB, TÜYAP) daha fazla katılım göstermesi ve bu sayede Antakya şehrinin daha iyi tanınmasını sağlamalarıdır.

Suriye'de yaşanan sosyo-ekonomik ve siyasi istikrarsızlık Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapılarının belirli dönemlerde kapanmasına neden olmuştur. Bu nedenle Lübnan, Ürdün ve Suudi Arabistan gibi ülkelerle yapılan ihracat ve ithalatta İskenderun ve Mersin limanlarının üstlendiği roller artmıştır. Diğer yandan Irak ile yapılan ticari faaliyetlerde Habur Sınır Kapısı bugün de önemini korumaktadır.

Suriye'de yaşanan problemlerin Antakya'nın ticari yaşamına en önemli etkisi çok sayıda Suriyeli nüfusun Antakyalı esnaflar tarafından istihdam edilmesidir. Bu durum esnaflar için olumlu bir durum gibi görünse de Antakya nüfusu için olumsuzluk yaratmaktadır. Düşük fiyatlarla çalışan çok sayıda Suriyeli işçi, Suriye'ye sınırı olan her şehirde olduğu gibi Antakya'da da işsizlik problemlerini beraberinde getirmiştir. Ancak Suriye'de yaşanan problemler ne kadar hızlı bir sürede çözüme kavuşursa Antakya'da işsizlik problemi o kadar azalacak, Yayladağı ve Cilvegözü sınır kapıları eski önemine kavuşacak ve şehrin ticari açıdan taşıdığı önem daha da artacaktır.

4.2.2. Sanayi Fonksiyonu

Antakya'da sanayi faaliyetleri kapsamında Yeni Sanayi Sitesi bünyesinde yer alan küçük sanayi ve imalathaneler, eski otogarın kuzeydoğusunda yer alan atölyeler, ulaşım ile ilgili sanat işletmeleri, tarımsal hammaddeye dayalı fabrika ve imalathaneler ve halkın ihtiyaçlarını temin etmeye yönelik el sanatları hizmet vermektedir.

Antakya şehrinde imalat sektörüyle ilgili olarak bilgiler 1895 Halep Vilayet Salnamesinde yer almaktadır. Antakya'da yaygın olan küçük sanayi faaliyeti dokumacılığa dayanmaktaydı. Dokumacılık kapsamında gömleklik bez, ipek mendil, çarşaf, kefiye (omuzları örten püsküllü erkek başörtüsü) gibi ürünler üretiliyordu. Dokumacılık dışında tahta, kumaş, deri, maden, mesken, sabun, koza işleri (ipek böcekçiliği) ve gıda en önemli sanayi kollarını oluşturmaktaydı. Küçük ölçekli el sanayi şeklinde olan el sanatlarının hammadde ihtiyaçlarının büyük bölümü şehrin çevresinden, maden ihtiyacı ise dışarıdan temin edilmekteydi (Asarcıklı, 1989: 67-68-69).

Sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte Antakya'da dokumacılık ve işleciliğe dayalı el sanatları ortadan kalkmıştır. Ticari faaliyetlerin büyük bir kısmını küçük işletmelerde ham deri işlenmesi, mobilya, ayakkabı imalathaneleri, ipek böcekçiliği, ipek dokumacılığı, ağaç oymacılığı, hasır örmeciliği, geleneksel zeytinyağı ve defne yağı kullanılarak yapılan defne sabunu (gar sabunu) üretimi, çırcır ve dokuma atölyeleri oluşturmaktadır (Ömeroğlu, 2006:59).

Antakya'da küçük sanayi işletmelerinin büyük bir kısmı Yeni Sanayi Sitesi'nde ve Merkezi İş Sahasında faaliyet göstermektedir. Yeni Sanayi Sitesinde çalışanların çoğunu Antakya sakinleri oluşturmakla birlikte şehrin yakın çevresindeki köy ve mahallelerden gelenlerin sayısı da fazladır. Antakya'nın güneyindeki Defne (Sümerler, Turunçlu, Gümüsgöze, Harbiye vs.) ve Samandağ (Erikli kuyu, Mengüllü, vs.) ilçelerinden ve doğusundaki Altınözü (Toprakhisar, Bitiren, Kozancık vs.) ilçesinden Antakya Yeni Sanayi sitesine gelen işçiler çoğunluktadır.

Antakya'da sanayi faaliyetleri kapsamında faaliyet gösteren küçük sanayi ve imalathaneler, ulaşım ile ilgili sanat ve ticaret işletmelerinin önemli bir bölümü Merkezi İş Sahası sınırları içerisinde yer almaktadır. Küçük sanayi ve imalathaneye yönelik olarak berber, ayakkabı imalatı, matbaa, terzi, elektrikçi,

bobinajcı, tesisatçı, doğramacı, kaynakçı, bıçakçı, bakırcı, tahtacı gibi faaliyet kolları yer almaktadır. Bunlar içerisinde çoğunluğu berber-kuaför ve ayakkabı imalatçıları oluşturmaktadır. Ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmelerinin % 23,8'i oto galericilerden, % 17,2'si oto yıkamacılardan, % 10,7'si bisiklet tamircilerinden, % 9'u motosikletçilerden, % 8,2'si oto tamircilerinden, % 6,6'sı lastikçilerden, % 4,1'i oto döşemecilerden, % 4,1'i akücülerden, % 3,3'ü yedek parçacılardan, % 3,3'ü bisikletçilerden oluşturmaktadır (Tablo 3.12).

Tablo 4.6 Küçük sanayi ve imalathaneler ile ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmelerinin mahallelere göre dağılışı

Mahalleler	Ul.İlg. Tic ve San.İşl.		Küç.San. ve İmalathane		Mah.Topl.	
	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%
Haraparası	92	76,0	133	54,5	225	61,6
Meydan	16	13,2	25	10,2	41	11,2
Güllübahçe	3	2,5	25	10,2	28	7,7
Ulucami	3	2,5	13	5,3	16	4,4
Yenicami	1	0,8	16	6,6	17	4,7
Cumhuriyet	-	-	3	1,2	3	0,8
Cebrail	-	-	8	3,3	8	2,2
Kanatlı	2	1,7	9	3,7	11	3,0
Akbaba	2	1,7	6	2,5	8	2,2
Zenginler	2	1,7	6	2,5	8	2,2
Toplam	120	100	244	100	365	100

Kaynak: Arazi Çalışması

Küçük sanayi işletmelerinin ve ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmelerinin mahallelere göre dağılımları incelendiğinde Haraparası Mahallesi'nde yoğunluk kazandığı dikkati çeker. Haraparası Mahallesi'nde küçük sanayi ve imalathane kapsamında toplamda 133 işyeri bulunurken Ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmelerinin sayısı ise 92'dir. Söz konusu işletmelerin Haraparası Mahallesi'nde yoğunluk kazanmış olması Antakya'nın eski sanayi sitesinin burada yer almasından kaynaklanmaktadır. Küçük sanayi ve imalathanelerin yoğun olduğu bir diğer mahalle Meydan Mahallesi'dir. Meydan mahallesi'nde bu faaliyet kapsamında 25 işyeri yer almaktadır. Bu işyerlerinin büyük bölümü ayakkabı tamircilerden oluşmaktadır. Matbaa ve terzi atölyelerinin çoğunlukta olduğu küçük sanayi ve imalathanelerin bir diğer önemli kısmı Güllübahçe Mahallesi'nde bulunmaktadır. Bu mahallede de 25 işyeri vardır.

4.2.3. Tarım Fonksiyonu

Hatay ilinin ilçeleri arasında tarımsal arazisi en fazla olan ilçe Antakya'dır. Antakya ilçesi 48515 hektarlık arazisi ile Hatay ili toplam tarım arazisinin % 17'sini oluşturmaktadır. Antakya'da tarım arazisi dışındaki araziler mera alanlarından (1279 ha.), orman funda ve tapusuz konut alanlarından (25106 ha.) su yüzeyleri ve kayaçlık alanlardan (10900 ha.) oluşmaktadır (Antakya Sanayi ve Ticaret Odası Raporu).

Araştırma sahasının toplam alanı 4754,1 hektar olup bunun % 19 'u (904,1 ha) tarım alanlarından % 81'i (3850 ha) ise tarım dışı arazilerden oluşmaktadır. Araştırma sahasındaki tarım alanlarının tamamı çalışma sahasına dâhil edilen ve bugün mahalle statüsü kazanmış olan 6 belde ve 2 köy'de yer almaktadır. Tarım alanlarının söz konusu 8 mahalledeki dağılışı şöyledir; Güzelburç Mahallesi'nde 358,7 ha. Küçükdalyan Mahallesi'nde 89,2 ha. Narlıca Mahallesi'nde 149,8 ha. Maşuklu Mahallesi'nde 72,5 ha. Odabaşı Mahallesi'nde 105,1 ha. Ekinci Mahallesi'nde 105,1 ha. Saraycık Mahallesi'nde 24,2 ha. ve Günyazı Mahallesi'nde ise 21,2 hektar alan kaplamaktadır. Bu tarım alanları ilçedeki toplam tarım alanlarının % 9'unu kapsamaktadır.

Araştırma sahası sınırları içerisinde tarımsal arazi varlığı en çok Güzelburç ve Narlıca Mahallesi'ndedir. Her iki mahalleyi birbirinden ayıran çevre yolunun her iki yakası geniş tarım arazilerden oluşmaktadır. Bu mahallelerde yetiştirilen başlıca tarımsal ürünler pamuk, buğday, mısır, zeytin, limon, portakal ve domatestir. Güzelburç mahallesinin kuzeyinde Küçük Asi Kanalı'nın, Narlıca'da ise Asi Nehri'nin varlığı bu mahallelerdeki tarım alanlarının sulanmasında önem taşımaktadır (Foto 4.1.) Buğday ekim ve kasım aylarında ekilmekte, mayıs ve haziran aylarında hasat edilmektedir (Foto 4.2) Pamuk, nisan mayıs ve haziran aylarında ekilmekte, eylül ve ekim aylarında ise hasat edilmektedir. Mısır, şubat ve mart aylarında ekilmekte, haziran ve temmuz aylarında ise hasat edilmektedir. Araştırma sahası sınırları içerisinde Küçükdalyan ve Maşuklu Mahallelerinin tarımsal arazilerinde domates, salatalık marul, fasulye, biber gibi tarımsal ürünler yetiştirilmektedir. Odabaşı, Ekinci ve Günyazı Mahallelerindeki tarımsal araziler ise daha çok zeytin tarımına ayrılmıştır.

Foto 4.1. Narlıca ve Güzelburç Mahallelerinden geçen Asi Nehri'nden bir görünüm

Foto 4.2. Narlıca Mahallesi'nde yer alan buğday tarlasından bir görüntü

4.3. Antakya'nın Sağlık Fonksiyonu

Araştırmada sağlık fonksiyonları kapsamında kamu ve özel hastanelerdeki personel sayıları, hasta sayıları, yatak kapasiteleri, hasta başına düşen doktor sayıları gibi bilgiler verilmiştir. Ayrıca şehirdeki spor tesisleri ve yürütülen sportif faaliyetler de yine sağlık fonksiyonu kapsamında ele alınmıştır.

Sağlık Fonksiyonu, Kırsal kesimde sosyal tesis, doktor, eczane ve hastane bulunmadığı için şehir merkezleri sadece kendi bünyesindeki nüfusa hizmet etmekle kalmayıp kırsal kesim insanlarına da hizmet etme yükümlülüğüne sahiptir (Karaboran,1989:90) Antakya'nın en eski sağlık kurumu 1932 yılında kurulan ve yıllarca bölge hastanesi olarak hizmet sunan Eski Devlet Hastanesidir (Foto 4.3) Bugün Mustafa Kemal Üniversitesi Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksek Okulu olarak hizmet veren söz konusu hastane Bağrıyanık Mahallesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Kurulduğu dönemde 50 yatak kapasitesiyle hizmete başlamıştır. 1952 yılında kurulan Verem Savaş Dispanseri 4 katlı betonarme binada hizmete başlamıştır.

Foto 4.3. Bağrıyanık Mahallesi sınırları içerisinde yer alan ve bugün Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu olarak kullanılan Antakya Eski Devlet Hastanesi

1953 yılında kurulan Hatay Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi ilk açıldığında 25 yatak kapasitesine sahip bir hastane idi. 1953 yılından 1987 yılına kadarki süreçte bir hastanenin gerektirdiği koşullardan uzak bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Hastane 1987 yılında bugünkü binasında hizmet vermeye

başlamıştır. 1987 yılında 75 yatak kapasitesine sahip iken 1997 yılında 105 2012 yılında ise 150 yatak kapasitesine kavuşmuştur (Tablo 4.7).

1975 yılında Hatay'ın ilk özel hastanesi olma özelliğine sahip Murat Cerrahi Hastanesi kurulmuştur. Bu hastane 3 katlı betonarme bir binada 10 yatak kapasitesiyle hizmete başlamıştır.1979 yılında çevre sağlığı ile ilgili çalışmalar açısından önem arz eden Halk Sağlık Laboratuvarı kurulmuştur.1990 yılında Özel Hatay Hastanesi ve 3 nolu sağlık ocağı kurulmuş ve hizmet vermeye başlamıştır.3 nolu sağlık ocağından sonra 1996 yılında 4 ve 5 nolu sağlık ocakları kurulmuştur. İkinci Mahallesi sınırları içerisinde yer alan SSK Antakya Hastanesi 1998 yılında hizmete girmiş hastanedir (Foto 4.4). 2001 yılına gelindiğinde Antakya Eski Devlet Hastanesi Bağrıyanık Mahallesinden Altınçay Mahallesiindeki bugünkü binasına taşınmıştır (Tablo 4.7).

Foto 4.4. İkinci Mahallesi'nde yer alan Antakya SSK Hastanesi

Antakya Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi Kuyulu Mahallesi'ndeki bugünkü binasına 1987 yılında taşınmıştır. Bu hastanedeki yatak kapasitesi 150 olup, hastanede 40 uzman doktor, 10 pratisyen doktor, 99 ebe, 70 hemşire ve 11 sağlık memuru çalışmaktadır. Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Hastanesi 2004 yılında hizmete başlamış, 2008 yılında ise Tayfur Sökmen Kampüsü'ndeki bugünkü yerine taşınmıştır. Yine 2008 yılında Odabaşı Mahallesi sınırları içerisinde Özel Defne Hastanesi hizmet vermeye

başlamıştır. Bir başka özel hastane olan Akademi Hastanesi ise 2011 yılında kurulmuştur (Tablo 4.7).

Tablo 4.7 Antakya’da yıllara göre belli başlı sağlık tesislerinin gelişimi(1932-2011)

Yıllar	Sağlık Kuruluşunun Adı
1932	Antakya Eski Devlet Hastanesi
1952	Verem Savaş Dispanseri
1953	Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi
1975	Özel Murat Cerrahi Hastanesi
1979	Halk Sağlık Laboratuvarı
1990	Özel Hatay Hastanesi
1990	3 nolu sağlık ocağı
1996	4 ve 5 nolu sağlık ocağı
1998	Antakya SSK Hastanesi
2004	MKU Sağlık Uygulama ve Araştırma Hastanesi
2008	Özel Defne Hastanesi
2011	Özel Akademi Hastanesi

Kaynak: (Mersinlil ve Erişen, 1997:127)

Antakya’nın ilk ve en önemli sağlık kurumu olan Antakya Devlet Hastanesi Altınçay mahallesinde yer almaktadır. 1932 yılında Bağrıyanık Mahallesinde hizmete giren hastane günümüzde 417 yatak kapasitesine sahiptir. Hastanede 30 ayrı tıbbi birim söz konusudur. Bu birimlerde çalışan personellerden 162’si uzman doktor, 26’sı pratisyen doktor, 57’si ebe, 338’i hemşire ve 37’si de sağlık memurudur (Tablo 4.8).

Tablo 4.8 Antakya Devlet Hastanesinin yıllara göre personel durumu

Personel	2009	2010	2011	2012
Uzman	124	147	138	162
Pratisyen	44	39	33	26
Ebe	51	51	61	57
Hemşire	246	274	310	338
Sağlık Memuru	20	11	194	37

Kaynak: Antakya Sanayi ve Ticaret Odası Raporu -2012

Antakya Devlet Hastanesinde yıllara göre personel sayılarındaki değişim yatan ve poliklinikte muayene olan hasta sayısında da kendini göstermektedir. Yatan hasta sayısı 2009 yılında 27935 iken 2010 yılında 30455’e 2011 yılında ise

35059'a çıkmıştır. 2012 yılında ise yatan hasta sayısı gerileyerek 30279 olmuştur. Poliklinik muayene sayıları 2009 yılında 1350125 iken bu sayı 2010 yılında 1310662'e gerilemiş, 2011 yılında 1378065 olan poliklinik muayene sayısı 2012 yılında 1248784'e gerilemiştir (Tablo 4.9).

Tablo 4.9 Antakya Devlet Hastanesinde yıllara göre tedavi edilen hasta sayısı

Yıllar	Poliklinik	Yatan Hasta
2009	1350125	27935
2010	1310662	30455
2011	1378065	35029
2012	1248784	30279

Kaynak: Antakya Sanayi ve Ticaret Odası Raporu -2012

Doktor, yatak sayısı ve hasta sayısına bağlı olarak doktor başına düşen hasta ve yatak sayılarında yıllara göre değişiklikler söz konusudur. Buna göre 2009 yılında doktor başına 225 kişi düşerken, 2010 yılında bu sayı azalarak 207'e gerilemiş, 2011 yılında doktor başına 253 kişi düşerken bu sayı 2012'de 186'a gerilemiştir (Tablo 4.10).

Tablo 4.10 Devlet Hastanesinde doktor, yatak sayısı ile doktora ve yatağa düşen yatılı hasta miktarı

Yıllar	Yatan Hasta	Doktor Sayısı	Yatak Sayısı	Doktora Düş. Hasta Say.	Yatağa Düş. Hasta Say
2009	27935	124	417	225	67
2010	30455	147	417	207	73
2011	35029	138	417	253	84
2012	30279	162	417	186	72

Kaynak: Antakya Sanayi ve Ticaret Odası Raporu -2012

Antakya'daki sosyal tesislerden bir diğeri **sportif amaçlı tesislerdir**. Antakya'da 2. Lig maçlarının oynandığı Antakya Atatürk Stadyumu 6750 seyirci kapasitesine sahip olup açık ve kapalı iki cephe tribününden oluşmaktadır. 1950 yılında toprak zemin olarak inşa edilen ve daha sonraki süreçlerde çimlendirilen Atatürk Stadyumu 43902 m²'lik bir alanı kaplamaktadır. Stadyumda ayrıca atletizm pisti de yer almaktadır. Antakya Atatürk Stadyumunun hemen yanında yer alan ve sentetik çimden oluşan Nazım Koca Futbol sahası 500 kişilik portatif tribün kapasitesine sahiptir. 1964 yılında 17800 m² lik alana inşa edilen Antakya

Spor Salonu 2500 kişilik seyirci kapasitesine sahiptir. Antakya Spor Salonunun arzisi üzerinde 1965 yılında inşa edilen Açık Yüzme Havuzu olimpiik ebatlardadır. Antakya Spor Salonu bünyesinde hizmete açılan Vali Utku Acun Jimnastik Spor Salonu 1996 yılında inşa edilmiştir (Hatay İl Strateji Planı 2011-2015:96).

Antakya'da spor alanında faaliyet gösteren ilk spor kulübü, 1967 yılında kurulan Hatayspor Futbol kulübüdür. Hatayspor Kulübü Türkiye 2.ligi beyaz grupta mücadele etmektedir. Kulüp, kuruluşundan beri farklı kümelerde faaliyet göstermiş ancak süper lig arenasında mücadele etmemiştir. Antakya'daki diğer önemli spor kulübü Homend Antakya Belediyespor bayan basketbol takımıdır. 2010 yılında kurulan ve Türkiye Kadın Basketbol 2. Liginde mücadele eden Homend Antakya Belediyespor henüz ilk senesinde 1. Lige yükselme başarısı göstermiştir. 2012-2013 sezonunda da EuroCup turnuvası kapsamında Avrupa arenasında boy göstermiştir. Maçlarını Antakya Spor Salonunda oynamaktadır.

4.4. Ulaşım Fonksiyonu

Bir şehir yerleşmesinin ulaşım ağı, o yerleşmede kan akışı sağlayan damarlar gibidir. Bu damarlardan bir veya birkaçının kesilmesi durumunda şehir kan kaybeder. Gerçekten de şehirlerin ulaşım ağları canlılardaki kan dolaşımı gibi, şehirlerde bir hareketlilik ve işlevsellik meydana getirir. Ulaşım yollarının bir noktada düğümlendiği özellikle şehir merkezleri ise bu hareketliliğin odak noktasıdır.

Ulaşım faaliyetleri şehirlerin büyümeleri ve varlıklarını idame ettirebilmeleri açısından olduğu kadar planlama açısından da önemli roller üstlenmektedir. Şehrin ulaşım ağlarının ulaştığı mesafe ne kadar artarsa, şehrin büyüüp gelişmesi de o kadar hızlı olur (Koca,2001:240) Şehrin yakın çevresiyle ilişkilerinin yanı sıra ulaşım fonksiyonu, şehir içi arazi kullanımı açısından da önem arz etmektedir. Şehirlerdeki arazi kullanım durumlarında şehir yüzölçümünün üçte biri veya dörtte birini kaplayan cadde ve sokaklar ulaşım fonksiyonunun bir şehir yerleşmesi için ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar. (Özgüç ve Tümertekin, 2013:496) Antakya şehiriçi arazi kullanımında toplam alanın % 34,5 'ini oluşturan yollar ve boş alanlar oluşturmaktadır. Bu oranın da % 22,7'si yollardan geri kalan % 11,8'lik kısmı ise boş alanlardan meydana gelmektedir. Bu durum dikkate alındığında, ulaşım fonksiyonunun Antakya için taşıdığı önem daha iyi anlaşılmış olur.

Antakya şehrinin kuruluşundan günümüze kadar önemli bir yerleşme olarak varlığını sürdürmesi üzerinde ulaşım faktörü önemli bir rol oynamıştır. Anadolu'yu Ortadoğu'ya bağlayan yolların kavşak noktasında bulunmasının yanı sıra Yayladağı ve Cilvegözü sınır kapılarına ve İskenderun limanına yakınlığı Antakya'yı tarih boyunca stratejik öneme sahip bir yerleşme haline getirmiştir.

Antakya'da Helenizm dönemini başlamadan önce Anadolu'nun Lidya bölümündeki Sard şehrinde İran'ın Sus şehrine kadar uzanan alan bir alanda hâkimiyet kuran Persler, bu iki şehir arasında kalan fetih alanlarını kaplayan boydan boya bir ulaşım sistemi kurmuşlardı. Bu yol "Kral Yolu" olarak bilinmekteydi. Makedonya kralı büyük İskender, Pers hâkimiyetine son verdikten sonra Antakya'da Helenizm dönemi başlamıştır. Helenistik dönem yerleşmeleri Kral Yolu üzerindeki vadilerde ve dağ eteklerinde kurulmuştur. Dolayısıyla Habib-i Neccar dağı ilse Asi Vadisi arasında kurulan Antakya şehri de söz konusu Helenistik yerleşmelerden biri olarak kurulmuştur (Asarcıklı,1989:10).

Antakya şehrinin kurucusu Selevkos I. Nicator şehri kurarken ulaşım faktörünü dikkate almış ve Asi Nehri'nden, daha çok Seleucia limanına ulaşmada bir ulaşım aracı olarak ve şehri güçlendiren bir unsur olarak yararlanmıştır. Dolayısıyla da şehrin nehir kıyısında kurulmasını düşünmüştür (Downey, 1961:77-78).

Roma İmparatorluğu döneminde İmparator Augustus'un emriyle Anadolu'da yol inşasına başlanmış ve İç Anadolu'yu Ege bölgesine, oradan da Suriye üzerinden Mısır'a uzanan yollar yapılmıştır. Bu yol ağları ile doğuda daha kuvvetli ilişkilere sahip olan Antakya, Augustus dönemin itibaren stratejik ve diplomatik bir merkez niteliği kazanmıştır (Turgut,1986:47).

Osmanlı döneminde Antakya şehrinin ulaşım yapısı ve stratejik konumu özellikle Ortadoğu ve Anadolu arasındaki ticari ilişkiler açısından büyük önem arz etmiştir. 16 ve 17.yüzyıllarda Antakya, Halep vilayetine bağlı bir kaza olarak yönetildiği için bir ticaret kenti olan Halep'e ulaşımın en güvenli ve kısa yol olan Antakya üzerinden sağlanması bölgeyi daha da değerli hale getirmiştir (Kara, 2004:54). 16.yüzyılda gayrı-i Müslüm nüfusa sahip olmayan Antakya önemli bir geçiş noktasında yer alıyordu. Köprü başında şehre giren çıkan malla için bac vergisi alınmıyor ve bu da şehre önemli bir gelir sağlıyordu (Türk,2012:222).

Ulaşım bakımından Hatay ilinin ve dolayısıyla da Antakya şehrinin Asya ve Avrupa arasındaki bağlantılar açısından sahip olduğu önem ticaret yollarının

yön değiştirmesi ve özellikle de 1869 yılında Süveyş Kanalının açılmasıyla sekteye uğramışsa da sınır kapıları, önemli limanlarıyla Antakya şehri strateji önemini korumuştur (Alagöz,1944:21).

Cumhuriyetin ilanından sonra şehirde ulaşım açısından en dikkat çekici gelişme 1929-1935 yılları arasında Fransızlar tarafından Kışla-Dörtayak yolunun (Kurtuluş Caddesi) açılmasıdır. Kurtuluş Caddesi, Roma imparatorluğu döneminden beri varlığını koruyan ve şehri boydan boya kat eden önemli bir ulaşım aksıdır (Temiz,2002:119) (Foto 4.5).

Foto 4.5. Kurtuluş Caddesi'nden bir görünüm

Antakya şehrinin günümüzdeki temel ulaşım güzergâhlarına dikkat çekildiğinde 4 ana ulaşım aksının olduğu dikkati çeker. Bunlardan ikisi güneye doğru Samandağ yolu ile Harbiye-Yayladağı yolu iken diğer ikisi de kuzeyde İskenderun yolu ile Reyhanlı-Altınözü yollarıdır. Bu yollardan Yayladağı yolu Yayladağı sınır kapısı ile Suriye'nin Laskiye kentine, Reyhanlı yolu da Cilvegözü sınır kapısıyla Halep kentine uzanmaktadır. Samandağ ve İskenderun yolları ise limanlara ulaşım açısından önem taşımaktadır.

Antakya'nın ulaşım fonksiyonu açısından 2007 yılında hizmete açılmış olan Hatay Havaalanı büyük önem arz etmektedir. Türkiye'nin en güneyinde yer alan Hatay Havaalanı'nın İskenderun'a uzaklığı 30 km ve Antakya şehrine uzaklığı ise 27 km'dir. 09.07.2007 tarihinde hizmete açıldıktan sonra 2008 yılında

Geçici Hava Hudut Kapısı olarak yurtdışı seferlerine başlamıştır. Havaalanı geçici terminal binasında yolcu kullanım alanı 1200 m² olup yetersiz kaldığından Mart 2011’de yeni terminal binası hizmete açılmıştır. Yeni Termal Binası 5000 m² dir. Yolcu kapasitesi 2 milyon kişidir. 2010 yılında toplam gelen-giden 574.613 yolcu ve 5.171 uçak Hatay Havaalanı'na gelmiştir. 2011 yılında da gelen-giden uçak sayısı %19 oranında artarak 5.752 yolcu sayısında da % 21 oranında artarak 663.070 yolcu Hatay havaalanını kullanmıştır. 2012 yılında ise uçak sayısı bir önceki yıla oranla % 12 azalarak 5.054, yolcu sayısı da yaklaşık aynı oranda kalarak 663.892 yolcu taşınmıştır (Antakya Ticaret ve Sanayi Odası Raporu-2012).

4.5. Antakya’nın Kültürel Fonksiyonu

Birbirinden farklı disiplinlerce farklı şekillerde tanımlanabilen kültür genel itibariyle “bir grup insanın ortak yaşam tarzı” olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla bir yerleşmeyi diğer yerleşmelerden farklı kılan unsurların başında kültür gelmektedir. Kültür sözcüğünü bir toplumun sadece eğitim ve kültür düzeyi olarak algılamak yanlış bir tutumdur. Çünkü kültür bir toplumun müzik, edebiyat, giyim-kuşam, günlük yaşama alışkanlıkları, gıda tercihleri, evlerinin mimarisi, yönetsel yapıları gibi birçok faktörden oluşur (Tümertekin ve Özgüç,2012).

Sahip olduğu kültürel varlıklar ve değerler açısından Antakya, zengin bir şehirdir. Arkeoloji Müzesi, Saint Pierre Kilisesi, Antakya Kalesi gibi kültürel değerleri yansıtan unsurların yanında yer altında eski yerleşim alanlarını barındırmıştır. Ezan, çan, hazzan sesleriyle bütünleşmiş Antakya, dini hoşgörü ve kardeşliğin merkezi olmuştur. Birçok dinden ve inanıştan insanlar bu şehirde bir arada yaşamaktadırlar. Farklı etnik gruplara mensup komşular birbirlerinin bayramlarını kutlarlar. Antakya’nın bu çok kültürlü yapısı şehre, kendine özgü bir kimlik kazandırmıştır (Kaypak, 2010:382-383).

Antakya şehrinin kültürel yapısı ve fonksiyonu daha birçok kültür ögesi ile açıklanabilir. Ancak bu kültür öğelerini ayrı ayrı inceleyip detay bilgiler vermek zengin kültürel değerlere sahip Antakya için başlı başına bir çalışma konusudur. Dolayısıyla bu çalışmada şehrin kültürel fonksiyonu sadece eğitim ve kültür düzeyi yönüyle ele alınmış incelenmiştir.

Kültürel fonksiyon, bir şehrin hem kendi sınırları içerisinde hem de şehrin yakın çevresinde sunmuş olduğu kültürel hizmetlerin durumunu ifade eder. Şehrin bu fonksiyonunu ne kadar gerçekleştirebildiği, şehir ile yakın çevresindeki

insanların ne kadarının kültürel hizmete dâhil olduğunun bilinmesine bağlıdır. Başka bir ifade ile şehrin kültürel fonksiyonu, kültürel tesislerin kapladığı alana değil, kültürel hizmetleri nerelere ulaştırdığına ve bu hizmeti kaç kişiye sağladığına bağlıdır. Dolayısıyla kültürel fonksiyonun boyut ve niteliğini belirleyebilmek açısından eğitim kurumları önemli veriler sunmaktadır (Ücecam, 2002:223).

Antakya’da eğitim kurumları verileriyle kültürel fonksiyonlar belirlenirken eğitim kurumlarının personel ve donanım açısından sahip olduğu bünye ve imkânlar, eğitim kurumlarından yararlananların sayıları ve nerelerden geldikleri önemli değişkenlerdir. 1891 yılında Cuinet’in verdiği bilgilere göre Antakya’da 44 okul bulunmaktaydı ve bu okullarda 1348 öğrenci eğitim görmekteydi. 1899 Halep Vilayeti Salnamesine göre ise Antakya’da 73 okul bulunmaktaydı ve öğrenci sayısı 1562 idi. 1903 Maarif Salnamesine göre eğitimin medreselerde verildiği Antakya’da 13 okul bulunurken bu okullarda eğitim gören öğrenci sayısı 620 idi. Hatay’ın anavatana katıldığı 1939 yılında ise Antakya’da 15 okul bulunmaktaydı ve bu okullarda 3054 öğrenci eğitim görmekteydi (Tablo 4.11).

Tablo 4.11 Antakya’da okul ve öğrenci sayıları (1889-1939 yılları arası)

YILLAR VE KAYNAKLAR	MÜSLÜMAN						GAYRİ MÜSLİM				TOPLAM	
	TEKKE		MEDRESE Sayısı		ORTAOKUL		İLKOKUL		ORTA VE İLKOKUL			
	Tekke Sayısı	Öğrenci Sayısı	Medrese Sayısı	Öğrenci Sayısı	Ortaokul Sayısı	Öğrenci Sayısı	İlkokul Sayısı	Öğrenci Sayısı	İlk ve Ortaokul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Toplam Okul Sayısı	Toplam Öğrenci Sayısı
1889-1890 Halep Vilayet Salanamesi	5	-	27	-	1	-	39	-	7	-	79	
1891 Cuinet'e göre	2	-	10	128	1	140	26	690	5	290	44	1348
1899 Halep Vilayet Salnamesi	-	-	27	-	1	-	39	-	6	-	73	1562
1903 Maarif Salnamesi	-	-	11	460	1	80	-	-	1	80	13	620
1939	-	-		-		-	-	-	-	-	15	3054

Kaynak: (Asarcıklı,1989:36)

Antakya'nın Hatay ili genelindeki eğitim hizmetlerinin ne kadarını sağladığı konusunda fikirler elde edilmesi açısından Hatay ve Antakya verilerinin karşılaştırılması yerinde olur.

Tablo 4.12 Antakya'da yer alan eğitim kurumları, Öğrenci-Öğretmen, Personel ve Derslik Sayısı-2014

Eğitim Kurumunun Adı	Eğitim Kurumunun Bulunduğu Mahalle	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Dersliğe Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
Abdi İpekçi O.O.	Orhanlı	14	25	351	25	14
Antakya Anadolu Lisesi	Cumhuriyet	37	73	1100	30	15
Antakya Atatürk Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	Akevler	47	108	3240	69	30
Feridun Tınaztepe İ.O.	Aksaray	16	35	838	52	24
Antakya Fevzi Çakmak Anadolu İmam Hatip Lisesi	Orhanlı	17	45	862	51	19
Antakya Gazi O.O.	Gazi	14	46	1014	72	22
Antakya Merkez Anadolu L.	Narlıca	24	41	713	30	17
Antakya Ticaret Meslek L.	Ürgenpaşa	24	75	1832	76	24
Ataker Ortaokulu	Haraparası	32	43	802	25	19
Atatürk İlkokulu	Cumhuriyet	26	30	452	17	15
Ayşe Fitnat Ortaokulu	Akasya	27	82	2060	76	25
Bedi Sabuncu Ortaokulu	Akevler	39	114	2185	56	19
Beyhan Gencay Ortaokulu	Cebrail	39	95	2600	67	27
Cemalettin Tınaztepe İ.O	Fevzi Çakmak	19	23	460	24	20
Cemalettin Tınaztepe O.O.	Fevzi Çakmak	16	51	1100	69	22
Dr.Mustafa Gencay O.O.	Esentepe	22	45	730	33	16
Dr.Mustafa Gencay Anadolu	Aksaray	25	45	829	33	18
Ekinci Atatürk Ortaokulu	Ekinci	16	25	487	30	19
Ekinci Nevzat Ceylan İ.O	Ekinci	12	24	510	43	21
Esentepe İmam Hatip Ortaokulu	Esentepe	3	5	44	15	9
Esentepe Mehmet Akar İ.O.	Esentepe	24	35	902	38	26
Fevzi Çakmak İ.O	Zenginler	13	9	154	12	17
Gazipaşa İlkokulu	Havuzlar	15	24	380	25	16
Günyazı İlkokulu	Günyazı	18	16	342	19	21
Hatay Anadolu İmam Hatip Lisesi	Kanathı	41	131	2225	54	17

Kaynak: Antakya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Tablo 4.12'nin devamı

Eğitim Kurumunun Adı	Eğitim Kurumunun Bulunduğu Mahalle	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Dersliğe Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
Erol Bilecik Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	Cumhuriyet	30	180	3000	100	17
Toki Şehit Süleyman Yılmaz A.L.	Akasya	32	55	858	27	16
Hatay Anadolu Sağlık Meslek L.	Ekinci	9	16	244	27	15
Bedi Sabuncu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	Akasya	24	32	267	11	8
Vali Ürgen İlkokulu	Cumhuriyet	14	35	600	43	17
Vali Utku Acun İ.O.	Esentepe	16	22	388	24	18
Hatay Fen Lisesi	Saraycık	17	32	451	27	14
Hatay Mesleki Eğitim Merkezi	Güzelburç	17	18	1350	79	75
Hatay Nizamettin Özkan İlkokulu	Cebrail	32	79	2100	66	27
Hayrittin Özkan Orta Okulu	Esenlik	23	51	850	37	17
Vali Teoman İlkokulu	Kanatlı	24	60	1698	71	28
İnönü Ortaokulu	Cebrail	27	36	999	37	28
K.Dalyan Mahmut Yarım İ.O.	Küçükdalyan	21	20	540	26	27
Maşuklu Barış Aslan İlkokulu	Maşuklu	16	10	286	18	29
Şeyhoğlu İlkokulu	Emek	35	42	1202	34	29
Maşuklu Hayrittin Çolakoğlu İ.O.	Maşuklu	18	13	207	12	16
Nami Veysoğlu Ortaokul	Akevler	19	56	1009	53	18
Narlıca Atatürk Ortaokulu	Narlıca	32	18	893	28	50
Narlıca Cumhuriyet İlkokulu	Narlıca	16	16	388	24	24
Narlıca İlkokulu	Narlıca	9	10	244	27	24
Narlıca Ortaokulu	Narlıca	8	7	178	22	25
Narlıca Yolağzı İlkokulu	Narlıca	16	21	617	39	29
Narlıca Yolağzı Ortaokulu	Narlıca	16	11	460	29	42
Odabaşı Mustafa Kemal İlkokulu	Odabaşı	11	25	589	54	24
Odabaşı 75.yıl İlkokulu	Odabaşı	14	17	403	29	24
Osman Ötken Anadolu Lisesi	Kanatlı	24	43	624	26	15
Özbuğday İlkokulu	Ürgenpaşa	34	39	1266	37	32
Özbuğday Ortaokulu	Ürgenpaşa	12	21	485	40	23
TOPLAM		1146	2230	48408	42	22

Kaynak: Antakya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Hatay'ın anavatana katıldığı 1939 yılı öncesinde okuryazarlık oranı Türkiye ortalamasının bir hayli altındaydı. 1939 yılında Hatay ili genelindeki ilkokul sayısı 75 olup bu sayı 1943'de 195'e ulaşmıştır. 1980 yılında İldeki toplam ilkokul sayısı 581'dir. 1981 yılında okulsuz köy sayısı 1'dir.

1980 yılında ortaokul çağındaki nüfusun % 37'si ortaokulda okuyordu. Ortaokul öğrencilerinin üçte birini kızlar oluşturuyordu. Ortalama 10 köye 1 ortaokul düşüyordu. 1980 'de Hatay ili genelinde 1'i özel olmak üzere toplamda

22 lise vardı. Teknik ve meslek liselerinde okuyan öğrencilerin sayısı bu da yaşlılarının % 8,3'üne karşılık gelmekteydi. Yine aynı yıl Hatay'daki mesleki ve teknik liselerin sayısı 16 idi. Diğer yandan 1979-1980 akademik yılında biri 2 yıllık biri de 3 yıllık olmak üzere 2 eğitim enstitüsü ve 2 meslek yüksekokulu vardı.

Antakya şehrindeki eğitim alanlarının bugünkü durumlarına bakıldığında eğitim ve kültürel fonksiyonlara hizmet eden okulların, dershanelerin, özel öğrenci yurtlarının, kursların, halk eğitim merkezlerinin ve öğretmen evi gibi tesislerin şehrin farklı alanlarında yayılış gösterdiği dikkati çeker. İlkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki okullar, şehrin hemen her mahallesinde bulunmaktadır. Bugün için şehir sınırları içerisinde toplamda 52 okul bulunmaktadır. Bunlardan 13'ü lise düzeyinde, 39'u ise ilköğretim düzeyinde eğitim hizmeti sunmaktadır (Tablo 4.12).

Çalışma sahası içerisinde yer alan ve Büyükşehir Belediye Kanunu sonrasında mahalle statüsü kazanan 6 belde ve 2 köyde toplamda 18 okul bulunmakta olup, bunlardan 3 tanesi lise düzeyinde eğitim vermektedir. Şehirde yer alan dershaneler daha çok Hürriyet, Kemalpaşa, Atatürk ve Cumhuriyet caddelerinde toplanmıştır. Güzelburç mahallesi, yeni sanayi sitesi sınırları içerisinde Çıraklık Eğitim Merkezi bulunmaktadır. Antakya Öğretmen Evi ise Cumhuriyet Mahallesindedir.

Şehirlerde kültürel fonksiyonların boyut ve niteliklerini belirleyebilmek ve kültürel etki sahası hakkında birtakım çıkarımlar elde edebilmek açısından gazeteler ve dağıtım noktaları önem arz etmektedir. Gazeteler sadece basılmakla kalmayıp aynı zamanda çeşitli lokasyonlara da dağıtılırlar. Bu lokasyonların nereler olduğu konusunda elde edilecek detaylı bilgiler kültürel etki sahasını belirleyebilmek açısından yararlı olabilir (Aliğaoğlu,2004:125). Ancak günümüzde gazetelerin artık elektronik ortamda okunabilmesi (e-gazete), gazetelerin resmi kurumlara zorunlu olarak gönderilmesi ve gazetelerin tirajlarında çeşitli nedenlerle net değerlerin verilmemesi gibi etmenler kültürel etki sahasını belirleme açısından problem yaratmaktadır.

Antakya şehrindeki gazete dağıtımcıları ile yapılan görüşmelerde bu dağıtımcıların ulaştıkları son noktaların araştırma sahamızın dış sınırlarıyla hemen hemen paralellik gösterdiği dikkati çekmiştir. Bu durum şehir merkezindeki gazetelerin ana bayilerinin şehir sınırları içerisinde hizmeti nerelere ulaştırdığını

belirlemek açısından yararlıdır. Ancak Hatay ili genelinde söz konusu hizmetin nerede sona ereceği ile ilgili olarak detaylı çalışmaların yapılması gerekir. Şehrin dış sınırlarındaki bayilere toplu halde çok sayıda gazete götürülmektedir. Bu gazeteler buradan da başka bayilere gönderilmektedir. Dolayısıyla gazetelerin ulaştığı son noktalarla ilgili bilgiler şehrin dış sınırlarından öteye gidemediği için gazeteler aracılığıyla kültürel etki sahasını belirlemek bugün için zor gözükmemektedir. Ancak büyükşehir belediye kanununun kültürel hizmetler açısından getirebileceği yeni düzenlemeler gazeteler aracılığıyla kültürel etki sahasını belirleme işini daha da kolaylaştırabilir.

Bugün Antakya şehrinde 8 adet yerel gazete yayımlanmaktadır. Bu gazetelerden esn eskisi 1955 yılında kurulmuş olan Hatay Gazetesi'dir. 1966 yılında kurulan Antakya Toplumcu Halk gazetesi, tirajı en yüksek olan gazetedir. Pazar günleri hariç her gün yayımlanan Antakya Toplumcu Halk gazetesi ile birlikte haftalık yayımlanan Yeni Doğu gazetesi dışındaki gazeteler her gün yayımlanmaktadır (Tablo 4.13).

Tablo 4.13 Antakya'da belli başlı gazetelerin kuruluş yılları ve aylık tirajları

Gazete Adı	Kuruluş Yılı	Yayın Türü	Yayın Sıklığı	Aylık Tiraj
Hatay	1955	Siyasi	Günlük	19500
Antakya Toplumcu Halk	1966	Siyasi	Pazar Hariç Her Gün	29900
Özyurt	1988	Siyasi	Günlük	28080
Hatay Express	2000	Siyasi	Günlük	15600
Yeni Doğu	2002	Siyasi	Haftalık	13000
Hatay Zafer	2006	Siyasi	Günlük	15600
Hatay Asi	2008	Siyasi	Günlük	23400
İrade	2009	Siyasi	Günlük	16900

Kaynak: Antakya Basın İlan Kurumu

Antakya'da kültürel fonksiyona hizmet eden bir diğer kurum Hatay Kültür Merkezi ve bunun bünyesinde yer alan **Cemil Meriç İl Halk Kütüphanesi**'dir (Foto 4.6.). Antakya'da kütüphanenin geçmişi 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarına rastlamaktadır. Söz konusu dönemlerde Antakya'nın ilk ve tek kütüphanesi Nakip Cami bünyesindeydi. Bu kütüphanedeki kaynaklar Hatay'ın anavatana katılmasından sonra Hatay İl Müftülüğüne aktarılmıştır. 1938 yılında Hatay Devleti'nin kurulmasıyla birlikte ilk resmi kütüphane olan Bekir Efendi

Kütüphanesi kurulmuştur. Bu kütüphane o zamanlarda Hatay Devleti'nin milli kütüphanesi olma özelliği göstermiştir.

Hatay'ın 1939 yılında anavatana katılmasıyla birlikte Antakya ve İskenderun'da birer tane resmi kütüphane açılmıştır. Bunlardan Antakya Kütüphanesinin adı "Antakya Umumi Kütüphanesi'dir. 1950'li yıllarda kütüphanedeki toplam kitap sayısı 4823 adettir. Okuyucu ve personel sayılarının yanı sıra kitap koleksiyonunun da hızlı bir artış göstermesiyle Umumi Kütüphane ihtiyaca cevap veremez olmuş ve 1987 yılında Hatay Kültür Merkezi bünyesinde yer almaya başlamıştır. 2005 yılında kütüphanenin adı değiştirilerek Hataylı ünlü filozof Cemil Meriç'in ismi verilmiştir.

Günümüzde Hatay Cemil Meriç İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü; toplam 2.500 metre karelik bir alan üzerinde; 46.818 adet basılı materyal, 816 adet görsel işitsel materyal, 76 adet süreli yayın ve 24 adet günlük yerel gazete koleksiyonuyla, kütüphane hizmetlerini sürdürmektedir. Kütüphanede başvuru bölümü, çocuk bölümü, ödünç verme bölümü, süreli yayın bölümü, internet bölümü, sanat köşesi, üç okuyucu salonu ve büyük bir depo bulunmaktadır (Hatay Cemil Meriç İl Halk Kütüphanesi).

Foto 4.6. Cumhuriyet Mahallesi'nde yer alan Hatay Kültür Merkezi

Antakya'yı kültürel açıdan değerli kılan faktörlerden biri **dini hoşgörüdür**. Tarih boyunca çeşitli inançlara sahip pek çok insan barış içerisinde bir arada yaşamıştır. İslamiyet, Musevilik ve Hristiyanlık inanışlarına sahip insanlar, şehirde bir arada bulunan cami, kilise ve havralarda ibadetlerini özgürce gerçekleştirmektedirler. Antakya, ezan, çan, hazzan seslerinin birlikte duyulduğu bir dinler mozağının güzel bir örneğidir (İl Kültür Turizm Müdürlüğü).

Bir inanç turizm merkezi olan Antakya'da Saint Pierre Kilisesi ve Habib-i Neccar Cami dini fonksiyon açısından şehri önemli kılmaktadır. Dünyanın ilk Katolik Kilisesi olan Saint Pierre Kilisesi dört büyük patriklik merkezinden biridir. (Hristiyan tabiri ilk defa bu kilisede kullanılmıştır. Anadolu'nun ilk camisi olan Habib-i Neccar Cami Müslümanların önemli inanç merkezlerinden biridir. Kültür Turizm Müdürlüğü Antakya'da her yıl yapılan inanç turizmi etkinliğine çeşitli çalışmalarla katılmaktadır. Antakya'da inanç turizmi kapsamında Saint Pierre Kilisesi, Katolik Kilisesi, Ortadoks Kilisesi, Havra, Habib-i Neccar Cami ve Ulu Cami yer almaktadır.

Antakya şehri bulunduğu lokasyonun doğal bir sonucu olarak yakın çevresindeki il ve ilçelerin **şive ve ağızlarından** etkilenmiştir. Antakya ağızı, çevre il ve ilçeler ağızlarının ve Arap dilinin etkilerine büyük ölçüde maruz kalmış, fakat buna rağmen genel görünümüyle öz benliğini korumayı bilmiştir. Hatay'ın Suriye'ye komşu ilçelerinde ve Antakya'da Arapça yoğun bir şekilde konuşulmaktadır. Özellikle Suriye'deki olaylardan sonra Antakya'ya gelen Suriye vatandaşları şehrin dört bir köşesinde Arapçayı hızlı bir şekilde yaymaktadır. Diğer yandan Hatay'ın çeşitli kırsal kesimlerinde Arapça, ana dil olacak derecede hakim olmaktadır. Ancak buna rağmen Antakya'da ana dili Arapça olanlar Türkçe sözcükleri sıkça kullanabileceği gibi ana dili Türkçe olanlar da Arapça kelimeleri kullanabilmektedir. Bu durum Antakya'daki kültürel alışverişte dilin önemini ortaya koymaktadır.

Antakya'nın kültürel zenginliği ve çeşitliliği **yemek kültürüne** de yansımıştır. Mutfaklar gelenek ve göreneklerin zenginliğini ifade eder. Bu zenginliğe sahip olmayan mutfakların dokuları eksiktir. Hatay mutfağındaki geleneksel yemeklerin yeme ve sunma özellikleri de beraberinde gelişmiştir. Hangi yemeğin hangi yemekle yenileceğini gösteren ikilileri oluşturan 43 tür yemek türü vardır. Hatay mutfağının kendine has bir çok ögesi vardır. Yaklaşık 460 çeşit reçetesi bulunan bu mutfağın hiçbir mutfakta bulunmayan 200 üzerinde

reçeteye sahip olmasının yanında bu reçeteleri oluşturan mitolojik hikayeleri, yemek şiirleri ve özdeyişleri mevcuttur. Antakya şehri tarih boyunca birbirinden farklı medeniyetlerin etkisini mutfağında da ortaya koymuştur. Irak ve Osmanlı mutfağından Tuffahiye, Azerbaycan mutfağından Ceviz Reçeli, Özbek ve Suriye mutfağından Ciğer Kebabı, Roma Mutfağından Mubar, Mısır mutfağından Babağannuç, Lübnan, Suriye mutfağından Humus, Suriye mutfağından Keşki Leben ve Sıraysil, Abbasi mutfağından İspangi Antakya mutfağına miras kalmıştır.

Antakya kültürünü yansıtan bir diğer kültür ögesi **el sanatlarıdır**. Sanat ve sanat ürünleri çağdan çağa ve toplumdaki topluma çok farklı biçimlerde değerlendirilmiştir. Ama buna karşı bütün insanlık tarihi boyunca var olmuştur. Bunlardan biri camcılıktır. Antakya ve civarında yeşil cam sanatı çok gelişmiş, eski camlar eritilip tekrar kazanım yöntemiyle üretim yapılmaktadır. İpekçilik, dokuma Antakya'da çok yaygın olmayıp daha çok Samandağ ve Harbiye'de varlığını sürdürmektedir. Buğday ve çavdar saplarıyla örülen hazırcılık yerli ve yabancı turistlerin rağbet gösterdiği ürünlerdendir. Heykelcilikte ön plana çıkan Şih Ali ve oğullarının siyah taşları yontarak yaptıkları heykellerle heykelcilik alanında adlarından söz ettirmişlerdir. Antakya'da bir başka sanat dalı olarak dikkat çeken unsur ise Defne Sabunlarıdır. Defne ağacının meyve ve yapraklarından elde edilen Defne yağı ve sabunu üretimi Antakya'da ön plana çıkmaktadır. Bu yağlarla ve katkı maddeleriyle elde edilen sabunlar ihraç edilmektedir.

Antakya'nın kültürünü yansıtan bir diğer önemli öge ise yıllardır süregelen **Ad Verme Geleneğidir**. Ad seçme üzerinde dini etmenler, örfi etmenler ve çevresel etmenler rol oynamaktadır. Dini etmenler; çocuğa bir din büyüğünün adının verilmesi, çevrede bulunan bir türbenin adının verilmesi, Kur'an dan bir sure veya ayetin adının verilmesi, Allah'ın 99 isminden birinin verilmesidir. Örfi etmenler; çocuğa dedelerinden birinin adının verilmesi, çocuğunun dayısının veya teyzesinin adının verilmesi, çocuğun amcasının veya halasının adının verilmesi veya ailede sevilen birinin adının verilmesidir. Çevresel etmenler; sözlükten seçilen beğenilen bir isim, arkadaşlarının tavsiyesiyle verilen bir isim, hemşire veya doktorun verdiği bir isimlerdir.

4.6. Turizm Fonksiyonu

Turizm ile şehirlerarasındaki ilişkiler çok yönlüdür. Turizm, şehrin temel fonksiyonlarından birini oluşturmaktadır. Şehirçi arazi kullanım durumu turizmden etkilenebileceği gibi şehirlerin yakın çevreleriyle olan ilişkileri turizm sayesinde güçlenebilmektedir. Başka bir ifadeyle şehir ve turizm birbirini tamamlayan iki önemli olgudur (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010:169).

Antakya şehri, turistik açıdan sahip olduğu çekiciliği kendine has tarihsel dokusuna, kültürel zenginliklerine, her milletten birçok insanı hoşgörü ve kardeşlik duygularıyla kucaklamasına borçludur. Antakya'da bu önemli değerlerin yer edinmesi her şeyden önce coğrafi şartların elverişliliği ile mümkün olmuştur. Uygun iklimi, verimli toprakları, Anadolu'yu Ortadoğu'ya bağlayan önemli yollar üzerinde bulunması, tarihin her döneminde şehri önemli kılmıştır. Bu nedenle Antakya şehrine yıl içerisinde çok sayıda yabancı turist giriş-çıkış yapmaktadır. Yayladağı ve Cilvegözü sınır kapıları ile İskenderun limanı şehir turizm potansiyeli açısından uzun yıllar önem arz etmiş ancak son yıllarda Suriye'de yaşanan problemler nedeniyle havayolu ulaşımı turistlerin şehri geliş gidişlerinde önemli roller üstlenmiştir.

Hatay'a giriş çıkış yapan yerli ve yabancı ziyaretçiler karayolu ile Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapılarını, deniz yolu ile de daha çok İskenderun limanını kullanmaktadırlar. Hatay ili sınır kapılarından giriş yapan ziyaretçilerin sayılarına bakıldığında Cilvegözü sınır kapısından giriş yapanların sayısı 2011 yılından sonra önemli bir azalma göstermiştir. Yayladağı sınır kapısından giriş yapan yerli ve yabancı ziyaretçilerin sayıları da 2011 yılından 2014 yılına kadar her yıl kademeli olarak azalmıştır. Her iki sınır kapılarından giriş yapan ziyaretçi sayılarındaki azalmalar Suriye'de yaşanan siyasi istikrarsızlıkla ve güvensiz bir ortamın oluşmasıyla yakından ilişkilidir. Bu durum ziyaretçilerin daha çok deniz yolu ve havayolunu tercih etmelerine neden olmuştur. 2011 yılından 2013 yılına kadar İskenderun limanı yerli ve yabancı ziyaretçilerin ulaşım hizmetinde önem arz etmiştir. Diğer yandan Hatay'a giriş yapan ziyaretçilerden Hatay Havaalanını kullananların sayısı 2011 yılından sonra önemli ölçüde artmıştır. Bu nedenle havayolu ulaşımı ziyaretçilerin Hatay'a gelişlerinde önemli bir rol üstlenmiştir. Havayolu ulaşımı ile Hatay'a gelenlerin sayısı 2014 yılında, 2011 yılındaki ziyaretçi sayılarının yaklaşık 2 katı kadar artış göstermiştir (Tablo 4.14).

Tablo 4.14.Hatay İli Sınır Kapılarından Giriş Yapan Yerli ve Yabancı Ziyaretçiler

Sınır Kapısı	2011	2012	2013	2014
Cilvegözü	880033	352875	313994	365166
Yayladağı	192364	85795	43287	173
İskenderun(Deniz Yolu)	10603	15537	17404	14992
Hatay Havaalanı	72774	84763	110078	143309
Toplam	1155774	538970	484763	523640

Kaynak: TÜİK 2011-2014 turizm verileri

Hatay ili sınır kapılarından çıkış yapan yerli ve yabancı ziyaretçilerin toplam sayıları 2011 yılından 2014 yılına kadarki 4 yıllık süreçte her yıl kademeli olarak azalmıştır. Söz konusu azalmalar yine Suriye'deki güvensiz ortamla ve yaşanan iç karışıklıklarla ilişkilidir. 2011 yılından sonra Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapılarından çıkış yapan ziyaretçilerin sayıları azalırken, İskenderun limanı ve Hatay Havaalanının ulaşımında üstlendiği roller artmıştır. 2014 yılında havayolunu kullanarak çıkış yapan ziyaretçilerin sayısı 2011 yılındaki ziyaretçi sayılarının 2 katından fazla olmuştur (Tablo 4.15).

Tablo 4.15.Hatay İli Sınır Kapılarından Çıkış Yapan Yerli ve Yabancı Ziyaretçiler

Sınır Kapısı	2011	2012	2013	2014
Cilvegözü	881996	342880	270578	305538
Yayladağı	191202	74533	30028	307
İskenderun(Deniz Yolu)	6617	16215	23692	10721
Hatay Havaalanı	70906	81734	112946	158400
Toplam	1150721	515362	437244	474966

Kaynak: TÜİK 2011-2014 turizm verileri

Antakya şehri turizm potansiyeli açısından değerlendirildiğinde tarihi ve kültürel değerlerin ön planda olduğu dikkati çeker. Araştırma sahası sınırları içerisinde Saint Pierre Kilisesi, Arkeoloji Müzesi, Habib-i Neccar Cami turistler için önemli cazibe merkezleridir. Bu değerlerin yanı sıra Antakya'nın tarihi dokusunu yitirmeyen eski evleri, dar ve çıkmaz sokakları, uzun çarşısı turistlerin ilgi odağını oluşturmaktadır. Hatay Havaalanının 2007 yılında hizmet vermeye başlamasıyla turist sayılarında yaşanan artışlar son yıllarda önemli atılımların gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Maşuklu Mahallesi'nde 2014 yılında hizmete açılan Yeni Hatay Arkeoloji Müzesi, Haraparası Mahallesi'nde Saint Pierre Kilisesi karşısında yer alan ve henüz yapım aşamasında olan Hilton Müze-Otel,

Kurtuluş Caddesi Akyıldız Sokakta hizmete giren Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Müzesi turizm potansiyelinin geliştirilmesine yönelik atılan önemli adımlardır.

Araştırma sahası sınırları içerisinde turistik tesislerin sayısı çok değildir. Ancak Antakya şehrine yakın mesafede (20-30 km) bulunan yerleşmelerin turistik mekânları da birlikte düşünüldüğünde yılın belirli dönemlerinde şehirde canlılık ve hareketlilik meydana gelmektedir. Samandağ'da titus tüneli ve beşikli mağaralar, çevlik sahili, Defne'de Harbiye'de şelaleleri turistler tarafından ziyaret edilen önemli alanlardır. Antakya'ya gelen turistlerin konaklamaları açısından şehirde yer alan oteller önemli roller üstlenmektedir.

Tablo 4.16. Araştırma sahası içerisinde yer alan otellerin sınıfları, oda ve yatak sayıları ile lokanta hizmeti potansiyeli

Tesis Adı	Sınıfı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Lokanta (Kişi)
1.Büyük Antakya Oteli	4 yıldız	72 (2 suit)	144	230
2.Narin Otel	4 yıldız	59 (12 suit)	131	110
3.Anemon Antakya Oteli	4 yıldız	100 (6 suit)	200	200
4.Orontes Otel	3 yıldız	61 (2 suit)	122	210
5.Gökçen Otel	2 yıldız	31 (1 suit)	63	-
6.Antik Beyazıt Otel	Özel Otel	25 (4 suit)	54	-
7.The Liwan Hotel	Butik Otel	22	40	45
8.Savon Otel	Özel Otel	43 (3 suit)	86	165
Toplam	9 Otel	665	1344	2360

Kaynak: Antakya Sanayi ve Ticaret Odası Raporu -2012

Araştırma sahası içerisinde 8 tane otel bulunmaktadır. Bu otellerden 3 tanesi 4 yıldızlı, 1 tanesi 3yıldızlı, 1 tanesi 2 yıldızlı, iki tanesi özel oteller ve 1 tanesi ise butik oteldir. Bu otellerden Atatürk Caddesi'nde yer alan Büyük Antakya Oteli oda sayısı ve sunduğu yemek hizmeti açısından araştırma sahasındaki en önemli otellerdendir. Yine Atatürk Caddesi'nde Büyük Antakya Oteli'nin hemen karşısında yer alan Narin Otel, oda ve yatak sayısı açısından ve sunduğu yemek hizmeti açısından bir diğer önemli oteldir. Odabaşı Mahallesi'nde yer alan Anemon Otel, araştırma sahasındaki oteller içerisinde yatak kapasitesi en fazla olan oteldir (Tablo 4.16) Diğer önemli otellerden Orontes Otel İstiklal Caddesi'nde, Gökçen Otel Haraparası Mahallesi'nde, Antik Beyazıt Otel Kışlasaray Mahallesi Hükümet Caddesi'nde, The Liwan Otel Güllübahçe

Mahallesi Silahlı Kuvvetler Caddesi'nde ve Savon Otel ise Kurtuluş Caddesi'nde yer almaktadır.

Araştırma sahası sınırları dışında bulunmasına rağmen Antakya şehrine gelen turistler için en önemli Turistik tesislerden biri Alaattin ve Hasanlı Mahalleleri arasında yer alan ve Güngör Uydu Kent bünyesinde hizmet sunan Ottoman Palace Oteli'dir. Bu otel Hatay ili sınırları içerisindeki konaklama tesislerinin en büyüğü ve en görkemlisidir. 5 yıldızlı olan Ottoman Palace Otel, 252 odadan (2 suit) oluşmaktadır. Otelin yatak kapasitesi 504 olup, 1400 kişiye aynı anda yemek hizmeti sunabilmektedir. Şehir merkezinin gürültüsünden, kalabalık ve hareketli bir ortamdan uzakta konaklamak isteyen ve maddi durumu nisbeten iyi olan turistler, daha çok Ottoman Palace Oteli'ni tercih etmektedirler. Turizm faaliyetleri kapsamında Antakya şehrini önemli kılacak bir diğer önemli konaklama tesisi henüz yapım aşamasında olan Hilton Antakya Müze Otel'dir. Haraparası Mahallesi'nde Saint Pierre Kilisesi'nin karşısında yer alan otel tamamlandığında Hatay'ın ve Türkiye'nin en önemli otellerinden biri olacaktır. 200 odalı bir konaklama tesisi olarak planlanan Hilton Otel'in temelini kazılması esnasında gün yüzüne çıkan arkeolojik yapılar otelin müze-otel konsepti içerisinde devam ettirilmesini sağlamıştır. Müzede kullanılan çelik yapı, Türkiye'de bir eserde kullanılan en büyük çelik konstrüksiyon olma özelliğini taşımaktadır. Odaların konteynırlardan oluşacağı 5 katlı otel 5 katlı olacaktır (Ulusoy ve diğerleri, 2015:10-12).

4.7. Suriyeli Sığınmacıların Antakya'nın Şehrsel Fonksiyonlarına Etkisi

Suriye İç Savaşı veya Suriye krizi Suriye'nin Baas Partisi taraftarları ile bu partinin muhalifleri arasında başlayan silahlı bir mücadeledir. 15 Mart 2011 tarihinde başlayan ve Nisan ayında ülke geneline yayılan karışıklıklar, Arap Baharı olarak adlandırılan ve Ortadoğu'daki protest hareketlerinin bir parçası olan silahlı mücadelelerden doğmuştur.

Suriye'deki iç karışıklıklar neticesinde ortaya çıkan istikrarsız ve güvensiz ortam, Suriyelileri daha güvenli bölgeler arayışı içerisine sokmuştur. Bu durum zorunlu göçleri beraberinde getirmiştir. Nisan 2014 itibarıyla Lübnan'a 1 milyon, Türkiye'ye 800 bin, Ürdün'e 600 bin, Irak'a 220 bin olmak üzere toplamda 3 milyona yakın Suriyeli ülkesini terk etmiştir. Memleketlerinden bu ülkelere göç eden Suriyelilerin bir bölümü kamplarda yaşarlarken, büyük bir bölümü de kendi imkânlarıyla evlerde ve hatta sokaklarda yaşamıştır ve yaşamaya devam

etmektedir (Orhan ve diğeri, 2014:5). Suriye'den Türkiye'ye gelen sığınmacılar Suriye'nin Halep, İdlip, Rakka Laskiye, Hama, Hasiçi, Deyrizor, Şam, Humus, Süveyde, Dera, Kuneytire ve Tartus şehirlerinden gelmişlerdir. Bunlar içerisinde çoğunluğu Halep'ten (%35,7) ve İdlip'ten (%20,9) gelenler oluşturmaktadır (AFAD Raporu, 2013:15).

AFAD tarafından 2013 yılında hazırlanan bir rapora göre Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların % 36'sı Türkiye'nin çeşitli kentlerindeki kamplarda yaşarlarken, % 64'ü ise kamplar dışında, kentlerdeki konutlarda ikamet etmektedirler. Suriyeli sığınmacılardan Türkiye'deki kamplarda kalanların sayısı ile ilgili verilere göre en fazla Suriyeli sığınmacının barındığı il Şanlıurfa'dır. Buradaki 3 kampta 73,3 bin Suriyeli Sığınmacı barınmaktadır. Bunun yanı sıra Gaziantep'teki 4 kampta 32,7 bin sığınmacı, Kilis'teki 2 kampta 27,3 bin sığınmacı barınmaktadır. Kamp sayısının en fazla olduğu Hatay'da, 5 kampta toplam 15,4 bin sığınmacı bulunmaktadır. Kahramanmaraş'taki tek kampta 15 bin sığınmacı yer alırken, Mardin'deki kampta ise toplamda 2300 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır (AFAD Raporu, 2013:16).

Türkiye'de barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyelilerin coğrafi dağılımlarına bakıldığında çoğunluğun Gaziantep ve Hatay illerinde ikamet ettiği dikkati çeker. Gaziantep'te kamplar ve barınma merkezleri dışında 90 bin, Hatay'da 60 bin, Şanlıurfa'da 45 bin, Mardin'de 35 bin, Kilis'te 10 bin, Osmaniye'de 10 bin, Kahramanmaraş'ta 10 bin, Adana'da 9500, Adıyaman'da 300, Malatya'da 200 ve diğer kentlerde toplamda 80 bin Suriyeli sığınmacı ikamet etmektedir (AFAD Raporu, 2013:19).

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı gibi Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların sayıları azımsanmayacak miktardadır. Kent merkezlerindeki ikametgâh sahalarında yaşayan Suriyelilerin sayısı, kamplarda yaşayan Suriyelilerden çok daha fazladır. Bu durum Türkiye'nin birçok ilinde ve şehirlerde toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel değişikliklere neden olmaktadır. Bu değişikliklerin yoğun olarak hissedildiği yerlerden biri de Hatay ilidir. Hatay'da, kamp alanlarında yaşayan Suriyeliler Yayladağı ve Altınözü'ndeki çadırkent ve konteynır kentlerde yaşamaktadırlar. Kamp alanları dışında yaşayan 60 bin Suriyeli sığınmacı daha çok Antakya ve İskenderun gibi önemli şehirlerde yaşamaktadırlar. Suriye'den gelen nüfusun özellikle Antakya ve

İskenderun'da yoğunluk kazanması bu şehirlerin sosyo-ekonomik yapısını etkilemektedir.

Araştırmamıza konu olan Antakya şehri, 2011 yılında Suriye'deki olayların patlak vermesinden sonra Suriyeli sığınmacıların tercih ettikleri merkezlerden biri olmuştur. Suriyeli nüfusun şehirde hızla artması siyasi, toplumsal, ekonomik, kültürel açıdan Antakya'yı önemli ölçüde etkilemiştir. Bu durum Antakya'nın şehrsel fonksiyonlarına ve şehrsel gelişimine de yansımıştır.

Suriye'de yaşanan krizin Antakya şehrine yarattığı en önemli etkilerden biri şehrin **ekonomik yapısının ve ticaret hayatının** zarar görmesi olmuştur. Türkiye'nin en uzun kara sınırı komşusu olan Suriye'de yaşanan kriz Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapılarının belirli dönemlerde kapanmasına neden olmuş ve bu durum ihracat ve ithalat açısından Antakya esnafına ve iş adamlarına büyük maddi zararlar vermiştir. Hatay ilinin Suriye ile ihracatından elde ettiği gelir 2009 yılında 104 Milyon \$ iken 2010 yılında vizelerin kalkması ile birlikte 117 Milyon \$ olmuştur. 2011 yılında 96 Milyon \$'a gerileyen ihracat gelirleri 2012 yılı sonu itibariyle 56 Milyon \$'a gerilemiştir. İhracat gelirlerindeki düşüşleri önlemek amacıyla İskenderun-Mısır, Mersin-Mısır ve Mersin-Lübnan-Tripoli RO-RO hatları oluşturulmuştur. Ancak bu önlemler yeterli olmamış ve söz konusu denizyolu hatları durma noktasına gelmiştir (ATSO Raporu, 2014)

Son yıllarda özellikle sanayi sektöründe çok sayıda Suriyeli vatandaşın istihdam edilmeye başlanması ekonomik açıdan bir takım problemleri doğurmuştur. Bu problemlerden en çok orta veya aşağı ekonomik gelir seviyesine sahip aileler etkilenmiştir. Suriyeliler çok ucuz fiyatlara çalışmalarını niteliksiz işgücü piyasasında büyük bir ucuzlama yaratmıştır. Orta kesimler ise özellikle kira ve gıda fiyatlarındaki artıştan olumsuz şekilde etkilenmiştir. Bunun yanı sıra Suriyelilerin beraberinde getirdikleri paranın bitmesi ve alım gücü sıkıntısına düşmesi piyasalardaki başlangıçta olumlu havayı tersine çevirmiştir. Ayrıca Suriyelilere yüksek fiyatlardan kiralanan evlerin ücretlerinin alınmaması da ekonomik sorunların ötesinde yerel halkın tepkisine yol açmaktadır (Orhan ve diğerleri, 2014:19).

Suriyelilerin büyük bölümü gerek Küçük Sanayi Sitesi'nde gerekse sanayi sitesi dışındaki fabrika ve iş yerlerinde çalışmaktadır. Ayrıca Antakya Çarşısı'ndaki ticarethanelerde de çok sayıda Suriyelinin istihdam edildiği dikkati çekmektedir. Çok düşük ücretlerle çalışan Suriyeliler, işletme sahipleri tarafından

daha fazla tercih edildiği için bu durum yerli halkın işsizlik problemiyle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Diğer yandan Suriyelilerin sigortalı olmamaları iş güvenliği açısından işletme sahiplerini zaman zaman zor durumda bırakmaktadır. Antakya'da çeşitli faaliyet kollarında çalışan Suriyelilerin bir kısmı haftalık veya aylık olarak çalışmakta iken, bazıları da belirli noktalarda özellikle sabah saatlerinde günü birlik iş için beklemektedirler. İş için bekleyen Suriyelilerin yoğunlukta olduğu noktalardan biri Kurtuluş Caddesi bitimindeki 100 yıl parkı diğeri ise Narlıca Mahallesiindeki Antakya-Reyhanlı- İskenderun kavşağıdır.

Foto 4.7. 100 yıl Parkında (Kurtuluş ve Yavuz Selim Caddesi kavşağında iş bekleyen Suriyelilerden bir görüntü

Kurtuluş Caddesi ile Yavuz Selim Caddelerinin kesiştiği noktada yer alan Antakya 100. Yıl parkını mesken tutan Suriyeli işsizler burada sadece çalışacakları bir iş kapısı beklemekle kalmayıp zaman zaman yoldan geçen vatandaşları rahatsız etmekte ve esnaflara da problemler çıkarmaktadırlar (Foto 4.7). 100 yıl parkı önceleri Suriyeli birkaç ailenin konakladığı bir yer iken günümüzde işsiz Suriyelilerin adeta bir toplanma merkezi olmuştur.

Foto 4.8. Antakya-Reyhanlı-İskenderun Kavşağında Narlıca Mahallesinde yer alan Suriyeliler

Narlıca Mahallesi bugün artık küçük bir Suriye şehrini andırmaktadır. Çok sayıda Suriyeli sığınmacı Narlıca Mahallesi'nde yaşamaktadır. Bu mahallede yaşayan işsiz Suriyelilerin çoğu Antakya Yeni Sanayi Sitesi'nde veya İskenderun yolu üzerindeki işletmelerde çalışmak üzere sabah saatlerinde İskenderun-Reyhanlı ve Antakya yollarının kavşak noktasında beklemektedirler (Foto 4.8)

Suriye krizinin Antakya'nın ekonomik yaşamına olan bir diğer etkisi ise **bavul ticaretinin** sekteye uğramasıdır. Bavul ticareti gümrüksüz ve vergisiz olarak başka bir ülkeden ithal edilen ürünü bavullarla veya başka şekillerde sınırdan geçirip iç piyasada değerlendirme işi olarak bilinmektedir. Dolayısıyla her ne kadar kayıtlarda görünmese de Antakya esnafı için önemli bir gelir kaynağını oluşturmaktadır. Önceleri Hatay ile Suriye Arasında yıllık ortalama 300 milyon dolarlık bir bavul ticareti gerçekleşmekte iken günümüzde artık bu ticaretin % 99'u bitmiş durumdadır (ATSO Raporu, 2014).

Suriye'de yaşanan karışıklıkların Antakya şehrine olan bir diğer olumsuz etkisi **emlak ve gayrimenkul sektöründe** yaşanan önemli gerilemedir. Suriye Krizi öncesi Hatay, varlıklı Suriyelilerin ve Ortadoğuluların gayrimenkul satın almak istedikleri bir il konumunda iken, kriz sonrası yaşanan sığınmacı patlaması ile birlikte kiralama hizmetleri önem kazanmıştır. Sığınmacılar Gaziantep, Hatay, Kilis ve Adana'daki kiralık evlere yoğun talep göstermişler ve bu durum illerdeki

kiraların 3-4 ay gibi kısa bir sürede 3 katına çıkmasına sebep olmuştur. Diğer yandan çadır kentlerde kalanların her türlü ihtiyaçlarının giderilmesi için yapılan yatırımlar, daha alt gelir grubundaki sığınmacıların gayrimenkul satın alma ve kiralama hizmetlerine olan taleplerini bitirmiştir. Özellikle maddi açıdan büyük problem yaşayan Suriyeliler parklarda, camilerde ve hatta sokaklarda konaklamışlardır (Foto 4.9)

Foto 4.9. Fatih Camii'nde konaklayan Suriyelilerden bir görüntü

Antakya'da, özellikle gelir düzeyi düşük olan Suriyeliler birkaç ailenin bir araya gelmesiyle kiraladıkları evlerde yaşamaktadırlar. Hane halkı içerisindeki gençler gündüz belirli işlerde çalışmakta ve akşam evlerine dönmektedirler. Hane halkının genellikle en yaşlı ferdi, evin tüm gelirlerini toplamakta ve eldeki gelirlerle evin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Her bir hanede gelir düzeyinin artış göstermesiyle birlikte aileler farklı bir eve yerleşmek üzere ayrılmaktadırlar. Bu durum Antakya'daki konut sayılarının artışında önemli bir etkidir.

Suriye krizinden etkilenen en önemli sektörlerden biri de **turizm** sektörüdür. Türkiye ile Suriye arasında vizelerin kaldırılmasının ardından çok sayıda Suriye vatandaşı Hatay'a çok daha kolay giriş çıkış yapma imkânı

bulmuşlardır. Hatay'ı daha çok günübirlik ziyaret eden Suriyelilerin özellikle Antakya Çarşısından alışveriş yaparak ticareti canlandırdığı bilinmektedir. Ancak Suriye'de yaşananlar ve sınır kapısının kapanmasının ardından Hatay'a alışveriş için düzenlenen günübirlik gezileri bitmiş; bunun yanı sıra restoranlar, oteller ve perakendeciler de bu durumdan önemli ölçüde etkilenmişlerdir. Hatay'daki restoran ve otel sahipleri, Suriyeli turistlerin zevklerine hitap etmek için çeşitli yatırımlar yapmışlar ve bu yatırımlarını finanse etmek için bankalardan kredi çekmişlerdir. Ancak sınır kapısının kapanmasından sonra, şehre gelen turist sayısı azalmış ve işyeri sahipleri kredilerini ödemekte zorlanır hale gelmişlerdir (ATSO Raporu, 2014).

Antakya'da Suriye olaylarının olumsuz etkisi **eğitim** açısından da kendini göstermiştir. Suriyeli çocuklara eğitim Suriye merkezli dernekler ve dini temelli yardım yapan kuruluşlar tarafından verilmektedir. Hatay ili genelinde bu amaca hizmet eden çok sayıda okul bulunmaktadır. Antakya'da Suriyeli çocukların eğitimleri için kayda değer iki önemli okuldan biri Recep Tayyip Erdoğan Ortaokulu, diğeri ise Fatima Al-Zahraa okuludur. Recep Tayyip Erdoğan Ortaokulu 2 tanedir. Bunlar Recep Tayyip Erdoğan Ortaokulu I ve II olarak geçmektedir (Foto 4.10). Her iki okulda 6000'den fazla öğrenci eğitim görmekte ve 100'e yakın Suriyeli öğretmen gönüllü olarak eğitim vermektedir (Okul Müdürü Salim Cumali ile yapılan görüşme, 2015). Fatima Al-Zahraa Okulu evden okula dönüştürülen bir okul olması nedeniyle odalar sınıf olarak kullanılmaktadır ve dardır. 18'i kadın toplamda 21 gönüllü öğretmenin eğitim hizmeti verdiği okulda 150 sabahçı ve 160 öğlenci olmak üzere toplamda 310 öğrenci eğitim görmektedir

Üniversite düzeyinde eğitim gören Suriyelilere dikkat çekildiğinde sayının oldukça az olduğu fakat her geçen yıl azda olsa artış gösterdiği dikkati çekmektedir. Mustafa Kemal Üniversitenin öğrenci kayıt bilgi sistemine göre 2010 yılında üniversiteye kayıt yaptıran öğrencilerin sayısı 3 iken, Suriye olaylarının patlak verdiği 2011 yılından sonra artış göstermiştir. 2011 ve 2012 yılında üniversiteye kayıt yaptıran Suriyeli öğrencilerin sayısı 4 iken 2013 yılında bu sayı 12'e çıkmış ve 2014 yılında ise Mustafa Kemal Üniversitesi'ne kayıt yaptıran öğrencilerin sayısı 50'i geçmiştir (MKU Öğrenci Kayıt Bilgi Sistemi)

Foto 4.10. Recep Tayyip Erdoğan Ortaokulu'ndan görüntüler (Suriyeli öğrencilere tahsis edilmiştir.)

Suriye'deki olayların Antakya üzerine etkisi **sağlık sektöründe** çok somut bir şekilde görünmektedir. Suriye olaylarının başladığı 2011 yılında çatışmalar neticesinde yaralanan çok sayıda Suriyeli vatandaş Antakya'da çeşitli hastanelerde tedavi edilmektedir. Yaralı sayılarının azımsanmayacak miktarda olması Antakya insanının sağlık hizmetlerinden yararlanmaları konusunda birtakım problemlere neden olmuştur. Suriye vatandaşları devlet hastanelerinde ücretsiz muayene olabilmektedir. Durumu nispeten iyi olan Suriyelilerin bazıları Antakya'daki özel hastanelere gitmektedirler. Kamplarda yaşayan Suriyelilerin sağlık durumlarına dikkat çekildiğinde AFAD tarafından 2013 yılında hazırlanan rapora göre kampta yaşayan Suriyeli erkeklerin yaklaşık %90 'ı ve kadınların %94'ü kamptaki sağlık hizmetlerinden yararlanmışlardır. Kamp dışında yaşayan erkek sığınmacıların yaklaşık yüzde 60'ı ve kadın sığınmacıların yüzde 58'i Türkiye'de sağlık hizmeti kullanmıştır. Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacılar arasında sağlık hizmeti kullananların oranının düşük olması onların Türkiye'deki hastaneleri kullanabilmeleri için gerekli olan kayıt durumuna sahip olmamaları ile ilişkilendirilmektedir (AFAD Raporu, 2013:38).

Suriye krizi Antakya'da son yıllarda önemli **toplumsal problemlere** neden olmuştur. Bu problemlerden başlıcaları; hırsızlık, dilencilik, fuhuş, taciz, cinayet, gasp, mezhep çatışması gibi toplumsal sorunlardır. Antakya'ya geldikten sonra ellerindeki sermayeyi tüketen ve Antakya'da kendilerine iş bulamayan

Suriyeliler hırsızlık, dilencilik ve gasp gibi yollarla para kazanma çabası içerisinde girmişlerdir. Diğer yandan şiddetli geçimsizlik Suriyelilerin yaşadığı diğer şehirlerde olduğu gibi Antakya’da da fuhuş olayının artmasına neden olmuştur. Sabahları belirli noktalarda iş bulmak amacıyla bekleyen Suriyeli işçiler zaman zaman yoldan geçenleri taciz etmekte veya esnafları zor durumda bırakabilmektedir.

4.8. Merkezi Yer Olarak Antakya

Şehirler, sadece kendi sınırları içerisinde yaşayan halkın değil aynı zamanda çevresinde yer alan kırsal alan halkının da ihtiyacını temin eden hizmetlere sahiptir. Hiçbir şehir kendi ihtiyaçlarını kendisi sağlayan veya kendi kendine yetebilen bir özelliğe sahip değildir. Şehirlerin varlığını sürdürebilmesinde en temel etken yakın çevresiyle oluşturduğu sosyal, ekonomik ve kültürel bir bütünlüktür. Bu bütünlüğü oluşturan nispeten daha geniş alanların odak noktaları da yine şehirlerin kendisidir (Karaboran,1989:82). Gerçekten de şehirlerin var oluş sebebi, şehrin bölgesi ile çok yönlü ilişkileri ve kontrol işlerinin merkezi olması olduğuna göre, geniş kapsamlı analizlerde şehrin çevresi ile beraber bir bütün olarak incelemek zorunludur (Aktüre,1975:120).

Hiçbir şehir yerleşmesi, kendisine gıda ve tarımsal ürünleri temin eden çevre bölgeler olmadan varlığını sürdüremez. Dolayısıyla bu bölgeler ile şehrin merkezi fonksiyonlarının toplandığı alan arasında sınırlar belirlenmiş olur. Çevresiyle bütünlük oluşturan bu yaşama sahasında şehir çeşitli hizmetleri sunabilir. Şehirlerin kendilerine has yaşam tarzlarının varlığı da daha çok bu durumla ilgilidir (Karaboran 1990:147).

Şehirler sunmuş olduğu hizmetler neticesinde çevresini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Bir şehrin merkezi fonksiyonlarının büyüklüğü sunduğu hizmetleri nerelere kadar ulaştırdığına bağlıdır. Dolayısıyla şehirler her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın hizmeti sunan ve bu hizmetten istifade eden halkların yaşadığı alanlardır. Hizmetlerden yararlanan nüfus aynı zamanda şehrin etki alanıdır (Karaboran,1989:88).

Bir yer başlangıçta mevcut bir fonksiyon ya da kurumun yer alması sebebi ile merkezîyet kazanabilmektedir. Başarılı ve devamlı bir merkezîyet çevrede değişik büyüklükteki sahalara çeşitli yollardan hizmet eden farklı faaliyetlerin gruplaşmasına sebep olmaktadır. Hemen hemen kaçınılmaz olan bu gruplaşma merkezde meydana gelmektedir (Gottman;1976:3) Kent merkezleri kentte en fazla

kişiyne hizmet eden ihtisaslaşmış ve farklılaşmış iş yerleri ile birbirleriyle birlikte bulunmak zorunluluğundaki karar verme ve buna bağılı faaliyetlerin sınırlı bir alanda sınırlı bir şekilde yerleştikleri en yüksek erişebilirliğe sahip yer olarak tanımlanabilir (Akçura,1971).

Bir yerleşmenin, tüm şehrsel fonksiyonlara sahip olmasına rağmen, bu fonksiyonları sunacağı hizmet sahalarına olan ulaşım bağlantıları gelişmemişse etki sahasının da gelişmiş olduğu söylenemez. Başka bir ifade ile şehrsel fonksiyonların çeşitliliği ile beraber şehirlerin erişebilirlik durumları da etki sahaslarını belirleyen önemli bir faktördür. Bu konuda 1933'lü yıllarda ortaya atılan hâkim teoriye göre "*Her şehrsel merkezin belirli bir uzaklıkta, belirli bir çekim merkezi vardır. Çekim alanı içindeki bir yerleşmeden merkeze olan uzaklık, en kısa olmalıdır.*" (Göçer,1974:9). Dolayısıyla hizmet sahaslarının kendilerine daha yakın olan bir şehrsel merkezin çekim alanı içine dahil olması daha muhtemeldir.

Şehrsel merkezîyet ile ilgili kısa bilgilerden sonra şehrsel merkezlerin etki derecelerini, çevreleriyle olan karşılıklı ilişkilerin boyut ve niteliğini ve şehirlerin merkezi açıdan çekim gücünü arttıran faktörleri belirlemek yerinde olacaktır. Bunların gerçekleştirilmesi açısından şehrsel fonksiyonlar önemli bilgiler sunabilmektedir. İdari, kültürel, ekonomik ve toplumsal açıdan sunduğu hizmetler göz önünde bulundurulduğunda Antakya şehrinin etki sahasının fonksiyon türlerine göre ilçe ve hatta il geneline uzanabildiği dikkati çeker. Bunun yanında şehrin hizmet sahasına bağılı olarak merkezi özelliğinin hangi kademede yer aldığını anlayabilmek için diğer yerleşmelerle kıyaslanması ve şehrsel merkezlerin kademelenmesinin ortaya konulması önem arz etmektedir.

İnsan davranışlarının ve taleplerinin doğal bir sonucu olarak yerleşmeler kendi aralarında bir kademelenme gösterirler. İnsanlar talep ettikleri hizmetleri elde edebilmek için mümkün olduğunca çok az çaba harcamak isterler. Bu nedenle en sık olarak talep edilen bir hizmetin kişi için en ulaşılabilir yerde olması gerekir. Daha ekonomik olduğu için, insanlar günlük ihtiyaçlarını mümkün olan en yakın mesafeden sağlamak isterler. Daha seyrek talep edilen hizmetler için daha uzun mesafeler kat etmeleri gerekir. Her ihtiyaç için insanların kat etmeye razı olacakları belirli bir mesafe vardır. Dolayısıyla yerleşmelerin kademelenmesi arttıkça bu kademelenmedeki merkezler arasındaki uzaklık artar (DPT, 1982:1)

Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatının 1982 yılında Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi isimli çalışması merkez yerleşmelerin kademe ve etki alanlarını ortaya koyma açısından önemlidir. Bu çalışma Christialler’in Merkezi Yer Teorisine dayanmaktadır (DPT, 1982:2). Bu çalışma bulgularına göre 7. Kademe merkezler (İstanbul) Ülke Metropolü, 6. Kademe merkezler (Adana, Ankara, Gaziantep, İzmir) Üst Bölge Metropolü, 5. Kademe merkezler (Bursa, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Kayseri, Konya, Malatya, Samsun, Sivas, Trabzon) Bölge Merkezleri olarak adlandırılmaktadır. Antakya şehrinin de yer aldığı 4. Kademe merkezler ise Alt Bölge Merkezleri olarak tanımlanmıştır (DPT, 1982: 131-139). Hatay ilinin idari merkezi olan Antakya, ekonomik, sosyal ve kültürel hizmetlerin ve tesislerin toplandığı yerleşmelerden biridir. Antakya bu yönüyle Hatay ilinin özellikle güney, doğu ve kuzeydoğusundaki ilçeleri etkisi altına almaktadır. Amanos Dağları’nın batı yakası boyunca konuşlanmış olan İskenderun, Dört Yol, Payas, Erzin, Arsuz ve Belen şehirleri ise yine 4. Kademe bir merkez olan İskenderun’un hizmet sahası içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla Antakya ve İskenderun’un şehrsel fonksiyonları ve bu fonksiyonların etki sahaları yer yer farklılıklar göstermektedir.

Eğitim kurumları bir yerin kültürel etki sahasının belirlenmesi açısından önemli veriler sunabilmektedir. (Aliağaoğlu ve Uğur 2010:142). Kültürel etki sahası belirlenirken kuruluş tarihi en eski okulun tercih edilmesi, etki sahasının yıllar içindeki değişim seyrini görebilme açısından önemlidir (Aliağa oğlu ve Uğur 2010:142). Bu bağlamda yüz yıllık bir tarihi geçmişe sahip olan Antakya Lisesi’nin verilerinden istifade edilmesi öğrencilerin coğrafi kökenleri ve dolayısıyla şehrin kültürel etki sahasının tayini açısından önem arz etmektedir.

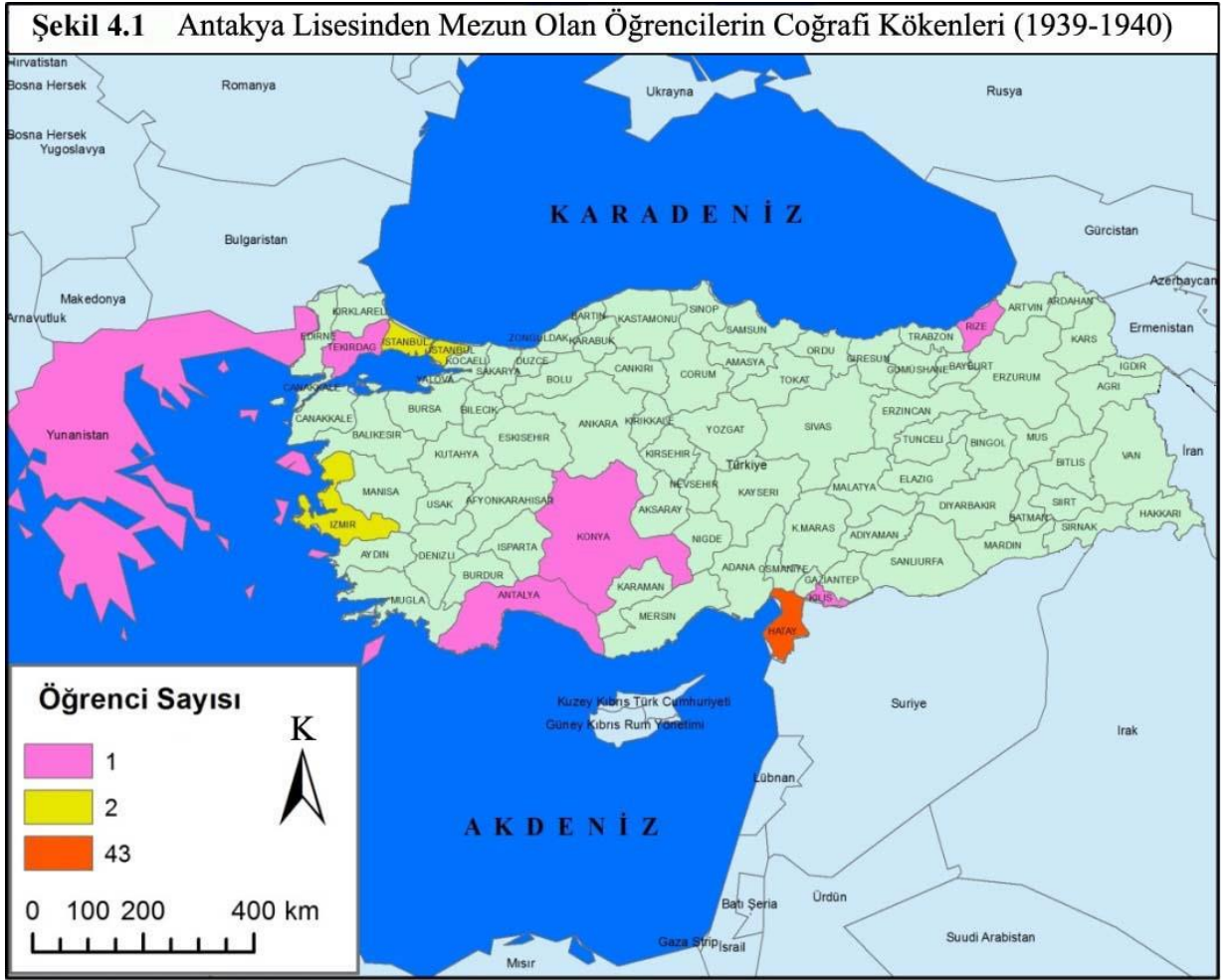
Öğrencilerin sadece coğrafi kökenlerini dikkate alarak kültürel etki sahası açısından bir araştırma yapmanın bazı sınırlılıkları olabilir. Örneğin başka illerden Antakya’ya gelen ve Antakya Lisesine kayıt yaptıran öğrencilerden bazıları anne ve babalarının tayin ve atama durumlarından veya yaşadıkları yerlerdeki problemlerden dolayı Antakya’ya yerleşmiş olabilirler. Başka bir deyişle doğrudan eğitim amacına bağlı olmadan siyasi, toplumsal veya ekonomik sebeplerle Antakya’ya gelmiş olabilirler. Ancak bu durumda bile öğrencilerin coğrafi kökenleri hakkında elde edilen veriler farklı yerleşmeler arasındaki sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkileri ve bunlara bağlı olarak yaşanan göç durumlarını açıklamada önemli bilgiler sunabilir.

1913 yılında kurulan ve 1931-32 eğitim-öğretim yılında bugünkü binasında tek kat olarak eğitim hizmeti vermeye başlayan Antakya Lisesi Hatay'da kurulan ilk ortaöğretim kurumu olma hüviyetine sahiptir. Antakya'nın kültürel etki sahası belirlenirken lisenin farklı dönemlere ait diploma ve ders geçme defterlerinden yararlanılmıştır. Bu amaçla tercih edilen dönemler; Hatay'ın anavatana katıldığı yıllarda öğrencilerin coğrafi kökenleri hakkında bilgi elde etmek için 1939-1940 dönemi, lisenin ihtiyaca cevap verebilmesi nedeniyle bazı kısımlarında ikinci katın inşa edildiği 1961-1962 dönemi ve yine aynı sebeple okulun geri kalan tek katlık kısımlarına ikinci katın eklendiği 1981-1982 dönemleri olmuştur. Bu dönemlerde mezun olan veya eğitim-öğretime devam eden öğrencilerin coğrafi kökenleri doğum yerleri esas alınarak belirlenmiştir.

Tablo 4.17 1939-1940 eğitim-öğretim döneminde Antakya Lisesi'nden mezun olan öğrencilerin coğrafi kökenleri

Yerleşme Adı	Mezun Öğrenci sayısı	Yerleşme Adı	Mezun Öğrenci sayısı
Antakya	42	Rize	1
Reyhanlı	1	Tekirdağ	1
İstanbul	2	Antalya	1
İzmir	2	Konya	1
Kilis	1	Gümülcine(Yunanistan)	1
Toplam			53

Kaynak: Antakya Lisesi 1939-1940 diploma defteri

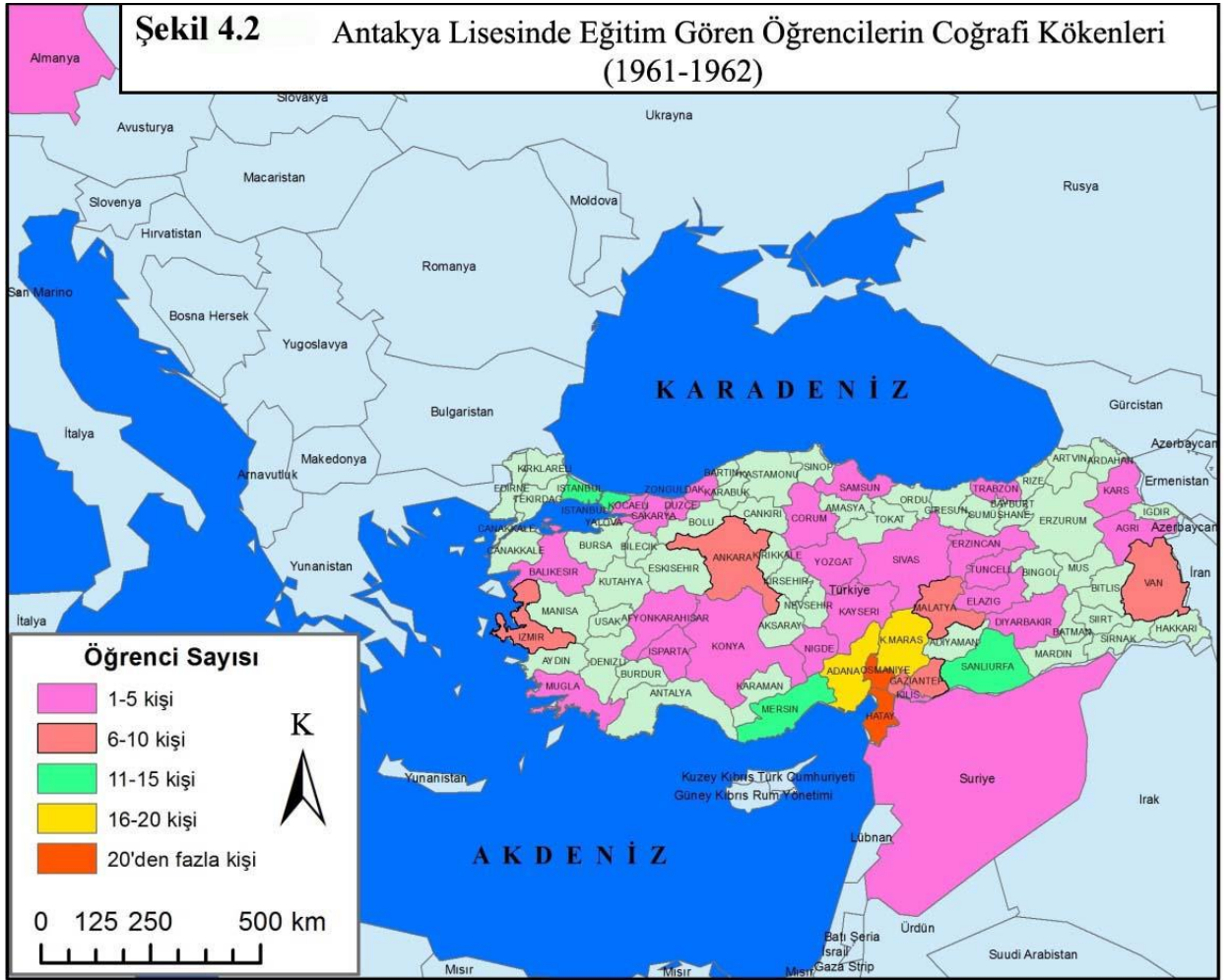

Hatay'ın anavatan katıldığı yıllarda, 1939-1940 eğitim-öğretim döneminde Antakya Lisesi'nden 53 öğrenci mezun olmuştur ve bu öğrencilerden 42'si Antakya'da ikamet etmiştir. Başka bir deyişle mezun olan öğrenciler arasında Antakya'da yaşayanların oranı %79 olmuştur (Tablo 4.17). Bu dönemde diğer dönemlere nazaran kültürel etki sahası daha dardır (Şekil 4.1). Bundaki temel etkenler ulaşım koşullarındaki yetersizlikler ve eğitim-öğretimin sadece erkek öğrencilere yönelik olmasındandır. Ayrıca bu döneme ait ders geçme verileri mevcut olmadığı için sadece mezun öğrenciler dikkate alınmış ve haliyle daha dar bir kültürel etki sahası ortaya çıkmıştır. Ancak genel bir kaide ile Antakya Lisesinin bu dönemde daha çok şehir merkezi nüfusuna hizmet ettiği söylenebilir.

Tablo 4.18 1961-1962 eğitim-öğretim döneminde Antakya Lisesi'nde eğitim gören öğrencilerin coğrafi kökenleri

Yerleşme Adı	Öğrenci sayısı	Yerleşme Adı	Öğrenci sayısı
Antakya	267	Kayseri	2
Kırıkhan	49	Yozgat	2
Reyhanlı	37	Afyon	2
Hassa	29	Muğla	2
Samandağ	22	Kars	2
Yayladağı	15	Elazığ	2
Erzin	12	Kilis	1
Dört Yol	5	Konya	1
Altınözü	5	Diyarbakır	1
İskenderun	4	Erzincan	1
Payas	1	Tunceli	1
Belen	1	Ağrı	1
Osmaniye	26	Sakarya	1
Kahramanmaraş	19	Kocaeli	1
Adana	16	Düzce	1
İstanbul	7	Isparta	1
Şanlıurfa	6	Zonguldak	1
Mersin	5	Trabzon	1
Ankara	4	Balıkesir	1
Gaziantep	4	Niğde	1
Malatya	4	Çorum	1
İzmir	3	Samsun	1
Van	3	Almanya	1
Sivas	2	Suriye	3
Toplam			622

Kaynak: Antakya Lisesi 1961-1962 dönemi ders geçme ve diploma defterleri

1961-1962 döneminde Antakya Lisesi'nde eğitim gören öğrencilerin sayısı 622 olup bu öğrencilerin 267'sini Antakya'da ikamet eden öğrenciler oluşturmuştur. Doğum yeri Antakya olan öğrencilerin diğer öğrencilere oranı bu dönemde %42'e düşmüştür (Tablo 4.18). Başka bir ifade ile Antakya Lisesi'nin ve dolayısıyla da Antakya'nın kültürel etki sahası genişlemiştir (Şekil 4.2). Bundaki temel sebepler 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de şehirleşme hareketlerinin hız kazanması ve ulaşım sistemlerinin gelişmeye başlamasıdır. Ayrıca 1960'lı yıllarda bir erkek öğrenci pansiyonunun inşa edilmesi başta Hatay ilçeleri olmak üzere yakın illerden gelen öğrenci sayılarında artışa neden olmuştur. 1961-62 döneminde son sınıf lise öğrencilerinden 46'sı diploma almaya hak kazanmış bu öğrencilerden 26'sını (% 56'sını) coğrafi kökeni Antakya olanlar oluşturmuştur (Tablo 4.18).

Tablo 4.19 1981-1982 eğitim-öğretim döneminde Antakya Lisesi'nde eğitim gören öğrencilerin coğrafi kökenleri

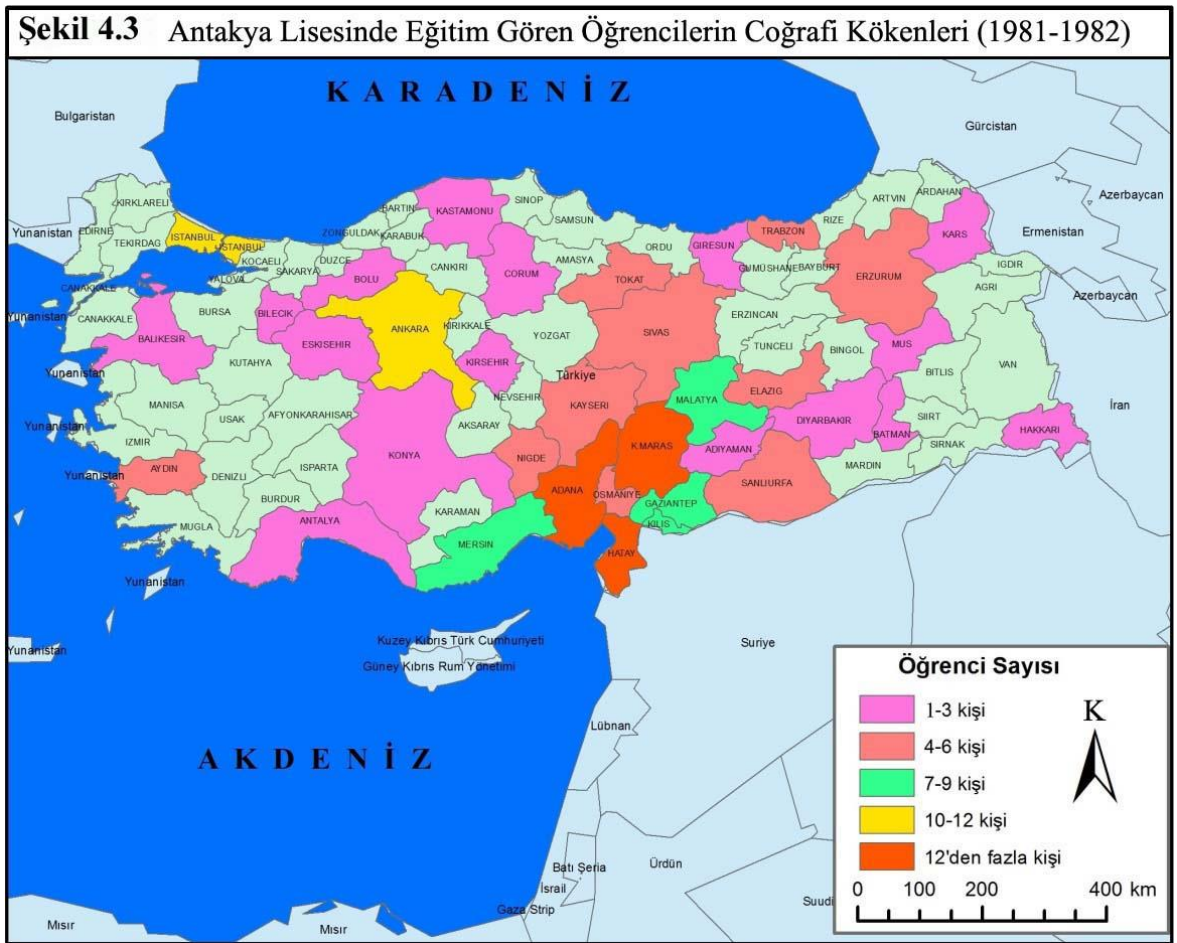
Yerleşme Adı	Öğrenci sayısı	Yerleşme Adı	Öğrenci sayısı
Antakya	651	Niğde	2
Reyhanlı	51	Aydın	2
Altınözü	32	Erzurum	2
Yayladağı	28	Antalya	1
Samandağ	20	Diyarbakır	1
Kırıkhan	12	Kars	1
İskenderun	8	Eskişehir	1
Hassa	2	Bilecik	1
Belen	2	Adıyaman	1
Adana	16	Bolu	1
Kahramanmaraş	16	Hakkâri	1
Ankara	8	Kırşehir	1
İstanbul	7	Çorum	1
Gaziantep	6	Giresun	1
Kilis	5	Konya	1
Mersin	5	Batman	1
Malatya	4	Muş	1
Osmaniye	3	Kastamonu	1
Şanlıurfa	3	Balıkesir	1
Elazığ	3		
Tokat	3		
Kayseri	3		
Trabzon	3		
Sivas	2		
Toplam			911

Kaynak: Antakya Lisesi 1981-1982 dönemi ders geçme ve diploma defterleri

1981-1982 döneminde Antakya Lisesi'nde lise düzeyinde eğitim gören toplam öğrenci sayısı 911'dir. Bu öğrencilerin 651'ini Antakyalılar oluşturmuştur. Bu dönemde Antakyalı öğrencilerin diğer coğrafi kökene mensup öğrencilere oranı %71'dir (Tablo 4.19) Bu nedenle Antakya Lisesi'nin kültürel etki sahası daralmıştır (Şekil 4.3) Bundaki en temel sebep lise düzeyinde eğitim veren okulların Hatay'ın bazı ilçelerinde ve diğer illerde artış göstermesindedir. Bu dönemin diğer bir dikkat çekici özelliği 1960'lı yıllarda inşa edilen erkek öğrenci pansiyonunun 1980 yılında kız öğrenci pansiyonuna dönüştürülmesidir. Buradan da anlaşılacağı üzere 1980'li yıllardan itibaren bayanların eğitim-öğretim faaliyetlerine katılımları hız kazanmıştır. Hatay ili sınırları dışından gelen öğrencilerin coğrafi kökenlerine dikkat çekildiğinde Adana ve Kahramanmaraş'ın 16'şar öğrenci sayısı ile ilk sırada yer aldığı görülür. Lise düzeyinde eğitim veren

okulların o dönemlerde bu iki ilde var olmasına rağmen değerlerin diğer illere nazaran fazla olması bu dönemde yaşanan siyasi olaylara bağlanılabilir.

1981-1982 yılında Antakya Lisesinden diploma almaya hak kazanan öğrenci sayısı 175'dir. Bu sayının 115'ini Antakyalılar oluşturmaktadır. (Tablo 4.19). Bu durumda mezun olan Antakyalıların diğer öğrencilere oranı % 65'tir. Dolayısıyla her üç dönemle ilgili sadece mezun öğrenciler ele alınıp incelendiğinde 1939-1940 döneminde %79 olan Antakyalıların oranı 1961-1962 yılında %56'a düşmüş ve 1981-1982 yılında da tekrardan %65'e yükselmiştir.

Günümüzde Antakya Lisesi ve diğer liselerde eğitim gören öğrenciler arasında diğer illerden gelen öğrencilerin sayıları artık azalmaktadır. Başka bir deyişle lise düzeyinde eğitim veren okulların etki sahaları daralmaktadır. Sadece lise düzeyinde eğitim almak için herhangi bir öğrencinin Antakya Lisesine kayıt yaptırdığını düşünmek bugün için artık imkânsız gibi görünmektedir. Ancak günümüzde liselere girişlerde her okulun belirli bir taban puana göre yerleştirme yapması nedeniyle en azından diğer ilçe, belde ve köylerden gelen öğrencilerin

sayılarında önemli bir azalma meydana gelmemiştir. Bu durum özellikle Anadolu Liselerinde daha bariz bir şekilde kendini göstermektedir.

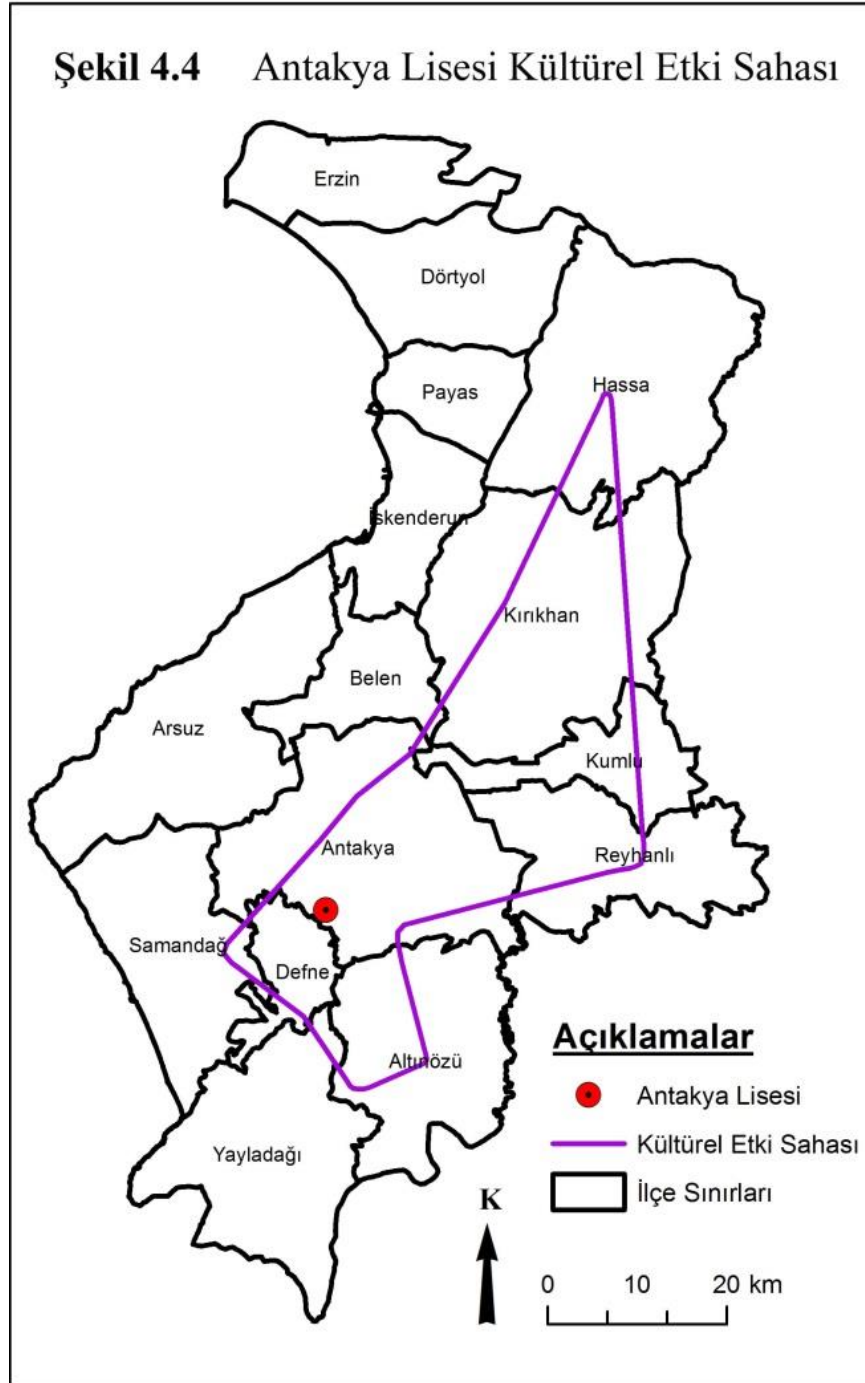
2013-2014 eğitim öğretim döneminde Antakya Lisesi'nden mezun olan öğrencilerin hangi ilçe, semt veya mahallelerden geldiklerini tespit etmek lisenin bugünkü hizmet sahasını belirleyebilmek açısından önem arz etmektedir. Buna göre öğrencilerin adreslerinin tespit edilmesinde kayıt defterlerinden istifade edilmiştir. 2010-2011 eğitim-öğretim döneminde Antakya Lisesine kayıt yaptıran öğrencilerin sayısı 213'tür. Ancak bu öğrencilerin 193'ü mezun olurken geri kalan kısmı lise eğitimini tamamlayamamış veya başka bir lisede eğitimini bitirmiştir (Tablo 4.20).

Tablo 4.20 Antakya Lisesi'nin kültürel hizmet sahası (2013-2014)

Yerleşme Adı	Öğrenci Sayısı	Yerleşme Adı	Öğrenci Sayısı
Antakya	113	Alahan	1
Samandağ	16	Alazi	1
Harbiye	11	Anayazı	1
Serinyol	11	Aşağıokçular	1
Altınözü	8	Çardaklı	1
Hassa	6	Dikmece	1
Ekinci	4	Gökçegöz	1
Kırıkhan	4	Hanyolu	1
Kuzeytepe	4	Zülüflühan	1
Odabaşı	4	Karaali	1
Çekmece	3	Koçören	1
Turunçlu	3	Küçükdalyan	1
Büyükdalyan	2	Narlıca	1
Döver	2	Ovakent	1
Karlısu	2	Reyhanlı	1
Maşuklu	2	Uzunaliç	1
Aknehir	1	Yaylıca	1
Toplam			213

Kaynak: Antakya Lisesi 2013-2014 dönemi diploma defterleri

2013-2014 eğitim öğretim döneminde Antakya Lisesi'nden mezun olan öğrencilerin hangi yerleşmelerden geldiklerine dikkat çekildiğinde çoğunluğun (113 öğrenci) şehir merkezinden geldikleri görülür. Bunun dışında Samandağ ilçesinden 16 öğrenci, Harbiye (Defne) ve Serinyol (Antakya) mahallelerinden 11'er öğrenci Antakya Lisesi'nde eğitim görmüştür. Antakya Lisesi'nin hizmeti ulaştırdığı en uzak yerleşmeler Samandağ, Reyhanlı, Hassa, Kırıkhan ve Altınözü ilçeleri ve bu ilçelere bağlı mahallelerdir (Tablo 4.20 ve Şekil 4.4).

Antakya’da kurulan ilk lise olan Antakya Lisesi geçmiş dönemlerde bölge okulu olma özelliği göstermekteydi. Bunun temel sebeplerinden biri Türkiye genelinde üniversitelerin sayıca az olduğu dönemlerde lise mezunlarının devlet kadrolarında istihdam edilebilmesinden kaynaklanmaktaydı. Böylece lise öğrenimini başarıyla tamamlayan öğrenciler, puanları ölçüsünde diledikleri kadrolara atanabiliyorlardı. Günümüzde sadece lise düzeyinde değil üniversite düzeyinde de eğitim veren kurumların Türkiye genelinde artış göstermesi kültürel fonksiyon sahasının daralmasına neden olmuştur.

Antakya şehrinin yakın çevresine sunduğu kültürel hizmet sahası Antakya lisesi örneğinde olduğu gibi Hatay il sınırlarını aşmazken, uzak çevresine sunduğu kültürel hizmet ise daha çok bölgesel bir durum arz etmektedir. Antakya'nın uzak çevresine sunduğu kültürel hizmetin tespiti için Mustafa Kemal Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin coğrafi kökenlerinin bilinmesi önemli veriler sunabilmektedir. Üniversite örneğinden hareketle Antakya şehrinin kültürel hizmet sahasını belirleyebilmek amacıyla 2014-2015 eğitim-öğretim döneminde Mustafa Kemal Üniversitesi'ne kayıt yaptıran öğrencilerin coğrafi kökenleri araştırılmıştır.

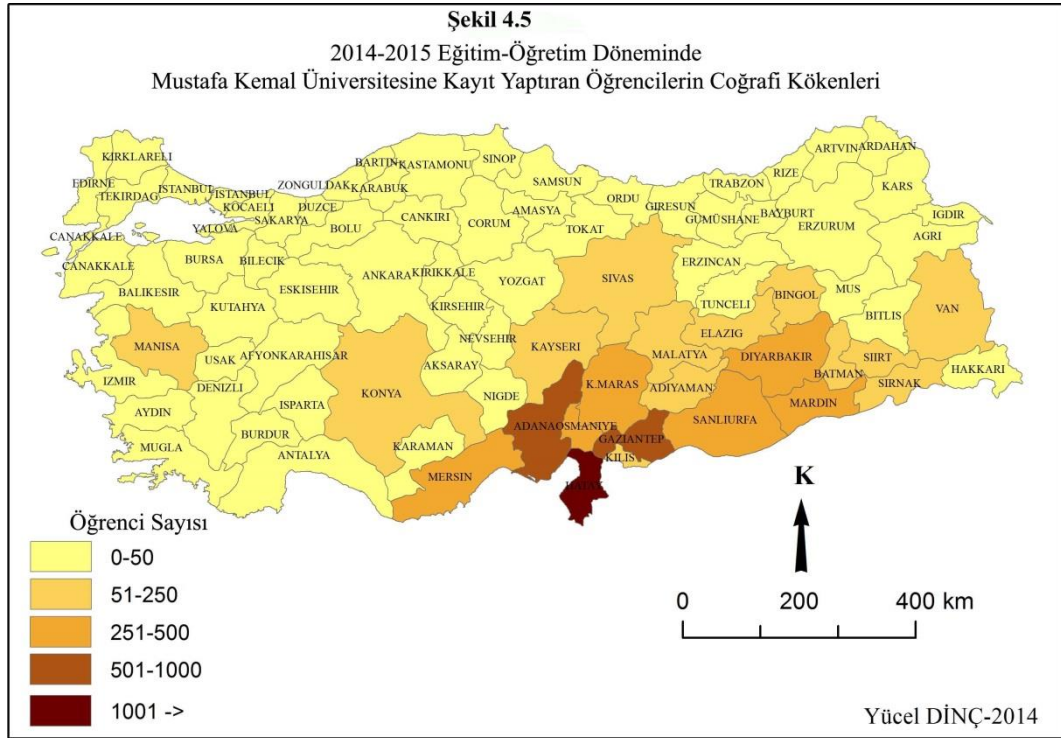
Tablo 4.21 Mustafa Kemal Üniversitesi'nin kültürel hizmet sahası (2014-2015)

İl	Öğr.Sayısı	İl	Öğr.Sayısı	İl	Öğr.Sayısı	İl	Öğr.Sayısı
Adana	767	Elazığ	95	Kırşehir	19	Osmaniye	380
Adıyaman	218	Erzincan	19	Kilis	103	Mardin	283
Afyon	21	Erzurum	32	Kocaeli	3	Mersin	416
Ağrı	46	Eskişehir	12	Bolu	7	Muğla	12
Aksaray	29	Gaziantep	593	Burdur	4	Muş	47
Amasya	11	Giresun	13	Bursa	13	Sinop	8
Ankara	35	Gümüşhane	11	Çanakkale	2	Sivas	53
Antalya	24	Hakkari	29	Çankırı	3	Şanlıurfa	369
Ardahan	15	Hatay	4714	Çorum	28	Şırnak	86
Artvin	8	Iğdır	17	Denizli	15	Tekirdağ	7
Aydın	22	Isparta	13	Diyarbakır	264	Tokat	23
Balıkesir	16	İstanbul	22	Düzce	9	Trabzon	16
Bartın	2	İzmir	25	Edirne	2	Tunceli	35
Batman	120	Kahramanmaraş	437	Rize	11	Uşak	12
Bayburt	4	Karabük	11	Konya	89	Van	70
Bilecik	5	Karaman	29	Kütahya	8	Yozgat	27
Bingöl	53	Kars	28	Malatya	132	Zonguldak	10
Bitlis	34	Kastamonu	5	Manisa	29	Yurtdışı(YÖS)	39
Sakarya	12	Kayseri	70	Nevşehir	21	Toplam	10445
Samsun	16	Kırıkkale	18	Niğde	42		
Siirt	60	Kırklareli	6	Ordu	31		

Kaynak: Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Mustafa Kemal Üniversitesi'ne kayıt yaptıran öğrencilerin büyük bölümünü Akdeniz bölgesinin doğusundan ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden gelenler oluşturmaktadır. Öğrencilerin coğrafi kökenleri ile ilgili dağılım haritasına dikkat çekildiğinde Hatay ilinden uzaklaştıkça üniversiteye kayıtlı öğrencilerin kademeli olarak azaldığı görülür. Bu nedenle Mustafa Kemal Üniversitesi'nin tercih edilmesinde yakınlık faktörünün önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Diğer

yandan özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinden gelen öğrencilerin fazlalığındaki diğer bir etmen Hatay'ın güneydoğu illeriyle sosyo-kültürel benzerliğinden kaynaklanmaktadır (Tablo 4.21 ve Şekil 4.5).

Mustafa Kemal Üniversitesi'ne 2014-2015 eğitim öğretim döneminde toplamda 10445 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Bu öğrencilerin 4714'ünü Hataylılar oluştururken, 767'sini Adana'dan gelenler, 593'ünü Gaziantep'ten gelenler, 437'sini Kahramanmaraş'tan gelenler, 416'sını Mersin'den gelenler, 380'nini Osmaniye'den gelenler, 369'unu Şanlıurfa'dan gelenler 283'ünü Mardin'den gelenler, 264'ünü Diyarbakır'dan gelenler ve geri kalan kısmını ise diğer illerden gelenler oluşturmaktadır. Öğrenci sayılarından hareketle çoğunluğun Hatay ili ile sınır oluşturan illerden olması üniversitenin tercih edilmesinde yakınlık etkisini destekler niteliktedir (Tablo 4.21 ve Şekil 4.5).

İdari fonksiyon alanlarının büyüklüğü şehirlerin merkezi gücü ve etki sahasını ortaya koyan bir diğer değişkendir. Hatay ilinin merkez ilçesi sınırları dâhilinde bir kentsel idari alan içerisinde yer alan Antakya şehri, hem merkez ilçenin ilçe merkezi, hem de il genelinin yönetim merkezi fonksiyonunu üstlenmektedir. Dolayısıyla Hatay ili genelinde yer alan resmi kurumların çok büyük bölümü Antakya şehri sınırları içerisinde yer almaktadır. Büyükşehir Belediye Kanununun getirdiği düzenlemelere göre Hatay Büyükşehir

Belediyesinin sınırları Hatay il mülki sınırları olarak belirlenmiştir, köy ve beldeler mahalle statüsüne dönüştürülmüştür. Bu durum da dikkate alındığında Antakya'nın idari fonksiyon açısından etki sahasının en azından il geneli olduğunu söylemek yerinde olur.

Şehirlere merkeziyet gücü kazandıran en önemli ekonomik faaliyetlerden birisi de **ticaret fonksiyonu**'dur. Zira şehirler, etki sahasındaki yerleşmelerin ticari hizmet merkezleri durumundadırlar (Doğanay ve Alım,2010:181). Şehirler, kırsal alanlardan farklı olarak her türlü ticari hizmeti sunabilen yerleşmeler olup, bu hizmeti şehir merkezinde yer alan çarşı ve pazarlar, alışveriş merkezleri, bankalar ve diğer faaliyet kolları sunmaktadır. Şehrin yakın çevresindeki yerleşmelerle olan ticari münasebeti şehir ile kırsal alan ilişkisini kuvvetlendiren ve şehrin merkezi gücünü arttıran temel faktörlerden biridir.

Kırsal kesim insanı, özellikle de yetişkin ve yaşlı nüfus, mecbur kalmadıkça şehir merkezine inmeyi pek fazla tercih etmez. Şehir merkezindeki hareketliliği pek sevmeyen ve köylerinde daha statik bir yaşam süren bu insanların şehir merkezine inmeleri genellikle ticari amaçlardan ya da sağlık konusunda yaşadıkları bir takım problemlerden kaynaklanmaktadır. Gerçekten de bugün hastanelere gelen hastalar ve ticari alanlar içerisinde bilhassa bankalara gelen müşterilerin daha çok kırsal alanlardan geldikleri dikkati çeker. Şehir ile etki sahası arasındaki ilişkiler açısından dikkat çekici bir diğer husus, kırsal alanların sunduğu hizmetlerin de şehrin merkezi yer açısından önemini arttırabileceğidir. Ancak bu kırsal alanlar söz konusu hizmetleri yine şehir merkezinde sunmaktadır. Buna verilecek en iyi örnek satıcıların büyük çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu, şehir merkezindeki semt pazarlarıdır.

Araştırma sahası içerisinde yer alan semt pazarları; Bağrıyanık mahallesi, Maksim, Cebrail mahallesi, Odabaşı mahallesi, Aksaray mahallesi, Kanatlı mahallesi, Saraykent mahallesi, Emek ve Orhanlı mahallesi semt pazarlarıdır. Bu semt pazarından Odabaşı sosyete pazarı pazartesi günleri, Emek mahallesi semt pazarı salı günleri, Bağrıyanık ve Aksaray mahallesi semt pazarları çarşamba günleri, Cebrail mahallesi semt pazarı perşembe günleri, Saraykent ve Orhanlı mahallesi semt pazarları cuma günleri, Kanatlı mahallesi ve Maksim semt pazarları ise cumartesi günleri kurulmaktadır.

Antakya şehrinde ticari faaliyetlerin büyük bölümünü kapsayan Merkezi İş Sahası sınırları içerisinde perakende ticaret kapsamında toplamda 1727 işyeri

bulunmaktadır. Küçük sanayi ve imalathane kapsamında 251, büyük ticaret kapsamında 142, yeme-içme dinlenme amacına yönelik 169, ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmelerine yönelik 120, ulaşım hizmetlerine yönelik 40, büro hizmetleri kapsamında 77, banka ve sigorta işletmeleri kapsamında 23 ve sağlık hizmetleri kapsamında 45 işyeri bulunmaktadır.

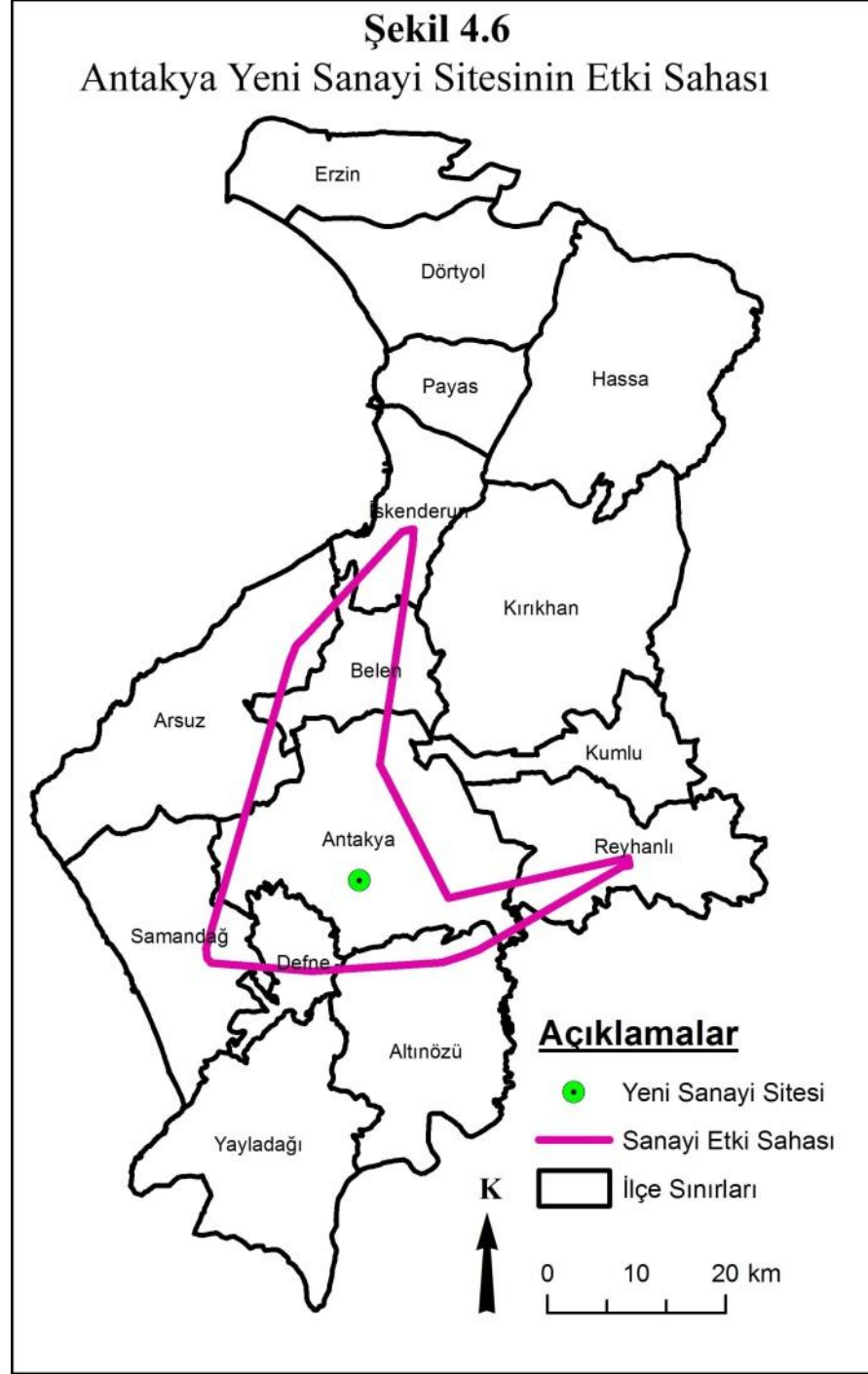
Antakya'daki işyerlerinin sayılarında ve faaliyet kollarının çeşitliliğinde yukarıda verilen istatistikî bilgiler de gösteriyor ki dikkate değer bir zenginlik söz konusudur. Şehrin ticari fonksiyonlarındaki bu zenginlik şehir merkezinde gün içerisinde önemli bir hareketlilik yaratmaktadır. Hafta sonu alışverişi için şehir merkezine gelen kırsal kesim insanı özellikle cumartesi günleri şehirde büyük bir yoğunluk yaratmaktadır.

Mekanın bir parçası olması açısından sanayi tesisleri veya sanayileşme sosyal ve iktisadi gelişmeler açısından köklü değişimler yaratan ve kalkınmışlığın boyut ve niteliğini belirleyen temel unsurdur (Sönmez ve Başkaya, 2012:97). Şehirlerin etki sahalarının belirlenmesi açısından **sanayi fonksiyonu** önemli veriler sunabilmektedir. Sanayide çalışanların gidiş geliş zonlarının belirlenmesi şehrin sanayi fonksiyonu açısından hizmet sahasını ortaya koyabilmektedir.

Antakya Yeni Sanayi Sitesinin fonksiyonel yapısı ve etki sahası genel olarak değerlendirildiğinde çalışanların büyük çoğunluğunun şehir merkezi ve yakın çevresinden geldiği dikkati çekmektedir. Sanayide çalışanların ev ve işyeri arasındaki gidiş geliş zonları (Commuting Area) ortalama 8-10 km'den oluşmaktadır. Güzelburç Mahallesi sınırları içerisinde yer alan sanayi sitesine bu mahalleden gelen işçiler daha çok bisiklet ve motosikletleriyle veya yaya olarak gelip gitmektedirler. Güzelburç mahallesi ile sınır oluşturan Narlıca Mahallesi'nden gelen işçilerin sayıları da fazladır. Son dönemlerde Narlıca nüfusu içerisinde Suriyeli nüfusun artış göstermesi, çok sayıda Suriyelinin sanayi sitesinde çalışmasında önemli bir etken olmuştur.

Antakya şehri ile bu şehrin yaklaşık 60 km kuzeybatısında bulunan İskenderun şehri Hatay ilinin çekim merkezi yüksek olan iki önemli şehridir. Her iki şehirde de sanayi faaliyetleri açısından yaşanan gelişmeler etki sahalarının artmasını sağlamıştır. Hatta bu iki şehrsel merkezin sanayi fonksiyonu açısından hizmet sahaları da çakışabilmektedir. Dolayısıyla Antakya Yeni Sanayi sitesine gelen işçilerin daha çok şehrin güney kesimlerinden gelmeleri üzerinde bu

durumun önemli bir etkisi vardır. Gerçekten de bugün Antakya'nın güneyindeki Defne (Sümerler, Turunçlu, Gümüşgöze, Harbiye vs.), Samandağ (Erikli kuyu, Mengüllü, vs.) ve Altınöz (Toprakhisar, Bitiren, Kozancık vs.) ilçelerinden Antakya Yeni Sanayi sitesine gelen işçilerin sayıları azımsanmayacak kadar çoktur (Şekil 4.6).

Kaynak: Arazi Çalışması Anketleri-2014

Sanayide çalışanların işyerlerine varışları gelir düzeylerine göre farklılıklar gösterebilmektedir. Ekonomik gelir düzeyi iyi olan ve genellikle işveren pozisyonundaki çalışanlar daha çok özel araçlarıyla geliş gidiş yapmaktadırlar. Düşük gelir düzeylerine sahip işçiler veya işçi grupları işverenlerce sunulan servis imkânlarından yararlanmakta, dolmuş ve minibüsleri kullanmakta veya bisiklet ve motosikletleriyle geliş gidiş yapmaktadırlar.

Hatay Büyükşehir Belediye kanununun yürürlüğe girmesinden önce belde statüsünde bulunan Narlıca, Güzelburç, Küçükdalyan, Maşuklu, Odabaşı gibi şehri çevreleyen beldelerden eskiden olduğu gibi günümüzde de çok sayıda işçi sanayi sitesinde çalışmaktadır. Şehrin gün içindeki hareketliliğinde bugün mahalle statüsü kazanan söz konusu beldeler önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü bu mahalleler belde statüsünde buldukları dönemlerde de bugünkü gibi önemli bir nüfus kitlesini barındırmıştır. Dolayısıyla bu yerleşmeleri şehrin hizmet sahaları (etki alanları) olarak görmek yerine, artık şehirle bütünleşmiş ve şehir merkezi sınırlarına dâhil olan mahalleler olarak kabul etmek yerinde olacaktır. Başka bir ifade ile önceleri çevre kent (Banliyö) olarak kabul edilen bu yerleşmeler (Çetin,2012:254) bugün artık kentin temel bileşenleri ve üniteleridir. Bu durum tez çalışmasında araştırma sahasının belirlenmesi aşamasında dikkate alınan kriterlerden birini oluşturmuştur.

Merkezi yer açısından Antakya şehrini önemli kılan bir diğer önemli faktör şehrin yakın ve uzak çevresine sunmuş olduğu sağlık hizmetleridir. Antakya'nın **sağlık fonksiyonu** ve hizmet sahalarının belirlenmesi açısından özel ve kamu hastanelerine gelen hastaların hangi ilçe veya mahallelerden geldikleri önemli bilgiler sunabilmektedir. Bu bilgileri ortaya koyabilmek için Defne, Akademi, Yeni Devlet Hastanesi ve Mustafa Kemal Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanelerinin bilgi işlem birimlerindeki verilerden istifade edilmiştir. Söz konusu hastanelere son 3 ay içinde gelen hastaların sayıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Hastanelere kayıt yaptıran hastalarla ilgili bilgiler yığın halde bulunduğundan hastaların adres bilgileri Hastane Bilgi Yönetim Sisteminden süzülerek tespit edilmiştir. Hastanelerin bilgi işlem birimlerinden temin edilen veriler hastalarla ilgili özel bilgiler (kimlik bilgileri, telefon numaraları gibi) içermemektedir. Bu veriler hastaların sadece hangi semt veya mahallelerden geldiklerini ortaya koymaktadır.

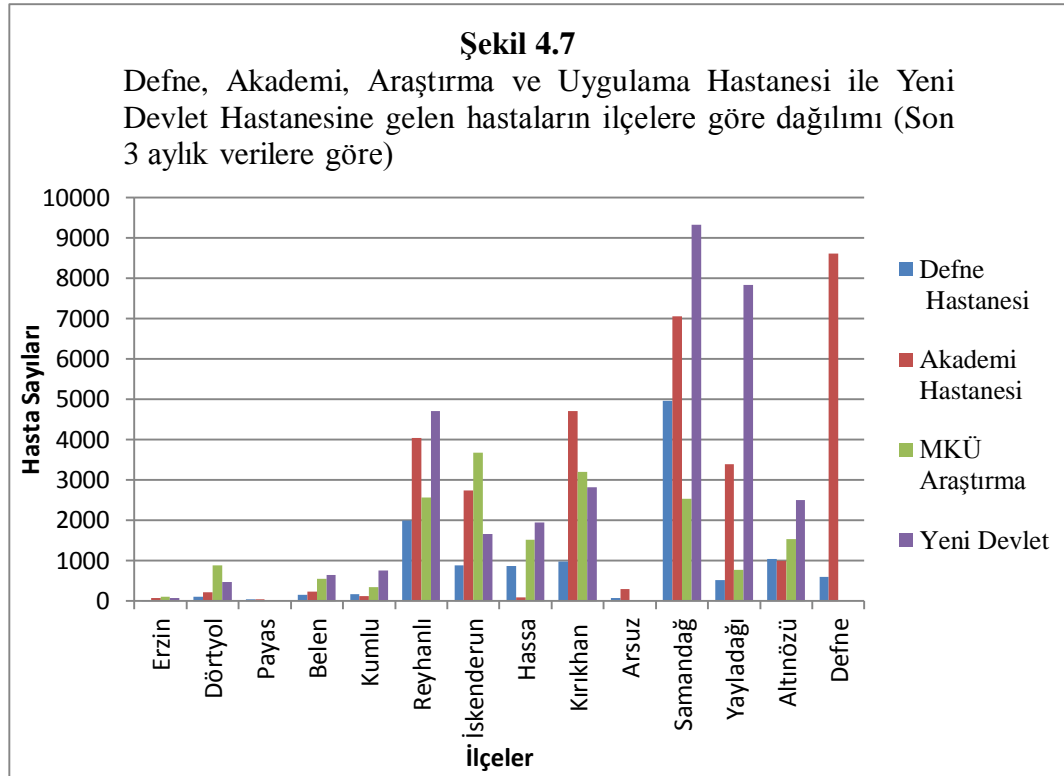
Hastanelere kayıt yaptıran hastalarla ilgili bilgiler ilçe düzeyinde ele alınıp değerlendirilmiştir. Bilindiği gibi 6360 sayılı büyükşehir belediye kanunu Hatay ili idari yapısında birtakım değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Kanun yürürlüğe girmeden önce Hatay ilinin 12 ilçesi varken, kanunun yürürlüğe girmesinden sonra Hatay ilinin ilçe sayısı 15 olmuştur. Böylece Arsuz, İskenderun ilçesinden Payas, Dört Yol ilçesinden ve Defne ise Merkez ilçeden (Antakya) ayrılarak yeni birer ilçe olmuşlardır. Ancak bu 3 yeni ilçe ile ilgili veriler bazı kurum ve kuruluşlarca henüz güncelleştirilmemiştir. Bu nedenle Defne ve Akademi Hastanelerinin verileri 3 ilçe ile beraber toplamda 15 ilçeyi kapsarken, MKÜ Araştırma ve Uygulama Hastanesi ile Yeni Devlet Hastanesinin verileri ise yeni ilçeleri kapsamamaktadır. Bu iki hastaneden veri güncellemeleri yeterince yapılmamıştır. Defne ve Akademi Hastanelerine gelen hastaların coğrafi dağılım haritaları Hatay'ın yeni idari sınırlarına bağlı kalınarak çizilmiştir. MKÜ Araştırma ve Uygulama Hastanesi ile Yeni Devlet Hastanesine gelen hastaların coğrafi dağılım haritası ise 6360 sayılı büyükşehir belediye kanunundan önceki Hatay ili idari sınırları dikkate alınarak çizilmiştir.

Tablo 4.22 Antakya'daki bazı hastanelere gelen hastaların ilçelere göre dağılımı (Son 3 aylık verilere göre)

İlçeler	Hasta Sayılarının ilçelere göre dağılımı (Son 3 aylık verilere göre)			
	Defne Hastanesi	Akademi Hastanesi	MKÜ Araştırma Hastanesi	Yeni Devlet Hastanesi
Erzin	7	74	97	69
Dört Yol	98	221	887	471
Payas	35	45	-	-
Belen	158	231	548	642
Kumlu	161	126	338	747
Reyhanlı	1991	4044	2571	4714
İskenderun	885	2734	3669	1664
Hassa	870	89	1515	1950
Kırıkhan	980	4713	3196	2815
Arsuz	68	287	-	-
Samandağ	4958	7051	2527	9331
Yayladağı	516	3390	777	7837
Altınözü	1039	986	1540	2503
Defne	596	8613	-	-
Antakya	29732	13532	41044	136987
Toplam	42094	46136	58709	169730

Kaynak: Hastanelerin Bilgi İşlem Birimleri

(Hastanelerin Bilgi Yönetim Sistemlerinden 3 aylık istatistiki veriler süzülerek hazırlanmıştır.)

Not: Antakya İlçesinden gelen hastalar diğer ilçelere göre önemli bir çoğunluk oluşturmaktadır. Hasta sayılarının ilçelere göre dağılımlarını daha net görebilmek için Antakya İlçesi'nden gelen hastalar grafiğe dâhil edilmemiştir.

Hastaların ilçelere göre dağılımlarına bakıldığında MKÜ Araştırma ve Uygulama Hastanesi ile Yeni Devlet Hastanesine gelen hastaların diğer iki hastaneden çok daha fazla olduğu dikkati çeker. Son üç ay içerisinde Yeni Devlet Hastanesi'ne gelen hastaların sayısı 169730 iken Araştırma Hastanesine gelen hastaların sayısı ise 58709'dur. Bu iki hastanenin verileri toplamda 12 ilçeyi kapsamaktadır. Bu ilçeler içerisinde Antakya'dan gelen hastalar büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Antakya'dan Araştırma Hastanesi'ne gelenlerin oranı % 69 iken Yeni Devlet Hastanesi'ne gelenlerin oranı ise % 80,7'dir. Bu durum söz konusu hastanelerin Antakya ilçesinde yer almasından kaynaklanmaktadır. MKÜ Araştırma Hastanesi'ne gelen hastaların çoğunlukta olduğu diğer ilçeler sırasıyla İskenderun, Kırıkhan, Reyhanlı ve Samandağ'dır. Yeni Devlet Hastanesi'ne gelen hastalar Antakya'dan sonra en fazla Samandağ, Yayladağı ve Reyhanlı ilçelerinden gelmektedirler (Tablo 4.22, Şekil 4.7 ve Şekil 4.8).

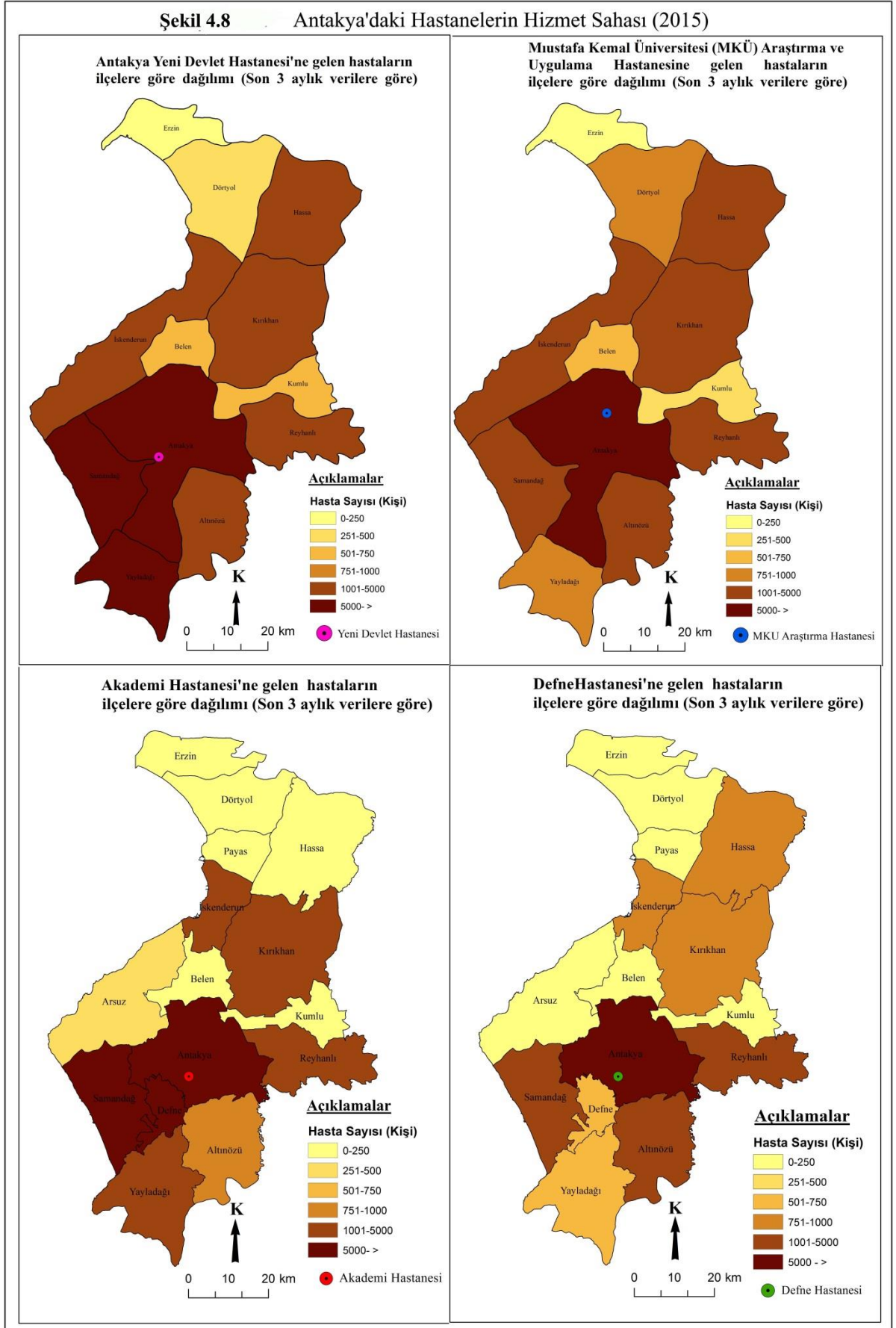
Antakya'daki iki özel hastaneden Defne ve Akademi Hastanelerin hastalarla ilgili verileri 6360 sayılı büyükşehir belediye kanunundan sonra ilçe olan Arsuz, Defne ve Payas'ın da içinde bulunduğu 15 ilçeyi kapsamaktadır. Bu iki hastaneye gelenlerin büyük çoğunluğu Antakya ilçesinden gelmektedirler. Bu

durumun temel sebebi söz konusu hastanelerin yakınlığıdır. Antakya'dan Defne hastanesine gelenlerin sayısı 29732 iken, Akademi Hastanesi'ne gelenleri sayısı ise 13532'dir. Defne Hastanesine Antakya dışından gelen hastaların büyük çoğunluğu Samandağ (4958 hasta), Reyhanlı (1991 hasta) ve Altınözü (1039 hasta) ilçelerinden gelmektedirler. Akademi Hastanesi'ne Antakya dışından gelen hastalar ise daha çok Defne (8613 hasta), Samandağ (7051), Kırıkhan (4713 hasta), Reyhanlı (4044 hasta) ve Yayladağı (3390 hasta) ilçelerinden gelmektedirler (Tablo 4.22, Şekil 4.7 ve Şekil 4.8).

Antakya şehrinin sağlık fonksiyonlarını ortaya koyabilmek için dört hastanenin verileri genel olarak değerlendirildiğinde Arsuz, Dörtyol, Payas, Belen gibi ilçelerden gelen hastaların diğer ilçelere göre oldukça az olduğu dikkati çeker. Bu durumun temel sebeplerinden biri söz konusu ilçelerin Antakya şehrine uzak olmasıdır. Bu ilçelerin sağlık hizmetleri, daha çok İskenderun ilçesindeki kamu ve özel hastaneler tarafından karşılanmaktadır. Başka bir deyişle adı geçen ilçeler İskenderun ilçesinin hizmet sahası içerisinde kalmaktadır.

Hastaların ilçelere göre dağılımlarını etkileyen faktörlerden biri hastane ve doktor tercihleridir. Bu bakımdan bilhassa özel hastanelerde adından söz ettiren doktorlar, hastaları uzak yerleşmelerden görev yaptıkları hastanelere çekebilmektedirler. Bu hastanelerde muayene olup hastanenin ve doktorların sunduğu sağlık hizmetlerinden memnun kalan hastalar kendi ilçelerindeki yakınlarına söz konusu hastane veya doktorları önerebilmektedirler. Antakya'da son dönemlerde özel hastanelere olan talep artmaktadır. Defne ve Akademi Hastanesi yönetimiyle yapılan görüşmelerde bu hastanelerin artık devlet hastaneleri gibi çalıştıkları, toplumun her kesimine hitap ettiği ve sağlık hizmetleri sunduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla özel hastaneler gelen hastaların her geçen gün arttığı ifade edilmiştir. Suriyeli hastaların Devlet Hastanesi ve MKÜ Araştırma Hastanesi'nde yoğunluk göstermesi özel hastanelere daha fazla sorumluluk yüklemektedir.

Şekil 4.8 Antakya'daki Hastanelerin Hizmet Sahası (2015)

Not: MKU Araştırma Hastanesi ile Antakya Yeni Devlet Hastanesi verileri 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Yasasından önceki idari sınırları, Defne ve Akademi Hastanesi verileri ise Büyükşehir Yasasından sonraki idari sınırları kapsamaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Kurulduğu tarihten günümüze kadar yaklaşık 2300 yıllık bir tarihi geçmişini olan Antakya şehri, sahip olduğu coğrafi avantajlar neticesinde her dönemde birçok medeniyet için bir cazibe merkezi olmuştur. Şehir, doğal afetlerle, savaşlarla ve salgın hastalıklarla defalarca tahribata uğramasına rağmen sürekli yerleşilen bir alan olarak varlığını günümüze kadar korumuştur. Şehirde hâkimiyet kuran her devlet, daha önceki devletlerden kalan ve büyük ölçüde tahribata uğramış yapıları hem onarma yoluna gitmişler, hem de söz konusu yapılara yenilerini ekleyerek şehrin mekânsal gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

Antakya şehri, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde bu bölümün de en doğusunda yer alan Hatay ilinin en önemli yerleşmelerinden biridir. Şehir, Asi, Karasu ve Afrin nehirlerinin taşıdığı alüvyal maddelerin birikmesiyle oluşmuş verimli Amik Ovası'nın güneyinde yer almaktadır. Batıda Amanos dağları doğuda ise Habib-i Neccar dağı arasındaki graben sahasında konuşlanmış olan şehir, kuruluşundan günümüze Habib-i Neccar dağından batıya doğru bir şehrsel kademelenme göstermiştir.

Akdeniz iklim tipinin egemen olduğu araştırma sahası yer şekilleri, denize uzaklık ve karasallık gibi faktörlerin etkisiyle iklim değerleri açısından kuzeyde yer alan Kırıkhan ile güneyde yer alan Samandağ şehirlerinden farklılıklar arz eder. Samandağ denizinden 20-25 km iç kısımlarda yer alan ve ortalama yükseltisi 80 metre olan Antakya, çevresindeki yerleşmelerden biraz farklı bir iklim karakterine sahiptir.

Antakya şehrinde yükselti değerlerinin en az olduğu alanlar Asi nehri yatağı ve yakın çevresine tekabül ederken, en yüksek alanlar ise ortalama yükseltisi 440 metre olan Habib-i Neccar Dağı ve etekleridir. Asi Nehri ve batı yakasında 100-130 m arasında değişen yükselti değerleri nehrin doğu yakasında 100-250 metre arasında değişmektedir. Şehrsel amaçla kullanılabilir sahalarda maksimum yükselti değerleri 140 metre civarındadır. Şehirde eğim durumları incelendiğinde Asi nehrinden Habib-i Neccar dağına doğru eğim değerlerinin kademeli bir artış gösterdiği dikkati çeker. Nehrin hemen doğusunda % 0-10 arasında değişen eğim değerleri, dağın eteklerinden zirvelerine doğru tırmandıkça % 40'a kadar çıkmaktadır. Habib-i Neccar dağına doğru eğim değerlerinde

meydana gelen değişiklikler kuzeydoğu gúneybatı yönlü fay dikliklerinin varlığıyla alakalıdır.

Amanos dağı ile Habib-i Neccar dağı arasındaki graben sahasında Kuaterner dönemine ait genç alüvyonlar hâkim litolojik yapıyı oluşturmaktadır. Bu alüvyonlar Asi Nehri tarafından taşınan rüsuplardır. Bunlar kum, çakıl, kil, silt ve bloklardan oluşmaktadır. Bloklar genellikle Asi Nehri'nin taşkın zamanlarında ve Hacıkürüş deresinin sel suları ile sürüklenmiş malzemelerdir

Anadolu ile Ortadoğu arasında bir geçiş noktasında yer alması nedeniyle Antakya şehri ticari fonksiyonları hızla gelişmiş ve önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Antakya'nın Kral yolu ve Akdeniz-Semerkant ticaret yollarının üzerinde bulunması şehrin stratejik önemini arttırmıştır. İskenderun ve Samandağ gibi önemli limanlara yakınlığı şehrin kuruluş yerinin seçiminde diğer bir önemli etken olmuştur.

Antik çağ ve Roma İmparatorluğu dönemlerinde Antakya'nın nüfus miktarı ile ilgili bilgiler daha çok o dönemde yaşayan bilim insanlarının tahminlerine dayanmaktadır. Strabo, Antakya nüfusunun I. yüzyılın ortalarından önce yaklaşık 300000 civarında olduğunu ve yarım yüzyıl sonra da bu nüfusun ikiye katlandığını ifade etmiştir. Osmanlı döneminde nüfus kayıtları daha düzenli şekilde tutulmaya başlanmıştır. 16. yüzyılda nüfus 6000 ile 8000 arasında değişmekteyken 18. yüzyılda ise 10000 ile 15000 arasında değişmekteydi. 1822 ve 1872 depremlerinden sonra önemli nüfus kayıplarının yaşandığı Antakya'da Cuinet'in verdiği bilgilere göre 1891 yılında şehir nüfusu 23550 olmuştur. 20. yüzyılın ilk yarısında 1931 yılında şehir nüfusu 35000'e ulaşmıştır.

Antakya şehrinin nüfus kayıtları ile ilgili en sağlıklı bilgiler Hatay'ın anavatana katıldığı 1939 yılı sonrasında elde edilmeye başlanmıştır. 1940 yılında Antakya'nın nüfus miktarı 26939'dur. Bunun 13518'i erkek ve 13421'i ise kadın nüfustur. 1940-1945 yıllarında kadınların nüfus miktarı erkeklerin nüfus miktarının yaklaşık 3 katıdır. Bundaki temel sebeplerden biri 2.Dünya savaşının etkileri nedeniyle Türkiye genelinde çok sayıda erkek nüfusun askere alınmasıdır. Kadın nüfusunun erkek nüfustan fazla olduğu diğer dönemler ise 1965-1970, 1975-2000 ve 2000-2013 dönemleri olmuştur

Birinci Dünya Savaşında doğurganlığın az olması ve buna bağlı olarak 1940-1945 yıllarında anne baba olacak yaştaki nüfusun az olması, İkinci dünya savaşının etkisiyle asker alımlarının artması gibi nedenlerden dolayı Antakya'nın

yıllık nüfus artış oranları 1940-1945 ve 1945-1950 dönemlerinde düşük değerler göstermiştir. Yıllık nüfus artış oranları bu dönemlerde sırasıyla % 1,8 ve % 11 olmuştur. 1950'li yılların başlarında Türkiye genelinde gerçekleşen şehirleşme hareketleri Antakya'da da kendini göstermiştir. Özellikle 1955 yılından itibaren Hatay'ın Yayladağı ve Altınözü kırsalından Antakya'ya önemli bir göç hareketi başlamıştır. Dolayısıyla Antakya şehir nüfusu 1950-1965 yılları arasında hızla artmıştır. 1965-1970 yıllarında nüfus artış oranı % 26,6 'dan %14,9'a gerilemiştir. Yıllık nüfus artış oranlarının en yüksek olduğu dönem % 62,9 ile 2010-2013 devresi olmuştur. Bunu %47,3 artış oranıyla 2000-2010 dönemi takip etmiştir

Nüfusun artış miktarı ve oranlarında olduğu gibi artış hızlarında da dikkati çeken en temel husus 1950-1965 yılları arasında yüksek değerler göstermesidir. Yıllık nüfus artış hızı 1965-1970 yılları arasında düşüş göstermiş ve 1975-1980 yılları arasında % 4'lük artış hızıyla tekrar yükselmiştir. Yıllara göre nüfus artış hızları içinde en dikkat çekici dönem 1990-2000 devresidir. Bu dönemde yıllık nüfus artış hızı %1,5'lik değerle 1940 yılından günümüze en düşük değeri göstermiştir. 1990'lı yılların başından itibaren Antakya çevresinde çok sayıda belde belediyelerinin kurulması Antakya şehir nüfusunun azalmasında en temel faktörlerden biri olmuştur. 1994 yerel seçim sonrası kurulan beldeler Antakya şehir nüfusunu kendine çekmeye başlamıştır.

Antakya şehir nüfusu mahallelere dengesiz bir şekilde dağılmıştır. Antakya'daki 49 mahalle içerisinde 18 mahallenin nüfusu 1000'den az iken 8 mahallenin nüfusu ise 10000'den fazladır. Geri kalan 13 mahallenin nüfusu ise 1000 ile 10000 arasındadır. Antakya en fazla nüfusa sahip mahalleleri; Akasya, Ürgenpaşa, Narlıca, Odabaşı, Emek ve Akevler mahalleleridir. Bu mahalleler Antakya nüfusunun % 37,9'unu oluşturmaktadır. Bu mahallelerde ortalama nüfus yoğunluğu 226 kişi/ha'dır. Antakya'da nüfusu en az olan mahalleler; Yeni Cami, Akbaba, Barbaros, Haraparası, Saraycık ve İplik Pazarı mahalleleridir. Bu alanlarda nüfus miktarının az olması üzerinde konut sayılarının azlığı önemli bir etkidir. Ayrıca ticarethanelerin yoğun olduğu mahallelerde de nüfus miktarı azdır. Haraparası mahallesinde nüfus 463 kişidir

Antakya şehir nüfusunda 1945 yılında erkek nüfus kadın nüfustan az olmuştur. 1945'de % 49,7 olan erkek nüfus oranı 1950-1985 yılları arasında sürekli kadın nüfus oranından fazla olmuştur. 1990 yılında kadın ve erkek nüfus oranlarında meydana gelen dengelenmeden sonra 2000 yılında erkek nüfus oranı

% 48,6 ya düşmüş fakat daha sonraki iki nüfus sayımında % 50'nin üzerinde değer göstererek kadın nüfus oranını geçmiştir.

Antakya şehir nüfusu yaş gruplarına göre incelendiğinde 2000 yılında yetişkin yaş grubunun fazla olduğu görülür. Buna göre 15-64 yaş grubunun Antakya nüfusuna oranı 2000 yılında % 62,6 iken 2013 yılında da % 64,9'a çıkmıştır. Antakya'nın 2000 ve 2013 yılları nüfus piramitleri karşılaştırıldığında 0-14 yaş grubuna ait nüfusun Antakya nüfusuna oranı 2013 yılında 2000 yılına göre azalma göstermiştir. Diğer yandan yaşlı nüfus oranı 2000 yılında 5,1 iken 2013 yılında 5,2'e yükselmiştir. Dolayısıyla şehir nüfusunda bağımlılık oranı artış göstermiştir. 2000 yılında ekonomik anlamda faal nüfustan her 100 kişi faal olmayan 59 kişiyi geçindirmekte iken 2013 yılında bu oran 54'e düşmüştür. Bu düşüş Antakya şehrinin iktisadi açıdan gelişimi ve refah seviyesi açısından önem teşkil etmektedir.

Nüfusun yaş yapısını ortaya koyabilmek açısından yaş bağımlılık oranlarının bulunması daha somut sonuçlar ortaya koyabilir. Bir yerdeki toplam bağımlılık oranı genç ve yaşlı nüfus miktarları toplamının yetişkin nüfusa bölünmesi ile elde edilen değer 100 ile çarpılması sonucunda bulunur. Bu formül genç ve yaşlı nüfus için ayrı ayrı hesaplandığında bağımlı nüfusun genç veya yaşlı nüfus ağırlıklı olduğu belirlenebilir. Buna göre 2013 yılı verilerine göre Antakya şehri toplam bağımlılık oranı 53'tür. Diğer yandan genç bağımlılık oranı 45,9 iken yaşlı bağımlılık oranı da 8'dir. Böylece Antakya şehrinde genç nüfus bağımlılığı ağır basmaktadır.

Antakya şehrinde okuryazarlık durumuna dikkat çekildiğinde 1990 yılında okuma yazma bilen nüfusun % 49,8'i ilkököl, %11,6'sı ortaokul, %0,04'ü ortaokul dengi meslek yüksekokulu, %9,7'si lise, %2,6'sı lise dengi meslek yüksekokulu, % 4,6'sı yüksekokul ve fakülte mezunu iken %21,3'ü ise bir öğretim kurumundan mezun değildir.

2000 yılında okuma yazma bilen nüfusun %37,4'ü ilkököl, %4'ü ilköğretim, %7,3'ü ortaokul, % 0,2'si ortaokul dengi meslek yüksekokulu, %14,4'ü lise, %2,7'si lise dengi meslek yüksekokulu, %7'si yükseköğretim mezunudur. Bir öğretim kurumundan mezun olmayanların oranı ise % 26,7'dir.

2013 yılında okuma yazma bilen nüfusun % 22,6'sı ilkököl, %21,8'i ilköğretim, %2,9'u ortaokul veya dengi okul mezunu, %14,3'ü lise veya dengi okul mezunu, %8,7'si yüksekokul veya fakülte mezunu, % 0,4'ü yüksek lisans

mezunu, % 0,1'i doktora mezundur. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı ise % 2,3'tür.

Antakya'da çalışan nüfusun 1990 yılına ait sektörel bölünüşüne dikkat edildiğinde hizmetler sektörünün % 73,3, sanayinin %23,6 ve tarım sektörünün de % 3,1 oranlarına sahip olduğu görülür. Bu verilerden hareketle 1990 yılında Antakya'da hizmetler sektörü hâkim durumdadır. Hizmetler sektöründe çalışanların % 86,3'ünü erkekler ve % 13,7'sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Sanayi sektöründe çalışan kadınların oranı oldukça düşük olup % 5'lik bir orana sahiptir. Şehirde toplamda 947 kişi tarım sektöründe çalışmakta olup bunun % 87,4'ünü erkek çiftçiler oluşturmaktadır.

2000 yılına ait verilere göre hizmetler sektöründe çalışanların oranlarında artış olurken tarım ve sanayi sektörlerinde çalışanların oranlarında ise azalma olmuştur. Hizmetler sektöründe çalışanların oranı % 73,3'den % 77,1'e çıkmış, sanayi sektöründe çalışanların oranı % 23,6'dan % 20,5'e, tarım sektöründe çalışanların oranı ise % 3,1'den %2,4'e gerilemiştir. Ancak her üç sektörde de en dikkat çekici olan husus kadınların işgücüne katılma oranlarındaki artışlardır. Nitekim 1990 yılında çalışan nüfusun % 11,7'sini kadınlar oluştururken 2000 yılında bu oran % 18'e çıkmıştır. Bu veriler Antakya'nın toplumsal ve ekonomik gelişimi açısından sevindirici bir durumdur.

Sahip olduğu coğrafi avantajlar neticesinde Antakya şehri, Selevkos I.Nicator tarafından kurulduktan sonra Antiochus IV. Epiphanes döneminde artan şehir nüfusuna paralel olarak mekânsal açıdan büyümüştür. Bu dönemden 1822 yılında yaşanan büyük depreme kadar şehrin surlar dışındaki mekânsal yayılışı görülmezken deprem neticesinde surların yıkılmasıyla mekânsal açıdan genişleme yaşanmıştır. 50 yıl boyunca istikrarlı bir şekilde gelişimini sürdüren Antakya 1872 yılındaki son ve şiddetli depremle yerle bir olmuştur. Bu dönemden sonra toparlanma sürecine giren şehir, 1877-78 Osmanlı-Rus savaşları neticesinde Asi Nehri'nin batı yakasına Çerkez nüfusunun yerleştirilmesiyle genişlemiştir.

Antakya şehrinin mekânsal gelişim açısından hız kazanması 1950'li yıllardan itibaren olmuştur. Bu dönemde Türkiye genelinde başlayan şehirleşme hareketlerine Antakya şehri de ayak uydurmuştur. Özellikle 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren başta Yayladağı ve Altınözü olmak üzere diğer ilçelerden almış olduğu göçlerle güneye ve kuzeye doğru hızla genişlemeye başlamıştır. Şehrin bugünkü mekânsal gelişiminin yönü daha çok kuzeye doğrudur. Bundaki

temel sebepler üniversitenin ve havaalanının şehrin kuzeyinde bulunması, Antakya-İskenderun yolunun kenarlarındaki ticari tesislerin hızla artış göstermesi ve söz konusu sahada geniş düzlüklerin bulunmasıdır.

Antakya Şehri'nin çalışma alanı sınırları içerisinde kalan alanların toplamı yaklaşık 4754,1 hektardır. Toplam şehirselle alan içerisinde tarım alanları 904,1 ha alan kaplamaktadır. Bu alan şehirselle kullanım alanına dahil edilmediğinde şehir fonksiyonlarını daha çok yansıtan arazi kullanım değerinin 3850 ha olduğu görülür. Şehir içi arazi kullanım durumları genel itibariyle değerlendirildiğinde konut alanları şehirselle alanın % 30,8'ini, tarım alanları % 19'ini, yollar ve boş alanlar % 34,5'ini, ticaret alanları % 5,7'sini ve parklar ve yeşil alanlar ise % 1,9'unu oluşturmaktadır.

Asi Nehri 36,1 hektarlık alanıyla bu çalışma alanının % 0,7'sini oluşturmaktadır. Nehir, doğusundaki Eski Antakya ile batısındaki Yeni Antakya'yı birbirinden ayırmaktadır. Çalışma alanı 49 mahalleden oluşmakta olup bu mahallelerden 31 tanesi Eski Antakya'da, 18 tanesi ise Yeni Antakya'da yer almaktadır.

Antakya şehir içi arazi kullanımını genel bir çerçevede değerlendirildiğinde Eski Antakya ile Yeni Antakya'nın farklılık arz ettiği görülür. Habib-i Neccar dağının eteklerinde gecekondulaşmanın yoğun olduğu Aydınlık evler, Bağrıyanık, Şirince, Karaali Bölüğü, Hacı Ömer Alpagot gibi mahallelerde konut alanları dışında şehirselle fonksiyonların pek fazla gelişmediği görülür. Şehirde tarihselle dokusunu pek fazla yitirmeyen ve Osmanlı Devleti döneminden beri varlığını sürdüren Sofular, Meydan, Duttibi, ŞeyhAli, Kantara gibi mahallelerde de hâkim kullanım alanı konutlardır. Bu konutlar dar ve dolambaçlı cadde ve sokaklar arasında adeta iç içe geçmiş durumdadır.

Antakya şehirde iş ve ticaret alanlarının bugünkü durumları değerlendirildiğinde merkezi iş sahasının, bulunduğu alandan güneye ve batıya doğru genişleme gösterdiği, Asi Nehri'nin batı yakasına sıçrama yaptığı ve söz konusu alanda yeni ticari nüvelerin ortaya çıkmaya başladığı dikkati çekmektedir. Antakya şehir genelinde ticaret fonksiyonuna hizmet eden alanlar 273,894 hektar alan kaplamakta ve bu alan toplam şehirselle alanın % 5,7'sine karşılık gelmektedir. Antakya Merkezi İş Sahası 154 ha kaplamakta ve bu alanın % 39,1'i ticari fonksiyona hizmet etmeyen konut, dini tesis ve eğitim tesisleri gibi alanlardan

oluşmaktadır. Dolayısıyla Merkezi İş Sahasındaki 110,5 hektarlık alan (% 60,9) ticari alanlardan oluşmaktadır.

Merkezi İş Sahası sınırları içerisinde yer alan ticarethaneler Karaboran (1982)'in iş ve ticaret sahaları ile ilgili yapmış olduğu sınıflandırmalar dikkate alınarak yapılmıştır. Buna göre Antakya merkezi iş sahasında yer alan ticaret alanları 9 ayrı grupta tasnif edilmiştir. Merkezi İş Sahasında yer alan ticarethanelerin % 66,8'i perakende ticaretten, % 9,6'sı küçük sanayi ve imalathanelerden, % 6,2'si yeme-içme ve dinlenme tesislerinden, % 5,5'i büyük ticaretten, % 4,7'si ulaşım ile ilgili ticaret ve sanat işletmelerinden ve geri kalan 7,2'lik kısım ise diğer ticari işletmelerden oluşmaktadır.

Antakya şehrinin çalışma sahası içerisinde kalan toplam alanı 4754,1 hektardır. Bu alanın % 81'i şehirselden oluşurken tarım alanları ise % 19 hektar alan kaplamaktadır. Ancak Antakya ilçe geneli verileri dikkate alındığında tarım alanlarının fazla olduğu dikkati çeker. Antakya ilçe genelinde toplam tarım alanı 48515 hektar olup bu alan toplam arazinin % 57'sine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Antakya şehri tarım arazileri toplam ilçe arazisinin % 9,7'sini oluşturmaktadır. Büyükşehir Belediye Kanununun yürürlüğe girmesiyle mahalle statüsü kazanan köy ve beldelerdeki tarım arazilerinin oranı giderek azalacaktır.

Kuruluşundan günümüze kadarki tarihi süreç içerisinde depremler, yangınlar, salgın hastalıklar ve savaşlar neticesinde defalarca yerle bir olan Antakya şehri, sahip olduğu coğrafi avantajlar neticesinde her defasında yeniden yerleşilen bir alan olmuştur. Her yeni devlet kendisinden önceki devletlerden devraldığı şehri bir yandan restore ederken diğer yandan da yeni yapılar inşa ederek şehrin mekânsal gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

Antakya'nın şehirselden fonksiyonları, şehrin merkezi yer açısından taşıdığı önemi açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle ticaret fonksiyonu ile idari fonksiyon, şehrin merkezi gücünü arttıran temel fonksiyonlardır. Şehirde hareketliliğin çok fazla olduğu ve adeta şehrin kalbi durumundaki Tarihi Antakya Çarşısı, Antakya ile yakın çevresi arasındaki ilişkileri gözler önüne sermektedir. Haftanın belirli günlerinde çarşıya inen kırsal kesim insanların yarattığı hareketlilik, şehrin belirli mahallelerinde kurulan semt pazarlarının varlığı, şehirdeki toptancıların ticari ürünleri çevre yerleşmelere dağıtımları ve pazarlama faaliyetleri merkezîyet açısından ticari fonksiyonun önemini ortaya koymaktadır.

Antakya'da resmi kurum alanları Cumhuriyet, Aksaray, Cebrail, Altınçay ve Kanatlı mahallelerinde toplanmıştır. Bu mahallelerdeki resmi alanların Antakya şehri genelindekilere oranı % 38'dir. Bu durum idari fonksiyonun şehrin merkezियeti açısından taşıdığı önemi ortaya koymaktadır. Şehrin ticaret fonksiyonu ile idari fonksiyonunun yanı sıra sosyal ve kültürel fonksiyonları da merkezi rolünü arttırmaktadır. Şehrin temel fonksiyonlarının gelişmesine etki eden kurum ve kuruluşların hizmet sahaları genellikle Hatay ili idari sınırları içerisinde sınırlı kalmaktadır. Bunun yanı sıra şehrin hizmet sahasını Hatay ili dışına taşıyan kurumlar da söz konusudur. Mustafa Kemal Üniversitesi çevre illerden özellikle de Güneydoğu illerinden çok sayıda öğrenciyeye üniversite hizmeti sunmaktadır. Bu nedenle şehirdeki hareketlilik ve şehrin merkezियeti açısından kültürel fonksiyon önem arz etmektedir.

SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Antakya şehrine son dönemlerde yapılan yatırımların hız kazanması, şehir nüfusunun hızla artması, sosyal ve kültürel açıdan şehrsel fonksiyonların daha da önem kazanması şehrin mekânsal açıdan hızla büyüyüp genişlemesini sağlamıştır. Ancak şehrin mekânsal gelişimi dengeli ve düzenli bir şekilde olmamıştır. Bundaki en temel sebeplerden biri 1990'lı yıllardan itibaren şehrin çevresinde çok sayıda belde belediyelerinin kurulması olmuştur. Belediyeler kendi imar planlarını kendileri çizmiş ve birbirlerinden bağımsız hareket etmişlerdir. Bu durum Antakya şehri ve çevre yerleşmeler arasında gerek **arazi kullanımı** açısından gerekse planlama açısından önemli sorunları beraberinde getirmiştir. Ancak 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun yürürlüğe girmesiyle Hatay Büyükşehir Belediye sınırları il mülki idare sınırı olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla tek elden bir idari yapılanmanın meydana gelmesi, şehrin daha sağlıklı bir mekânsal gelişme göstermesi açısından önem arz edecektir.

Büyükşehir Yasasının da doğal bir sonucu olarak Antakya şehri büyüyüp geliştikçe şehir merkezi ile şehrin kenar kısımları arasındaki mesafe artacaktır. Şehrin sunduğu olanakların merkezden çevreye doğru azaldığı düşünüldüğünde bu durum çevre yerleşmelerdeki insanlar için problemler yaratabilecektir. Bu nedenle özellikle olanaklar açısından şehir merkezi ile boy ölçüşebilecek alternatif merkezlerin oluşturulması önemli bir gerekliliktir.

Antakya, şehrin kuzey ve batı kesimlerinde son yıllarda kurulan tesislerin (Üniversite, Fabrikalar, Primall Alışveriş Merkezi, Adalet Sarayı, Toki, Yeni Otogar vs.) varlığıyla birlikte bu alanlara doğru hızlı bir şehrsel gelişim göstermektedir. 6360 sayılı Büyükşehir Yasası'nın da etkisiyle kırsal alanların mahalle statüsüne dönüştürülmesi yapılaşmayı ve mekânsal gelişimi hızlandıracaktır. Ancak şehrin özellikle kuzey kesimlerdeki **verimli tarım alanlarının** (Amik Ovası ve çevresi) varlığı dikkate alındığında 1. Dereceden verimli tarım alanları üzerinde yapılaşmaya izin verilmemesi önem taşımaktadır. Bu nedenle imar planlarının gerek hazırlanması ve gerekse uygulanması aşamalarında bu durumun gözetilmesi ve imar planlarının titizlikle hazırlanması dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Antakya'da nüfusun hızla artması ve bunun paralelinde artış gösteren otomobil ve seyahat taleplerini şehrin bünye ve imkânları karşılayamamaktadır. Şehirde otomobil kullanımına olan talep her geçen gün artış göstermektedir.

1990'lı yıllardan sonra Antakya çevresinde kurulan çok sayıda belde belediyesi birlik ve bütünlük içinde hareket etmemiş ve şehir içi arazi kullanımını açısından düzensiz bir mekânsal gelişim söz konusu olmuştur. Arazi kullanımındaki düzensizlik ve plansız bir yerleşim, **ulaşım sistemlerinin** de dağınık ve düzensiz olmasına sebebiyet vermiştir. Diğer yandan Antakya ile ilgili herhangi bir ana ulaşım planı da yapılmamıştır (Arslan ve Murat, 2011: 35-36). Antakya'nın ulaşım sistemlerindeki bu temel problemin yanı sıra özellikle şehir içinde yaşanan **park sorunları** da somut şekilde kendini göstermektedir. Haftanın belirli günlerinde veya günün belirli saatlerinde artan trafik sıkışıklığı park sorunlarını beraberinde getirmektedir. Son yıllarda uygulanmaya çalışılan ücretli otopark sistemi park sorununa bir çözüm gibi görünebilmesine rağmen, insanlar ücret ödemektense araçlarını şehir merkezi yakınlarındaki ücretsiz alanlara park etmektedir (Arslan ve Murat, 2011: 35-36). Dolayısıyla park sisteminin düzene girmesi biraz zaman alacakmış gibi görünmektedir. Bu problem için toplu taşıma araçlarının kullanımının teşvik edilmesi bir başka çözüm önerisi gibi görünmesine rağmen Antakya'da toplu taşıma araçlarıyla ilgili bir alışkanlık henüz yerleşmiş değildir. Şehir trafiği ile ilgili bir diğer önemli sorun özellikle sabırsız insanların sık sık korna çalmalarıyla oluşan **gürültü kirliliği**dir.

Antakya'da ulaşımın en sıkıntılı olduğu ve yavaş geliştiği alanlara dikkat çekildiğinde İzzet Güçlü Caddesi ile Yavuz Selim Caddesi'nin kesiştiği nokta, Atatürk Caddesi'nden Antakya Küçük Sanayi Sitesi'ne uzanan yol ve Kurtuluş Caddesi trafiğin yoğun olduğu alanlardır. İzzet Güçlü Caddesi ile Yavuz Selim Caddesi'nin kesiştiği noktada Palladium Alışveriş Merkezinin bulunması trafik sıkışıklığındaki önemli bir etkidir. Bu durum daha çok hafta sonları fazlasıyla gözlenmektedir. Bankalar Caddesi olarak bilinen Yavuz Selim Caddesinde belirli günlerde şehre inen kırsal kesim insanları bankacılık işlemleri için geldikleri bu cadde üzerinde hareketlilik yaratmaktadır. Diğer yandan bu caddede tarımsal araç gereç satan iş yerlerinin fazla olması da kırsal kesim insanların yarattıkları hareketlilikte bir başka etkidir. Atatürk Caddesinden Küçük Sanayi Sitesine giden yol ulaşımın yoğun olduğu bir başka alandır. Sabah saatlerinde Sanayi Sitesine giden işçi ve işverenler, akşam saatlerinde işlerinden dönerlerken de trafik sıkışıklığına neden olmaktadır. Bu ulaşım eksenlerine alternatif yolların açılması, toplu taşıma araçlarının kullanımlarının artması, tek yönlü caddelerin iki

yönlü olarak trafiğe açılması ulaşım problemleri için belli başlı çözümler olacaktır.

Antakya'da hızlı şehirleşmenin beraberinde getirdiği bir diğer önemli problem **katı ve sıvı atık sorunudur**. Şehirde sıvı atık problemi Asi Nehri üzerinde daha somut bir şekilde gözlenmektedir. Yaz mevsiminde Asi Nehri'nin sularının önemli ölçüde azalması, kanalizasyon atıklarının nehre yoğun bir şekilde deşarj edilmesi ve ayrıca katı atıkların gelişigüzel atılması görüntü kirliliği yaratmakta ayrıca ortaya çıkan pis kokular sağlıksız bir durum arz etmektedir. Ayrıca Antakya Belediyesi'ni çevreleyen alanlarda (bugün mahalle statüsü kazanmış belde belediyelerinde) kanalizasyon tesislerinin bulunmaması atık probleminin önemli boyutlara ulaşmasında temel etkenlerden biridir (Adıgüzel, 2011:65). Bu nedenle söz konusu alanlarda kanalizasyon tesislerin kuruluş geliştirilmesi önemli bir gerekliliktir. Asi Nehri üzerinde gözlenen kirlilik üzerinde bir diğer önemli etken ise uluslararası alanda Türkiye'nin sınırdaş ülkeleriyle yaşanan su problemleridir. Suriye, kimyasal atıklarla Asi Nehri sularını kirletmekte ve bunun yanı sıra nehir üzerinde baraj kurma çalışmalarıyla Asi Nehri sularını tüketerek suların azalmasına neden olmaktadır. Antakya bu problemin yaşandığı temel merkezlerden biridir (Akbaş ve Mutlu, 2012:220)

Antakya şehrinde bir diğer önemli problem **deprensellik** riskinin şehirde yaratabileceği yıkımlar ve hasarlarıdır. Antakya tarih boyunca depremlerle defalarca zarar görmüş ve önemli can kayıpları yaşanmıştır. Şehir kuzeydoğu-güneybatı uzanışlı Samandağ-Antakya grabeni üzerinde yer almaktadır. Bu graben sahası Asi Nehrinin, Amik Ovası ile Akdeniz arasındaki vadisini oluşturmaktadır ve dolgu alanı özelliği göstermektedir (Korkmaz, 2006:54). Graben sahasının her iki yakasında yer alan Horst niteliğindeki dağlık kütleler ise ana kaya özelliğindedir. Antakya şehrinin büyük oranda alüvyal dolgular üzerinde yatay gelişim gösterdiği düşünüldüğünde olası bir depremin yaratacağı tahribatın şiddeti anlaşılacaktır. Bu nedenle konutlarda kat sayısının fazla olmaması (5 kattan fazla olmamalı) ve şehrin ana kaya özelliği gösteren alanlara doğru gelişim göstermesi olası bir depremde can ve mal kayıplarını azaltacaktır.

Antakya şehrinin karşılaştığı bir diğer önemli sorun kış aylarında sağanak yağışlarla birlikte ortaya çıkan **su baskınlarıdır**. Alt yapı sistemlerinin yeterince gelişmemiş olması birkaç gün süren şiddetli yağışlar sonrasında maddi ve manevi açıdan önemli zararlara yol açmaktadır. Bu tür problemlerle özellikle Uzun Çarşı

ve Yeraltı çarşısı esnafı fazlasıyla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla sellenmelere neden olabilecek yağmur sularının alt yapı sistemlerinin geliştirilerek deşarj edilmesi zararları en aza indirebilmek açısından önemlidir.

Tarih boyunca önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış Antakya, **tarihsel ve kültürel değerler** açısından zengin bir şehirdir. Bu nedenle şehrin tarihi dokularının özenle korunması, kültürel değerlere sahip çıkılması, arazi kullanımı konusunda daha bilinçli hareket edilmesi şehrin ulusal ve uluslararası alandaki imajı açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca şehirde turizmin geliştirilmesi için şehrin daha iyi tanıtılması ve turizm faaliyetlerinin her aşamasında kalifiye elemanların yetiştirilmesi önemlidir.

Büyükşehir Yasasından önce (6360 sayılı) Antakya'nın yakın çevresinde yer alan belde belediyeleri sınırları içerisindeki atölyeler ve bu atölyelerin bir arada bulunduğu siteler şehrin zamanla yatay gelişim göstermesiyle şehrin sınırları içerisinde kalmıştır. Bu durum şehirde **gürültü kirliliği** yaratmaktadır. Bu nedenle atölyecilerin Küçük Sanayi Sitesine geçmeleri teşvik edilmelidir.

Antakya'da nüfusun mahallelere düzensiz bir şekilde dağılmış olması üzerinde **konut açığı** önemli bir etkidir. Son yıllarda toplu konutların ve sitelerin yaygınlık kazandığı Antakya'da, nüfusun dengesiz bir şekilde dağılmasını önleyebilmek için şehrin farklı mahallelerinde yapılaşmaya gidilmelidir. Aksaray, Akasya ve Saraykent mahallelerinde yoğunluk kazanan konut alanlarının diğer mahallelerde de artış göstermesi önem arz etmektedir.

Isınma açısından odun ve kömür sobalarının yaygın şekilde kullanıldığı Antakya'da kış aylarında ortaya çıkan **hava kirliliğini** en aza indirebilmek için doğal gazın geçilmesi önemli bir gerekliliktir. Bununla ilgili çalışmalar başlatılmış olmasına rağmen Antakyalıların soba alışkanlıklarından vazgeçmeleri zaman alacak gibi görünmektedir.

Antakya'nın son dönemlerde karşılaştığı bir diğer sorun esnaf ve iş adamlarının Suriye'deki olayların bir yansıması olarak **maddi** açıdan zarar görmeleri olmuştur. Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapılarının eski önemlerini kaybetmeleri şehirdeki ihracatçıları zor durumda bırakmıştır. Dolayısıyla İskenderun ve Mersin limanları ihracat konusunda önemli roller üstlenmiştir. Şehirdeki ticari hareketliliği daha canlı tutabilmek için iş adamlarının ulusal ve uluslararası fuarlara katılımlarının teşvik edilmesi, yatırımların desteklenmesi gerekmektedir.

Antakya şehri **toplumsal** açıdan son yıllarda önemli problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. 2011 yılında Suriye’de patlak veren iç karışıklıklarla birlikte çok sayıda Suriyeli vatandaş Türkiye’ye giriş yapmış ve bunların önemli bir bölümü de Hatay’a yerleşmiştir. Kamp dışında şehirlerdeki konutlarda ikamet eden Suriyeliler şehrin günlük yaşantısında aktif rol oynamaya başlamışlardır. Antakya’da çeşitli mahallelerde ikamet eden Suriyeliler son 3-4 yıl içerisinde işsizlik, hırsızlık, gasp, taciz, fuhuş, dilencilik, konut fiyatlarındaki artış gibi bir takım problemlere neden olmuşlardır. Türkiye’nin birçok şehrinde olduğu gibi Antakya’da da söz konusu sorunların yaşanması şehirde huzursuzluk yaratmaktadır. Bu nedenle vatandaşlarımızın yasal hakları korunarak, Suriyeli vatandaşlara da sosyal ve ekonomik olanaklar sunulmalı ve böylece en azından toplumun huzurunu kaçırarak davranışlardan arındırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- 1) Abrams,C.,1966, Şehirlerdeki Arazilerin Kullanılış Sorunları, (Der:Ayten Çetiner) Türkiye Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi, S:1, s:32-34, ANKARA.
- 2) Abul'l Farac, G., 1999, Abu'l Farac Tarihi (Çev: Ömer Rıza DOĞRUL), Türk Tarih Kurumu Yayınları C.I-II, s.110
- 3) Adıgüzel, Ş.,2011, Çevre Yönetiminin Bir Aracı Olarak Atık Yönetimi: Antakya Metropolitan Alanı Örneği, Çağdaş Yerel Yönetimler, C.20, S.4, s.57-72, ANKARA.
- 4) Adıgüzel, Ş. ve Tek, M.,2011, Büyükşehir Belediyesi Olma Surecinde Antakya Metropolitan Alanında Yerel Siyaset, Çağdaş Yerel Yönetimler, C. 20 S.4, s.73-95, ANKARA.
- 5) Adıgüzel, Ş. Ve Tek, M., 2014, 6360 Sayılı Yasa ve Türkiye'nin Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Değişim: Hatay Örneği, Çağdaş Yerel Yönetimler, C.23, S.3, s.73-102, ANKARA.
- 6) Akbaş, Z. ve Mutlu, Ç., 2012, Uluslararası Politikada Irak ve Suriye'nin Sınır Aşan Su Sorununa Yaklaşımı ve Türkiye: Beklentiler ve Gerçekler, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.13, S.1, s.213-240, SİVAS.
- 7) Akçura, T., 1971, Türkiye'de Şehirleşme ve Bazı Örnekleri, Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, ss.187-225, İSTANBUL.
- 8) Akın, N., Eyüpgiller K., *Topçubaşı*, M.,2005, Antakya'da Kentsel Koruma Çalışmaları, Mimar.ist, S.15, s.102-107, İSTANBUL.
- 9) Aktüre, S.,1975, 17.Yüzyıl Başından 19.yüzyıl Ortalarına Kadarki Dönemde Anadolu-Osmanlı Şehrinde, Şehirselleşmenin Değişme Süreci, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi C.I., S.1, s.101-128, ANKARA.
- 10) Alagöz, C., (1943-1944), Coğrafya Gözüyle Hatay, 1943-1944 Ders Yılı Açış Dersi Notu.
- 11) Aliagaoglu, A., 2004, Afyonkarahisar Şehir Coğrafyası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, ANKARA.
- 12) Aliagaoglu,A.ve Uğur,A.,2010, Şehir Coğrafyası, Nobel Yayın Dağıtım, ANKARA.

- 13) Arınç, K., 1995, Geçmişteki Önemi Azalmış Kent Yerleşmelerine Bir Örnek: BİTLİS, Doğu Coğrafya Dergisi C:1, S:1, s: 67-95, ERZURUM.
- 14) Arslan, T. ve Murat, Y.S., 2011, Kent Ulaşımında Organizasyonel Sorunların Değerlendirilmesi: Antakya Örneği, Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, C.17, S. 1, s.33-41, DENİZLİ.
- 15) Asarcıklı, M., 1989, Antakya Kent Formunu Oluşturan Ögelerin Araştırılıp Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, ANKARA.
- 16) Atalay, İ., 2011, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Meta Basım Matbacılık, İZMİR.
- 17) Ateş, Ş.; Keçer, M.; Osmañcelebiođlu, R.; Kahraman, S. (2004) Antakya (Hatay) İl Merkezi ve Çevresinin Yerbilim Verileri, MTA. Enst., Jeoloji Etütleri Dairesi, Derleme Raporu, No: 10717, ANKARA.
- 18) Avcı S., 2004, "Şehirsel Yerleşmelerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler ve Türkiye Örneği", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, s.9-28, İSTANBUL.
- 19) Bahadır, G., 2012, İslam Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1098), Antakya Belediyesi Kültür Yayınları No:32, ANTAKYA.
- 20) Baş, A., 2013, Türkiye'nin Kültürel Mirası II (Editör: Canan PARLA), Anadolu Üniversitesi Yayın No:2961, Açıköğretim Fakültesi Yayın No:1916, ESKİŞEHİR.
- 21) Bayartan, M., 2005, Tarihi Coğrafya Çalışmaları Açısından Şehir ve Osmanlı Şehri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, S:13, s:85-92, İSTANBUL.
- 22) Bouchier, E.S., 1921, A Short History of Antioch, 300 B.C. 1268 A.D, Forgotten Books Classic Reprint Series, London.
- 23) Can, Y., 2005, İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın ve Matbacılık, ANKARA.
- 24) Cengiz, A.K.,2014, Eski Antakya Evlerinin İkamet Edenler Tarafından Günümüzde Kullanımı, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:11, S:25, s:111-130, HATAY.
- 25) Cengiz, D., 2012, Hatay'dan Suudi Arabistan'a Olan Göçler: Samandağ İlçesi Örneği, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, HATAY.

- 26) Cohen, M., 2006, The Hellenistic Settlements in Syria the Red Sea Basin and North Africa, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California.
- 27) Çalışkan, V., 2002, Amik Ovası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Tezi, İSTANBUL.
- 28) Çalışkan, V., 2003, Amik Ovası ve Amik Gölü: Bir Sulak Alanı Kurutma Deneyiminin Günümüze Ulaşan Etkileri, Türk Coğrafya Dergisi, S.41, s:97-125, İSTANBUL.
- 29) Çelebi, Y., 1982, "Bir Grup Eski Antakya Evi". Türk Etnografya Dergisi, S. XVII, s.163-201, ANKARA.
- 30) Çetin, B., 2007, Burdur Kent Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, ERZURUM.
- 31) Çetin, B., 2010, Antakya (HATAY) Nüfusunun 1940-2008 Yılları Arasındaki Gelişimi ve Temel Özellikleri, Hatay Araştırmaları I, s. 179-225, HATAY.
- 32) Çetin, B., 2012, Hatay'da Kentleşmenin Seyri (1940-2009) ve Mekânsal Dağılışı, Doğu Coğrafya Dergisi, S.28, s.242-243, ERZURUM.
- 33) Çetin, B., 2012, Antakya ve İskenderun-Dörtyol Çevresinde Suburbanizasyon (Banliyöleşme), Doğu Coğrafya Dergisi, S.28, s.259-282, ERZURUM.
- 34) Çezik, A., 1978, Bölgesel Gelişme ve Kentleşme (Geçmiş Dönemlere İlişkin Bir İrdeleme), Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: DPT:1638-SPD:308, ANKARA.
- 35) ÇEZİK, A., (1982), Kent Eşiği Araştırması: Türkiye İçin Kent Tanımı, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, ANKARA.
- 36) Darkot, B., 1966, Türkiye'de Nüfus Artışı ve Şehirleşme, Türkiye Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi, S:11, s:31-36, ANKARA.
- 37) Darkot, B.,1967, Şehir Ayırımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, C:8, S:17, s:3-8, İSTANBUL.
- 38) Demir, A., 1996, Çağlar İçinde Antakya, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İSTANBUL.
- 39) Doğanay,S ve Alım, M.,2010,Türkiye'de Kırsal Nüfusun Şehir Algısı Üzerine Bir Araştırma: Yeşilyurt Köyü (Trabzon), Doğu Coğrafya Dergisi, S:23, s:181, ERZURUM.

- 40) Doğanay, İ. Özdemir, Ü. ve Şahin, İ.F., 2013, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem Akademi Yayıncılık, ANKARA.
- 41) Downey, G., 1961, A History of Antioch in Syria (From Seleucus to the Arab Conquest), New Jersey Princeton University Press, PRINCETON.
- 42) Duru, B. ve Alkan, A., 2002, “20.Yüzyıl Kenti”, İmge Kitapevi, ANKARA.
- 43) Ege, İ., 2010, Antakya'nın İklim Özellikleri, Hatay Araştırmaları I, s:227-244, HATAY.
- 44) Ege, İ., 2014, Amik Ovası ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojisi, Doğu Mat Grup Matbacılık Ltd. Şti., MALATYA.
- 45) Eger, A.A., 2013, (Re) Mapping Medieval Antioch (Urban Transformations from the Early Islamic to the Middle Byzantine Periods), Dumbarton Oaks Papers, S.67, s.96
- 46) Emekli, G., 2005, Urla Kent Coğrafyası, Çantay Kitapevi, İSTANBUL.
- 47) Emiroğlu, M., 1975, Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus, Coğrafya Araştırmaları Dergisi S:7 (Ayrı Basım), ANKARA.
- 48) Ersoy, M., 2013, 6360 Sayılı Yasa ve Mekansal Planlama Sorunları, GAP Belediyeler Birliği Dergisi, S:10, DİYARBAKIR.
- 49) Ertin, G., 1994, Eskişehir Kentinde Yerleşmenin Evrimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:773, ESKİŞEHİR.
- 50) Faroqhi, S., 2000, Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İSTANBUL.
- 51) Gottman, J., 1976, Şehirsel Merkezliyetin Gelişmesi, (Çev:Nazmiye Özgüç), İ.Ü. Yay., No:2087, İSTANBUL.
- 52) Göçer, O., 1974, Şehirsel Merkezler ve Şehirsel Kademelenme, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehirsel Bölgeler ve Ulaşım Kürsüsü Yayını-2, s:9, İSTANBUL.
- 53) Göğünç, N., 1979, “Hane Değimi Hakkında”, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Tarih Dergisi, S.32, , s. 331-348, İSTANBUL.
- 54) Gökyurt, F., Kındap, A. ve Sarı, V.İ., 2015, Türkiye İçin Yeni Bir Şehir Tanımı Gerekli Mi?, Çağdaş Yerel Yönetimler, C.24, S.1, s.1-32., ANKARA.
- 55) Göney, S., 1995, Şehir Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayın No:3908, Edebiyat Fakültesi Yayın No: 2274, İSTANBUL.
- 56) Güney, E., 1999, Antik Çağ Türkiye Kantleri, Lebin Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş., DİYARBAKIR.

- 57) Gül, A., 2008, Antakya Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, ERZURUM.
- 58) Gündüz, A., 2009, XVI. Yüzyılda Antakya Kazası, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları No:23, HATAY.
- 59) Gündüz A. ve Gülcü,E.,2009, XVI. Yüzyılda Antakya Nahiyesi (1526-1584), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi C:6, S:12, s:289-323, HATAY.
- 60) Gündüz, A ve Çoruh, H., 2012, Hoşgörü ve Bilimin Adresi Mustafa Kemal Üniversitesi (20.Yıl), Pozitif Matbaa, ANKARA.
- 61) Gündüz, A. Gökhan, İ. Hatipoğlu, S. ve Bahadır, G., 2013, Başlangıçtan Günümüze Hatay Tarihi, Anıt Matbaa, ANKARA.
- 62) Gür, S., 2010, İlk İnsandan Selçuklu'ya Anadolu Uygarlıkları ve Antik Şehirler, Alfa Basım Yayım, İSTANBUL.
- 63) Harvey, D.,2003, Sosyal Adalet ve Şehir (Çev.Mehmet Moralı), Metis Yayıncılık, İSTANBUL.
- 64) Kara, A., 2004, XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Antakya(1800-1850), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, ANKARA.
- 65) Karadağ, A ve Koçman,A.,2007, Coğrafi Çevre Bileşenlerinin Kentsel Gelişim Süreci Üzerine Etkileri: Ödemiş (İZMİR) Örneği, Ege Coğrafya Dergisi S:16, s:3-16, İZMİR.
- 66) Karaboran ,H.,1989, Şehir Coğrafyası ve Şehrsel Fonksiyonlar, Fırat Üniversitesi Dergisi, C:3, S:1, ELAZIĞ.
- 67) Karaboran,H., 1990, Merkezi Yer Olarak İslahiye ve Hassa, Fırat Üniversitesi Dergisi C:4, S:2, ELAZIĞ.
- 68) Karagel, H., 2012, Mülki İdare Sınırlarının Belirlenmesi İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar ve Türkiye'deki Geçerli Uygulamalar, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (AÜ. TÜCAUM), VII. Coğrafya Sempozyumu (18-19 Ekim 2012), Bildiriler Kitabı, s.96-106, ANKARA.
- 69) Karagel, H. ve Üçaçam Karagel, D., 2014, Administrative Geography Analysis of Legislation 6360 Regarding Metropolitan Municipalities in Turkey (2012), The 3rd International Geography Symposium (GEOMED-2013), Social and Behavioral Sciences 120 (2014) 176-185.

- 70) Karataş, A. ve Korkmaz, H., 2012, Hatay İli'nin Su Potansiyeli ve Sürdürülebilir Yönetimi, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları No:40, HATAY.
- 71) Kaya, S. ve Kıyılı, R., 2009, Antakya'da Ortaçağ'da Meydana Gelen Doğal Afet ve Salgın Hastalıklara Bir Bakış, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi S.12, C.6, s.403-418, HATAY.
- 72) Kaypak, Ş., 2010, Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:7, S:14, s.373-392, HATAY.
- 73) Keleş, R., 1961, Şehir ve Bölge Planlaması Bakımından Şehirleşme Hareketleri, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:122-104, Şehircilik Enstitüsü Yayınları No:8, ANKARA.
- 74) Keleş, R., 1966, Şehirleşmede Denge Sorunu, Türkiye Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi S:11, s:27-30, ANKARA.
- 75) Keleş, R., 1972, "100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu", Gerçek Yayınevi, İSTANBUL.
- 76) Keleş, R., 2006, Kentleşme Politikası, İmge Kitapevi Yayınları, ANKARA.
- 77) Koca, N., 2001, Bahçe Kentinin Fonksiyonel Özellikleri, Doğu Coğrafya Dergisi C:7, S:5, s: 223-249, ERZURUM.
- 78) Korkmaz, H., 2006, Antakya'da Zemin Özellikleri ve Deprem Etkisi Arasındaki İlişki, Coğrafi Bilimler Dergisi 4(2), 49-66, ANKARA.
- 79) Korkmaz, H., 2007, Kuruluşundan Günümüze Antakya'da Su, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C:17, S:1, s:69-96, HATAY.
- 80) Lehmbruck, J., 1966, Şehirselleşme (Çev:Orhan Göçer), Türkiye Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi S:11, s 61-66, ANKARA.
- 81) Mersinligil, Ö ve Erişen, O., 1996, Antakya İmar Planı Ön Araştırması, ANTAKYA.
- 82) Mumford, L., 2007, Tarih Boyunca Kent (Çev: Gürol Koca ve Tamer Tosun), Ayrıntı Yayınları, İSTANBUL.
- 83) Orhan, O. Pirinççi, F. Erkmen, S. Maden, T.E. Kılıç, S. Duman, B. ve Özdemirci, A.S., 2014, Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler, ORSAM Raporu (No:189), ANKARA.

- 84) Ömeroğlu, C., 2006, Antakya Kentinin Özgünlüğü ve Günümüz Koruma Sorunlarının Antakya Kentsel Sit Alanında İrdelenmesi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, ANKARA.
- 85) Özçağlar, A., 1996, Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucaki İlçe, İl ve Belde Kavramı Üzerine Düşünceler, A.Ü.D.T.C.F., Coğ.Araş.Derg., S:12, s:20-21, ANKARA.
- 86) Özçağlar, A., 2005, Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi, Coğrafi Bilimler Dergisi, 3(1), 1-25, ANKARA.
- 87) Özdemir, S ve Meşhur, M.Ç., 2011, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası'nın Belde Belediyelerinin Planlama Süreçleri Üzerinde Yarattığı Etkiler, Megaron Dergisi, 6(3):171-183, İSTANBUL.
- 88) Özgüç, N., 1988, "Şehirselsel Koruma ve Coğrafya", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Dergisi, S. 3, İSTANBUL.
- 89) Özgüç, N., 2007, Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler), Çantay Kitapevi, İSTANBUL.
- 90) Özgür, E.M., 2010, Nüfusun Coğrafi Analizi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü Ders Notları, ANKARA.
- 91) Özşahin, E., 2010, Antakya'da (Hatay) Yer Seçiminin Jeomorfolojik Özellikler ve Doğal Risk Açısından Değerlendirilmesi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.23, C.13, s.1-16, BALIKESİR.
- 92) Paul, K., 2013, Antioch The Great (Population and Economy of Second-Century Antioch), Master Thesis.
- 93) Pustu, Y., 2006, Küreselleşme Sürecinde Kent: Antik Siteden Dünya Kentine, Sayıştay Dergisi, 60, 129-151, ANKARA.
- 94) Ramsay, W.M., 1890, The Historical Geography of Asia Minor (London)
- 95) Rifaioğlu, M.N., 2014, The Historic Urban Core of Antakya Under the Influence of the French Mandate, and Turkish Republican Urban Conservation and Development Activities, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık E-Dergisi, 9(4), 271-288, İSTANBUL.
- 96) Robinson, T., 2010, Ignatius of Antioch and The Parting of The Ways: Early Jewish- Christian Relations, Volume 5, 1-39.
- 97) Sahillioğlu, H., 1991, "Antakya" *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.230-232, İSTANBUL.
- 98) Sami, Ş., 1888, Kamusu'l Alam I, İstanbul 1360, s.429.

- 99) Scott, A.J., 2013, The Nature of Cities: The Scope and Limits of Urban Theory, *International Journal of Urban and Regional Research*
- 100) Sönmez, M.E ve Başkaya, Z., 2012, Sanayi ve Ulaşım Fonksiyonlarına Bağlı Olarak Gelişen Bir Şehir:NİZİP, Doğu Coğrafya Dergisi 28, 79-102, ERZURUM.
- 101) Şahin, C.,2010, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Gündüz Eğitim Yayıncılık, ANKARA.
- 102) Şahin,G.,2012, Geçmişten Günümüze Türkiye’de Toprak Araştırmaları, Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, Yıl:IV, S:1.
- 103) Şahinalp, M.S. Günal, V. (2012), Osmanlı Şehircilik Kültüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon ve Çarşı İçi Kademelenme Yönünden Mekânsal Analizi, Milli Folklor, Yıl:24, S:93, s.149-168, ANKARA.
- 104) Tekeli, İ., 1977, Belediyeler ve Kent Yönetiminin Sınıfsal Yapısı, Türkiye Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi, S:1, s:32-34, ANKARA.
- 105) Temiz, F.M., 2002, XIX. Yüzyıl ve Sonrasında Antakya’nın Kentsel Mekan Oluşumunda Meydana Gelen Değişiklikler ve Kurtuluş Caddesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, VAN.
- 106) Timor, A., 1992, Orta Büyüklükteki Şehirler ve Lüleburgaz Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İSTANBUL.
- 107) Tolun Denker, B., 1976, Şehiriçi Arazi Kullanımı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayın no:2054, Coğrafya Enstitüsü yayın no: 83, İSTANBUL.
- 108) Tuna,K.,1987, Şehirlerin Ortaya Çıkış ve Yaygınlaşmaları Üzerine Sosyolojik Bir Deneme, Yayımlanmış Doçentlik Tezi, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İSTANBUL.
- 109) Tuncer, M. 2001, Antakya “Tarihi Kente Dokusu” Koruma Planı ve Koruma/Geliştirme Amaçlı Kentsel Tasarım Projeleri İçin Yöntem, Koruma Politikaları ve Program Önerisi, UTTA Planlama, Projelendirme &Danışmalık.
- 110) Tunçdilek, N., 1967, Türkiye İskan Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:1283, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:49, İSTANBUL.
- 111) Turgut, N. (1986), Antakya Tarihi Ticaret Merkezi Mekânsal Yapı Değişim ve Gelişim Sürecinin Kent Ticaret Merkezi Planlamasına Etkinliği, Gazi

Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), ANKARA.

- 112) Tümertekin, E., 1967, İstanbul'un Merkezi İş Sahaları, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, C:8, S:17, s:18, İSTANBUL.
- 113) Tümertekin, E., ve Özgüç, N., 2002, Beşeri Coğrafya (İnsan, Kültür, Mekan), Çantay Kitapevi, ANKARA.
- 114) Tümertekin, E ve Özgüç, N., 2013, Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma, Çantay Kitapevi, İSTANBUL.
- 115) Türk, M., 2012, Ebu Ubeyde Bin Cerrah'ın (R.A.) Hediyesi Antakya, Antakya Belediyesi Kültür Yayınları, HATAY.
- 116) Ulu, A.,2003, Merkezi İş Alanlarının (MİA) Fiziksel ve Ekonomik Olarak Yeniden Yapılanması: Eskişehir Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İSTANBUL.
- 117) Ulusoy, B., Çengil, A., Özalp Konyar, H., Alpman, A., Açıkbaş, Ö, Türkölmez, E ve Ezber, G., 2015, Hilton Antakya Müze Otel, Dilek Yarımadası, Travel Turkey İzmir, Gençlik Turizmi, TÜRSAB Dergisi Sayı 355, S.10-18, İSTANBUL.
- 118) Uzuneminoğlu, H.,1992, Samsun Bir Uygulamalı Şehir Coğrafyası” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- 119) Üçeçam, D.,2002, Kadırlı'nın Kuruluşu, Gelişmesi ve Şehirsel Fonksiyonları, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, ELAZIĞ.
- 120) Üçeçam Karagel, D. ve Karagel, H., 2014, Analysis of a Historical Commercial Centre in Terms of Marketing Geography: Uzun Çarşı/the Long Bazaar (Antakya/Turkey), European Journal of Research on Education, 2014, 2(Special Issue), 166-184.
- 121) Ünlüer, E., 2007, Antakya Kenti Örneğinde Tarihi ve Mimari Dokuya Uygun Kentsel Peyzaj Tasarımı Geliştirme Üzerine Bir Araştırma, Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, HATAY.
- 122) Üstündağ,N.,2005, Osmanlı'da Şehir ve Şehri Geliştiren Bir Unsur Olarak Ayanlar: Vidin ve Rusçuk Örneği (18.yy), Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S:2, s.149-167, ANKARA.
- 123) Wycherley, R.E., 1993, Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İSTANBUL.

- 124) Yıldız, R. ve Çıracı, H., 2006, 5216 Sayılı Yeni Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi, İTÜ Dergisi/a C:5, S:2, Kısım:2, 197-206, İSTANBUL.
- 125) Yücel, T., 1960, "Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri ve Şehirler", Türk Coğrafya Dergisi, S. 20, s. 23-35, İSTANBUL.
- 126) Yavuz, F., 1972, Şehirleşme Sorunu, Türkiye Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi S:10, s:21-24, ANKARA.
- 127) Zaman,M., ve Doğanay,S., 2000, Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme, Doğu Coğrafya Dergisi, C. 6, S.3, ERZURUM.
- 128) Zetterholm, M., 2003, The formation of Christianity in Antioch, Published by Routledge Ltd., ss,21, New York. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, VAN.

HARİTA, RAPOR, BÜLTEN VE YILLIKLAR

Antakya Lisesi 1939-1940, 1961-1962, 1981-1982 ve 2013-2014 eğitim-öğretim dönemi diploma ve ders geçme defterler.

Antakya Belediyesi 1/1000 ölçekli İmar Planı

ANTAKYA TİCARET VE SANAYİ ODASI, (2012), Sosyo-ekonomik rapor, HATAY.

Antakya Belediyesi 2. etap imar planına esas jeolojik-jeoteknik etüt raporu.

ANTAKYA İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

ANTAKYA ORGANİZE SANAYİ MÜDÜRLÜĞÜ

ANTAKYA TARIM İLÇE MÜDÜRLÜĞÜ

Antakya (Hatay) İlave ve Revizyon İmar Planı Ön Araştırması Raporu, 1997, HATAY.

Arkeologlar Derneği Haber Bülteni (21.12.2014), ANKARA.

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar 2013 Saha Araştırmaları Sonuçları, ANKARA.

Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1982, Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi, C.1, S.1806, ANKARA.

DİE., (1940-2000), Genel Nüfus Sayımları, ANKARA.

Defne Hastanesi, Akademi Hastanesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi, Yeni Devlet Hastanesi, (2015), Bilgi İşlem Birimi Hastane Bilgi Yönetim Sistemi hasta kayıtları.

HATAY İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

Hatay Valiliği, Hatay İl Stratejik Planı, (2011-2015)

H.G.K. 1/25.000 Ölçekli Topoğrafya Haritası, P36 a3, a4, d1, d2 paftaları.

MAHALLİ İDARELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2013), 13 ilde büyükşehir belediyesi ve 26 ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun, AFYON.

Merakki, Ş. ve Süllü, T., 2008, Antakya Koruma Amaçlı İmar Planı Tarihsel Analiz.

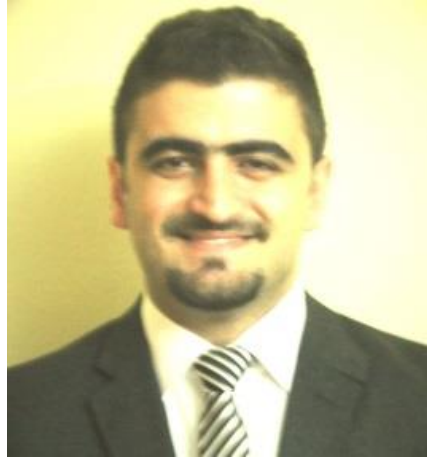
METEOROLOJİ İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Antakya, Kırıkhan ve Samandağ'a ait Rasat Verileri, ANKARA.

MTA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2004), Hatay ili jeolojik özellikleri, HATAY.

Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, Öğrenci Kayıt Bilgi Sistemi.

TÜİK.,(2010-2013), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), ANKARA.

Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği Dergisi (TURSAB), (2015), Hilton Antakya Müze Otel, S:355, İSTANBUL.

ÖZGEÇMİŞ

14/08/1989 tarihinde Hatay'ın Merkez İlçesi Antakya'da doğdu. İlk ve Ortaokulu Cemil Şükrü Çolakoğlu İlköğretim Okulu'nda okudu. 2003 yılında başladığı Lise öğrenimini Necmi Asfuroğlu Lisesi'nde okudu ve 2006 yılında mezun oldu. 2007 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nü kazandı. 2011 yılında bu okuldan dereceyle mezun olduktan sonra 2012 yılında aynı okulda yüksek lisans eğitimine başladı. 2013 yılında Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak atandı. Aynı yıl görevlendirmeyle (YÖK 39. Maddesi) ODTÜ'de 6 aylık yabancı dil eğitimi aldı. Yüksek Lisans eğitiminin tez aşamasında yatay geçişle Mustafa Kemal Üniversitesi'ne geçti. Bugün, kadrosunun bulunduğu bu üniversitede Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir. İngilizce ve Arapça bilmektedir.

Yücel DİNÇ
HATAY-2015